

BÉRES NÓRA

A BIZTONSÁGI
TANÁCS ÁLTAL
A NEMZETKÖZI
BÜNTETŐBÍRÓSÁG
ELÉ UTALT HELYZETEK
LEGFONTOSABB
JOGI PROBLÉMÁI

MFI TUDOMÁNYOS
KÖZLEMÉNYEI | 5

**A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek
legfontosabb jogi problémái**

ISBN 978-615-6356-00-0
ISBN 978-615-6356-01-7 (e-könyv)
DOI: 10.47079/2021.bn.btnbb.5

Szakmai lektorok:

Dr. Ádány Tamás Vince PhD
tanszékvezető egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar, Nemzetközi Közjogi Tanszék
Prof. Dr. Kovács Péter DSc
egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar,
Nemzetközi Közjogi Tanszék
bíró, Nemzetközi Büntetőbíróság (2015-2024)
Prof. Dr. Sulyok Gábor
egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar,
Nemzetközi és Európai Jogi Tanszék
tudományos főmunkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont,
Jogtudományi Intézet

Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei
ISSN 2732-3242
Sorozatszerkesztő: Szilágyi János Ede

Kiadja a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
Felelős kiadó: Szilágyi János Ede

Kézirat lezárásának időpontja: 2021. június 30.

Nyomdai előkészítés, tördelés és borítóterv:
Idea Plus (Kolozsvar)

Korrektúra: Szenkovics Enikő

Nyomdai kivitelezés: AK Nyomda Kft.
Felelős vezető: Káldor Gábor
Martonvásár, 2021

Tartalomjegyzék

Előszó és köszönetnyilvánítás	9
Lektorai ajánlás Béres Nóra: <i>A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek legfontosabb jogi problémái</i> című monográfiájához	11
Rövidítések jegyzéke.	14
I. RÉSZ: BEVEZETÉS.	19
1. A témaválasztás aktualitása, a könyv célja, tárgya, szerkezeti felépítése és az alkalmazott kutatómódszertan	20
2. Alapvetés: a Biztonsági Tanács és a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás	25
2.1. A Biztonsági Tanács megjelenése a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban	25
2.2. A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás normatív gyökerei az Egyesült Nemzetek Alapokmányában	29
2.3. A Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolata a Nemzetközi Jogi Bizottság 1994. évi statútumtervezetében	32
2.4. A Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolatára vonatkozó elméletek	34
2.4.1. A Biztonsági Tanácshoz fűződő funkcionalitás, avagy a Nemzetközi Büntetőbíróság mint a nemzetközi béke és biztonság eszköze?	35
2.4.2. A Római Statútum központú funkcionalitás?	37
2.4.3. Az intézményi autonómia	39
II. RÉSZ: A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ÉS A BIZTONSÁGI TANÁCS KAPCSOLATÁNAK NORMATÍV KERETEI A RÓMAI STATÚTUMBAN	41
3. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 13. cikk b) pontja alapján	42
3.1. A Biztonsági Tanács mint eljárást indító mechanizmus	42
3.2. Dárfúr helyzete a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt, avagy az 1593. (2005) BT-határozat megszületése	51
3.3. Líbia helyzete a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt, avagy az 1970. (2001) BT-határozat megszületése	56
3.4. A Biztonsági Tanács 1593. (2005) és 1970. (2011) határozatainak értelmezése.	59
3.4.1. Az eljárások finanszírozásának kizárása	60
3.4.2. A joghatóság kizárása	63
3.4.3. Az ENSZ-tagállamok együttműködési kötelezettségének hiánya.	66

4. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása	
a Római Statútum 15bis és 15ter cikkei alapján	67
4.1. A Rómától Kampaláig vezető út	67
4.2. Az agresszió büntetével kapcsolatos anyagi jogi kérdések.	68
4.3. Az agresszió bűncselekményével kapcsolatos eljárásjogi kérdések.	71
5. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti nyomozás vagy büntetőeljárás	
felfüggesztése a Római Statútum 16. cikke alapján	79
5.1. A nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztésének feltételei	79
5.2. Az eljárás felfüggesztése a gyakorlatban	81
5.3. Az eljárás felfüggesztésére tett „kísérletek”	85
III. RÉSZ: A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ÉS A BIZTONSÁGI TANÁCS	
KAPCSOLATÁNAK GYAKORLATI PROBLÉMÁI	89
6. A Nemzetközi Büntetőbíróság és harmadik államok	90
6.1. A harmadik államok jogállásának lényeges nemzetközi jogi vetületei	
a Római Statútum szempontjából	90
6.2. A harmadik államok jogállása a Római Statútumban	94
7. A komplementaritás és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások	100
7.1. Problémafelvetés: leszámolás a büntetlenség kultúrájával	
vs. az államok büntetőmonopóliumának igénye	100
7.2. Az elfogadhatóság tényállási elemei a Római Statútumban	104
7.3. Az állami hatóságok hajlandóságának és képességének hiánya	
a Főügyész Hivatal szakértői véleményében	112
7.4. Az elfogadhatóság megtámadása a Római Statútum 19. cikke alapján.	115
7.4.1. Esetjogi kontrasztok: Líbia elfogadhatósági kifogásai.	117
7.4.1.1. Szajf Kadhafi első ügyének elfogadhatósága	
a tárgyalás-előkészítő tanács határozata tükrében	118
7.4.1.2. <i>Abdullah al-Senussi</i> ügyének elfogadhatatlansága	
a tárgyalás-előkészítő tanács határozata tükrében	121
7.4.1.3. <i>Szajf Kadhafi</i> első ügyének elfogadhatósága	
és <i>Abdullah al-Senussi</i> ügyének elfogadhatatlansága	
a fellebbviteli tanács ítéletei tükrében	123
7.4.2. <i>Szajf Kadhafi</i> elfogadhatósági kifogása	125
8. Az együttműködés, a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása	
és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások	134
8.1. Problémafelvetés: az államfői immunitás és a büntetlenség elleni harc	134
8.2. A probléma normatív háttere.	138
8.2.1. Az együttműködési kötelezettség a Biztonsági Tanács 1593. (2005)	
határozatában.	138
8.2.2. Az államfői immunitás és az együttműködési kötelezettség	
a Római Statútumban	139
8.2.3. Az államfői immunitás a nemzetközi szokásjogban	
és a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában	145

8.3. A tárgyalás-előkészítő tanácsok határozatai az al-Bashír-ügyben	150
8.3.1. A „vertikális hatály” vizsgálata: az együttműködési kötelezettség és az immunitás összeütközése esetén alkalmazható megközelítési módok	155
8.3.2. A „vertikális hatály” vizsgálata a Malawi-határozat tükrében: az immunitás-kérdés megközelítése a nemzetközi szokásjog szemszögéből	156
8.3.3. A „vertikális hatály” vizsgálata a Kongói Demokratikus Köztársaságot elmarasztaló határozat tükrében: a kérdés megközelítése a Biztonsági Tanács határozata szemszögéből	159
8.3.4. A „vertikális hatály” vizsgálata: a kérdés megközelítése a Római Statútum 27. cikk (2) bekezdése felől	160
8.3.5. A „horizontális hatály” vizsgálata: az együttműködési kötelezettség az egyes részes államok oldalán	162
8.3.6. A politikai dimenzió vizsgálata: az Afrikai Unió	165
8.4. A fellebbviteli tanács ítélete az <i>al-Bashír-ügyben</i>	173
IV. RÉSZ: ÖSSZEGZÉS	179
Mellékletek	187
1. A Római Statútum részes államai 2021-ben	187
2. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 13. cikk b) pontja alapján	188
3. A Nemzetközi Büntetőbíróság <i>sui generis</i> joghatósági rendszere az agresszió bűncselekménye felett a Római Statútum 15bis és 15ter cikkei alapján.	189
4. Az immunitásprobléma horizontális és vertikális hatályának szemléltetése	190
Felhasznált források és irodalom.	191
Bírói döntések jegyzéke	205
ICC	205
ICJ	209
ICTY	210
PCIJ	210
STL	211
Egyéb bírói fórumok	211
A szerző témához kapcsolódó publikációi	213

Előszó és köszönetnyilvánítás

Jelen monográfia alapjául a 2020 novemberében, ugyanezen cím alatt megvédett PhD-értekezésem szolgált, annak aktualizált változatát tarthatja most kezében az olvasó. Minthogy mára már be kellett látnom, hogy kész mű nincs, legfeljebb pillanatnyi lezárás – vagy úgy is megfogalmazhatjuk sokévnnyi kutatómunka távlatából, hogy a téma elengedése –, e monográfia sem kínálhat többet annál, hogy látteleletet nyújt a kortárs nemzetközi jog két meghatározó szereplőjének, az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának és a Nemzetközi Büntetőbíróságnak a kapcsolatáról.

A jogtudományról általában véve elmondható, hogy állandó mozgásban van, folyton változik, és ez különösen igaz a nemzetközi (büntető) bíróságok joggyakorlatára: a megválaszolásra váró jogkérdések száma végtelen, és e sokadalmat csak még inkább bonyolítja egy olyan viszonyrendszer, ahol a független és pártatlan bíróságnak a globális politika árnyékában kell igazságot szolgáltatnia. Ahogyan arról az olvasó oldalakkal később maga is meggyőződhet majd, a kutatás során sokszor találkoztam patthelyzetekkel, azaz olyan példákkal, amikor a politika igencsak szűkre szabta az ICC mozgásterét, vagy éppen pillanatokra meg is bénította. Ám a Nemzetközi Büntetőbíróság neve elé nem hiába teszik oda gyakorta az „állandó” jelzőt: a bírói fórum nemcsak létében állandó, hanem küzdelme és helytállása is a büntetlenség kultúrája elleni küzdelemben. Az ICC lényege (részben) abban áll, hogy velünk marad, és próbál a nemzetközi jogrendben hosszú távra berendezkedni, feladatait pedig a legmagasabb hatásfokkal ellátni. Úgy hiszem, hogy az efféle csillagzat alatt álló kutatási területre szokták azt mondani, hogy „hálás téma”, és szerencsésnek mondhatom magam azért, hogy kutatói útkeresésem elején megtalált. Mindennek ellenére e mű megszületéséhez nyilván sokkal többre volt szükség – s bár a borítón csak a saját nevem szerepel, a kötet nem jelenhetett volna meg kedves kollégáim tevékeny közreműködése nélkül, akiket e helyütt név szerint is kiemelek.

Így mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani a jelen monográfia alapjául szolgáló PhD-értekezés megírása során nyújtott fáradhatatlan segítségéért egykori témavezetőmnek, *Dr. Raisz Anikónak*. Úgyszintén kitüntetett hálával tartozom *Prof. Dr. Kovács Péternek* a dolgozat elkészítéséhez adott szakmai tanácsaiért és a munkafolyamat valamennyi fázisa során tanúsított erőt adó támogatásáért. A legőszintébb köszönetem illeti az említett dolgozat műhelyvitáján, illetve nyilvános védésén elhangzó opponensi véleményeikért, e kötet lektorálásáért, valamint számtalan hasznos meglátásáért és kiváló ötletéért *Dr. Ádány Tamás Vincét* és *Prof. Dr. Sulyok Gábort*. Köszönöm *Dr. Domaniczky Endrének*, *Dr. Kecskés Gábornak*, *Dr. Marinkás Györgynek*, *Turkoviczné Dr. Nagy Adriennek*, *Dr. Szalai Anikónak*, *Dr. Szalayné Prof. Dr. Sándor*

Erzsébetnek, Dr. Varga Rékának és Prof. Dr. Wopera Zsuzsának a fokozatszerzési eljárásomban való részvételüket, támogatásukat, javaslataikat, bátorításukat, a sok-sok jó tanácsot. Végül, de nem utolsósorban pedig hálás köszönetemet szeretném kifejezni *Prof. Dr. Nagy Zoltánnak* és *Prof. Dr. Szilágyi János Edének* a támogató szakmai háttér megteremtéséért, továbbá azért, hogy e kötet kiadását lehetővé tették számomra.

Lektori ajánlás

Béres Nóra: *A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek legfontosabb jogi problémái* című monográfiájához

Amikor 1998-ban a római diplomáciai konferencián részt vevő államok túlnyomó többsége a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumának elfogadása és így egy, immár állandó nemzetközi büntető igazságszolgáltatási szerv létrehozása mellett szavazott, történelmi tettet hajtott végre. A népirtás, az emberiség elleni bűncselekmények, a háborús bűncselekmények és az agresszió bűncselekményének elkövetése esetén immár rendelkezésre áll egy olyan állandó igazságszolgáltatási szerv, amely az elkövetők felelősségre vonását elvégzi, ha az állampolgárság vagy az elkövetés helye szerinti állam erre nem képes vagy nem kész.

Ugyanakkor az államok Rómában ugyanúgy, mint annyi más nemzetközi értekezleten, nem feledkeztek meg a realitásokról és főleg saját érdekeik érvényesítéséről. Így számoltak azzal, hogy nem minden állam lesz azonnal a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumának részese, sőt esetleg a csatlakozás hosszú időn át várat magára. Azok az államok, amelyek pedig az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1945. évi megalakítása óta a Biztonsági Tanács állandó tagjaiként meghatározó szerepet játszanak a világszervezet tevékenységében, tevésében és esetenként fájdalmas nem tevésében, ezt a pozíciót a nemzetközi jog hatályos koordináta-rendszerére való hivatkozással érvényesíteni törekedtek a Római Statútum megfogalmazása során is.

Így jött létre az a számos állam, politikus és szakértő által folyamatosan bírált, de ugyanúgy legalább annyi állam, politikus és az ő szakértőik által védett vagy a jelenlegi helyzetben megkerülhetetlennek tartott konstrukció, amelyben a Biztonsági Tanács még a Római Statútumban nem is részes államban elkövetett bűncselekmények miatt eljárást kezdeményezhet, ugyanakkor bizonyos esetekben – ideiglenesen – fel is függesztheti az eljárást. A politikai és szakirodalmi kritikák arra fókuszáltak, hogy vajon a Biztonsági Tanács állandó tagjai részesei lesznek-e a Római Statútumnak? Tud-e majd a Biztonsági Tanács politikai érdekektől mentesen dönteni? Ha pedig aktívan gyakorolja hatásköreit, azzal nem veszélyezteti-e az ICC függetlenségét és pártatlanságát?

Ezt a problémakört dolgozza fel részletesen a Miskolci Egyetemen megvédett disszertációja alapulvételével *Dr. Béres Nóra*. A szerző a széles körű szakirodalmi bázis feldolgozása

mellett felhasználta a nemzetközi büntetőbíróvási joggyakorlat vonatkozó részét, és az olvasó ennek alapján nemcsak azt érti meg, hogyan épülnek egymásra a különböző döntések, de azt is, hogy milyen nem jogi háttérú okok magyarázzák azt, hogy a Biztonsági Tanács még az általa kezdeményezett eljárásokban is habozott azt illetően, hogy a saját szankciós mechanizmusaival kényszerítse ki az ICC által kibocsátott letartóztatási parancsok végrehajtását. Bár egyelőre csak két helyzetet (ti. a líbiait és a szudáni) terjesztett a Biztonsági Tanács a Nemzetközi Büntetőbíróság elé, az ezek elemzése alapján levont következtetések jelentős mértékben vonatkoztathatók az ICC joggyakorlatának egyéb területeire is.

Jelentős teret szentel a mű annak, hogy az akkor még hatalmon levő – azóta már hatalmától megfosztott és börtönbe került – *Omar al-Bashír* szudáni államfő ellen kibocsátott letartóztatási parancs ügyében milyen érvekkel indokolták az ICC bírái, hogy az államfői immunitás tiszteletben tartásának hagyományos, a nemzeti alkotmányokban élő és a nemzetközi szokásjogban is elismert elve miért nem jelenti akadályát a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárásnak akkor sem, ha az illető állam nem részese a Római Statútumnak. De jól láttatja az elemzés azt is, hogy a határozatok jogi érveivel szemben a regionális szolidaritás politikája miért bizonyulhatott erősebbnek, különösen akkor, amikor maguk a Biztonsági Tanács állandó tagjai sem tudtak egyetértésre jutni abban, hogy mit is akarnak elérni a megindított eljárással.

A monográfiának a részes államok együttműködési kötelezettségét, a kétszeres büntető eljárás tilalmának (*ne bis in idem re*) értelmezését, a kiegészítő joghatóság (az ún. komplementaritás) szabályainak érvényesülését, a hazai felelősségre vonás elmaradásának a nemzeti nyomozás és büntető igazságszolgáltatás működési benuhltságával való összefüggéseinek vizsgálatát tárgyaló fejezetei segítenek abban, hogy az olvasó megértse, mi az, amire számíthat, és mi az, amit remélhet a Nemzetközi Büntetőbíróságtól.

A könyv tehát két szempontból is érdemes az olvasó figyelmére. Egyrészt érinti a világpolitikai összefüggéseket (ti. hogyan működik és hogyan kellene működnie a Biztonsági Tanácsnak, amikor szembesül népirtással, emberiség elleni bűncselekményekkel és háborús bűncselekményekkel, agresszióval), másrészt pedig bemutatja az ICC eddigi joggyakorlatának a tárgykörbe vágó tényleges eredményeit, nem hallgatva el a bal- és félsikereket sem, rámutatva nemcsak azoknak a Nemzetközi Büntetőbíróságban rejlő, a Római Statútum megfogalmazásaiból is eredő okaira, de azokra is, amelyek attól függetlenek, ám szorosan kötődnek az immár hetvenöt éves világpolitikai realitásokhoz. Egy nemzetközi jogász pedig tudja, hogy a realitásokat lehet és kell is bírálni, de nem lehet azokat nem létezőnek tekinteni.

A Nemzetközi Büntetőbíróság működési alapelveinek és joggyakorlatának ismerete nemcsak azok számára fontos, akik a magyar honvédség és a magyar ügyészi és nyomozati szervek nemzetközi együttműködését szervezik vagy éppen külföldi missziókat teljesítenek.

Fontos mindazok számára, akik egyetértenek azzal, hogy a legsúlyosabb nemzetközi bűncselekmények, mint a népirtás, emberiség elleni bűncselekmények, háborús bűncselekmények, agresszió, ne maradhassanak büntetlenek.

A könyv letétele után az olvasó számára nemcsak az lesz világos, hogy a Biztonsági Tanács következetes és hatékony fellépése mely területeken tud sokat segíteni a Római Statútum céljainak megvalósításában, de arra is ráérez, hogy a jelenlegi, kontinenseken átívelő nagy migrációs mozgások mögött az egyik kiemelkedően fontos okként ott van az is, hogy a büntetlenségben és főleg a saját megbüntethetlenségükben bízó állami vezetők, tábornokok és polgárháborúk helyi hadurai azt hiszik, bármit megtehetnek. A római diplomáciai konferencián részt vevő államok egyetértettek abban, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság felállítása abba az irányba mutat, hogy ezek a személyek immár ne bízhatnak abban, hogy nem lesz felelősségre vonás, valósuljon az meg otthon vagy más országban, vagy Hágában, az ICC előtt.

Ezért a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet fontos lépést tesz a nemzetközi közjog és a nemzetközi büntetőjog népszerűsítése érdekében, amikor a külpolitikai kérdések iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönség számára is elérhetővé teszi *Dr. Béres Nóra* munkáját a Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei sorozatban.

Prof. Dr. Kovács Péter DSc
egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
bíró, Nemzetközi Büntetőbíróság (2015–2024)
Hága, 2021. május 16.

Rövidítések jegyzéke

ACJHR	African Court of Justice and Human Rights	Ember és Népek Jogainak Afrikai Bírósága
ASP	Assembly of States Parties of the Rome Statute	a Római Statútum Részes Államainak Közgyűlése
AU	African Union	Afrikai Unió
BT	United Nations Security Council	az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsa
DRC	Democratic Republic of the Congo	Kongói Demokratikus Köztársaság
ECCC	Extraordinary Chambers of the Courts of Cambodia	a Kambodzsai Bíróságok Különleges Kamarái
ENSZ	United Nations	az Egyesült Nemzetek Szervezete
ICC	International Criminal Court	Nemzetközi Büntetőbíróság
ICJ	International Court of Justice	Nemzetközi Bíróság
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda	Ruandai Nemzetközi Büntető Törvényszék
ICTY	International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia	Exjugoszláv Nemzetközi Büntető Törvényszék
ILC	International Law Commission	az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének Nemzetközi Jogi Bizottsága
ILO	International Labour Organization	Nemzetközi Munkaügyi Szervezet
IRMCT	International Residual Mechanism for Criminal Tribunals	Nemzetközi Büntető Ügyek Mechanizmusa
JEM	Justice and Equality Movement	a szudáni Igazságért és Egyenlőségért Mozgalom
KGY	United Nations General Assembly	az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlése
NGO	non-governmental organization	nem kormányközi szervezet
PCIJ	Permanent Court of International Justice	Állandó Nemzetközi Bíróság
PPJNE	International Covenant on Civil and Political Rights	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
SCSL	Special Court for Sierra Leone	Sierra Leone-i Különleges Bíróság

SLA	Sudan Liberation Army	Szudáni Felszabadító Hadsereg
STL	Special Tribunal for Lebanon	Libanoni Különleges Törvényszék
SWGCA	Special Working Group on the Crime of Aggression	az Agresszió Bűncselekményével Foglalkozó Speciális Munkacsoport
UNAMID	African Union – United Nations Hybrid Operation in Darfur	az Afrikai Unió és az Egyesült Nemzetek hibrid békefenntartó művelete Dárfúrban

„Nem létezhet béke igazság nélkül, igazság jog nélkül,
a jog létezése pedig nem bírhat valódi érdemmel
egy olyan Bíróság nélkül, amely arra hivatott,
hogy eldöntse, mi az, ami jogos és igazságos – történjen bármi is.”

*Ben Ferencz*¹

¹ *Benjamin Berell Ferencz* magyar származású amerikai jogász. A születése utáni évben, amikor a trianoni szerződés Erdélyt Romániához csatolta, családjá az Egyesült Államokba emigrált. A Harvard Egyetemen jogász végzettséget szerzett, majd részt vett a náci által elkövetett háborús bűncselekmények felderítésében a második világháború után, és az amerikai hadsereg főügyészeként járt el az *Einsatzgruppen-perben*, a müncheni Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt 1947 és 1948 között. A Nemzetközi Büntetőbíróság életre hívásának élharcosa, a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás kulcsfigurája. Tavaly, 2020 márciusában ünnepelte 100. születésnapját. Lásd bővebben: Gut, 2020, 11. o.

**I.
RÉSZ**

Bevezetés

1. A témaválasztás aktualitása, a könyv célja, tárgya, szerkezeti felépítése és az alkalmazott kutatásmódszertan

A Nemzetközi Büntetőbíróság felállítása a modern nemzetközi jog egyik legjelentősebb vívmánya az ENSZ létrehozása óta. A bíróságra ruházott már-már mitologikus mandátum – azaz hogy a büntetlenség kultúrájának pajzsán éktelenkedő réseket hézag nélkül betöltse – a büntetőbírói fórumot működésének kezdetétől fogva hatalmas elvárások elé állította. Fontos felismerni azonban, hogy az ICC rendkívül jelentős, ugyanakkor nem kizárólagos szerepet játszik a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás színpadán: hatékony működéséhez és a hön áhított magasztos cél eléréséhez egyéb szereplők és egyéb mechanizmusok együttes közreműködése szükséges, legyenek azok például az *ad hoc* nemzetközi büntetőbíróságok, a hibrid büntetőbírói fórumok vagy a nemzeti bíróságok előtti – akár univerzális joghatóság alapján indult – büntetőeljárások. Az ICC rendeltetésének megfelelő elhelyezése a nemzetközi jogrendben tehát kiemelkedő fontossággal bír, mert csak akkor kaphatunk reális képet róla, ha nem becsüljük alá, egyszersmind nem is látunk bele többet annál, mint amire valójában hivatott.

Noha a bíróságot csillapíthatatlan örvényként körülvevő kihívások egy része valamennyi nemzetközi büntetőbírói fórum működését áthatja – így például a bizonyítási eljárás sajátosságai, a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás magasra rúgó költségei, a bíróság működésének békefenntartásra és társadalmi konszolidációra gyakorolt mérsékelt hatásai –, a Nemzetközi Büntetőbíróságnak olyan próbatételek keresztüzében is helyt kell állnia, amelyek kifejezetten csak rá jellemzőek. Ezen sajátos problémák okait két csokorba szedhetjük.

Az egyik ilyen „csokor”, hogy mivel az ICC-t nemzetközi szerződéssel hozták létre, a szerződések jogának – jellemzően „magánjogias” sajátosságai – a Római Statútum² teremtette keretrendszer valamennyi szegletét átjárják, és kihatással vannak a bíróság előtt folyó bűnvádi eljárások dinamikájára. Ugyanakkor a (nemzetközi) büntető igazságszolgáltatás erőteljesen „közjogias” műfaj: az állami szuverenitásból eredő büntetőhatalom gyakorlása csak akkor hatékony, ha végrehajtják az eljáró bíróság döntéseit. A szerződéses alapok pedig a nemzetközi büntetőjog jogintézményeit sok esetben nem tudják „lekepezni”, azokat hatékonytá tenni. Ez a bíróság problémáinak általános oka, melyek az ICC előtti valamennyi ügynél fennállnak. *Praetor ius facere non potest* – tartja az ősi római jogi maxima, s bár a jogalkotásra a nemzetközi (büntető)bírák felhatalmazása napjainkban

2 Rome Statute of the International Criminal Court, Rome, 17 July 1998. UN Doc. A/CONF. 183/9. Magyarország a Római Statútumot aláírta, ám a ratifikált nemzetközi szerződés promulgációja azóta sem történt meg. A kihirdetés elmaradásának lehetséges okairól lásd: Kovács, 2019a, 69–90. o.

sem terjed ki, e bírói fórumok jogértelmezésben játszott szerepe különös jelentőséggel bír: a juriszdikció feladatává vált a nemzetközi büntetőjog fogalmainak óvatos kibontása, az ICC esetében pedig a büntetőjogi jogintézmények szerződéses alapokból való részletes „leképezése”. Kétségtelen, hogy utóbbi nem kis kihívás elé állítja a bíróság kéktaláros testületét, azonban azt is látnunk kell, hogy egy állandó nemzetközi büntetőbíróság létrehozásának alkalmas és legitim módjára való jobb megoldás a nemzetközi jogban jelenleg nem létezik.

A fentiek fényében a bírói joggyakorlatra jelen műben különösen erős hangsúly esik azzal, hogy a kiválasztott jogesetek szelekciója egyetlen célt szolgál: nevezetesen, hogy bemutassa azokat a problémákat, amelyek a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé vitt helyzetek sajátjai. Ezzel elérkeztünk az ICC-t metsző sajátos kihívások másik „csokrához” – az első problémakörrel való viszonyát tekintve részalmazáéhoz –, mely a monográfia *differentia specificája* is egyben. A bíróságnak ugyanis még több nehézséggel kell megküzdenie akkor, ha a BT kezdeményez előtte eljárásokat, mivel az elmúlt 18 év gyakorlatából egyértelműen azt olvashatjuk ki, hogy ilyenkor a Római Statútumban nem részes – azaz harmadik – államok feletti joghatóság-gyakorlásáról van szó. Ez tehát a bíróság problémáinak különös oka, mely csak a BT által kezdeményezett eljárásoknál áll fenn. Ilyenkor nem pusztán arról van szó, hogy a szerződéses gyökereknek nehéz a büntetőjogot effektívvé tenniük, hanem arról is, hogy mindezt úgy kellene tenniük, hogy a Római Statútumban nem részes felekre alkalmazzák őket. S bár – a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának imperatívusza jegyében – az ENSZ Alapokmány³ VII. fejezete alapján hozott BT-határozatok a Római Statútum relatív hatályát áttörik, az így kezdeményezett eljárásokban számos jogalkalmazási kérdés kerül a felszínre, a generált politikai feszültségről már nem is beszélve. Merthogy a Biztonsági Tanács nem igazságszolgáltatási, hanem kristálytiszta politikai szerv. Ráadásul a politikai tenzió nem csupán a bíróság elé kerülő helyzetek ICC-ig tartó útját szegélyezi, hanem végig is kíséri őket. Minthogy az afrikai kontinens az ICC „kedvenc ügyfele”,⁴ érdemes azt is számításba venni, hogy milyen utóhatásai vannak a BT által kezdeményezett eljárásoknak a regionális politikában, miként reagál rájuk az Afrikai Unió?

A témaválasztás aktualitásáról talán nem tűnik szerénytelenségnek azt állítani, hogy aligha nehéz róla meggyőzni az olvasót. Utóbbi alátámasztandó kiemelhető például, hogy az ICC agresszió bűncselekménye feletti joghatóság-gyakorlására vonatkozó kiegészítések hatálybalépése óta még két év sem telt el, vagy hogy az elemzett bírói döntések közül a legújabbat 2020. március 9-én hozták meg.

3 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról.

4 Igwe, 2008, 294–323. o.

A kötet célja tehát, hogy bemutassa a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek gócpontjait, s hogy tegye ezt úgy, hogy rávilágít arra az ellentmondásra, ami a jogi normákban lefektetett „modell” és azok gyakorlati érvényesülése között feszül azzal, hogy már a mű elején leszögezi: a kutatás alapvetően ICC-fókuszú, azaz a két intézmény elemzése nem egyforma súllyal esik latba.

Jelen könyv tárgya sommásan a BT által az ICC elé vitt szituációk normatív, esetjogi és néhol politikai szemléletű elemzése. A vizsgálódás – *Navi Pillay* találó meglátásával összhangban – a bíróságot sújtó leggyakoribb bírálatok perspektíváit öleli fel: (i) az ICC-t támogató politikai akarat hiányát; (ii) az univerzális elfogadottság hiányát; (iii) az együttműködési hajlandóság hiányát; (iv) a joghatóság hiányát; valamint (v) a rendelkezésre álló anyagi források hiányát.⁵ A kutatás tárgya determinálja, hogy a monográfiában elsősorban nemzetközi büntető eljárásjogi – és nem anyagi jogi – kérdések kerülnek középpontba, ugyanakkor e komplex kérdéskör megértéséhez a nemzetközi jog egyéb területeit is segítségül kell hívni, így döntően a nemzetközi szervezetek jogát, a nemzetközi szerződések jogát, a nemzetközi humanitárius jogot, a „nemzetközi bíróságok jogát” és érintőlegesen az emberi jogokat.

Fontos továbbá megjegyezni, hogy a mű tárgya behatárolja a Nemzetközi Büntetőbíróság esetjogából merített ügyek eljárásjogi szempontú közös kereszts metszetét is, minthogy valamennyi,⁶ a BT által az ICC elé utalt helyzet egyelőre megtorpant a tárgyalás-előkészítő szakban, így e helyütt javarészt olyan bírói döntések kerülnek bemutatásra, melyek a tárgyalási szak kezdete előtt láttak napvilágot.

A kötet forráskörét a releváns hazai és külföldi szakirodalom, nemzetközi szerződések, nemzetközi bírói döntések, valamint egyéb nemzetközi dokumentumok alkotják; és mivel a téma jellegéből adódóan elsősorban angol nyelvű források állnak rendelkezésre, a mű több helyen fogalomteremtésre vagy fogalomárnyalásra tesz kísérletet. Utóbbi a monográfia alapjául szolgáló PhD-értekezésben bemutatott kutatás egyik legnehezebb vállalkozása volt, minthogy a nemzetközi büntető anyagi jog és eljárásjog sokszor olyan fogalmakkal operál,

5 *Navi Pillay* nyitóbeszéde a Nürnbergben 2019. október 18-án, az *International Nuremberg Principles Academy* által szervezett, *Nuremberg Forum 2019 – The Nuremberg Principles beyond the International Criminal Court: A Common Ground for Accountability* című konferencián.

6 Jóllehet e tekintetben a közeljövőben változás várható, *Ali Muhammed Ali Abd-Al-Rahman* (*‘Ali Kushayb’*) dzsandszavid milíciavezér tavalyi bíróság elé állításának köszönhetően. *Ali Kushayb* azután került az ICC őrizetébe, hogy önként feladta magát a közép-afrikai hatóságoknak, melyek 2020. június 9-én átadták a gyanúsítottat a Nemzetközi Büntetőbíróságnak. A terhelt ellen két letartóztatási parancs van érvényben, 53 rendbeli emberiesség elleni, illetve háborús bűncselekményekkel vádolják. A vele szemben emelt vádak megerősítésére irányuló tárgyalássorozat a 2. számú tárgyalás-előkészítő tanács 2021. május 24-én kezdi meg. *The Prosecutor v. Ali Muhammad Ali Abd-Al-Rahman* („*Ali Kushayb*”), ICC-02/05-01/20, Pre-Trial Chamber II. Az ügyről lásd bővebben: <https://www.icc-cpi.int/darfur/abd-al-rahman> [Letöltve: 2021. 04. 20.].

amelyek a germán-római jogcsaládtól egyébként idegenek, gondoljunk például a „*referral*”, „*deferral*”, „*admissibility*”, „*same person / same conduct test*” terminológiákra.

Ami a könyv szerkezeti felépítését illeti, négy részre és kilenc fejezetre tagolódik. Az egyes részek deduktív sorrendbe rendeződnek a Biztonsági Tanács és a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás „első találkozásától” kiindulva egészen a BT által az ICC elé vitt helyzetekből kirajzolódott ügyek konkrét gyakorlati problémáig.

A bevezetést követően az Alapvetés: a Biztonsági Tanács és a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás című 2. fejezet célja, hogy bemutassa a Biztonsági Tanács „premierjét” a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban, hogy felvázolja a BT vonatkozó hatásköreinek jogszabályi kereteit az Egyesült Nemzetek Alapokmányát segítségül hívva, valamint hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság előkészítő munkája révén testközelbe hozza a Biztonsági Tanács és az állandó Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolatának koncepcióját, illetve hogy felvillantson néhány, a Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolatára vonatkozó elméleti víziót, mintegy hidat képezve a soron következő, a két intézmény viszonyát normatív szempontból elemző II. részhez. A fejezetben alkalmazott kutatómódszertan többre: egyrészt funkionalista, tekintve, hogy a BT egyik speciális szerepének – a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban betöltött funkciójának – körvonalait igyekszik megvonni; másrészt normatív, hiszen e szerep értelmezéséhez az ENSZ Alapokmány VII. fejezetéből – így különösen annak 39. és 41. cikkeiből – indul ki. A 2. fejezet továbbá a történeti módszert alkalmazza, mivel a Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolata gyökereinek feltárásához a Római Statútum *travaux préparatoires*-jét használja fel.

A kötet II. része A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 13. cikk b) pontja alapján című 3. fejezettel indít, és ezzel kezdetét veszi a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács viszonyának normatív szempontú elemzése, így elsőként a Római Statútum vonatkozó rendelkezésének részletekbe menő vizsgálata. E helyütt kitüntetett figyelmet kap az ICC és a BT kapcsolatának első „pillére”, azaz a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményező hatásköre. Az olvasó megismerkedhet továbbá a dárfúri és líbiai helyzetek Nemzetközi Büntetőbíróság elé kerülésének körülményeivel, valamint e konfliktusok társadalmi, illetve történeti kontextusával – persze csak olyan mértékben, amely a nemzetközi jogi munkák által megkívánt optimális arányokat igyekszik szem előtt tartani. A 3. fejezetben néhány olyan gyakorlati jellegű probléma – így az eljárások finanszírozásának és a nem részes államok békefenntartói feletti joghatóság-gyakorlásának kizárása, valamint az ENSZ-tagállamok együttműködésre kötelezésének elmulasztása – is felsorakozik, melyek közül többnek a jelentősége és a komplexitása nem indokolta külön fejezetbe emelésüket a későbbiek folyamán. E fejezetben a normatív és a dogmatikai elemzés nevezhető meg uralkodó

kutatásmódszertanként, ismételten elegyedve a történeti módszerrel a bíróság elé utalt két konfliktus, a dárfúri és a líbiai helyzetek bemutatásakor.

A monográfia A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 15bis és 15ter cikkei alapján című 4. fejezete az ún. kampaljai módosítások tükrében vizsgálja meg az ICC agresszió bűncselekménye felett gyakorolt joghatóságát, szükség szerint érintve a büntető anyagi jogi aspektusokat is, mindazonáltal kiemelten kezelve az eljárásjogi kérdéseket és a Biztonsági Tanács „agressziós eljárásokban” játszott szerepét. Itt nemcsak a BT eljáráskezdeményező hatásköre tükrében kerül az „agressziós eljárás” górcső alá, hanem a részes államok és a bíróság főügyészének eljáráskezdeményezésének fényében is, mivel utóbbiak során a Biztonsági Tanács szintén fontos szerephez jut az „agresszió cselekményének” előzetes megállapítása miatt. A 4. fejezet alkalmazott kutatásmódszertana szintén a normatív és a dogmatikai módszerre szorítkozik, többek között azért, mert a 2018. július 17-én hatályba lépett, agresszióra vonatkozó kiegészítő rendelkezések gyakorlati alkalmazására napjainkig nem került sor, így az esetjogi kutatásmódszertanra e helyütt nem lehetett támaszkodni.

A könyv A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztése a Római Statútum 16. cikke alapján című 5. fejezete a normatív kereteket bemutató II. rész utolsó szerkezeti egysége, mely a Biztonsági Tanács eljárásfelfüggesztő hatáskörére fókuszál, azaz az ICC és a BT kapcsolatának második, „negatív pillérére”. E fejezet továbbá körbejárja a 16. cikk gyakorlati alkalmazásával, illetve a gyakorlati alkalmazás „kísérleteivel” előidézett jogi dilemmákat, ismételten a normatív, dogmatikai és esetjogi kutatásmódszertant segítségül hívva.

A kötet 6. fejezete – A Nemzetközi Büntetőbíróság és harmadik államok – nyitja az ICC és a BT kapcsolatának gyakorlati problémáira fókuszáló III. részt. A fejezet a későbbi logikai építkezés megkerülhetetlen előfeltétele, azaz deduktív alapvetés, probléma-kronologikus lépés a soron következő fejezetek megértéséhez, amelyekben olyan specifikus kérdésekről van szó, amelyek kifejezetten harmadik államokhoz kapcsolódnak. Bár a Római Statútumban erre való utalást sehol sem találunk, a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményező hatáskörét ez idáig mindkétszer olyan államokkal szemben gyakorolta, amelyek nem részes felek a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumában. A 6. fejezet kutatásmódszertana a 4. fejezetével megegyezik.

A monográfia A komplementaritás és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című 7. fejezete a Római Statútum egyedi joghatóságmodelljével, a komplementaritás érvényesülésével foglalkozik a BT által kezdeményezett eljárások sajátosságait figyelembe véve, ehhez pedig a líbiai helyzetet hívja segítségül. A fejezet koncepciója a komplementer joghatóság nemzetközi jogrendben elfoglalt unikális jellegéből indul ki, és azzal a céllal szövi a gondolatmenetét, hogy mélyrehatóan megismertesse az olvasót az ICC joggyakorlatával,

nem rejtve véka alá azokat az ellentmondásokat, amelyek a büntetőbírói fórum esetjogát helyenként jellemzik, ezzel párhuzamosan rámutatva a legutóbbi joggyakorlat üdvözlendő novumaira is. A komplementaritás elemzésénél a fogalomelemző, esetjogi és jog-összehasonlító módszerek kerülnek túlsúlyba.

A könyv III. részének utolsó, Az együttműködés, a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című 8. fejezete az ICC-vel való együttműködés és a bíróság határozatai végrehajtásának hiányát állítja középpontba, különös tekintettel az államfői immunitás kérdésére. Utóbbi leginkább a történeti, fogalomelemző, normatív, jog-összehasonlító és jogesetelemző módszereket ötvözi. Utóbbi kapcsán a fejezet nemcsak a Nemzetközi Büntetőbíróság joggyakorlatából merít, hanem számos egyéb nemzetközi és nem nemzetközi bírói fórum – így például az ICTY, az SCSL vagy a Nemzetközi Bíróság – vonatkozó döntéseit is elemzi.

Végezetül a kötet Összegzés című IV. részében a következtetések és a zárógondolatok foglalnak helyet, tételesen sorra véve a kutatás során felállított téziseket.

Jelen monográfia tehát arra a keresi a választ, hogy (i) miképpen kapcsolódik be a Biztonsági Tanács a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásba; (ii) milyen normatív koordináták jelölik ki az ICC és a BT kapcsolatát; (iii) ezek hogyan érvényesülnek, milyen gócpontok jelennek meg a gyakorlatban; (iv) hogyan értelmezi a bírói joggyakorlat e két intézmény kapcsolatát, milyen esetjogi következtetéseket lehet levonni; és végül (v) hogy milyen politikai tényezők hatnak a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács kapcsolatára?

2. Alapvetés: a Biztonsági Tanács és a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás

2.1. A Biztonsági Tanács megjelenése a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban

Az elsődleges felelősséget a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért a Biztonsági Tanács viseli – következik az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 24. cikk (1) bekezdéséből,⁷ mint ahogyan az is, hogy a BT e felelősségből folyó kötelezettségeinek teljesítésekor az ENSZ tagállamainak⁸ nevében jár el. A nemzetközi béke és biztonság fenntartása minden

⁷ ENSZ Alapokmány 24. cikk (1) bekezdés: „A Szervezet gyors és hathatós cselekvésének biztosítása érdekében a tagok a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért a fő felelősséget a Biztonsági Tanácsra ruházzák és elismerik, hogy a Biztonsági Tanács e felelősségből folyó kötelezéseinek teljesítésekor az ő nevében jár el.”

⁸ Az ENSZ-nek jelenleg 193 tagállama van. A tagállamok listáját lásd: <https://www.un.org/en/about-us/member-states> [Letöltve: 2021. 04. 20.].

bizonynal a legfontosabb az ENSZ céljai közül, melyet jól példáz az Alapokmányban elfoglalt helye is: az erről szóló rendelkezést az 1. cikk (1) bekezdésében⁹ találhatjuk.

Annak érdekében, hogy a Biztonsági Tanács valóban gyorsan és hathatósan léphessen fel a békét veszélyeztető, megsértő, illetve agressziót elkövető államokkal szemben, az ENSZ Alapokmány VII. fejezete rendkívül kiterjedt hatáskörökkel ruházza fel. Emellett az Alapokmány 25. cikke rögzíti a heteronormatív BT-határozatok kötelező erejét a tagállamokra nézve, azaz hogy „*a Szervezet tagjai megegyeznek abban, hogy a Biztonsági Tanács határozatait a jelen Alapokmánynak megfelelően elfogadják és végrehajtják*”. A BT-határozatok tehát általában véve kötelezik az ENSZ tagállamait, kivéve, ha a Biztonsági Tanács egyértelműen ajánlást fogad el. E vélelmet a Nemzetközi Bíróság a *Dél-Afrika folyamatos namíbiai jelenlétéből az államokra háruló jogkövetkezmények tárgyában adott tanácsadó véleményében*¹⁰ állította fel 1971-ben, melynek jelentőségét Bruhács János szavaival élve az adja, hogy „*a Biztonsági Tanács általában tartózkodik attól, hogy határozatában az Alapokmány meghatározott cikkére hivatkozzon, sőt az ajánlási jellegre utaló szavakat (kér, óhajt stb.) összeköti a határozathoz való alkalmazkodásra vonatkozó felhívással*”.¹¹

A „nemzetközi béke és biztonság” fogalmát az ENSZ Alapokmányban nem találhatjuk meg, mint ahogyan a háború törvényeire és szokásaira sem történik benne utalás. E mulasztás szándékos, mivel az Alapokmány kodifikációja során az a nézet kerekedett felül, hogy bármiféle hivatkozás a *ius ad bellumra* vagy *ius in bellóra* azt a benyomást erősítheti, hogy a 2. cikk (4) bekezdésben¹² megfogalmazott erőszak-tilalom és a kollektív biztonság rendszerét szolgáló mechanizmusok felállítása mind hiábavalók, a fegyveres összeütközéseket úgysem lehet megakadályozni.¹³ Továbbá akármilyen figyelmesen olvassuk is végig az ENSZ Alapokmányának Eljárás a béke veszélyeztetése, a béke megszegése és támadó cselekmények esetében című fejezetét, és akármennyig is keressük benne, nem fogunk a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó jogszabályhelyeket találni. Mindazonáltal kétség sem férhet hozzá, hogy a Biztonsági Tanács az utóbbi három évtizedben

9 ENSZ Alapokmány 1. cikk (1) bekezdés: „Az Egyesült Nemzetek célja, hogy fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és e végből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek.”

10 Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971, I.C.J. Reports 1971, §§ 112–114.

11 Bruhács, 2001, 57. o.

12 ENSZ Alapokmány 4. cikk (2) bekezdés: „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniok kell.”

13 Roscini, 2010, 332. o.

főszerepet játszott a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás színpadán. Ennek demonstrálása igencsak egyszerűnek tűnik, ha számba vesszük az ezen időszak alatt létrehozott nemzetközi büntetőbírói fórumok népes taborát és a BT részvételét a törvényszékek felállításában.

Az ENSZ főszerve elsőként¹⁴ 1993-ban lépett e képzeletbeli színpadra, amikor is 827. (1993) határozatával¹⁵ megalkotta az Exjugoszláv Nemzetközi Büntető Törvényszéket. A BT által alkalmazott jogtechnikai megoldás – tudniillik hogy politikai szervként az érintett állam hozzájárulása nélkül visszaható hatállyal büntető joghatóságot „teremtett” a felbomlott Jugoszlávia utódállamai felett, ráadásul tette mindezt úgy, hogy erre az ENSZ Alapokmánya nem ad számára *expressis verbis* felhatalmazást¹⁶ – a ’90-es évek hajnalán formabontó és meglepő lépésnek számított, s mint ilyen, rengeteg bírálatot és jogi elemzést vont maga után.¹⁷ Az már csak olaj volt a tűzre, amikor a BT egy évvel később újabb nemzetközi büntetőbírói fórumot állított fel: a 955. (1994) határozattal¹⁸ megalakult a Ruandai Nemzetközi Büntető Törvényszék. A két büntetőbírói fórum egymással mondhatni „testvéri kapcsolatban” állt, mivelhogy nemcsak létrehozásuk módjában, hanem működésükben is nagyon hasonlítottak egymáshoz – olyannyira, hogy a két bíróság fellebbviteli tanácsa megegyezett. Mindazonáltal az *ad hoc* büntető törvényszékek felállítása¹⁹ szimbolikus jelentőségének és joggyakorlat-forradalmasító jellegének dacára nem válhatott hosszú távon fenntartható és bevett megoldássá, melynek elsődleges okai a létrehozásuk módjával gerjesztett legalitáshoz kapcsolódó kihívásokban és működtetésük költségeiben rejlettek.²⁰

14 A skóciai Lockerbie felett 1988-ban terrorista merénylet áldozatául esett utasszállító repülőgép lezuhanásával gyanúsított elkövetők felelősségre vonása céljából felállított *ad hoc* törvényszék esetét ide nem értve, jöllehet nemzetközi jogi értelemben e bíróság nem nemzetközi bűncselekmények felett gyakorolt joghatóságot. Lásd: Simma et al., 2012, 1319. o.

15 UN Doc. S/RES/827 (25 May 1993).

16 Érdekességként említhető meg, hogy az ICTY és az ICTR joghatóságát nem a személyi, hanem az időbeli és a tárgyi hatály mentén haladva vonták meg. Lásd: Ádány, 2018, 533. o.

17 Ezek fő csapásirányai a Biztonsági Tanács hatáskörének és a törvényszékek felállítása jogszerűségének hiányában, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmében öltöttek testet. Lásd: Reinisch, 2009, 263–264.

18 UN Doc. S/RES/955 (8 November 1994).

19 A törvényszékek létrehozásának e sajátos módjával egyrészt el tudták kerülni, hogy éppen a gyanúsítottak állampolgársága szerinti államok ne fogadják el a bíróságok státúmát, másrészt meg tudták valósítani, hogy a konfliktusok szorításában időhiánnyal küzdő ENSZ a nemzetközi béke és biztonság megsértésére hathatósan reagáljon. Lásd: Kovács, 2018 [Online].

20 Az ICTY általános költségvetése 2010–2011 között 286 012 600, 2012–2013 között 250 814 000, 2014–2015 között 179 998 600 amerikai dollárt tett ki. Lásd: <https://www.icty.org/en/about/tribunal/the-cost-of-justice> [Letöltve: 2020. 01. 02.].

Így az ENSZ új fejezetet nyitott a büntető törvényszékek történelemlönyvében, és elhozta a hibrid büntetőbíróóságok korszakát.²¹ Utóbbiak olyan koncepció képében jelentek meg, ami az *ad hoc* törvényszékek csorbáit hivatott kiküszöbölni. Mindazonáltal kulcsfontosságú tényező, hogy a hibrid mechanizmusok többségének – így például a Sierra Leone-i Különleges Bírósnak vagy a Kambodzsai Bíróóságok Különleges Kamaráinak – létrehozásában az érintett országok posztkonfliktusos kormányzatának közbenjárása és az állami hozzájárulás adott volt. Ezáltal a hibrid törvényszékek felállítása általában véve kevésbé vetett fel legalitással kapcsolatos aggályokat – a Libanoni Különleges Törvényszéket leszámítva. Az STL esete azért kirívó, mert az ENSZ és Libanon kormánya által közösen egyeztetett státútumtervezettől az ország parlamentje a ratifikációt az utolsó pillanatban megvonta, így a bíróság alapszabályát a BT 1757. (2007) határozata léptette hatályba.²² E sajátos aktus nem kis fejtörést okozott a jogalkalmazónak, hiszen újfent megjelent a védelem oldalán a törvényszék legalitását kétségbe vonó retorika.²³

Utóbbi annál kritikusabb, minél inkább közreműködött a BT a büntetőbírói fórum létrehozásában. Ha egy képzeletbeli skálát állítunk fel, akkor egyik végpontjába a megadott állami konszenzuson alapuló nemzetközi szerződéssel létrejövő bíróságokat (például SCSL, ECCC és az ICC előtti egyes helyzetek)²⁴ kell állítanunk, másik végpontjába pedig a külső

21 Jóllehet a nemzetközi büntetőbíróóságok békefenntartásra gyakorolt hatásai a szakirodalomban meglehetősen vitatottak. Egyes nézetek szerint felmerül annak kockázata, hogy az egyébként beavatkozni képes államok a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás „palástja” mögé bújva a válságkezelésnek e kevésbé költséges, ugyanakkor adott helyzetben nem elég gyors vagy nem elég effektív módját választják. Emellett az is lehetséges, hogy a beavatkozni képes államok a békefenntartókat egy esetleges nemzetközi büntetőeljárástól féltve szintén a be nem avatkozást preferálják, illetve hogy a humanitárius intervenciót a bírói út egyidejű vagy utólagos igénybevételével próbálják meg legitimé tenni. Lásd bővebben: Fehl, 2014 [Online]; Sulyok, 2003, 41–43. o.

22 UN Doc. S/RES/1757 (30 May 2007).

23 Utóbbi az ún. *Ayyash és mások-ügy* központi kérdése volt azzal, hogy még az első- és másodfokú bírói tanácsok véleménye sem egyezett a kérdésben, mi több, a fellebbviteli ítélethez ketten is – beleértve a tanácselnököt – különvéleményt csatoltak. Lásd: Procedural Decision on Defence Motions Challenging, The Prosecutor v. Salim Jamil Ayyash et al. (STL-11-01/PT/TC), Trial Chamber, 18 May 2012; Decision on the Defence Appeals against the Trial Chamber’s “Decision on the Defence Challenges to the Jurisdiction and Legality of the Tribunal”, The Prosecutor v. Salim Jamil Ayyash et al. (STL-11-01/AC/AR90.1), Appeals Chamber, 24 October 2012; Separate and Partially Dissenting Opinion of Judge Baragwanath, Decision on the Defence Appeals against the Trial Chamber’s “Decision on the Defence Challenges to the Jurisdiction and Legality of the Tribunal”, The Prosecutor v. Ayyash et al. (STL-11-01/AC/AR90.1), Appeals Chamber, 24 October 2012; Separate and Partially Dissenting Opinion of Judge Riachy, Decision on the Defence Appeals against the Trial Chamber’s “Decision on the Defence Challenges to the Jurisdiction and Legality of the Tribunal”, The Prosecutor v. Ayyash et al. (STL-11-01/AC/AR90.1), Appeals Chamber, 24 October 2012.

24 A Biztonsági Tanács szerepe a SCSL létrehozásában is megkérdőjelezhetetlen volt: megbízta az ENSZ főtítkárárt az előzetes tárgyalások lefolytatásával, kijelölve a bíróság joghatóságának ideális sarokpontjait, továbbá támogatta a nem Sierra Leone-i állampolgárok és az egykori libériai elnök, *Charles Taylor* felelősségre vonását is. Az ECCC-vel kapcsolatban e ponton annyit kell felvillantani, hogy Kambodzsa hozzájárulását a Biztonsági Tanács nyomásával „belengett” politikai környezetben adta meg. Lásd: Mégret, 2008, 502. o.

kényszert, mely a Biztonsági Tanács határozatainak formájában jelenik meg (mint például az ICTY vagy az ICC előtti dárfúri és líbiai helyzet esetén). A skála közepén helyezkedik el az STL és az ICTR, minthogy előbbi esetén a BT határozata az állami közreműködéssel megszövegezett bilaterális megállapodást „csak” hatályba léptette,²⁵ utóbbi esetén pedig Ruanda a törvényszék felállításának kezdeti fázisában – 1994 és 1995 között – a BT nem állandó tagjaként tevékenyen részt vett.

Jóllehet a nemzetközi büntetőbíróóságok proliferációja²⁶ nem korlátozódik az e helyütt megemlített bírói fórumokra, jogtörténeti szempontból csupán az ICTY és az ICTR emelhető ki „előképekként” ezen intézmények sokaságából, mivel az *ad hoc* törvényszékek által gyakorolt büntető joghatóságot a Biztonsági Tanács egy-egy határozata alapozta meg, csakúgy, mint az e kötet szűkebb értelemben vett tárgyát képező ICC előtti helyzetekben. Mint ahogyan az a későbbiekben láthatóvá válik majd, a Biztonsági Tanács eljáráskezdményező határozatai *ipso iure* megalapozzák az ICC joghatóságát, és „*életre keltik*” olyan szituációkban, amikor az harmadik államok esetén egyébként nem állhatna fenn.

2.2. A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás normatív gyökerei az Egyesült Nemzetek Alapokmányában

A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás normatív gyökereinek feltárásához elsőként az ENSZ Alapokmányának 39. cikkét és 41. cikkét szükséges alaposan szemügyre venni.

Az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 39. cikke – melyet a szakirodalomban az Alapokmány legfontosabb rendelkezéseként tart számon²⁷ – kimondja, hogy „*a Biztonsági Tanács megállapítja a béke bárminő veszélyeztetésének vagy megszegésének, vagy bárminő támadó cselekménynek fennforgását és vagy megfelelő ajánlásokat tesz, vagy határoz afelett, hogy milyen rendszabályokat kell a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében a 41. és 42. Cikk alapján foganatosítani*”. A 39. cikk lényegében véve a 41. cikk és a 42. cikk alkalmazásának előfeltételeként funkcionál, mely szerint a BT egyrészt megállapíthatja a fentebb felsorolt három esetkör fennállását, másrészt rendelkezhet arról, hogy milyen intézkedéseket kell a béke és biztonság helyreállítása érdekében alkalmazni. Ezen intézkedések az arányosság elvére tekintettel klasszikusan kétfélék lehetnek: nem fegyveres és fegyveres kényszerintézkedések.

25 Utóbbi megítélése a nemzetközi jogtudományban szintén nem egységes. Lásd: Dickinson, 2003, 302–307. o.; Nikolova és Ventura, 2013, 616. o.; Al-Rashidi, 2012, 8. o.; Aptel, 2007, 1108–1109. o.; Wetzel és Mitri, 2008, 87. o.; Fassbender, 2007, 1094–1095. o.

26 A jelenségről részletesebben lásd: Raisz, 2017, 449–450. o.; Kardos, 2006, 238–241. o.

27 Simma et al., 2012, 1275. o.; Dipalo, 2018, 67–68. o.

Mint ahogyan azt az ICTY fellebbviteli tanácsa a *Tadić-ügyben*²⁸ megerősítette, anyagi oldalról tekintve a 39. cikk egyfajta felhatalmazást, széles körű diszkrecionális jogkört ruház a BT-re a béke veszélyeztetése, megsértése és a támadó cselekmények megállapítása tekintetében csakúgy, mint az esetlegesen meghozandó kényszerintézkedések esetén. A San Franciscó-i diplomáciai konferencián e cikk tekintetében is az Alapokmány politikai karaktere, a tág mérlegelési mozgástér kerekedett felül a jogi megközelítéshez, vagyis a rendelkezés előfeltételeinek pontos meghatározásához képest azon általános tendencia kíséretében, hogy a Biztonsági Tanácsot sokkal inkább eljárásjogi, semmint anyagi jogi korlátok kötik. Az Alapokmány tehát abszolút a BT-re bízta, hogy egy adott helyzetben miként cselekszik, és hogy egyáltalán cselekszik-e: cselekvési kötelezettsége akkor sem áll fenn, ha a béke veszélyeztetését, megsértését vagy akár agresszió cselekményének elkövetését állapítja meg. Ezzel összefüggésben a Biztonsági Tanácsot számos alkalommal érte erőteljes kritika passzivitása, különösen a védelmi felelősség figyelmen kívül hagyása miatt. A BT mozgástere ugyanakkor az anyagi jogi korlátoktól nem teljes mértékben „mentes”, minthogy cselekvési szabadsága a béke veszélyeztetésének, a béke megszegésének, illetve a támadó cselekmények elkövetésének eseteire terjed ki.²⁹ A „béke veszélyeztetése”, a „béke megszegése és a „támadó cselekmények” fogalmát az Alapokmány nem határozza meg, azok kontúrjai a BT fennállásának 75 éve alatt a gyakorlat tükrében rajzódtak ki. A „béke veszélyeztetését” illetően a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a terrorizmus, a belső fegyveres konfliktusok és a kalózkodás egyértelműen a klasszikus biztonsági kockázatok ernyője alá tartoznak, továbbá a polgári lakosság, az emberi jogok és a demokratikus alapelvek védelme az emberiség biztonsága érdekében szintén érvényes jogalapot szolgáltathatnak.³⁰ A „béke megszegésének” körülhatárolása az előbbtől némileg nehezebb, mert ezt a kifejezést a BT a gyakorlatban kevesebbet használta. Annyit azonban biztosan le lehet szögezni, hogy a legalább két állam közötti nemzetközi fegyveres konfliktusok tipikusan a béke megszegését eredményező esetekörök közé tartoznak. Idesorolhatjuk például az Argentína és az Egyesült Királyság között vívott Falkland-szigeteki háborút 1982-ből,³¹ vagy például az Irak és Kuvait közötti öbölháborút (1990–1991) is.³² A „béke megszegése” effektíve független, államként el nem ismert, *de facto* rezsim által vagy ellen is megvalósulhat – állapította meg a Biztonsági Tanács 1950-ben, miután észak-

28 Decision on Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, The Prosecutor v. Duško Tadić (IT-94-1-AR72), Appeals Chamber, 2 October 1995, § 28 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Tadić-ügy másodfokú határozat*).

29 *Tadić-ügy másodfokú határozat* 28. §.

30 Simma et al., 2012, 1275. o.

31 UN Doc. S/RES/502 (3 April 1982).

32 UN Doc. S/RES/660 (2 August 1990).

koreai csapatok állítólagos határincidensek megtorlásaként megtámadták Dél-Koreát.³³ A „támadó cselekmény”, illetőleg „agresszió cselekménye” a „béke megszegésénél” szűkebb fogalmi kört fednek le, melyekkel részletesebben az egyik későbbi, A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 15bis és 15ter cikkei alapján című fejezet foglalkozik.

A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás normatív gyökereinek feltárásához másodikként az ENSZ Alapokmány 41. cikkét kell közelebbről megvizsgálni, mely a Biztonsági Tanács által foganatosítható nem fegyveres kényszerintézkedésekről rendelkezik: „A Biztonsági Tanács határozza meg, hogy milyen fegyveres erők felhasználásával nem járó rendszabályokat kíván foganatosítani abból a célból, hogy határozatainak érvényt szerezzen, és felhívhatja az Egyesült Nemzetek tagjait arra, hogy ilyen rendszabályokat alkalmazzanak. Ilyeneknek tekintendők a gazdasági kapcsolatok, a vasúti, tengeri, légi, postai, távírói, rádió és egyéb forgalom teljes vagy részleges felfüggesztése, valamint a diplomáciai kapcsolatok megszakítása.” Noha a 41. cikk a második világháború utáni, modern nemzetközi jog keretében létrejött kollektív biztonság rendszerének sarokpontja, a BT több mint két évtizeden át nem alkalmazta. Később, a hidegháború során is mindössze kétszer hivatkozott rá: elsőként 1966-ban hívta életre, amikor kereskedelmi embargót rendelt el Dél-Rhodéziával³⁴ szemben, másodszer pedig 1977-ben, amikor Dél-Afrikát³⁵ fegyverembargóval sújtotta. A '90-es évektől azonban az Alapokmány 41. cikke a békefenntartás bevett eszközévé nőtte ki magát, s a BT, felismerve az általános rendszabályok nemkívánt humanitárius „mellékhatásait”, előtérbe helyezte a célzott szankciókat (*targeted sanctions*), amelyek csak meghatározott árukat, személyeket vagy szervezeteket korlátoznak, ún. szankciós listára tétel (például vagyonbefagyasztás vagy beutazási tilalom) formájában.³⁶ A 41. cikk szignifikáns jellemzője, hogy a benne található felsorolás példálózó jellegű, melyről az ICTY fellebbviteli tanácsa – szintén a *Tadić-ügyben* – elvi érveléssel kimondta, hogy a rendelkezésben található intézkedések listája nem kimerítő jellegű, és e lista – az Alapokmány 29. cikkével³⁷ összhangban – a nemzetközi büntető törvényszékek felállítását is magában foglalja.³⁸

33 UN Doc. S/RES/82 (25 June 1950).

34 UN Doc. S/RES/221 (9 April 1966).

35 UN Doc. S/RES/418 (4 November 1977).

36 Simma et al., 2012, 1309. o.

37 ENSZ Alapokmány 29. cikk: „A Biztonsági Tanács olyan kiegészítő szerveket létesíthet, amelyeket feladatainak elvégzésére szükségesnek tart”.

38 *Tadić-ügy másodikfokú határozat* 34–35. §§.

2.3. A Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolata a Nemzetközi Jogi Bizottság 1994. évi statútumtervezetében

A jelenlegi Nemzetközi Büntetőbíróság koncepciója³⁹ – gyakorlatilag az *ad hoc* törvény-székek felállításával egyidejűleg – elsőként 1994-ben látott napvilágot az ENSZ égisze alatt, amikor a Nemzetközi Jogi Bizottság bemutatta a jövőbeli büntetőbírói fórumról szóló jelentését⁴⁰ az univerzális nemzetközi szervezet Közgyűlésének. Az ICTY és az ICTR koncepciója által megihletve, az akkori tervezet szerint az „állandó Nemzetközi Büntetőbíróság” jobban függött volna a Biztonsági Tanácstól, lényegében véve annak végrehajtó szerveként funkcionált volna.⁴¹ Ez esetben csak a BT és a bíróság statútumában részes államok dönthettek volna arról, hogy mely helyzetek kerüljenek a bírói fórum elé, és a bíróság Főügyési Hivatala önálló eljárásindító hatáskörrel egyáltalán nem rendelkezett volna.⁴²

A '94-es tervezet az emberiség elleni és a háborús bűncselekmények tekintetében úgy rendelkezett, hogy ha a BT egy helyzet előterjesztéséhez nem járul hozzá – az állam általi *ad hoc*, önkéntes alávetés esetét is beleértve –, akkor a bíróság csak akkor járhatott volna el, ha mind a gyanúsítottat őrizetben tartó állam, mind az az állam, amelynek területén a vádbéli bűncselekmény(ek)e)t elkövették, hozzájárult volna az eljárás megindításához. Ez volt az ún. „*opt-in*” rendelkezés: ha részes állam területén vagy részes állam állampolgára követte volna el az adott bűncselekményt – a népiást ide nem értve –, akkor az érintett államok esetről esetre dönthették volna el, hogy az ICC joghatóságához hozzájárulnak-e vagy sem.

A BT-t illetően a '94-es statútumtervezetnek további eltérése volt a végül hatályba lépett Római Statútumhoz képest, hogy a 23. cikk (3) bekezdése – ami végül átszövegezve a statútum 16. cikke alatt kapott helyet – úgy rendelkezett, hogy „*a jelen Statútum szerint nem indítható nyomozás olyan helyzetben, melyet az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. fejezetének értelmében a Biztonsági Tanács tárgyal a béke veszélyeztetése, megsértése vagy agresszió elkö-*

39 UN Doc. A/CN.4/458 and Add.1-8 Observations of Governments on the report of the Working Group on a draft statute for an international criminal court. Extract from the Yearbook of the International Law Commission: 1994, vol. II (1). Topic: Draft code of crimes against the peace and security of mankind (Part II), including the draft statute for an international criminal court, elérhető: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_458.pdf [Letöltve: 2017. 06. 16.].

40 A/49/10 Report of the International Law Commission on the work of its forty-sixth session, 2 May–22 July 1994, Official Records of the General Assembly, Forty-ninth session, Supplement No. 10. Extract from the Yearbook of the International Law Commission: 1994 vol. II (2). Topic: Multiple topics, elérhető: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_49_10.pdf [Letöltve: 2019. 12. 10.] (a hivatkozásokban a továbbiakban: a Nemzetközi Jogi Bizottság 1994. évi statútumtervezete).

41 E verzió megvalósulása esetén a BT állandó tagjai – szükség esetén vétőjoguk felhasználásával – ellenőrzést gyakorolhattak volna az ICC elé kerülő helyzetek felett.

42 Scheffer, 1999, 13. o.

vetése miatt, hacsak a Biztonsági Tanács másképp nem határoz”.⁴³ Tehát e rendelkezés a bíróság előtti eljárás megindításának a lehetőségét kizárta volna, amennyiben az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján a kérdés a BT napirendjén szerepel, hacsak a BT az eljárás megindításához nem járult hozzá. Így a Biztonsági Tanácsnak lehetősége lett volna az eljárást meggátolni úgy, hogy a szóban forgó kérdést az Alapokmány VII. fejezete szerint napirendjére tűzi.⁴⁴

A római diplomáciai konferencián⁴⁵ a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának kérdése is heves viták keresztüztüzébe került az ún. eljárásindító mechanizmusok miatt. Mint ahogyan arra az imént már történt utalás, az ILC '94-es tervezete ezekből eredetileg csak kettőt vázolt fel: egyrészt a Biztonsági Tanács utalhatott volna ügyeket a létrehozni kívánt bíróság elé, másrészt a részes felek élhetnek volna e jogosultsággal a bíróság tárgyi joghatóságába tartozó bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja esetén. A tervezet továbbá felvázolt egy olyan államközi mechanizmust, mely példaként az Emberi Jogok Európai Bíróságánál, valamint a Nemzetközi Bíróságnál bevett eljárási modelleket preferálta volna, ahol az eljárás megindításával hátrányosan érintett (bepanaszolt vagy alperes állam) beleegyezése szükséges az eljárás megindításához.⁴⁶

Ami az agresszió bűncselekményét illeti, az ILC '94-es statútumtervezete alapján az ICC joghatóságot gyakorolhatott volna a béke elleni büntett felett ügy, hogy annak elkövetését elsőként a BT-nek kellett volna megállapítania. E rendelkezést végül a római diplomáciai konferencián nem, csak a Római Statútum első felülvizsgálati konferenciáján fogadták el, és a hatályba lépett szövegváltozatban e rendelkezés – nehezen meghozott kompromisszumok útján – némiképpen árnyalódott. 1995-ben ugyanis a KGY Hatodik Főbizottsága jelezte, hogy több szempontból aggályosnak véli az agresszió tényleges beemelését a Római Statútumba⁴⁷ – mely felett a bíróság végül csak 2018. július 17-től gyakorol tényleges joghatóságot –, így az 2002. július 1-jén a béke elleni büntett beemelése nélkül lépett hatályba.

43 UN Doc. A/49/10, § 23. (3).

44 Cryer et al., 2016, 146. o.

45 Az Egyesült Nemzetek meghatalmazottjainak diplomáciai konferenciája egy nemzetközi büntetőbíróság létrehozásáról, Róma, 1998. június 15–július 17. A mintegy öthetes konferencián több mint 160 állam képviseltette magát. Számos ellentétes álláspont ütközött meg ekkor; a napirendi pontok között szerepeltek egészen részletekbe menő apró kérdések, mint például büntető eljárásjogi részletszabályok, ám politikailag erőteljesen motivált ügykörök is terítékre kerültek, úgymint a BT szerepe a majdani büntetőbíróság életében. A tárgyalások informális munkacsoportokban zajlottak, a döntéshozatal pedig lassú és nehézkes volt a kompromisszumok szükségessége miatt. Elérhető: <https://www.coalitionfortheicc.org> [Letöltve: 2016. 06. 13.].

46 Schabas, 2017, 144–149. o.

47 Schabas, 2004, 718. o.

A Nemzetközi Jogi Bizottság tervezetét az ENSZ e célból felállított *ad hoc* bizottsága részletesen áttanulmányozta, majd 1995-ben egy átfogó jelentést⁴⁸ tett közzé, amit a tervezet kíséretében megküldtek a KGY Előkészítő Bizottságának konszolidációs céllal, majd az Előkészítő Bizottság hat hivatalos értekezletet tartott 1996 és 1998 között. Végül a módosított szövegtervezet 1998 nyarán került a római diplomáciai konferencia asztalára:⁴⁹ 120 állam szavazott a Római Statútum elfogadása mellett, hét ellene, 21 pedig tartózkodott.⁵⁰ Így jött létre a nemzetközi közösség első állandó Nemzetközi Büntetőbírósága 1998. július 17-én.

2.4. A Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolatára vonatkozó elméletek

Ahogy az az előzőek alapján láthatóvá vált, a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács kapcsolata már a bíróság felállításának szándékával összehívott római diplomáciai konferencián folyó tárgyalásoknak is az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró kérdése volt, és a kortárs szakirodalom, valamint az ICC esetjoga arra enged következtetni, hogy ez ma sincs sokkal másképp.

A két intézmény sokrétű viszonyrendszerének dinamikáját alapjában véve két ‘pillér’ határozza meg: az első egy ‘pozitív pillér’, azaz a Biztonsági Tanács hatásköre arra, hogy az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján helyzeteket utaljon⁵¹ a bíróság elé, a második pedig – az elsőt jellemző terminológia tükrében – egy ‘negatív pillér’, azaz a Biztonsági Tanács hatásköre arra, hogy az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján a bíróság előtt folyamatban lévő nyomozást vagy büntetőeljárást felfüggeszse.⁵² A két pillér közül az első a Római Statútum 13. cikk b) pontjában és 15ter cikk (1) bekezdésében, míg a második a 16. cikkében ölt testet, mely cikkek részletes elemzésére és a közvetlenül ezen rendelkezésekhez kapcsolódó gyakorlati problémák bemutatására a monográfia soron következő

48 UN Doc. A/50/22 (1995), Report of the Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court, UN GAOR, 50th Session., Suppl. No. 22 (6 September 1995).

49 Sadat, 2003, 567–568. o.

50 A szavazásról hivatalos jegyzőkönyv nem áll rendelkezésre, így csak valószínűsíteni lehet, hogy ez a hét állam India, Irak, Izrael, Katar, Kína, Jemen és az USA voltak. Lásd: Sadat, 2003, 570. o.

51 A Római Statútum hiteles, angol nyelvű szövegében a „*referral*” kifejezés szerepel, amely szó szerint „bíróság elé utalásként” fordítható, ugyanakkor e választás azért lehet kevésbé szerencsés, mert az „utalás” jogi szakkifejezésként a nemzetközi magánjog sajátja, amikor is a kapcsoló szabály utal a felhívott jogrendszer kollíziós normáira. Másik fordítási alternatívaként a „bíróság elé terjesztés” kínálkozik, amely esetlegesen az „előterjesztés” kifejezéssel mosódhat össze, melynek szintén messzire mutató következményei vannak mind az alkotmány-, mind a közigazgatási jogban. Jelen kötetben a „*referral*” mindkét fordítását használok azzal, hogy a helyes magyar jogi szakkifejezés tekintetében a hazai szakirodalom sem egységes. Például lásd: Lattmann, 2009, 9–23. o.; Varga, 2006, 95–98. o.

52 Verdusco, 2015, 30. o.

fejezetei tesznek kísérletet. Ugyanakkor előjáróban érdemes lehet azokra az elméletekre is pillantást vetni, amelyek e két intézmény kapcsolatának jellemzésére szolgálnak a kortárs szakirodalomban. Ezek alapján az ICC és a BT kapcsolata elméleti síkon többféleképpen közelíthető meg aszerint, hogy a bíróság funkciói közül valaki éppen melyiket helyezi előtérbe. *Deborah Ruiz Verduzco* álláspontja értelmében praktikusán háromféle irányból szemlélhetjük e két intézmény viszonyát, ezek pedig (i) a Biztonsági Tanácshoz fűződő funkcionalitás; (ii) a Római Statútum központú funkcionalitás; valamint (iii) az intézményi autonómia. Már e ponton lényeges megjegyezni, hogy az első két teória sem a BT, sem az ICC nemzetközi jogrendben betöltött funkciójából kiindulva nem tartható, és hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság működésének legitim alapját kizárólag az intézményi autonómia képezheti.

2.4.1. *A Biztonsági Tanácshoz fűződő funkcionalitás,
avagy a Nemzetközi Büntetőbíróság mint a nemzetközi béke és biztonság eszköze?*

Aligha vitatható, hogy az ICC egy olyan intézmény, amely közvetetten a nemzetközi békét és biztonságot hivatott erősíteni, mint ahogyan arra a Római Statútum Preambuluma is utalást tesz: „*Felismerve azt, hogy ezek a súlyos bűntettek veszélyeztetik a világ békéjét, biztonságát és jólétét [...]*”. Továbbá a 13. cikk b) pontjának és a 16. cikknek⁵³ a statútumba foglalása szintén ezen elméletet erősíti, mely rendelkezések aktiválása a gyakorlatban az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján hozott határozatot kíván meg a Biztonsági Tanácstól.⁵⁴ Emellett az is helytálló megállapításnak tűnik, hogy a bíróság BT-hez fűződő kapcsolatának célja végső soron a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában teljeseedik ki, minthogy a BT ennek első számú letéteményese, az ENSZ Alapokmány VII. fejezetében szereplő hatáskörök címzettje.

A Biztonsági Tanács az ENSZ egyik főszerve, melyre a tagok „*a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért a fő felelősséget*” ruházták [24. cikk (1) bekezdés], az ENSZ Alapokmány VII. fejezet 39. cikke pedig kimondja, hogy a BT „*határoz afelett, hogy milyen rendszabályokat kell a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében foganatosítani*”. A Biztonsági Tanács konfliktusos helyzetek bíróság elé utalására vonatkozó hatáskörének előképe az *ad hoc* törvényszékek létrehozásával rajzolódott ki, melyeket a BT segédszerveiként⁵⁵ állítottak fel. Az ICTY és az ICTR létrehozásának e merőben új módozata mögött indokként a késedelem kiiktatása és a hathatós együttműködés előmozdítása sejlett fel, mindazonáltal

⁵³ Részletes ismertetésüket és elemzésüket lásd később.

⁵⁴ Ádány, 2014, 179. o.

⁵⁵ Az egyes segédszervekről lásd bővebben: Sievers és Davis, 2014 [Online].

a törvényszékek egy állandó nemzetközi büntetőbíróság ideáját is segítettek testközelbe hozni.⁵⁶

A teóriát, miszerint az ICC a Biztonsági Tanács eszközeként funkcionál, a kortárs joggyakorlat továbbá a BT retorikájával próbálja alátámasztani, miszerint a bíróság elé vitt helyzetek „veszélyt jelentenek a nemzetközi békére és biztonságra nézve”.⁵⁷ A Nemzetközi Büntetőbíróságról szóló legelső nyilvános vitán a Biztonsági Tanácsban többek között arról értekeztek, hogy „fel kellene térképezni, hogy az ICC a preventív diplomácia eszközeként hogyan segíthetné a BT-t mandátuma betöltésében”.⁵⁸ Ugyanitt és ugyanekkor Oroszország delegáltja úgy utalt a Nemzetközi Büntetőbíróságra, hogy „a Biztonsági Tanácsnak igen komoly új eszköz áll rendelkezésére ahhoz, hogy a nemzetközi jog által büntetni rendelt különös súlyú bűncselekményeket elkövető személyeket felelősségre vonják”.⁵⁹

E megközelítés első pillantásra bármennyire befogadhatónak tűnjön is, néhány extrém következtetést is maga után von. Például azt, hogy a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás hitelessége gyengülne, ha azt a BT egyes politikai ágendák teljesítésére használná fel, vagy ha az ICC „közbenjárását” politikai rendszerváltás eléréséhez vennék igénybe. Továbbá az is megjegyzendő, hogy azért, hogy a bíróságot a Biztonsági Tanács szolgálatába állíthassák, komoly árat kell fizetni a BT döntéshozatalában részt vevő ENSZ-tagállamoknak, különösképpen a Római Statútum részes államainak (így az Egyesült Királyságnak és Franciaországnak, illetve a BT nem állandó tagjainak), mivel az Egyesült Államok, Kína és Oroszország ICC-hez való ellenséges hozzáállása miatt sok esetben engedményeket kell tenniük és kompromisszumokat kell kötniük a bíróság nemzetközi közösségben betöltött pozícióját esetlegesen tovább gyengítve. A Nemzetközi Büntetőbíróságot a Biztonsági Tanács eszközeként szemlélve könnyen a „22-es csapdjában” láthatjuk a bírói fórumot: ha az ICC nem foglalkozik a tömeges nemzetközi jogi jogsértésekkel, akkor úgy tekintenek rá, mint a nemzetközi közösség lényegtelen és erőtlen szereplőjére, amely impotens a súlyos humanitárius katasztrófák kezelésében. Azonban ha az ICC hatékonyan lép fel, és egy eljárás megindul, a kritikusok aggályokat hozhatnak fel azon „komoly politikai és jogi következmények miatt, melyek néha a bíróság közbenjárását kísérik”.⁶⁰

⁵⁶ Verduzco, 2015, 32. o.

⁵⁷ Security Council Presidential Statement 2012/1 (2012), UN Doc. S/PRST/2012/1 (19 January 2012).

⁵⁸ Concept Note 2012 Open Debate on Peace and Justice, elérhető: <https://www.peacewomen.org/security-council/security-council-open-debate-peace-and-justice-role-icc-october-2012> [Letöltve: 2020. 01. 24.].

⁵⁹ Statement of Ambassador Churkin, 2012 Open Debate on Peace and Justice UNSC 6849th meeting, 19. Az orosz nagykövet reményekkel teli kezdeti megnyilvánulása ellenére Oroszország és az ICC jelenlegi kapcsolata korántsem nevezhető gyümölcsözőnek, ami a nagyhatalom BT-beli státusza miatt a bíróság működésére is kihatással van. Oroszország aláírta ugyan a Római Statútumot, ám 2016-ban az aláírást visszavonta egy nappal azután, hogy a bíróság egyik jelentésében Oroszország Krim-félszigeten való előrenyomulását annexiónak nyilvánította. Lásd: Gramer, 2016 [Online]; Esakov, 2017, 371–392. o.

⁶⁰ Statement of Ambassador Churkin, 2012, 19. o.

Összességében ugyanakkor megállapítható, hogy tarthatatlan az a nézet, mely szerint a Nemzetközi Büntetőbíróság a Biztonsági Tanács eszköze. Egyrészt azért, mert az ICC a nemzetközi jog önálló és objektív jogalánya, nem pedig a BT segédszerve. Másrészt azért, mert az ICC szuverén államok nemzetközi szerződéssel hozták létre, nem pedig a BT egyik határozata állította fel. Harmadrészt pedig e helyütt is hangsúlyozni kell, hogy míg a Biztonsági Tanács politikai, a Nemzetközi Büntetőbíróság igazságszolgáltatási szerv, így előbbi nem gyakorolhat érdemi befolyást a konkrét büntetőeljárásokra.

2.4.2. A Római Statútum központú funkcionalitás?

Létezik egy olyan elmélet is az ICC és a BT kapcsolatának magyarázatára, melynek középpontjában az a nézet áll, hogy a Biztonsági Tanács a bíróság szerződéses rezsimjének végrehajtó szerve, azaz az ICC rendszerének végrehajtó ága.

Érdekességként megemlíthető, hogy ez az elgondolás már *I. Sándor* orosz cár 1818. évi tervezetében tetten érhető, amikor is az uralkodó elsőként tett javaslatot egy olyan nemzetközi büntetőbíróság felállítására, amely nemzetek feletti intézményként büntető joghatóságot gyakorolt volna a rabszolgakereskedelem elkövetői felett. A javaslatban kifejezetten elismerték, hogy egy járulékos végrehajtó szerv felállítása szükséges a büntetőbírói fórum határozatainak kikényszerítéséhez. E szerv a tervezet szerint a haditengerészet szervezetrendszerébe ékelődött volna be, a rabszolgakereskedelemben érintett vízi járművek átkutatása és feltartóztatása céljából. *I. Sándor* elképzelése alapján egy irányító tanácsot is létrehozta volna a haditengerészet műveleteinek összehangolására, a bíróság határozatainak végrehajtására, illetőleg a szervezet tagállamai felé intézett jelentéstételle.⁶¹

E teória alapjai *Hans Kelsen* 1944-ben publikált, *Jog teremtette béke (Friede durch Recht)* című tanulmányában is megjelentek, melyben az osztrák származású jogtudós a Nemzetek Szövetsége bukására reflektált. *Kelsen* beépítette a bírói aktusok végrehajtásának ötletét az általa Békefenntartó Szervezetnek nevezett modellbe, mely szerint az igazságszolgáltatás – beleértve az egyének feletti büntető joghatóság gyakorlását is – a szervezet egyik központi feladata. *Kelsen* felismerte, hogy a nemzetközi büntetőbíráskodásnak szüksége volna végrehajtó ágra, így egy olyan állandó tanács felállítását szorgalmazta, mely a bírósági határozatok kikényszerítését látja el, és amelyben az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Kína és a Szovjetunió állandó tagként van jelen.⁶²

A Római Statútum végleges verziójában fellelhetők e harmadik elmélet „foszlányai” például akkor, amikor a Preambulum úgy fogalmaz, hogy „a nemzetközi közösség egészét érintő

61 Verduzco, 2015, 34. o.

62 Fassbender, 2008, 126–147. o.

legsúlyosabb bűntettek nem maradhatnak büntetlenül".⁶³ Az ICC joghatósága az államok büntető joghatóságából fakad, annak „eredője”: a Római Statútum aláírásával az államok elismerték az egyének korábban is fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeit, és egyfajta joghatósági többletet adtak az állami szintű büntetőeljárásokhoz. Hasonló elméleti síkon mozog az *ad hoc* bíróságok joghatóságmodellje is: az ICTY és az ICTR tárgyi joghatósága olyan bűncselekmények szankcionálására terjed ki, amelyek „a nemzetközi szokásjog részét képezik”,⁶⁴ vagy amelyek felett a joghatóság gyakorlását az érintett államok idevonatkozó nemzetközi szerződések ratifikációjával elfogadták. (Ugyanis utóbbi előfeltétel figyelmen kívül hagyásával a Biztonsági Tanács *ultra vires* járt volna el.)⁶⁵

Az *ultra vires* hatáskörgyakorlás tilalmának elvét nemcsak az *ad hoc* törvényszékek, hanem a Nemzetközi Büntetőbíróság esetében is tiszteletben kell tartani. Az ENSZ Alapokmánya által keretbe foglalt jogalkotási hatáskörök szerint, a már korábban fennálló kötelezettségeken alapuló felelősségre vonást szem előtt tartva kell a Biztonsági Tanácsnak eljárni akkor, amikor egy konfliktusos helyzetet terjeszt az ICC elé. Ebből a szemszögből nézve az ICC nem tűnik a BT eszközünek, mi több, a Biztonsági Tanács működik közre a bíróság végrehajtó szerveként.

A BT végrehajtó szerepének víziója a Római Statútum elfogadását megelőző tárgyalásokon mindvégig jelen volt; az elfogadott statútumban ennek eredménye különösen a nem részes államoktól való segítségnyújtás kérésében és az együtt nem működésre adható BT-válaszban mutatkozik meg.⁶⁶

A tényleges gyakorlatban mindhárom modell felsejlik: az államok hajlamosak egyszer az egyik, máskor a másik elmélet erősségeit hangsúlyozni, mely eseti jellegű hivatkozásokhoz és ellentmondásokhoz vezet. Ennek oka részint a Biztonsági Tanács természetében keresendő. A BT elsődlegesen politikai szerv, amelynek határozatai gyakran retorikai fordulatokkal átszöttek és szimbolikus értékűek,⁶⁷ intézményes keretei pedig a bíróságétól teljesen különböznek: az ICC feladata a tényeken alapuló, bírói nyelvezetben formába öntött döntéshozatal. E különbségek pedig feszültséget keltenek a két szerv kapcsolatában, különösen az ICC joghatóságának aktiválása, az eljárások finanszírozása, a bíróság előtti eljárások felfüggesztése, az államokkal való együttműködés és a bírósági határozatok végrehajtása tekintetében.

63 Római Statútum Preambulum 5. bekezdés: „Megerősítve azt, hogy a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb bűntettek nem maradhatnak büntetlenül, és a hatékony felelősségre vonást nemzeti intézkedésekkel és a nemzetközi együttműködés erősítése révén kell biztosítani.”

64 Sadat, 2006. 187. o.

65 Milanović, 2011, 27. o.

66 Verduzco, 2015, 35. o.

67 Johnstone, 2003, 439. o.

Mindazonáltal e nézetet sem lehet dogmatikai értelemben megalapozottnak tekinteni részint az előző pont végén megfogalmazottak, részint pedig a két intézmény eltérő esz-köztára, jellege és rendeltetése miatt.

2.4.3. Az intézményi autonómia

Mind a Biztonsági Tanácshoz fűződő, mind a Római Statútum központú funkcionalitás elmélete ellentétben áll mind a bírói függetlenség, mind a bírói hatalmi ág és a politika szükségzerű szétválasztásának követelményével, ellenben az intézményi autonómia melletti érvek e tekintetben tradicionálisnak és megalapozottnak mondhatók.

A Nemzetközi Jogi Bizottság korai, 1991-ben napvilágot látott, egy állandó nemzetközi büntetőbíróság víziójáról szóló jelentése szerint a BT mérsékeltebb szerephez jutott volna a mostanihoz képest, mivel az ILC ekkor még összeegyeztethetetlennek látta a nemzetközi béke és biztonság fenntartását egy nemzetközi büntetőbírói fórum közreműködésével.⁶⁸ A két intézmény szétválasztása melletti legfőbb érv az volt, hogy könnyebb a büntetőbíróság hitelességét úgy megőrizni, ha elejét veszik annak, hogy a politikai szerv érdemi ügyek bíróság elé kerülését esetlegesen meggátolhatja.⁶⁹ E nézet 1993-ig, az ICTY megszületéséig tartotta magát, majd az ILC '94-es tervezetében már a jelenleg hatályos szöveg került.⁷⁰

A Római Statútum elfogadását megelőző tárgyalások végének közeledtével azonban a megosztottság volt jellemző a BT hatáskörei és a bírói függetlenség egyensúlyát illetően. Ebben az időszakban újra felerősödtek azok a hangok, amelyek az intézményi autonómia szükségességét hallatták. Az ICTY egykori főügyésze, *Louise Arbour* úgy nyilatkozott a BT-hez fűződő kapcsolatról, hogy az „*valójában inkább kiemelte az ICC jelentőségét, semmint felerősítette volna állítólagos elrettentő hatását*”, és ebből az okból adódóan fogalmazta meg az igényt, hogy „*megfontoltnak kell lenni az igazságszolgáltatás és a fegyveres konfliktusokra adható válaszok közelítését illetően*”.⁷¹

A bíróság végleges jogállását tekintve ez a megközelítés kerekedett felül a tekintetben, hogy az ICC a nemzetközi jog önálló jogalanyává vált, nem tagja az ENSZ-családnak, és anyagi tekintetben független az univerzális nemzetközi szervezettől.

68 Ninth Report on the Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, by Mr Doudou Thiam, Special Rapporteur, UN Doc. A/CN.4/435 (8 February 1991); UN Doc. A/CN.4/435/Add.1 (15 March 1991), Section C, Criminal Proceedings, §§ 56, 58, in: ILC Yearbook 43rd Session UN Doc. A/CN.4/SER.A/1991/Add.1 (Part 1) (1991). A Biztonsági Tanács szerepének jelentősége csupán az agresszió kapcsán merült fel, tekintve, hogy e bűntett vonja leginkább maga után a nemzetközi béke jelentős sérelmét.

69 Eight Report on the Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, Special Rapporteur, UN Doc. A/CN.4/430 (6 April 1990); valamint UN Doc. A/CN.4/430 Add.1, in: ILC Yearbook 42nd Session UN Doc. A/CN.4/SER.A/1990/Add.1 (Part 2) (1990).

70 Schabas, 2017, 149. o.

71 Arbour, 2013 [Online].

II.
RÉSZ

**A Nemzetközi Büntetőbíróság
és a Biztonsági Tanács
kapcsolatának normatív keretei
a Római Statútumban**

3. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 13. cikk b) pontja alapján

3.1. A Biztonsági Tanács mint eljárást indító mechanizmus

A nemzetközi közösségben már a második világháború vége óta érelődött az igény⁷² egy állandó nemzetközi büntetőbírói fórum felállítására, amely csak mintegy ötven évvel később, a Nemzetközi Büntetőbíróság felállításával ölthetett testet. Az ICC-t létrehozó Római Statútum ugyanakkor csupán úgy kerülhetett elfogadásra, hogy a szerződés normái széles körben elismerésnek örvendő kompromisszumot tükröznek, amelyek közül az egyik legfontosabb az ICC előtti büntetőeljárások megindításának alanyai köre és a bíróság joghatóság-gyakorlásának komplex kérdése volt. Utóbbiaknak köszönhetően pedig a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságmodellje merőben eltér a nemzetközi jogban addig „bevettnek” mondható vagy a belső jogrendszerekben alkalmazott klasszikus megoldásoktól.

A tekintetben a Nemzetközi Büntetőbíróság sem képez kivételt a nemzetközi bíróságok között, hogy az ICC joghatósága még a Római Statútumban részes államok esetében sem automatikus, tekintve, hogy a bíróság előtti ügyeknek a statútumban támasztott többletkövetelményeknek is maradéktalanul meg kell felelniük. (Ebben tehát valamennyi nemzetközi bíróság hasonló, ellenben a nemzeti bírói fórumokhoz viszonyítva utóbbi markáns eltérésként jelentkezik.) Másrészt a bíróság mellett működő Főügyész Hivatal esetében nem érvényesül a hivatalból történő vádemelés elve, így attól még, hogy fennáll az ICC időbeli és tárgyi joghatóságába tartozó bűncselekmények alapos gyanúja, a főügyész vádemelési monopóliuma teljes mértékben diszkrecionális jellegű.⁷³ Továbbá kiemelés érdemel a *ne bis in idem* elvének sajátos, „vertikális” érvényesülése: az ügyben eljáró tárgyalás-előkészítő tanács a joghatóság hivatalból történő vizsgálatakor a nemzeti

72 Ez az igény már az 1948. évi Genocídium-egyezmény VI. cikkének szövegében is testet öltött, miszerint: „A népirtással, vagy a III. Cikkben felsorolt egyéb cselekmények bármelyikének elkövetésével vádolt személyek felett azon állam illetékes bírósága ítélkezik, melynek területén a cselekményt elkövették, vagy a Nemzetközi Büntető Bíróság azon Szerződő Felek viszonylatában, amelyek annak joghatóságát magukra nézve elismerték”, ám realitássá csak évtizedekkel később vált. Mindenesetre rendkívül beszédes a magyar fordítás, mely szó szerint „Nemzetközi Büntető Bíróság”-ról rendelkezik. Lásd: 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népirtás büntetetének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

73 Erre mutatott rá *Louise Arbour*, az ICTY korábbi ügyésze is 1997-ben, a Nemzetközi Büntetőbíróság egyik előkészítő bizottságának ülésén. *Arbour* hangsúlyozta, hogy a nemzeti és a nemzetközi büntetőeljárások egyik karakterisztikus különbsége, hogy míg a belső jogban, ha az eljárás megindításának csak a legtriviálisabb feltételei állnak fenn, akkor is hivatali kötelezettsége az ügyészségnek a büntetőeljárás lefolytatása. Ezzel szemben a nemzetközi gyakorlatban – a komplementaritás elvével összhangban – az ügyészség diszkrecionális jogköre érvényesül. Lásd: *Arbour*, 2014, 195. o.

– egyébként joghatósággal rendelkező, de eljárni nem hajlandó vagy nem képes – bíróság előtt lezajlott vagy éppen folyamatban lévő eljárást veszi figyelembe, annak érdekében, hogy megállapítsa, hogy a vád tárgyát ugyanannak a terheltnek ugyanolyan tartalmú cselekménye képezi-e.

A Nemzetközi Büntetőíróság előtt a Római Statútum 13. cikke⁷⁴ szerint háromféleképpen indulhat meg az eljárás (*trigger mechanisms*): (i) a Római Statútumban részes államok indítványával; (ii) a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményezésével az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján; valamint akkor, ha (iii) a főügyész saját hatáskörében eljárva, ún. *proprio motu* kezdeményezi egy helyzetben vagy ügyben az előzetes vizsgálat lefolytatását. E ponton kihangsúlyozandó, hogy a részes államok és a BT – utóbbi lévén politikai és nem igazságszolgáltatási szerv – csupán absztrakt szituációkat utalhatnak az ICC elé, a konkrét ügyek meghatározása és gyanúsítottak megnevezése, valamint a vádemelés kizárólagos ügyészi hatáskört képez.

A Római Statútum 13. cikk b) pontja – mint a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács közötti „*hidképző mechanizmus*”⁷⁵ – rögzíti a BT eljárásindító hatáskörét. Ennek értelmében az ENSZ főszerve helyzeteket terjeszthet a Nemzetközi Büntetőbíróság Főügyészi Hivatala elé,⁷⁶ melynek előfeltétele, hogy a BT az ENSZ Alapokmány 39. cikke szerint a nemzetközi béke és biztonság sérelmét vagy az agresszió cselekményének elkövetését határozat formájában megállapítsa. E határozatok az ENSZ Alapokmány 41. cikke alatt szabályozott nem fegyveres kényszerintézkedések közé sorolhatók, mely a jogszabályhely példálózó felsorolásából⁷⁷ következik.

74 Római Statútum 13. cikk: „A Bíróság joghatóságát egy, az 5. cikkben meghatározott büntett tekintetében a jelen Statútum rendelkezései szerint akkor gyakorolhatja, ha:

- a) a Részes Állam a 14. cikknek megfelelően a főügyész elé utalja azt az esetet, amellyel kapcsolatban feltehető, hogy egy vagy több ilyen büntettet elkövettek;
- b) a Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. fejezetének megfelelően eljárva a főügyész elé utalja azt az esetet, amellyel kapcsolatban feltehető, hogy egy vagy több ilyen büntettet elkövettek; vagy
- c) a főügyész indított nyomozást ilyen büntett miatt a 15. cikk értelmében.”

75 Rastan, 2015, 157. o.

76 E ponton szeretném felhívni a figyelmet a Római Statútum Országgyűlés honlapján található fordításának pontatlanságára. A fő szövegben szereplő idézett jogszabályhelyből látszik, hogy a T/383. számú törvényjavaslat e rendelkezése helytelenül „esetet” említ, amiből arra lehetne következtetni, hogy itt már konkrét ügyek előterjesztéséről van szó. Ezzel ellentétben a „*situation*” kifejezés a hiteles angol nyelvű verzióban arra utal, hogy a Biztonsági Tanács egy időben és térben lehatárolt, a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető konfliktusos helyzetet utal az ICC elé, mely alapján a Főügyészi Hivatal jogosult vádat emelni az egyes elkövetők ellen. Lásd: T/383. számú törvényjavaslat a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának és a Statútum 8. cikkére vonatkozó kampalmai módosításának kihirdetéséről. Elérhető: <https://www.parlament.hu/irom41/00383/00383.pdf> [Letöltve: 2021. 04. 22.].

77 A BT nemzetközi büntető igazságszolgáltatáshoz való viszonya és az ENSZ Alapokmány 41. cikke kapcsán az ICTY fellebbviteli tanácsa rögzítette, hogy az ott szereplő nem fegyveres kényszerintézkedések felsorolása példálózó jellegű. Lásd: *Tadić-ügy másodfokú határozat*; Decision on Defence Motion on Jurisdiction, The Prosecutor v. Duško Tadić (IT-94-1-T), Trial Chamber, 10 August 1995; Kirs, 2018b, 14–15.; Kirs, 2018a, 57–77.

A bíróság joghatóság-gyakorlásának előfeltételeiről a Római Statútum 12. cikke rendelkezik, melynek (2) bekezdése⁷⁸ értelmében az ICC a büntetőeljárás lefolytatására akkor válik jogosulttá, (i) ha valamely részes állam területén – ideértve az úszó és a repülő államterületet – követik el az 5. cikkben nevesített bűncselekmények (népirtás, emberiség elleni bűncselekmények, háborús bűncselekmények, agresszió) valamelyikét, vagy (ii) ha az elkövető valamely részes állam állampolgára. A 12. cikk (2) bekezdése *a contrario* nem alapozza meg a joghatóság-gyakorlást akkor, ha a gyanúsítottat fogva tartó állam a részes fél, sem akkor, ha a bűncselekmény sértettjének állampolgársága szerinti állam a részes fél (ún. passzív személyi elv) a Római Statútumban.

(i) A 12. cikk (2) bekezdés a) pontja a területi hatály elvéből indul ki a joghatóság megállapításakor, ami kétséget kizáróan az állami szuverenitás egyik legfőbb attribútuma,⁷⁹ melyet az államok vagy saját bíróságaik útján gyakorolnak, vagy nemzetközi szerződéssel delegálják azt, mint ahogyan az a Római Statútum 4. cikk (2) bekezdésében⁸⁰ kifejezésre kerül. Ami az úszó és repülő államterületeket illeti, az az állam minősül területi államnak, amelyik a vízi vagy a légi járművet lajstromába bejegyezte. E rendelkezés egyrészt az ENSZ 1982. évi Montego Bayben kelt tengerjogi egyezményének⁸¹ 91. cikk (1) bekezdését, másrészt az 1944. évi nemzetközi polgári repülésről szóló chicagói egyezmény⁸² 17. cikkét tükrözi. Az ICC-re delegált területi joghatóság gyakorlásának nem előfeltétele, hogy az állam az érintett terület felett effektív kontrollt gyakoroljon, ez utóbbira hipotetikus példaként az Észak-ciprusi Török Köztársaság esetét lehet felhozni.⁸³

(ii) A 12. cikk (2) bekezdés b) pontja alatt szereplő személyi elven alapuló joghatóság a szuverén állam és az állampolgárok közötti jogi kapcsolat⁸⁴ elismerésére épül,⁸⁵ mely kapcso-

78 Római Statútum 12. cikk (2) bekezdés: „A 13. cikk a) vagy c) pontjának megvalósulása esetén, a Bíróság joghatósággal rendelkezik, ha az alábbi államok közül legalább az egyik jelen Statútum Résztes Állama, vagy pedig, ha az adott állam a (3) bekezdéssel összhangban alávetette magát a Bíróság joghatóságának:

a) Résztes Állam területén követték el a kérdéses cselekményt, illetve lajstromba vett vízi vagy légi járművén;

b) Az elkövető valamely Résztes Állam állampolgárságát viseli.”

79 Shaw, 2003, 579. o.

80 Római Statútum 4. cikk (2) bekezdés: „A Bíróság funkcióit és jogosítványait a jelen Statútumban meghatározott módon gyakorolhatja bármely Résztes Állam, továbbá külön megállapodás révén, bármely más Állam területén.”

81 1982. évi Montego Bay-egyezmény 91. cikk (1) bekezdés: „Mindен állam megállapítja azokat a feltételeket, amelyek alapján a nemzeti hovatartozását hajóknak megadja, területén a hajókat lajstromozza, valamint megadja a jogot a lobogója alatt történő hajózáshoz. A hajók azon állam nemzetiségével rendelkeznek, amely állam lobogója alatt joguk van hajózni. Az állam és a hajó között valóságos kapcsolatnak kell fennállnia” (United Nations Convention on the Law of the Sea, Montego Bay, 10 December 1982. 1833 UNTS 3).

82 1944. évi chicagói egyezmény 17. cikk: „A légi jármű ahhoz az Államhoz tartozik, amelynek lajstromába be van jegyezve” (1971. évi 25. törvényerejű rendelet a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény és az annak módosításáról szóló jegyzőkönyvek kihirdetéséről).

83 Schabas, 2017, 285. o.

84 Ganczer, 2011, 61. o.

85 Shaw, 2003, 584. o.

latból az állampolgár passzív jogalanyisága is következik, azaz hogy az állam büntető joghatóságot gyakorolhat felette. A személyi elven gyakorolt joghatóságnak különösen a *common law* jogcsaládba tartozó államokban van régi hagyománya – részben ezzel is magyarázható, hogy ennek alkalmazása a területi elven gyakorolt joghatósággal szemben kevesebb bírálatot vont maga után.⁸⁶

A Római Statútum 12. cikk (2) bekezdését a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások esetén nem kell figyelembe venni, melyből adódik, hogy a részes államok és a főügyész eljárásindításától eltérően a BT nem részes államok területén, illetve nem részes államok állampolgárai által elkövetett nemzetközi bűntetteket – vagyis olyan helyzeteket, amikben fennáll ilyen bűntettek elkövetésének alapos gyanúja – is az ICC elé terjeszthet. Az időbeli joghatóság kapcsán a Biztonsági Tanácsnak egyedül arra kell tekintettel lennie, hogy a statútum hatálybalépése (2002. július 1.) előtti események nem képezhetik az eljárás megindításának alapját, ám az érintett állam egyéni ratifikációjának időpontja értelemszerűen irreleváns.

Jóllehet a Római Statútumban sehol nem található ennek kizárólagosságára való utalás, az eddigi gyakorlat tükrében a BT indította eljárások csak a Római Statútumban nem részes államokat érintették. Ellentétben a részes államok által előterjesztett helyzetekkel és a főügyész *proprio motu* eljárásaival – melyek esetében a joghatóság-gyakorlásnak feltétele a Római Statútum ratifikációja, az ahhoz való csatlakozás vagy eseti alávetési nyilatkozat tétele az állam részéről –, a 13. cikk b) pont alapján hozott BT-határozatok *ipso iure* megalapozzák az ICC joghatóságát, amiből következik, hogy a Biztonsági Tanács ilyen határozatai a Római Statútumban nem részes államok esetén *per se* érvényes jogalapot szolgáltatnak a bíróság joghatóság-gyakorlásához, valamint hogy a BT eljáráskezdeményező hatásköre szélesebb, mint a Főügyész Hivatalé, vagy mint a részes államok erre vonatkozó jogosultsága.

Ugyanakkor az már megosztja a nemzetközi jogászokat, hogy a BT határozata joghatóságot teremt-e, vagy csupán az egyébként már létező „passzív” joghatóságot aktiválja. Az első

86 Shaw, 2003, 589. E tekintetben a Nemzetközi Büntetőbíróság vitathatatlanul legnagyobb kritikusa az Amerikai Egyesült Államok. Az ICC-t elítélő amerikai kormányzati közleményektől időről időre visszhangzik a sajtó, elég csak a legutóbbi republikánus adminisztráció tagjainak, *Donald Trump* elnök, *Mike Pompeo* külügyminiszter vagy *John Bolton* nemzetbiztonsági tanácsadó elmúlt két évben napvilágot látott nyilatkozataira gondolni. Az amerikai kormány 2019 tavaszán eljutott egészen odáig, hogy beutazási tilalmat helyezett kilátásba az ICC bírával és főügyészével szemben, amennyiben a tárgyalás-előkészítő tanács engedélyezi a Főügyész Hivatalnak, hogy nyomozást indítson az afganisztáni helyzetben. Az Egyesült Államok jogi „köntösbe” bújtatott érvei a bíróság harmadik államok feletti joghatóság-gyakorlását állítják célkeresztbe azzal, hogy ICC-ellenes attitűdjét áthatja az elmélet és a gyakorlat közötti dichotómia: míg formálisan – nehezen védhető – jogi érvekkel igyekszik álláspontját alátámasztani, a bíróság irányába érzett „ellenszenv” egyértelműen politikailag motivált. Lásd: Galbraith, 2003, 683–702. o.; Roscini, 2006, 498. o.; Cline, 2008, 110. o.; Schabas, 2004, 702. o.; Akande, 2003, 635. o.; Mégret, 2001, 249–251. o.

irányzat képviselői abból indulnak ki, hogy az ICC joghatósága alapvetően beleegyezésen alapul, ezért amikor a BT-határozatok olyan esetekben ruháznak joghatóságot a bíróságra, amikor a ratifikáció vagy az eseti alávetés hiányzik, akkor a nem részes államok tekintetében megsértenék a visszaható hatály tilalmát, hacsak nem maga a Biztonsági Tanács határozata az a jogi aktus, ami a joghatóságot megteremti.⁸⁷

A másik nézet szerint a Római Statútum kodifikációjakor az államok univerzális joghatóságukat foglalták írásba, amely a statútum hatálybalépése óta valamennyi egyént nyomatékosan kötelez, és így az ICC univerzális joghatóságot gyakorol a népiirtás, az emberiség elleni és a háborús bűntettek, valamint az agresszió felett, melynek tényleges gyakorlására azonban csak egyéb feltételek együttes fennállása esetén van lehetősége (úgy mint például a statútum ratifikációja vagy az eseti alávetési nyilatkozat, illetve a nemzetközi béke és biztonság veszélyeztetése esetén meghozott BT-határozat).⁸⁸ A Római Statútum nyelvezete – így különösen A joghatóság gyakorlásának előfeltételei címet viselő 12. cikk – ez utóbbi álláspontot erősíti, továbbá a *nullum crimen sine lege* elve is. Ám még az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján gyakorolt tekintélyes hatáskörök sem jogosítják fel a Biztonsági Tanácsot a Római Statútum teremtette keretrendszer „szétfeszítésére”, azaz a BT nem hatalmazhatja fel az ICC-t arra, hogy *ultra vires* – például időbeli vagy tárgyi joghatóságát túllépve – járjon el.⁸⁹

E helyütt szintén érdemes megemlíteni, hogy a szakirodalom a Nemzetközi Büntetőbíróság BT-határozatokra vonatkozó bírósági felülvizsgálata mentén ugyancsak megosztott. Bár a Római Statútum 19. cikk⁹⁰ (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróság meggyőződik arról, hogy fennáll-e joghatósága az elé terjesztett ügyben – melyből logikusan következne annak vizsgálata, hogy a joghatóság „aktiválását” szolgáló mechanizmus jogszerű volt-e –, a gyakorlatban nehezen lenne elképzelhető, hogy az ICC a nemzetközi béke és biztonság sérelmének megállapítását – mint a Biztonsági Tanács politikai döntését – felülvizsgálja, ami nem is fordult elő a gyakorlatban napjainkig.

A BT által indított eljárások további sajátossága, hogy a Római Statútum 18. cikkében⁹¹ szereplő, az előzetes döntés elfogadhatóságáról szóló szabályokat nem kell alkalmazni, mind-

87 Milanović, 2011, 34. o., 37–38. o.

88 Sadat és Carden, 2000, 409–410. o., 412–413. o.

89 Cassese, Gaeta és Jones, 2002, 575., 578. o.

90 Részletes elemzést lásd később A komplementaritás és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című fejezetben.

91 Római Statútum 18. cikk: „(1) Ha egy esetet a 13. cikk (a) bekezdése alapján a Bíróság elé terjesztettek, és a főügyész úgy döntött, hogy a nyomozás megindítása indokolt, vagy a főügyész kezdeményezi a nyomozás megindítását a 13. cikk (c) bekezdése és a 15. cikk szerint, a főügyész értesíti az összes Részes Államot és azon Államokat, amelyek, a rendelkezésre álló adatokra figyelemmel, az adott bűntettek fölött általában joghatósággal rendelkeznének. A főügyész ezeket az Államokat titkosan értesítheti, és, amikor úgy véli, hogy bizonyos személyek védelme, bizonyítékok megsemmisítésének vagy bizo-

azonáltal – mint ahogyan arról a monográfiában a későbbiek folyamán részletesen szó esik majd – az elfogadhatóság kérdéseiről szóló 17. cikket,⁹² valamint a bíróság joghatóságának és az ügy elfogadhatóságának megtámadásáról szóló 19. cikket⁹³ viszont igen. Az 53. cikk (3) bekezdés a) pontjával⁹⁴ összhangban pedig a BT is indítványozhatja a tárgyalás-előkészítő tanácsnál, hogy vizsgálja felül a főügyész eljárás megindításának megtagadásáról hozott határozatát.

A 13. cikk b) pontjának nyelvtani értelmezése után három érdemi konklúzió tárható fel. Az első, hogy (i) a BT eljárásának materiális feltétele, hogy olyan helyzetet utaljon az ICC elé, „amellyel kapcsolatban feltehető, hogy egy vagy több ilyen büntettet elkövettek”. A második, hogy (ii) a BT az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján járjon el („az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. fejezetének megfelelően eljárva”). A harmadik pedig, hogy (iii) még ha e fenti kritériumok maradéktalanul megvalósulnak, a bíróságnak akkor sem kötelező az eljárást megindítania,

nyos személyek szökésének megakadályozása miatt szükséges, korlátozhatja az Államok számára nyújtott információ terjedelmét.

- (2) Az értesítés átvételétől számított egy hónapon belül az Állam értesítheti a Bíróságot, hogy állampolgárai, vagy a joghatósága alá tartozó más személyek ügyében megindítja, vagy megindította a nyomozást az 5. cikkben írt bármelyik büntetteknek minősíthető azon bűncselekmények miatt, amelyek összefüggésben állnak az Államoknak küldött értesítésben közölt információval. Ezen Állam kérésére a főügyész átengedheti az adott személyek elleni nyomozás lefolytatását az Államnak, kivéve, ha a tárgyalás-előkészítő tanács, a főügyész megkeresésére, a nyomozást engedélyezi.
- (3) A főügyész azon döntését, amellyel az Állam számára átengedi a nyomozás lefolytatását, az átengedés után hat hónappal vagy bármikor felülvizsgálhatja, ha a körülmények lényegesen megváltoztak az Államnak a megfelelő nyomozás lefolytatására való hajlandósága, vagy képessége tekintetében.
- (4) Az érintett Állam vagy a főügyész a 82. cikk szerint fellebbezhet a fellebbviteli tanácschoz a tárgyalás-előkészítő tanács döntése ellen. A fellebbezés gyorsított eljárásban is eldönthető.
- (5) Ha a főügyész a nyomozást a 2. bekezdés szerint átengedte, kérheti az érintett Államot, hogy rendszeresen értesítse a nyomozás és az azt követő büntetőeljárás lefolyásáról. A Részes Államok indokolatlan késedelem nélkül válaszolnak az ilyen kérelmekre.
- (6) A főügyész, a tárgyalás-előkészítő tanács döntésének meghozataláig vagy bármikor, miután a jelen cikk értelmében átengedte a nyomozást, rendkívüli felhatalmazást kérhet a tárgyalás-előkészítő tanácstól arra, hogy a bizonyítékok megóvása érdekében szükséges nyomozati cselekményeket tegyen, amennyiben egyedülálló lehetőség áll fenn fontos bizonyíték megszerzésére, vagy jelentős veszély áll fenn arra nézve, hogy a bizonyíték később már nem szerezhető meg.
- (7) Az Állam, amely a tárgyalás-előkészítő tanácsnak a jelen cikk értelmében hozott döntését vitatja, további fontos tényekre vagy a körülmények jelentős megváltozására hivatkozva kifogásolhatja az ügy 19. cikk szerinti elfogadhatóságát.”

92 Részletes ismertetését lásd később A komplementaritás és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című fejezetben.

93 Részletes ismertetését szintén lásd később A komplementaritás és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című fejezetben.

94 Római Statútum 53. cikk (3) bekezdés a) pont: „Az ügyet a 14. cikk szerint a Bíróság elé terjesztő Állam, vagy a 13. cikk b) pontja szerinti esetben a Biztonsági Tanács kérésére, a tárgyalás-előkészítő tanács felülvizsgálhatja a főügyésznek az (1) és (2) bekezdés szerint az eljárás megindításának megtagadásáról hozott határozatát, és kérheti a főügyészt annak újbóli megvizsgálására.”

tekintve, hogy a statútum a joghatóság gyakorlására ilyen esetekben csak felhatalmazza, de nem kötelezi („joghatóságát gyakorolhatja”).

(i) A Biztonsági Tanács eljárásának materiális feltételét illetően azt mondhatjuk, hogy e norma első ránézésre alacsonynak tűnő mércét állapít meg: „egy vagy több büntett” elkövetését várja el. Azonban ez csak első ránézésre van így, hiszen az ICC tárgyi joghatóságába tartozó bűncselekmények tényállásainak szemrevétele után felismerhető, hogy félrevezető a 13. cikk b) pont szerinti megfogalmazás. A népiirtás tényállása az elkövetési magatartásról akként rendelkezik, hogy „*a jelen Statútum alkalmazásában, a népiirtás büntette alatt bármelyik következő cselekmény értendő, amelyet valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával követnek el*” (Római Statútum 6. cikk). A genocídium tehát szükségszerűen széles körben és nagy arányban valósul meg a bűncselekmény célzata miatt („*teljes vagy részleges megsemmisítés szándéka*”). Az emberiség elleni bűncselekmények tényállása akkor teljesül, ha „*a polgári lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás részeként, a támadásról tudva*” [Római Statútum 7. cikk (1) bekezdés] követik el azokat. A háborús bűncselekmények tényállásának *chapeau-ja* [Római Statútum 8. cikk (1) bekezdés] is hasonló logikával bír annyiban, hogy a büntett elkövetési magatartásához hozzátartozik, hogy „*a Bíróság joghatósággal rendelkezik a háborús büntettek vonatkozásában, különösen akkor, amikor ezeket a büntetteket tervszerűen vagy politika részeként követik el, illetőleg ilyen büntettek tömeges elkövetésének részei*”.⁹⁵

(ii) A 13. cikk b) pont alkalmazhatóságának másik feltétele, hogy a BT az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján járjon el, azaz nemcsak a Római Statútum ezen cikkének, hanem az Alapokmány 39. cikkének („*A Biztonsági Tanács megállapítja a béke bárminő veszélyeztetésének vagy megszegésének, vagy bárminő támadó cselekménynek fennforgását*”) is eleget kell tennie.

(iii) A harmadik kritériumról elmondható, hogy az ICC-nek akkor sem kötelező az eljárást megindítania, ha az első két feltétel fennáll, tekintve, hogy a Római Statútum a bíróságot a joghatóság gyakorlására ilyen esetekben csak felhatalmazza, ellenben nem kötelezi. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárások első lépése – tekintet nélkül az eljárást indító mechanizmusra –, hogy a főügyész elrendeli az előzetes vizsgálatot. Ezután – ahogyan a Főügyész Hivatal előzetes vizsgálatokról szóló szakpolitikai dokumentumában leszögezi – a nyomozás megindítása nem automatikus, akár részes állam, akár a Biztonsági Tanács utal helyzetet a bíróság elé.⁹⁶ A nyomozás elrendelése – azaz az eljárás

95 Trahan, 2013, 420–421. o.

96 Office of the Prosecutor: Policy Paper on Preliminary Examinations, November 2013, § 4, elérhető: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Policy_Paper_Preliminary_Examinations_2013-ENG.pdf [Letöltve: 2019. 12. 01.].

rások megindítása előtt, az előzetes vizsgálatok során – a főügyésznek a Római Statútum 53. cikk (1) bekezdése⁹⁷ értelmében mérlegelnie kell a joghatóság fennállását, a helyzet elfogadhatóságát (komplementer joghatóság és a bűncselekmények tárgyi súlya), valamint azt, hogy az eljárás megindítása az igazság érdekében szolgálja-e. És még ha a fentiekre a Főügyész Hivatal rá is bólint, a tárgyalás-előkészítő tanácsnak engedélyeznie kell a nyomozást (illetve amennyiben nem engedélyezte, a tárgyalás-előkészítő tanácsnál jogorvoslatához lehet folyamodni).⁹⁸ A 13. cikk b) pontjának e helyütt vizsgált fordulata azért kardinális jelentőségű, mert a főügyész és a tárgyalás-előkészítő tanács mérlegelési jogköre hivatottak biztosítani a Nemzetközi Büntetőbíróság intézményi autonómiáját a politikai elfogultság és önkényes szelekció vádjával szemben.

További kérdésként jelentkezhet, hogy adódhat-e olyan helyzet, amikor a Biztonsági Tanácsnak arra vonatkozó kötelezettsége áll fenn, hogy a 13. cikk b) pontjában foglaltak szerint eljárjon? Már előljáróban le kell szögezni, hogy a Római Statútum ilyen kötelezettséget nem támaszt – és nem is támaszthatna – a BT-vel szemben.⁹⁹ Noha a statútum tartalmaz normákat az eljárást indító mechanizmusokra nézve, önmagában véve nem hatalmazhatja fel vagy kötelezheti a Biztonsági Tanácsot olyasmire, amire egyébként a BT az ENSZ Alapokmánya alapján nem jogosult vagy nem kötelezett. Bár az Alapokmány erre vonatkozó konkrét kötelezettséget nem tartalmaz, utalásokat igen. Az 1. cikk (3) bekezdése¹⁰⁰ a szervezet céljai között rögzíti az emberi jogok és alapvető szabadságok mindenki részére tekintet nélkül történő tiszteletben tartását. A VII. fejezet alapján meghozott aktusok értelemszerűen nem vezethetnek az emberi jogok sérelméhez és összhangban kell állniuk az Alapokmány céljaival – kvázi a nemzetközi jog alapelveivel (államok szuverén egyenlősége, belügyekbe való beavatkozás tilalma, erőszak alkalmazásának tilalma, viták békés rendezése, államok együttműködési kötelezettsége, kötelezettségek jóhiszemű teljesítése és népek önrendelkezési joga).¹⁰¹ Azonban még ha a VII. fejezet alkalmazását a béke

97 Római Statútum 53. cikk (1) bekezdés: „1. A főügyész a hozzá eljuttatott információ értékelése után megindítja a nyomozást, kivéve, ha úgy dönt, hogy a jelen Statútum szerint az eljárás megindítása nem megalapozott. A határozathozatal során a főügyész figyelembe veszi, hogy:

a) A birtokában lévő adatok alapján alaposan feltehető-e, hogy a Bíróság joghatósága alá tartozó büntettet követtek vagy követnek el;

b) Az ügy a 17. cikk szerint elfogadható-e, vagy az lenne-e; és

c) A cselekmény súlyára és a sértettek érdekeire tekintettel, alapos okkal feltehető-e, hogy a nyomozás nem szolgálná az igazságszolgáltatás érdekét.”

98 Trahan, 2013, 424. o.

99 Stahn, 2003, 97. o.

100 ENSZ Alapokmány 1. cikk (3) bekezdés: „Az Egyesült Nemzetek célja, hogy gazdasági, szociális, kulturális vagy emberbaráti jellegű nemzetközi feladatok megoldása útján, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása révén nemzetközi együttműködést létesítsen.”

101 Rosand, 2004, 556. o.

veszélyeztetése, megszegése vagy támadó cselekmény fennforgása váltja is ki, nem áll fenn explicit kötelezettség a BT-re nézve.

Érdekes észrevételnek tűnik, hogy az Alapokmány 39. cikkének nyelvezete formálisan kötelezi („shall”) a Biztonsági Tanácsot a fentiek megállapítására és a 41–42. cikkek szerinti kényszerintézkedések foganatosítására, ám a gyakorlatban ez nem kötelezettségként mutatkozik meg a BT oldalán – még ha az ENSZ főszervét a védelmi felelősség elmulasztása miatt éri is kritika –, ami a 40–42. cikkek¹⁰² diszpozitív nyelvezetéből („may”) már jobban kitűnik. Így bár az ENSZ Alapokmánya az elsődleges felelősséget a nemzetközi béke és biztonság megóvása vonatkozásában a Biztonsági Tanácsra ruházza, és deklarálja a BT kötelezettségét erre nézve [Alapokmány 24. cikk (2) bekezdés¹⁰³], melyekből az következik, hogy a főszervnek el „kellene” járnia a béke veszélyeztetése, megszegése vagy támadó cselekmény fennforgása esetén, a 40–42. cikkek konkretizáló rendelkezései rácsafolnak erre az abszolút követelményre.¹⁰⁴

A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek lényeges el-
lentmondásokra, gyakorlati problémákra világítottak rá. Az ezzel kapcsolatos első felismerés már a BT 13. cikk b) pontja alapján hozott határozatainak olvasata és nyelvtani elemzése után rögtön jelentkezik, mely rendelkezés lehetővé teszi a Biztonsági Tanács számára, hogy a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető vagy sértő helyzeteket terjesszen az ICC elé, aktiválva ezzel a bíróság joghatóságát tekintet nélkül arra, hogy részes vagy nem részes állam állampolgára, illetve részes vagy nem részes fél államterületén követték el a bíróság tárgyi joghatóságába tartozó deliktumokat.¹⁰⁵

102 ENSZ Alapokmány 40. cikk: „A Biztonsági Tanács – a helyzet súlyosbodásának megakadályozása végett – mielőtt a 39. cikk értelmében ajánlásokat tenne, vagy rendszabályok felől határozna, felhívhatja az érdekelt feleket, hogy alkalmazkodjanak azokhoz az ideiglenes rendszabályokhoz, amelyeket szükségesnek vagy kívánatosnak ítél. Az ilyen ideiglenes rendszabályok az érdekelt felek jogait, igényeit vagy helyzetét semmiben sem érintik. A Biztonsági Tanács az ilyen ideiglenes rendszabályok végrehajtásának elmulasztását megfelelően számontartja”; valamint ENSZ Alapokmány 42. cikk: „Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a 41. cikkben említett rendszabályok elégtelenek, vagy elégteleneknek bizonyulnak, úgy légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveleteket foganatosíthat, amelyeket a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához vagy helyreállításához szükségesnek ítél. Ezek a műveletek az Egyesült Nemzetek tagjainak légi, tengeri és szárazföldi hadereje által foganatosított tüntető felvonulásból, záratlából (blokád) vagy egyéb műveletekből is állhatnak.”

103 ENSZ Alapokmány 24. cikk (2) bekezdés: „A Biztonsági Tanácsnak e kötelességei teljesítése során az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel összhangban kell eljárnia. Azt a különleges hatáskört, amellyel a Biztonsági Tanács ezeknek a kötelességeknek teljesítése végett fel van ruházva, a VI., VII., VIII. és XII. fejezetek határozzák meg.”

104 Trahan, 2013, 426. o.

105 Az azonban a szakirodalomban már túri a vitát, hogy ilyen esetben a BT joghatóságot teremt valamennyi tekintetben, vagy pusztán a Római Statútum 12. cikkében szereplő előfeltételek figyelmen kívül hagyását alapozza meg. A két álláspont közötti különbség többek között az időbeli joghatóságnál nyerhet relevanciát. A joghatóság-teremtés elfogadása esetén a bíróság olyan büntettek esetén is jogosult lenne eljárni, amelyeket azelőtt követtek el, hogy a statútum hatályba lépett az adott államban vonatkozásában. Lásd: Milanović, 2011, 25–52. o.

A Biztonsági Tanács a 13. cikk b) pontjában szereplő hatáskörével e sorok írásáig kétszer élt: először 2005-ben, amikor az 1593. (2005) határozatával¹⁰⁶ az ICC elé utalta a dárfúri konfliktust, majd 2011-ben, amikor az 1970. (2011) határozatával¹⁰⁷ a líbiai arab tavasz eseményeit terjesztette a bíróság elé. Mindkét helyzetben a határozatok megszületését nemzetközi vizsgálóbizottságok felállítása előzte meg (Dárfúr) vagy követte (Líbia),¹⁰⁸ melyek arra a következtetésre jutottak, hogy észszerű gyanú áll fenn arra nézve, hogy ezen államokban¹⁰⁹ népirtást, emberiség elleni, illetve háborús bűncselekményeket követtek el.

3.2. Dárfúr helyzete a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt, avagy az 1593. (2005) BT-határozat megszületése

Nem vitás, hogy a XX. század második felétől kezdődően a Biztonsági Tanács játssza a főszerepet a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, melynek egyik ékes bizonyítéka a 2005. március 31-én elfogadott BT-határozat, amely felhatalmazta a Nemzetközi Büntetőbíróság főügyészét, hogy indítson nyomozást a dárfúri humanitárius katasztrófa során történt súlyos nemzetközi jogi jogsértések vonatkozásában.

A határozat megszületése hatalmas mérföldkő az ICC történetében, figyelembe véve, hogy a Római Statútum hatálybalépése (2002. július 1-je) után ez volt az első olyan alkalom, amikor a BT konfliktusos helyzetet utalt az újonnan megalakult büntetőbírói fórum elé. A dárfúri eset a negyedik helyet foglalta el a bíróság előtti helyzetek sorában, mindazonáltal megjegyzésre tart számot, hogy mivel a korábbiakban a Római Statútumban részes államok – Uganda, a Kongói Demokratikus Köztársaság és a Közép-afrikai Köztársaság¹¹⁰ – saját joghatóságuk alá tartozó eseménysorozatot terjesztettek az ICC felé, így Nyugat-Szudán helyzete számos újszerű kihívással szembesítette a bíróságot.

A Dárfúrtól Hágáig vezető út legelső mozzanata Szudán kudarcával jellemezhető, minthogy az állami feladatok gyors számbavétele után megállapítható, hogy valamennyi állam köteles egyfajta védelmi funkciót betölteni állampolgárai életében, azaz meg-

106 UN Doc. S/RES/1593 (31 March 2005).

107 UN Doc. S/RES/1970 (26 February 2011).

108 Líbia esetében a határozatot rekordgyorsasággal, mindössze néhány nap alatt fogadták el, így a vizsgálóbizottság felállítása és a büntettek gyanúját igazoló bizonyítékok beszerzése néhány hónap késéssel, a határozat meghozatala után történt meg.

109 Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary General, UN Doc. S/2005/60 (1 February 2005), § 568.; Report of the International Commission of Inquiry to investigate alleged violations of international human rights law in the Libyan Arab Jamahiriya established pursuant to UN Human Rights Council, UN Doc. A/HRC/17/44 (1 June 2011), § 7.

110 Schabas, 2017, 36–57. o.

védeni a lakosságot mind az államhatáron kívülről jövő támadásokkal, mind a belső zavargásokkal, esetleges polgárháborúkkal szemben. Ezen túl bizonyos szolgáltatások nyújtására is köteles, mint például az alapvető egészségügyi ellátás és oktatás biztosítása, a közlekedési és kommunikációs infrastruktúra fenntartása, vagy a belső viták békés rendezése, vagyis a független és pártatlan igazságszolgáltatás.¹¹¹ Ha a fenti feltételek teljesítésére egy állam nem képes, az önmagában is markáns problémaként jelentkezik belső jogában, azonban ha a hiányosságok az állam szándékos jogsértő cselekményeinek egyenes következményeiként állnak elő, azaz az állam a fentiek teljesítésére nem is hajlandó, akkor számot tarthat a nemzetközi közösség figyelmére, és adott esetben beavatkozására.

A szudáni humanitárius katasztrófa¹¹² kibontakozásában az állami vezetés szerepvállalása kulcsfontosságú volt, mely szoros összefüggésbe hozható *Omar al-Bashír* volt szudáni államfő fanatikus jogi szemléletével, aki az etnikailag kettéosztott lakosságra a tálib stílusú iszlám jogot alkalmazta, és diszkriminálta a nem muzulmán vallású állampolgárokat, főképp az afrikai őslakosokat. A bíróság előtti bűncselekményeket felölelő nem nemzetközi fegyveres összeütközés 2003 februárjában kezdődött azzal, hogy néhány lázadó csoport – a Szudáni Felszabadító Hadsereg (*Sudan Liberation Army*), majd később az Igazságért és Egyenlőségért Mozgalom (*Justice and Equality Movement*) – nyíltan megvádolta az arab irányítású kormányzatot az afrikai őslakosok arab etnikummal szembeni elnyomásával. Emiatt az SLA megtámadta a kormányzati katonai erőket 2003 áprilisában, El Fesher környékén. Mivel a szudáni kormány nem rendelkezett megfelelő haderővel a támadás legitim visszaszorítására, így válaszképpen arab harcosokból álló spontán csapatokat toborzott, amelyek később dzsandszavíd¹¹³ (*Janjaweed*) milíciákként váltak ismertté. A kormány tevéleges támogatását élvezve a dzsandszavídek a lázadókkal azonos etnikumú községeket és civil lakosokat vettek célba, akiknek sérelmére széles körű és szisztematikus jelleggel emberölést, nemi erőszakot, fosztogatást és erőszakos elhurcolást követtek el, falvak százait tették a földdel egyenlővé, és megfertőzték az őslakos közösségek ivóvizét.¹¹⁴

A példátlanul kegyetlen kormányzati reakció hamarosan világszerte a médiafigyelem fókuszába került, ami rákényszerítette a BT-t, hogy fogadjon el egy határozatot,¹¹⁵ amiben felszólítja az ENSZ főtitkárát – mely tisztséget ekkoriban *Kofi Annan* töltötte be –, hogy sürgősen szorgalmazza egy nemzetközi vizsgálóbizottság létrehozását a Dárfúrban történt

111 Dunlap, 2004, 453–458. o.

112 Cryer, 2006, 196–198. o.

113 A kifejezés szó szerinti jelentése 'ördögök lóháton'.

114 Udombana, 2005, 1–57. o.

115 UN Doc. S/RES/1564 (18 September 2004).

súlyos emberi és humanitárius jogi jogsértések kivizsgálására, a gyanúsítottak azonosítására, továbbá a cselekmények büntetőjogi minősítésére. A Biztonsági Tanács azután kezdett el tevékenyebben foglalkozni a dárfúri humanitárius katasztrófával, miután *Colin Powell*, az Egyesült Államok egykori külügyminisztere felszólalt a Kongresszus egyik bizottsági ülésén. A csádi menekülttáborokban tartózkodó túlélők egybehangzó nyilatkozataira hivatkozva *Powell* felvetette a térségben történtek vonatkozásában a népirtás gyanúját, valamint ezzel kapcsolatban – az 1948. évi Genocídium-egyezményt, illetve a népirtás *ius cogens* természetű szokásjogi normáját idézve –, Szudán esetleges felelősségét a nemzetközi jogsértések vonatkozásában.¹¹⁶ *Powell* az 1948. évi Genocídium-egyezmény VIII. cikkére¹¹⁷ hivatkozva fordult az ENSZ-hez: a rendelkezés felhatalmazza a részes államokat, hogy felszólítsák a szervezet illetékes szerveit a megfelelő lépések megtételére, amennyiben a népirtás vagy az egyezményben felsorolt egyéb cselekmények megelőzése vagy megbüntetése érdekében ezt indokoltnak látják.

A határozattal felállított Dárfúri Nemzetközi Vizsgálóbizottság¹¹⁸ (*International Commission of Inquiry on Darfur*) a helyszínen lefolytatott vizsgálat után megerősítette a jogsértő cselekmények elkövetését, mely a szudáni kormányzat felkelésre adott válaszreakciója volt a civil lakossággal szemben. Beszámolt arról is, hogy a dzsandzsavíd milíciák működése egyértelműen összefüggésbe hozható a kormánnyal, amely rendszeresen támogatta élelemmel és fegyverrel az irreguláris csapatokat. A vizsgálóbizottság továbbá megerősítette, hogy a dzsandzsavíd csapatok tömegesen támadtak meg falvakat Dárfúrban, és hogy e cselekmények a polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadásnak minősülnek, így súlyos nemzetközi jogi jogsértéseket valósítanak meg.¹¹⁹ A vizsgálóbizottság becslései alapján másfél év alatt mintegy másfél millió embert telepítettek át lakóhelyéről, több mint kétszázezren menekültek át a szomszédos Csádba, valamint több száz falvat pusztítottak el vagy égettek porig a térségben. Viszonyításképpen érdemes hozzátenni, hogy Dárfúr lakosság száma ekkoriban megközelítőleg hatmillió fő volt.¹²⁰ Mivel a bizottság az ország

116 U.S. Department State Archive: The Crisis in Darfur: Hearing Before the Senate Foreign Relations Committee, elérhető: <https://findit.state.gov/search?query=The+Crisis+in+Darfur%3A+Hearing+Before+the+Senate+Foreign+Relations+Committee&affiliate=2017-2021.state.gov> [Letöltve: 2015. 11. 26.].

117 Genocídium-egyezmény VIII. cikk: „*Bármely Szerződő Fél az Egyesült Nemzetek Szervezete illetékes szerveihez fordulhat annak érdekében, hogy ezek az Egyesült Nemzetek Alapokmányának megfelelően olyan rendszabályokat fogantossítsanak, amelyek véleményük szerint alkalmasak a népirtás, vagy a III. cikkben felsorolt egyéb cselekmények bármelyikének megelőzésére és megszüntetésére.*”

118 Cryer, 2006, 199. o.

119 International Commission of Inquiry on Darfur: Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Pursuant to Security Council Resolution 1564 of September 2004, elérhető: https://www.un.org/news/dh/sudan/com_inq_darfur.pdf [Letöltve: 2016. 03. 17.].

120 U.S. Department State Archive: Documenting Atrocities in Darfur, elérhető: <https://2001-2009.state.gov/g/drl/rls/36028.htm> [Letöltve: 2016. 03. 18.].

igazságszolgáltatási rendszerét az elkövetők felelősségre vonására alkalmatlannak találta, így szorgalmazta a Biztonsági Tanácsnál, hogy utalja a konfliktust az ICC elé, mert a cselekmények lefedik a Római Statútum 5. cikkében¹²¹ meghatározott büntető anyagi jogi tényállásokat.

A határozat elfogadására¹²² tizenegy igen és négy tartózkodó szavazat érkezett a Biztonsági Tanácsban.¹²³ Az Egyesült Királyság, Franciaország és Oroszország – állandó tagok –, valamint Argentína, Benin, Dánia, Görögország, Japán, a Fülöp-szigetek, Románia és Tanzánia – nem állandó tagok – szavaztak a határozat elfogadása mellett, míg az Egyesült Államok és Kína – állandó tagok –, valamint Algéria és Brazília – nem állandó tagok – tartózkodtak a szavazástól. A határozat elfogadása az Egyesült Államok és Kína esetleges vétója miatt látszott a leginkább kétségesnek, mivel e két nagyhatalom máig nem részes állama a Római Statútumnak, és előszeretettel élnek – megalapozott vagy megalapozatlan – ellenvetésekkel az ICC működésével kapcsolatban.

A szavazás után Kína ENSZ-képviselője, *Wang Guangya* azzal indokolta az állam tartózkodását, hogy az ICC joghatóság-gyakorlásához hozzá kellett volna járulnia a szudáni kormányzatnak is, azonban azt már nem fejtette ki bővebben, hogy mégis miért járult volna hozzá – az egyébiránt kérlelhetetlen – kartúmi vezetés, hogy egy nemzetközi büntetőbírói fórum mondjon verdiktet felette. E ponton okvetlenül szükséges Kína érdekeltségéről is szólni néhány szót, mivel a fentebb vázolt etnikai ellentéteken túlmenően a gazdasági érdekek is fontos szerepet játszottak a konfliktus kirobbanásában és elmélyülésében. A kőolajban gazdag délnyugati területek függetlenségi törekvései feszült aggodalmat keltettek a kartúmi vezetésben, mivel *al-Bashír* kormánya 2001-ben koncessziós szerződést kötött a Kínai Nemzeti Kőolaj Vállalattal (*Chinese National Petroleum Corporation*), amelyben a dél-dárfúri régiót jelölték meg az olaj fő kitermelési területeként, majd e megállapodás megkötését követően jelentős kínai jelenlét jellemezte az érintett térséget. A szudáni kormány és a távol-keleti ország kőolajérdekeltségei szoros összefüggésbe kerültek egymással: utóbbi

121 Római Statútum 5. cikk: „(1) A Bíróság joghatósága a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb bűntettekre korlátozódik. A Bíróság joghatósága a jelen Statútum szerint a következő bűntettekre terjed ki:

- a) a népiirtás bűntette;
- b) az emberiesség elleni bűntettek;
- c) a háborús bűntettek;
- d) az agresszió bűntette.”

122 Cryer, 2006, 198–205. o.

123 A Biztonsági Tanácsnak összesen tizenöt tagja van, melyből öt állandó és tíz nem állandó. Az állandó tagok: az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína és Oroszország. A nem állandó tagokat a méltányos földrajzi megoszlás elvének megfelelően két évente választják, ám mandátumuk nem egyszerre jár le, hanem évente öt-öt állam cserélődik. Egy határozat meghozatalához legalább kilenc igenlő szavazat szükséges, az állandó tagok vétóval rendelkeznek azzal, hogy a politikai testület egyhangúan határoz. Lásd: Sulyok, 2009.

előbbi legnagyobb kőolajexportőrévé (55%), egyúttal Kína Szudán legnagyobb fegyverimportőrévé vált (90%).¹²⁴

Az Egyesült Államok jogi álláspontja kapcsán *Condoleezza Rice* külügyminiszter arról adott számot 2005. április 1-jén, hogy Washington továbbra is tartja a nézetet, miszerint népirtás folyik az északkelet-afrikai térségben, és ezért a bűnösöket felelősségre kell vonni.¹²⁵ Azonban az Egyesült Államok kitartott amellett is, hogy a megoldást Dárfúr számára egy hibrid törvényszék felállítása jelentené. Ugyanakkor mivel az USA elismerte annak jelentőségét, hogy a nemzetközi közösségnek egységesen kell fellépnie a hatékony felelősségre vonás érdekében, így nem alkalmazott vétót a határozat meghozatalával szemben.¹²⁶

Ami a nem állandó tagokat illeti, Algéria a szavazástól való tartózkodását később azzal indokolta, hogy nem az ICC-t, hanem az Afrikai Uniót tartja a legalkalmasabb fórumnak az elszámoltatásra. Az intézmény akkori kapacitását figyelembe véve azonban aligha lehetett volna amellett meggyőzően érvelni, hogy a regionális szervezet helyre tudta volna állítani a régióban a tartós békét, és hogy igazságot tudott volna szolgáltatni az áldozatok számára. Bár az a nézet idealisztikusnak tűnhet, hogy hagyni kell Afrikát önállóan megoldani a saját belső konfliktusait, mindazonáltal az AU megfelelő kapacitás és infrastruktúra hiányában nem lett volna képes a probléma önálló orvoslására. Erre kitűnő példaként szolgál, hogy a szervezet egy hétezer fős missziót (*African Mission in the Sudan*) delegált a dárfúri civilek megsegítésére, ám a krízis méreteit figyelembe véve ez az intézkedés egyáltalán nem nevezhető érdeminek.¹²⁷

A négy tartózkodó állam közül Brazília ellenérve még a fentieknél is gyengébbnek bizonyult: az 1593. (2005) BT-határozat 6. cikkére hivatkozott, amely úgy rendelkezik, hogy azok a személyek, akik részt vettek a BT vagy az AU szudáni missziójában és nem szudáni állampolgárok, ugyanakkor valamelyik Római Statútumban nem részes állam állampolgárai, nemzetközi bűncselekmény elkövetése esetén kizárólag az állampolgárság szerinti állam joghatósága alá tartozzanak, kivéve ha ez az állam *expressis verbis* lemondott az ICC javára kizárólagos joghatóságának gyakorlásáról. Brazília szerint a BT ezzel lehatárolta a bíróság joghatóságát, így e cikk miatt a határozat meghozatala gyengítette az ICC pozícióját a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban. Való igaz, hogy

124 Kelly, 2011–2012, 206–210. o.

125 Condoleezza Rice, U.S. Secretary of State: Remarks with Hungarian Foreign Minister Ferenc Somogyi After Meeting at the Treaty Room in the White House on April 1, 2005, elérhető: <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/44104.htm> [Letöltve: 2016. 03. 17.].

126 Udombana, 2005, 8–11. o.

127 Az Afrikai Unió Szudáni missziójáról lásd bővebben a Human Rights Watch honlapját: <https://www.hrw.org/report/2006/01/19/sudan-imperatives-immediate-change/african-union-mission-sudan> [Letöltve: 2021. 04. 21.].

a BT – mint politikai szerv – nem rendelkezik tisztán igazságszolgáltatási kérdésekben való döntési hatáskörrel, ugyanakkor az is könnyen belátható, hogy a fentebbi érv meglehetősen paradox állítást takar, hiszen a határozat meghozatala – tartalmától függetlenül – nemhogy gyengítette, hanem megerősítette a bírói fórum nemzetközi szintén játszott szerepét.¹²⁸

Az 1593. (2005) BT-határozat megszületése¹²⁹ több szempontból is különös jelentőséggel bír. Elfogadásával Kína és az USA – még ha hallgatólagosan is – tudomásul vette a Nemzetközi Büntetőbíróság működését. Emellett a BT elismerte a bíróság nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban betöltött főszerepét, illetőleg mellékszerepét a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában. Ezentúl legitimitást nyert, hogy a Nemzetközi Bírósághoz hasonlóan, az ICC is arra hivatott, hogy élen járjon a nemzetközi rend törvényességének és tisztességességének fenntartásában. Továbbá a határozattal a politikai testület azt is kifejezésre juttatta, hogy kompetensnek tartja a bíróságot a dárfúri helyzettel kapcsolatos nyomozás és büntetőeljárás lefolytatására. Végül, de nem utolsósorban a dárfúri helyzet egyértelmű üzenetet küldött a nemzetközi emberi és humanitárius jogi normák jövőbeli megsértőinek, azaz, hogy a „büntetlenség korszakának” egyszer és mindenkorra vége: a nemzetközi bűncselekmények többé nem tűrnek toleranciát.¹³⁰

3.3. Líbia helyzete a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt, avagy az 1970. (2001) BT-határozat megszületése

2011-ben az arab tavasz¹³¹ forradalmak és tüntetések hosszú sorát hozta magával a Közel-Keleten és Észak-Afrika szerte. Ezek egyike volt a líbiai polgárháború, amely véget vetett *Moammer Kadhafi* több mint negyven évig tartó diktatórikus uralmának.¹³² A demonstrációk terrorba torkollása ugyanakkor nemcsak a líbiai nép, hanem a nemzetközi büntetőjog és az egész nemzetközi közösség számára is emlékezetes maradt: Líbia helyzetét a Biztonsági Tanács 1970. (2011) határozata az ICC elé utalta, elítélve az államban azokat a 2011. február 15. és október 23. között történt súlyos és rendszeres emberi jogi jogsértéseket, amelyek a *Kadhafi* rezsimje elleni békés tüntetések, majd felkelések erőszakos és véres leverése során öltöttek testet.

128 Udombana, 2005, 13–14. o.

129 Cryer, 2006, 203–205. o.

130 Udombana, 2005, 22. o.

131 Az arab tavasz történetét lásd részletesebben a History oldalán: <https://www.history.com/topics/middle-east/arab-spring> [Letöltve: 2021. 04. 21.].

132 Ajami, 2012 [Online].

A BT a Római Statútum 13. cikk b) értelmében csupán magát a konfliktusos helyzetet utalta a nemzetközi büntetőbírói fórum elé, melyből a Főügyészi Hivatal által lefolytatott vizsgálatok után három konkrét ügy rajzolódott ki. Az ICC főügyésze az alábbi terheltek vonatkozásában bocsátott ki letartóztatási parancsot: maga a *de facto* államfő, *Kadhafi*; Líbia tényleges miniszterelnöke – *Kadhafi* legidősebb fia és várható utódja –, *Szajf al-Iszlám Kadhafi*; illetve a katonai titkosszolgálat vezetője és a líbiai fegyveres erők ezredese, *Abdullah al-Senussi* ellen. Mivel időközben *Kadhafit* lázadók egy csoportja a szirti csatában meggyilkolta,¹³³ valamint *al-Senussi ügyét* az ICC elfogadhatatlannak nyilvánította,¹³⁴ így jelenleg a fenti vádlottak közül már csak *Szajf al-Iszlám Kadhafi* ellen folyik eljárás a bíróság előtt.¹³⁵ A tárgyalás-előkészítő tanács úgy találta, alapos gyanú áll fenn arra vonatkozóan, hogy *Szajf Kadhafi* 2011. február 15. és 28. között közvetett társtettesként emberiség elleni bűncselekményeket (szándékos emberölés és üldözés) követett el. Mindazonáltal a terhelt mind a mai napig nem került a bíróság őrizetébe, ugyanis Líbia – az egyébként joghatósággal rendelkező állam – arra hivatkozva, hogy a nemzeti hatóságok lefolytatták a megfelelő büntetőeljárást, nem adta át a vádlottat az ICC-nek.

Líbia mai „arculata” 1934-ben, három eltérő történeti hagyományokkal rendelkező régióból alakult ki: a nyugati Tripolitániából, a sivatagi Fezzánból és a keleti Kireneikából.¹³⁶ Az 1951-ben megalakult monarchiát és az uralkodó, Ídrisz király hatalmát *Kadhafi* ezredes 1969-ben nacionalista-szocialista színezetű pánarab katonai puccsa döntötte meg. *Kadhafi* egészen 2011-ig, az arab tavasz derekán kiobbant polgárháború befejezéséig gyakorolta a Líbia államfőjének járó jogköröket, amely már önmagában véve – a hatalomra kerülés körülményeire való tekintettel – a rezsimet illegitim alapokra helyezte.

A rendszer azonban tartalmilag is messze alulmaradt a demokratikus jogállamiság által közvetített nemzetközi sztenderdektől. *Kadhafi* alkotmányos deklarációja, az ún. Zöld Könyv kikiáltotta a „tömegek államát” – amelyet más szóval *dzsamahirijának* neveztek –, és az iszlám jog előtérbe helyezésével a líbiai népet polgári és politikai jogaitól teljes mértékben megfosztották. A diktatórikus érában nem számított ritkaságnak sem a kínzás, erőszakos eltűnés és elhúzódozó magánelzárás alkalmazása, sem a hűtlenséggel

133 Az egykori diktátor haláláról lásd bővebben a Human Rights Watch honlapját: <https://www.hrw.org/report/2012/10/16/death-dictator/bloody-vengeance-sirte> [Letöltve: 2021. 04. 21.].

134 Bishop, 2013, 388–421. o.

135 Később az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa *al-Tuhamy Mohamed Khaled* és *Mahmoud Mustafa Busayf al-Werfalli* ellen adott ki letartóztatási parancsot 2013-ban, illetve 2017-ben és 2018-ban, ugyanakkor további eljárási cselekmények azóta egyik ügyben sem történtek. Lásd: <https://www.icc-cpi.int/libya/gaddafi> [Letöltve: 2020. 05. 26.].

136 Az észak-afrikai ország történetéről lásd bővebben a Britannica honlapját: <https://www.britannica.com/place/Libya> [Letöltve: 2021. 04. 21.].

gyanúsított állampolgárok kivégzése, sem pedig a büntető-igazságszolgáltatás megcsúfolása. *Kadhafi* rezsimjének groteszk, ugyanakkor élethű portréját *Sadiq Hamed Shwehdi* esete szemléletesen lefesti. *Shwehdi* disszidens volt, akit rendszerellenes politikai tevékenységéért 1984-ben tartóztattak le. Nem sokkal később tárgyalását egy országszerte sugárzott televíziós show-műsor keretein belül Bengázi kosárlabda-stadionjából élőben közvetítették, majd a gyorsított eljárás lefolytatása után ott a helyszínen – a közönség szeme láttára – felakasztották.¹³⁷

A *Kadhafi* rendszere elleni törzsi lázadások 2011. február 15-én kezdődtek Bengáziban, miután *Fathi Terbilt*, a nyíltan rendszerkritikus ügyvédet kormánybarát erők nyomására őrizetbe vették. A megmozdulások kelettől nyugat felé haladva az egész ország területére kiterjedtek, és rövid idő leforgása alatt a kezdeti békés demonstrációk elsöprő és véres polgárháborúvá eszkalálódtak. A szembenálló feleket a Líbiai Arab Dzsamahiríja és az Átmeneti Nemzeti Tanács képezte. Az ellentüntetők főképp a régi rendszer, *Ídrisz király* monarchista híveiből verbuválódtak, ideológiailag a szenusszi szektához tartoztak, székhelyük pedig *Kirreneika* volt. A tripoli székhelyű kormányzat késedelem és mindennemű könyörület nélkül lépett fel az események ellen, ami – becslések alapján – 25–30 ezer ember halálát és további négyezer ember eltűnését vonta maga után.¹³⁸

A líbiai események miatti fellépést elsőként *Ibrahim Dabbashi* helyettes ENSZ-képviselő sürgette, megoldásként javasolva, hogy a bíróság indítson nyomozást a *Kadhafi* által esetlegesen elkövetett emberiség elleni és háborús bűntettek gyanúja okán. Bár Líbia nem részes állama a Római Statútumnak, a BT – látványos gyorsasággal – 2011. február 26-án kelt határozatával az államban 2011. február 15. óta fennálló polgárháborús konfliktust egyhangúan az ICC elé utalta. A BT 1970. (2011) határozata az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete és a Római Statútum 13. cikk b) pontjának felhatalmazása alapján felszólította a líbiai hatóságokat a bírósággal való teljes körű együttműködésre, továbbá tehetővé tette, hogy az ICC a Líbia államterületén vagy állampolgárai által elkövetett népiirtás, emberiség elleni vagy háborús bűntettek vonatkozásában a fent nevesített naptól kezdődően joghatóságot gyakoroljon. Kicsivel később megszületett egy másik BT-határozat is, mely a civil lakosság védelme érdekében Líbia elleni kényszerintézkedésként az ország felett repüléstilalmi zónát állított fel.¹³⁹

Az ICC főügyésze által lefolytatott vizsgálatok és a Líbiai Nemzetközi Vizsgálóbizottság jelentése¹⁴⁰ után a tárgyalás-előkészítő tanács megállapította: fennáll az alapos

137 Mayer, 2012–2013, 365–387. o.

138 Bishop, 2013, 405. o.

139 UN Doc. S/RES/1973 (17 March 2011).

140 United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, Report of the International Commission of Inquiry on Libya, elérhető: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A.HRC.19.68.pdf> [Letöltve: 2016. 05. 23.].

gyanúja, hogy 2011 elején az állam vezetése kormányzati szintű politikát alkalmazott a rendszer elleni megmozdulások leverésére és a lázadók elrettentésére, és hogy ennek keretében a Líbiai Biztonsági Erők országszerte – főképp Tripoliban, Miszrátában és Bengáziban – a lázadóknak vélt polgári lakosság sérelmére széles körű és szisztematikus emberi jogi jogsértéseket követtek el. Szintén megállapítást nyert, hogy *Szajf Kadhafi* annak ellenére, hogy semmiféle hivatalos állami tisztséget nem töltött be, *Moammer Kadhafi* belső körének legbefolyásosabb embere volt a kérdéses időszakban, így tényleges hatalommal bírt az államapparátus jelentős része felett – mind pénzügyi, mind logisztikai értelemben –, és *de facto* miniszterelnöki jogköröket gyakorolt, az elnyomás kifejtéséhez tevékenyen hozzájárulva.

2011. május 16-án az ICC főügyésze emberiség elleni bűncselekmények feltehető elkövetése – emberölés és üldözés¹⁴¹ – miatt indítványozta a tárgyalás-előkészítő tanácsnál a *Moammer Kadhafi*, *Szajf Kadhafi* és *al-Senussi* elleni letartóztatási parancsok jóváhagyását, melyek kibocsátására 2011. június 27-én került sor. Időközben azonban *Szajf Kadhafit* 2011. november 19-én irreguláris milíciák Zintanban fogságba ejtették, *Moammer Kadhafival* szemben pedig a Főügyész Hivatal 2011. november 22-én a vádakot ejtette és az eljárást megszüntette, mivel lázadók egy csoportja a szirti csatában megölte.

3.4. A Biztonsági Tanács 1593. (2005) és 1970. (2011) határozatainak értelmezése

A soron következő lényegi kutatási kérdés a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményező határozatainak nyelvtani értelmezése tükrében fogalmazódik meg, azaz hogy milyen rendelkezéseket tartalmaznak e határozatok, és milyeneket (nem) kellene tartalmazniuk?

Az 1593. (2005) és az 1970. (2001) BT-határozatokkal kapcsolatban háromféle lényegi bírálatot lehet megfogalmazni: (i) az első a kezdeményezett eljárások költségeinek viseléséhez fűződik, mivel a BT mindennemű ENSZ-finanszírozás folyósítását befagyasztotta a dárfúri és líbiai helyzetek vonatkozásában; (ii) a második a joghatóság-gyakorlással kapcsolatos: a BT kizárta az ICC eljárási képességét a nem részes államok állampolgárai felett; (iii) a harmadik pedig a bírósággal való együttműködést érinti: a BT csak a fegyveres konfliktussal érintett államokat – Szudánt és Líbiát – kötelezte, hogy a Római Sta-

141 Római Statútum 7. cikk (1): „A jelen Statútum alkalmazásában az emberiség elleni bűntettek alatt bármelyik következő cselekmény értendő, amelyet a polgári lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás részeként, a támadásról tudva követnek el:

a) Szándékos emberölés; [...]

h) Bármely meghatározható csoport vagy közösség üldözése a 3. bekezdésben meghatározott politikai, faji, nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nemi vagy más, a nemzetközi jog által egyetemesen tiltott egyéb ismérv alapján, a jelen bekezdésben írt bármely cselekménnyel, vagy a Bíróság joghatósága alá tartozó bármely más bűntettel kapcsolatban.”

tútumban nem részes államokként működjenek együtt a bírói fórummal, a többi harmadik államra ilyen kötelezettséget nem rótt.

3.4.1. Az eljárások finanszírozásának kizárása

A rendelkezésre álló pénzügyi források „szűkössége” és a bíróság előtt folyó előzetes vizsgálatok és büntetőeljárások egyre növekvő száma okán komoly aggodalmat keltett a Nemzetközi Büntetőbíróság tisztviselőiben és a Római Statútum részes államaiban, hogy a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményező határozatai az ENSZ-től érkező finanszírozás lehetőségét kategorikusan kizárták.¹⁴² A határozatok ezen rendelkezései szembementek mindkét intézmény közös céljával, azaz hogy a büntetőjogi felelősségre vonás az *ad hoc* törvényszékek által generált magas költségek mellőzésével valósulhasson meg.

Az erre vonatkozó 7. cikk bekerülése az 1593. (2005) határozatba az Egyesült Államok az iránti aggályának visszatükröződése volt, hogy az általa folyósított ENSZ-befizetést¹⁴³ nehogy a Nemzetközi Büntetőbíróság megsegítésére fordítsák. Ezen aggályt továbbá az is jól szemlélteti, hogy az USA-ban hatályban van egy olyan törvény, amely az ICC pénzügyi támogatását kifejezetten megtiltja.¹⁴⁴ És bár a BT állandó tagjaként, az Egyesült Államoknak viselnie kellene a felelősséget az ICC elé terjesztett büntetőeljárásokért, ez sem a dárfúri, sem a líbiai helyzet tekintetében nem történt meg – így az eddig felmerülő költségeket a Római Statútumban részes felek állták.¹⁴⁵

A Római Statútum rendelkezései között nem található olyan norma, melynek értelmében a BT kezdeményezte eljárásokat az ENSZ-nek kellene finanszíroznia. Ilyen tartalmú szabály inkorporációjára természetesen azért sem kerülhetett volna sor, mert a BT-t és a KGY-t csak az ENSZ Alapokmánya kötelezheti – egyéb nemzetközi szerződéseknek erre nincsen módjuk. Mindazonáltal hipotetikus helyzetként elképzelhető ebből adódóan

142 Mistry és Verduzco, 2012 [Online].

143 Ez 2018-ban az ENSZ adminisztrációs összköltségeinek 22%-a, míg a békefenntartással kapcsolatos költségek 28%-a volt. Lásd: Hillard és Shendruk, 2020 [Online].

144 Admiral James W. Nance and Meg Donovan Foreign Relations Authorization Act (H.R. 3427), Public Law No. 106–113. (29 November 1999), §§705–706, elérhető: <https://www.cfr.org/article/funding-united-nations-what-impact-do-us-contributions-have-un-agencies-and-programs> [Letöltve: 2019. 12. 09.].

145 2005 és 2019 között a bíróság a dárfúri és líbiai helyzetekre fordított számszerűsíthető közvetlen kiadásai mintegy 56 millió eurót (becsült összeg) tettek ki, mely nem foglalja magában a jelentősebb, ám mennyiségileg nem kifejezhető közvetett költségeket (ezek hozzávetőleg az egyes konfliktusos helyzetekként évente 20 millió eurót tesznek ki). És bár a Részes Államok Közgyűlése éves költségvetésének tervezetét a tárgyévvel megelőző év nyarán elfogadja és közzéteszi, majd a tárgyévvel megelőző év végén a végleges költségvetését elfogadja és közzéteszi, ezekben számszerűen nem szerepel a BT által előterjesztett helyzetekre fordított kiadások összege, így az egyes helyzetek költségeire csupán az előirányzott kiadások struktúrája enged következtetni. Lásd: Proposed Programme Budget for 2020 of the International Criminal Court, elérhető: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP18/ICC-ASP-18-10-ENG.pdf [Letöltve: 2019. 11. 15.].

az a problémás következmény, hogy ha a Biztonsági Tanács egymás után több helyzetet is az ICC elé terjesztene pénzbeli támogatás kísérete nélkül, a bíróságnak komoly problémával kellene szembenéznie, ugyanis nem állna rendelkezésére elegendő anyagi forrás ahhoz, hogy az elé terjesztett szituációk kapcsán a büntetőeljárást lefolytassa. Ez alapján *Kevin Jon Heller* azt a következtetést vonja le, hogy fennáll annak az abszurd lehetősége, hogy egy újabb BT kezdeményezte eljárás esetén a főügyész a Római Statútum 53. cikk (1) bekezdés c) pontjára¹⁴⁶ hivatkozva meg sem indítaná a nyomozást, tekintve, hogy a bíróság úgymint képtelen lenne az ezzel járó költségek fedezésére.¹⁴⁷ A Biztonsági Tanács tagjainak tehát – különösen azoknak, akik részes felek a Római Statútumban, mint például az Egyesült Királyság és Franciaország – az eljárások zavartalan lefolytatása érdekében nem lenne szabad hagyniuk az ilyen tartalmú rendelkezések határozatba foglalását, a BT-nek pedig praktikus szempontból a Közgyűlésre kellene hagynia a finanszírozás folyósításának eldöntését.

2011-ben a Részes Államok Közgyűlése is foglalkozott a BT előterjesztéseinek anyagi kérdéseivel, amikor is a líbiai helyzettel kapcsolatos nem várt kiadások arra szorították a bíróságot, hogy e költségeket a tartalékalapból fedezzék. Az ASP Költségvetési és Pénzügyi Bizottsága ezt követő jelentésében kihangsúlyozta, hogy az ICC relevanciája indokolná az ENSZ támogatását, minthogy a bíróság nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban játszott szerepéből az egész nemzetközi közösség profitál. A jelentés az ENSZ Közgyűléssel folytatott párbeszéd kivánalmát is felvetette az anyagi terhek jövőbeni csökkentése céljából.¹⁴⁸ Megállapítható, hogy a 115. cikkben¹⁴⁹ lefektetett normatív kerettel ellentétben az ICC a gyakorlatban arra kényszerült, hogy saját finanszírozásáért „lobbizzon” – ennek érdekében a bíróság az ENSZ Titkárságához fordult, egyelőre szemmel látható eredmény nélkül.¹⁵⁰

Az anyagi támogatás folyósításának hiánya kihatással van az ügyészi függetlenségre is. Így például ugyanebben az évben a főügyész jelezte, hogy a líbiai helyzet kapcsán indítható

146 Római Statútum 53. cikk (1) bekezdés c) pont: „A cselekmény súlyára és a sértettek érdekeire tekintettel, alapos okkal feltehető-e, hogy a nyomozás nem szolgálná az igazságszolgáltatás érdekét.”

147 Heller, 2013 [Online].

148 Report of the Committee on Budget and Finance on the Work of its Sixteenth Session, ICC-ASP/10/15, 17 June 2011 (Tenth Session of the Assembly of States Parties), § 23.

149 Római Statútum 115. cikk: „Bíróságnak és a Részes Államok Közgyűlése üléseinek költségeit, ideértve a Végrehajtó Testület és a kiegészítő szervek költségeit, a Részes Államok által elfogadott költségvetés szerint, a következő forrásokból kell fedezni:

a) A Részes Államok megállapított hozzájárulásaiából;

b) Az Egyesült Nemzetek által rendelkezésre bocsátott alapokból, a Közgyűlés jóváhagyása mellett, különösen a Biztonsági Tanács által a Bíróság elé utalt ügyekből származó költségek vonatkozásában.”

150 Verduzco, 2015, 41. o.

nyomozás a bíróság rendelkezésére álló források függvénye, mely kitűnően illusztrálja az ICC költségvetése és a politikai irányítása közötti összefüggést.¹⁵¹

Érdekességként kínálkozik annak a megítélése is, hogy a Biztonsági Tanácsnak van-e egyáltalán hatásköre az ENSZ költségvetésével kapcsolatos döntések meghozatalára?¹⁵² Az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 17. cikke¹⁵³ ugyanis egyértelműen leszögezi, hogy a szervezet költségvetését a KGY vizsgálja meg és hagyja jóvá, ami arra engedhet következtetni, hogy a többi főszervnek és a szakosított intézményeknek erre nézve nincsen hatásköre. Azonban a fenti kérdés megválaszolása mégsem olyan egyértelmű, ha felsejlenek előttünk a BT VII. fejezetben foglalt hatáskörei, valamint a Nemzetközi Bíróság az *Egyesült Nemzetek bizonyos költségeinek ügyében*¹⁵⁴ adott tanácsadó véleménye, mely utóbbiban az ICJ hangsúlyozta, hogy a nemzetközi békével és biztonsággal kapcsolatos költségek meghatározása tekintetében a Közgyűlés hatásköre korlátozott, mivel az ENSZ Alapokmány 11. cikk (2) bekezdése¹⁵⁵ szerint „[...] minden olyan kérdést, amely a nemzetközi béke és biztonság fenntartására vonatkozik [...] a Közgyűlésnek a vita előtt, vagy azután a Biztonsági Tanács elé kell terjesztenie”.

És még ha a Biztonsági Tanács – *ultra vires* vagy sem – meg is vonja az ICC elé terjesztett eljárásoktól az ENSZ-finanszírozást, az sem világos normatív szempontból, hogy a KGY-t a BT-határozatok kötik-e? A Biztonsági Tanács határozatai az ENSZ-tagállamokra nézve értelemszerűen kötelező erővel bírnak, ami a Közgyűlés – mint egy, a tagállamokétól elkülönült jogalanyisággal rendelkező nemzetközi szervezet főszerve – viszonylatában már nem szükségképpen igaz.¹⁵⁶

151 Second Report of the Prosecutor of the ICC to the UN Security Council pursuant to UNSCR 1970 (2011), Office of the Prosecutor, 2 November 2011, § 53.

152 A Biztonsági Tanács – esetleges támogató hozzáállása esetén – arra rendelkezett volna hatáskörrel, hogy az ENSZ Titkárságának közreműködésével kérélmzi a Közgyűlés Ötödik Bizottságától (Adminisztrációs és Költségvetési Bizottság) az általa előterjesztett konfliktusos helyzetek finanszírozását, tekintve, hogy a Közgyűlés semmilyen kiadást nem hagyhat jóvá addig, amíg az Ötödik Bizottság nem hagyta azt jóvá. Lásd: UN General Assembly Rules of Procedure, Rule 153, UN Doc. A/520/Rev.15, elérhető: <https://www.un.org/Depts/DGACM/Uploaded%20docs/rules%20of%20procedure%20of%20ga.pdf> [Letöltve: 2019. 11. 15.].

153 ENSZ Alapokmány 17. cikk: „(1) A Közgyűlés megvizsgálja és jóváhagyja a Szervezet költségvetését.

(2) A Szervezet költségeit a tagok a Közgyűlés által megállapított arányban viselik.

(3) A Közgyűlés megvizsgálja és jóváhagyja az 57. Cikkben említett szakosított intézményekkel kötött pénzügyi és költségvetési megállapodásokat, és megvizsgálja az ilyen szakosított intézmények igazgatásának költségvetését is abból a célból, hogy az illető intézménynek ajánlásokat tehessen.”

154 *Certain Expenses of the United Nations*, Advisory Opinion of 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962.

155 ENSZ Alapokmány 11. cikk (2) bekezdés: „A Közgyűlés minden olyan kérdést, amely a nemzetközi béke és biztonság fenntartására vonatkozik és amelyet az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja vagy a Biztonsági Tanács vagy a 35. Cikk 2. pontja értelmében olyan Állam terjeszt eléje, amely az Egyesült Nemzeteknek nem tagja, megvitathat, és az ilyen kérések tekintetében a 12. Cikkben foglalt eset kivételével ajánlásokat tehet az érdekelt Államnak vagy Államoknak, a Biztonsági Tanácsnak, vagy mind az érdekelt Államnak vagy Államoknak, mind a Biztonsági Tanácsnak. Minden olyan kérdést, amelyben cselekvésre van szükség, a Közgyűlésnek a vita előtt, vagy azután a Biztonsági Tanács elé kell terjesztenie.”

156 Moss, 2012 [Online]; Cryer, 2006, 206–207. o.

A fenti kérdések végleges eldöntésének elkerülése mellett ugyanakkor megjegyzendő, hogy a Római Statútum 115. cikk b) pontja¹⁵⁷ a Közgyűlés kompetenciájára utal a pénzügyi források kapcsán, és hasonló mondható el az ENSZ és az ICC között kötött együttműködési megállapodásról [13. cikk (1) bekezdés] is.¹⁵⁸ Annyi bizonyos, szerencsésebb lett volna, ha a Biztonsági Tanács az 1593. (2005) határozat 7. cikkét és az 1970. (2011) határozat 8. cikkét mellőzi, és a fentebb ismertetett doktrinális vitáknak elejét veszi. Továbbá megfontolásra érdemes lenne az esetleges jövőbeli eljáráskezdeményezések esetén, ha a BT-határozatok egyáltalán nem tartalmazzának a finanszírozással kapcsolatos megszorító rendelkezéseket.

3.4.2. A joghatóság kizárása

Ami talán még a BT kezdeményezte eljárások pénzügyi támogatásánál is több kritikai megjegyzést kapott a nemzetközi jogi szakirodalomban, az a Római Statútumban nem részes államok állampolgárainak kivétele az ICC joghatósága alól: a határozatokban ugyanis – a jövőbeni terheltek állampolgárságának leszűkítésével – limitálták a bíróság személyi joghatóságát.

Mindkét határozat 6. cikkébe – az Afrikai Unióra vonatkozó kiegészítést belecsempészve Dárfúr esetén – szó szerint ugyanazt a rendelkezést építették be. Ezek lényege, hogy azon konfliktusban részt vevő, főképp békefenntartó természetes személyek felett, akiket a BT vagy az Afrikai Unió delegált, az állampolgárság szerinti állam kizárólagos joghatóságot gyakorol, és az ICC csak abban az esetben vonhatja őket felelősségre, ha az állampolgárság szerinti állam a személyi elv alapján gyakorolható joghatóságáról kife-

157 Római Statútum 115. cikk b) pont: „Bíróságnak és a Részes Államok Közgyűlése üléseinek költségeit, ideértve a Végrehajtó Testület és a kiegészítő szervek költségeit, a Részes Államok által elfogadott költségvetés szerint, a következő forrásokból kell fedezni [...] az Egyesült Nemzetek által rendelkezésre bocsátott alapokból, a Közgyűlés jóváhagyása mellett, különösen a Biztonsági Tanács által a Bíróság elé utalt ügyekből származó költségek vonatkozásában.” E helyütt megjegyzendő, hogy bár a Római Statútum 115. cikkének nyelvezete ugyanazt a terminológiát használja a részes államok megállapított hozzájárulásai és az ENSZ által rendelkezésre bocsátott alapok vonatkozásában – mely nem is annyira a magyar fordításból, sokkal inkább a hiteles angol szövegből és a „shall” segédige használatából rajzolódik ki –, a statútum nem írhat elő jogi kötelezettséget az ENSZ számára (tekintve, hogy az ENSZ mint nemzetközi szervezet nem részes fél a Római Statútumban). E rendelkezés nyelvezete voltaképpen egy kompromisszumos megoldást tükröz azon államok között, akik a lassú ratifikációs folyamat és az ENSZ-finanszírozás hiánya miatt a bíróság *de facto* működésképtelenségétől tartottak, valamint azon államok között, akik az ENSZ legfontosabb befizetői és a bíróság kötelező támogatásának legelhivatottabb ellenzői voltak. Lásd: Verduzco, 2015, 40. o.

158 Lásd: Article 13 (1) of the Negotiated Relationship Agreement between the International Criminal Court and the United Nations, ICC-ASP/3/Res.1 (4 October 2004), elérhető: https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/916F-C6A2-7846-4177-A5EA-5AA9B6D1E96C/ICCASP3Res1_English.pdf [Letöltve: 2019. 12. 09.].

jezetten lemond. E fenti kitétel a Római Statútum elveivel szöges ellentétben áll,¹⁵⁹ mivel csorbát ejt a bíróság függetlenségén és az ügyészség vádmonopóliumán, elhintve a selektivitás magjait, valamint erősítve a politikai potenciállal rendelkező államok által előidézhető kettős mérce alkalmazását.

Az előző pont alatt írtak után talán nem meglepő, hogy e rendelkezés határozatokba foglalása is elsősorban az Egyesült Államoknak köszönhető,¹⁶⁰ aki azzal érvelt, hogy azért látja szükségét e norma bevezetésének, mert olyan katonai potenciállal rendelkezik, amivel más államok nem.¹⁶¹ A kivételt megállapító rendelkezés az USA belső jogával¹⁶² összhangban került bele a határozatokba, eleve kizárva az ENSZ békefenntartó műveleteiben részt vevő amerikai állampolgárokat a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága alól. Tartalmi szempontból a norma célja a Római Statútum 12. cikk (2) bekezdés a) pontjának „hatástalanítása” volt, mely a területi elv értelmében joghatóságot biztosít az ICC-nek akkor is, ha részes állam, illetve ez esetben a bíróság elé utalt nem részes állam területén nem részes fél állampolgárával szemben merül fel népirtás, emberiség vagy háborús bűntettek elkövetésének alapos gyanúja.

Érdekesnek tűnik felvillantani, hogy a dárfüri határozat elfogadásakor egyedül Brazília – mint a BT nem állandó tagja – tartózkodott a szavazás során, arra hivatkozva, hogy indokolatlan és szükségtelen az immunitásra vonatkozó efféle kitétel.¹⁶³ Hat évvel később Brazília is csatlakozott a líbiai határozatot egyhangúan megszavazó BT-hez, ám erőteljes fenntartásainak továbbra is hangot adott.¹⁶⁴

Bár az USA katonai potenciálra vonatkozó érve tartalmilag igaz, a határozatok kivételt biztosító 6. cikkeihez jogilag meggyőző indokként aligha szolgál, tekintve, hogy a határozatok elfogadásakor nem állt fenn amerikai békefenntartókkal szemben a nemzetközi büntetőeljárás esélye: 2005-ben még csak az Afrikai Unió békefenntartói állomások Szudánban, mivel az UNAMID-ot, melynek költségeihez az Egyesült Államok is rendszeresen hozzájárult, két évvel a határozat elfogadása után, 2007-ben hozták létre. Így a rendelkezés inkorporálásából az a következtetés vonható le, hogy valódi célja a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának *pro futuro* korlátozása volt.¹⁶⁵ A harmadik államok

159 Annak dacára, hogy a Római Statútum 13. cikk b) pontja kimondja, hogy „a bíróság joghatóságát egy, az 5. cikkben meghatározott büntett tekintetében a jelen statútum rendelkezései szerint akkor gyakorolhatja”, mely kitétel arra utal, hogy a Római Statútum rendelkezéseit akkor is be kell tartani, ha a Biztonsági Tanács kezdeményezi az eljárást.

160 Trahan, 2013, 454–453. o.

161 Lietzau, 2001, 125–129. o.

162 American Service Members’ Protection Act of 2002, elérhető: <https://legcounsel.house.gov/Comps/aspao2.pdf> [Letöltve: 2019. 09. 27.].

163 Statement of Ambassador Sardenberg, UNSC 5158th meeting (31 March 2005), UN Doc. S/PV/5158, 11.

164 Statement of Ambassador Viotti, UNSC 6491st meeting (26 February 2011), UN Doc. S/PV/6491, 7.

165 Verduzco, 2015, 37. o.

„kiemelése” a statútumban részes feleket heves vitákra gerjesztette, mivel úgy látták, ez egyrészt kivételezést valósít meg velük szemben,¹⁶⁶ másrészt különösen aggályosnak látták, hogy a BT három állandó tagja (Kína, Oroszország és az USA) szavazhat az ICC elé utalandó helyzetekről és az eljárások felfüggesztéséről (kifejtését részletesen lásd a következőkben), de közben kivonják az amerikai, kínai és orosz állampolgárokat (is) a bíróság eljárása alól.

A nemzetközi büntetőjogi szakirodalom hasábjain további kérdésként merült fel, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság főügyészét és bíráit kötik-e a Biztonsági Tanács határozataiban foglaltak akkor, ha azok nem állnak összhangban a Római Statútummal? Az ICC által alkalmazandó jogról a statútum 21. cikk (1) bekezdése¹⁶⁷ rendelkezik, mely felsorolás a BT határozatait az alaki jogforrások között nem említi.¹⁶⁸ Továbbá, a statútum 13. cikk b) pontja egy absztrakt helyzet bíróság elé terjesztésének lehetőségéről rendelkezik, e BT-határozatok pedig nem absztrakt helyzeteket, hanem „békefenntartókkal csökkentett esetköröket” utalnak az ICC elé.¹⁶⁹ Figyelembe kell-e tehát vennie a bíróságnak a joghatóság efféle korlátozását? Számos szerző úgy érvel, hogy mivel a határozatok a fentiek tekintetében nem állnak konformitásban a Római Statútum 13. cikk b) pontjával, így a bíróságnak sem kellene konformitásban állnia a határozatban foglaltakkal.¹⁷⁰

A Főügyészi Hivatal korábban már elutasította az „egyoldalú” joghatóságon alapuló eljáráskezdeményezést: amikor Uganda saját helyzetét a bíróság elé terjesztette, kísérletet tett rá, hogy csak az Úr Ellenállási Hadseregének cselekményei képezzék az ICC tárgyi joghatóságának alapját. Ugyanakkor a Főügyészi Hivatal az előzetes vizsgálatokról szóló 2013. évi szakpolitikai dokumentumában felhívta a figyelmet a Római Statútum 14. cikk (1) be-

166 Cryer, 2006, 217. o.; Papenfuss, 2013 [Online].

167 Római Statútum 21. cikk (1) bekezdés: „A Bíróság a következőket alkalmazza:

- a) Elsősorban a jelen Statútumot, a Bűncselekmények Tényállási Elemeit, továbbá az Eljárási és Bizonyítási Szabályokat;
- b) Másodsorban, adott esetben, az ügyben alkalmazandó egyezményeket és a nemzetközi jog alapelveit és szabályait, ideértve a nemzetközi jognak a fegyveres konfliktusokra vonatkozó, általánosan elismert alapelveit;
- c) Ha ez nem lehetséges, a Bíróság által a világ jogrendszerének nemzeti szabályaiból levezetett általános jogelveket, ideértve, adott esetben, azoknak az Államoknak a nemzeti jogát, amelyek egyébként általában joghatósággal rendelkeznének a büntett tekintetében, ha ezek a jogelvek nem ellentétesek a jelen Statútummal, a nemzetközi joggal, továbbá a nemzetközileg elismert normákkal és követelményekkel.”

168 A BT-határozatok figyelmen kívül hagyása a nemzetközi jog jogforrási katalógusaiban ugyanakkor nem egyedülálló: a Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikke sem tesz említést róluk, ahogy az egyoldalú állami aktusokról sem. Ennek ellenére a szakirodalomban nem fűződhet ma kétség utóbbi kettő normatív erejéhez.

169 Trahan, 2013, 458. o.

170 Papenfuss, 2013, 3. o.; Kaye, 2013 [Online]; Heller, 2013 [Online]; Bergsmo és Perić, 2008, 600. o.

kezdésére („Bármely Részes Állam a főügyész elé terjeszthet olyan esetet,¹⁷¹ amelyben vélhetően a Bíróság joghatóságába tartozó egy vagy több bűntettet követtek el, arra kérve a főügyészt, hogy vizsgálja ki az ügyet annak eldöntésére, hogy egy vagy több meghatározott személy ellen kell-e vádat emelni ezen bűntettek elkövetése miatt.”) és arra, hogy az esetek konkretizálása és a vádemelés a főügyész kizárólagos hatáskörébe tartozik, azon sem a részes államok, sem a BT nem ejtethnek csorbát.¹⁷²

3.4.3. Az ENSZ-tagállamok együttműködési kötelezettségének hiánya

Az 1593. (2005) és az 1970. (2011) BT-határozatok nyelvtani értelmezése során jelentkező harmadik neuralgikus kérdés az ENSZ-tagállamok együttműködési kötelezettségének hiánya. E határozatok Szudánt és Líbiát – mint harmadik államokat – kötelezik a bírósággal való együttműködésre, ám a többi ENSZ-tagállammal kapcsolatban ilyen tartalmú kötelezettségről nem rendelkeznek.

Utóbbinak két szempontból lett volna kiemelkedő jelentősége: valamennyi, a Római Statútumban nem részes államnak kötelező lett volna az ICC-vel együttműködnie, továbbá a részes államoknak nem csupán a Római Statútumból eredt volna az együttműködési kötelezettsége, hanem az ENSZ Alapokmányából, mely utóbbinak 103. cikke elsőbbséget biztosított volna e kötelezettségnek bármely más szerződéses kötelezettségükkel szemben.

Különös jelentőségű jogi problémaként jelentkezik, hogy a határozatok nyelvezete e tekintetben is kontraproduktívan hat a bíróság eljárására, különösképpen az elfogatóparancsok végrehajtására. Mivel azonban az együttműködés hiányából adódó problémának e könyv a későbbiekben önálló fejezetet szentel, így e ponton most részletesebb elemzésére nem kerül sor.

171 A törvényjavaslatot szó szerint idézem, továbbra is felhívva a figyelmet a magyar fordítás pontatlanságára.

172 Office of the Prosecutor, Policy Paper on Preliminary Examinations (November 2013), §§ 34–71, elérhető: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Policy_Paper_Preliminary_Examinations_2013-ENG.pdf [Letöltve: 2019. 12. 10.].

4. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 15bis és 15ter cikkei alapján

4.1. A Rómától Kampaláig vezető út

„Sosem szabad felednünk, ahogyan ítéletet mondunk e vádlottak felett a mai napon, úgy fog a történelem ítéletet mondani felettünk a holnapin. Ha most méregpoharat nyújtunk e vádlottaknak, azt a saját ajkunkhoz is emeljük”¹⁷³ – hallatta Robert Jackson bíró 1945-ben, a nürnbergi per második napján,¹⁷⁴ amikor első ízben került rá sor, hogy nemzetközi büntetőbíróság előtt indult eljárás „béke elleni bűncselekmény”¹⁷⁵ miatt. Ugyanakkor nagyon sokáig kellett arra várnia a nemzetközi közösségnek, hogy az agresszió bűncselekményére többé már nem kell kihunyt vulkánként tekintenünk, hanem azt mondhatjuk, hogy az állandó Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságot gyakorol felette.

Az agresszió kérdése kétségkívül a római diplomáciai konferencia legnagyobb adóssága volt,¹⁷⁶ amit a Római Statútum első felülvizsgálati konferenciáján rendezni kellett. Erre utalt a statútum – immár hatályon kívül helyezett – 5. cikk (2) bekezdése, miszerint: „A Bíróság joghatóságát az agresszió tekintetében akkor gyakorolja, ha a 121. és 123. cikkeknek megfelelően elfogadásra került az a rendelkezés, amely meghatározza az agresszió büntetőtének fogalmát és azokat a feltételeket, amelyek megléte esetén a Bíróság ítélkezhet a büntett ügyében. A rendelkezésnek az Egyesült Nemzetek Alapokmányának megfelelő rendelkezéseivel összhangban kell állnia.” Az első felülvizsgálati konferencia összehívásának kötelezettségét – a Római Statútum hatálybalépése után hét évvel – a 123. cikk (1) bekezdése¹⁷⁷ rögzítette az ENSZ főtitkára számára, amin¹⁷⁸ – a fent idézett rendelkezésekkel összhangban – el is fogadták az agresszió büntetőtének fogalmát.¹⁷⁹ Annak érdekében, hogy egy, a részes államok által széles körben elfogadható definíció születhessen, a Részes Államok Közgyűlése létrehozta az agresszióval foglalkozó különleges munkacsoportját (*Special Working Group on the Crime*

173 Nuremberg Trial Proceedings Vol. II, 21 November 1945.

174 Idézi: Clark, 2015, 778. o.

175 Az agresszió fogalmi előképe, még a klasszikus nemzetközi jog terminológiája.

176 Clark, 2010, 689. o.

177 Római Statútum 123. cikk (1) bekezdés: „A jelen Statútum hatálybalépése után hét évvel az Egyesült Nemzetek Főtitkára Felülvizsgálati Konferenciát hív össze a jelen Statútum módosításainak megvitatása céljából. A felülvizsgálat kiterjedhet, többek között, de nem kizárólagosan, az 5. cikkben szabályozott büntetésekre. A Konferencia azonos feltételekkel nyitva áll a Részes Államok Közgyűlésének valamennyi résztvevője előtt.”

178 Az első felülvizsgálati konferenciára az ugandai Kampalában került sor 2010. május 31. és június 11. között.

179 The Crime of Aggression, ICC Resolution RC/Res.6, 11 June 2010.

of Aggression),¹⁸⁰ melynek feladatául tűzte ki a felülvizsgálati konferencián bemutatandó rendelkezéstervezetek elkészítését.

Az SWGCA 2003 és 2009 között számos alkalommal ülésezett, és az általa előkészített normaszöveg-tervezetek – melyeket az SWGCA utolsó jelentése¹⁸¹ foglalt össze – lettek a kampalmai tárgyalások kiindulópontjai. Utóbbiak később kiegészültek az ASP és az SWGCE utolsó elnöke, Zeid Ra'ad Zeid al-Husseini herceg – későbbi ENSZ Emberi Jogi Főbiztos – által egyeztetett informális javaslatokkal.¹⁸² Az SWGCA utolsó jelentése két kiegészítő rendelkezést tartalmazott a 2002. július 1-jén hatályba lépett Római Statútumhoz képest: a „8bis cikk” az agresszió bűncselekményének fogalmát rögzítette, míg a „15bis cikk” a joghatóság gyakorlásának feltételeit – tehát az első normaszöveg-tervezet az anyagi jogi, a második az eljárásjogi kérdéseket vázolta fel.

4.2. Az agresszió büntetével kapcsolatos anyagi jogi kérdések

Az SWGCA által javasolt „8bis cikk” nem tartalmazott alternatívákat, csupán azt az egyetlen verziót, amit a kampalmai felülvizsgálati konferencián végül szó szerint elfogadtak.¹⁸³ A rendelkezés tartalmát illetően fontos kiemelni, hogy az különbséget tesz az „agresszió bűncselekménye” (*crime of aggression*) és az „agresszió cselekménye” (*act of aggression*) között, utat nyitva az egyének büntetőjogi felelősségének az államok – továbbra is fennálló – felelőssége mellett.¹⁸⁴

Így a Római Statútum 8bis cikk (1) bekezdése először kimondja, hogy „jelen Statútum értelmében az agresszió bűncselekménye »olyan agressziós cselekmény tervezése, előkészítése, megindítása vagy kivitelezése, amely jellegénél, súlyosságánál vagy kiterjedtségénél fogva az Egyesült Nemzetek Alapokmányának nyilvánvaló megsértését jelenti, olyan személy részéről, aki pozíciójánál fogva tényleges ellenőrzést gyakorol egy állam politikai vagy katonai akciója felett, vagy irányítja azt«¹⁸⁵,” majd

180 A különleges munkacsoportban való részvétel lehetősége nemcsak a Római Statútumban részes államok, hanem valamennyi állam előtt nyitva állt. Lásd: Continuity of Work on the Crime of Aggression, ICC-ASP/1/Res.1, 9 September 2002.

181 Report of the SWGCA, ICC-ASP/7/SWGCA/2, 20 February 2009.

182 Non-paper by the Chairman on the Elements of Crimes, ICC-ASP/INF.2, 28 May 2009, Annex II, Informal inter-sessional meeting on the Crime of Aggression 8–10 June 2009, Liechtenstein Institute on Self-Determination, Woodrow Wilson School, Princeton Club.

183 Rome Statute ASP RC/Res.6, 11 June 2010.

184 Utóbbi elbírálása értelemszerűen nem az ICC, hanem más nemzetközi bírói fórumok joghatósága alá tartozik. Az azonban már a nürnbergi per során kikristályosodott, hogy e súlyos nemzetközi jogi jogsértések mögött természetes személyek, nem pedig absztrakt entitások állnak, és csak akkor lehet az államokat jogkövető magatartásra rábírní, ha az egyénnel szemben elrettentő hatású felelősségre vonást helyeznek kilátásba. Lásd: Judicial Decisions: International Military Tribunal (Nuremberg), Judgment and Sentences, *American Journal of International Law*, 1947/41, 172, 221.

185 Hoffmann Tamás fordítása. Lásd: Hoffmann, 2019, 65. o.

a 8bis (2) bekezdése az ENSZ KGY 3314. (XXIX) határozatában¹⁸⁶ kodifikált definíciót kölcsönözve megismétli, hogy „jelen cikk (1) bekezdése értelmében az agresszió cselekményének olyan fegyveres erő alkalmazása valamely állam részéről egy másik állam szuverenitása, területi integritása vagy politikai függetlensége ellen vagy az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljaival össze nem egyeztethető bármely más módon”, továbbá felsorolja a Közgyűlés határozatában példálózva felsorakoztatott agressziós tényállásokat is.¹⁸⁷

A Római Statútum megőrizte a KGY-határozat koncepcióját az agresszió és az erőszak elhatárolását illetően, tudniillik az utóbbinak csupán a súlyosabb formái tartoznak az előbbi alá: az agresszióknak minden formája fegyveres erőszak, de a fegyveres erőszaknak nem minden formája agresszió.¹⁸⁸ Mindazonáltal a 3314. (XXIX) KGY-határozat gyakorlati „átemelése” felvetett néhány jelentős kodifikációval kapcsolatos aggályt, mivel e határozat alapján a Biztonsági Tanács széles körű diszkrecionális jogkört élvez az agresszió cselekménye tekintetében, azaz valamely agressziós tényállás *pro forma* megvalósulása esetén nem köteles az agressziót megállapítani, egyszersmind akkor is megállapíthatja az agresszió cselekményének megtörténtét, ha az nem a határozatban felsorolt elkövetési magatartások szerint valósult meg. Hárs András kiemeli, hogy a Biztonsági Tanács „politikai szerv révén nem feltétlen jogi szempontok szerint dönt, így határozataiban a politikai szükségszerűség és kompromisszum válhat dominánssá”,¹⁸⁹ így a BT-t mint politikai döntéshozót nem köti olyan értelemben a legalitás elve sem,¹⁹⁰ mint egy (büntető) igazságszolgáltatási szervet. Ebből következik, hogy a nyílt végű felsorolás al-

186 UN Doc. A/RES/3314 (14 December 1974).

187 3314. (XXIX) KGY határozat 3. cikk: „Agresszióknak minősül

- a) ha egy állam fegyveres erői inváziót vagy támadást hajtanak végre egy másik állam területe ellen, vagy mindenfajta katonai megszállás, bármilyen ideiglenes is, amely ilyen invázió vagy támadás következménye, vagy egy másik állam területének vagy területrészének erő alkalmazásával történő anektálása;
- b) ha egy állam fegyveres erői bombázzák egy másik állam területét, vagy ha egy állam bármiféle fegyvert használ egy másik állam területe ellen;
- c) ha egy állam kikötőit vagy partvidékét egy másik állam fegyveres erői blokádnak alá veszik;
- d) ha egy állam fegyveres erői megtámadják egy másik állam szárazföldi, tengeri vagy légi erőit, tengeri és légi flottáját;
- e) ha egy állam a fegyveres erőit, melyek egy másik állam területén tartózkodnak a fogadó állammal történt megegyezés alapján, az egyezményben foglalt feltételek megszegésével használja fel, vagy ha azok az egyezmény lejáratá után tovább tartózkodnak az illető területen;
- f) ha egy állam megengedi egy másik állam számára, hogy területét, amelyet egy másik állam rendelkezésére bocsátott, agressziós cselekmény elkövetésére használják egy másik állam ellen;
- g) ha egy állam fegyveres bandákat, csoportokat, önkénteseket vagy zsoldosokat küld – vagy a nevében ilyeneket küldenek – egy másik állam ellen fegyveres cselekmények végrehajtására, melyek olyan súlyosak, hogy kimerítik a fent sorolt cselekményeket, illetve ha egy államnak komoly része van ebben” – szintén Hoffmann Tamás fordítása.

Lásd: Hoffmann, 2019, 63. o.

188 Valki, 2014, 728. o.

189 Hárs, 2018, 7. o.

190 Azzal, hogy az ENSZ Alapokmányában foglaltakra, az emberi jogokra, a humanitárius jogra, a nemzetközi szerződésekre és az arányosság elvére nyilvánvalóan tekintettel kell lennie. Lásd: Hárs, 2018, 7.

kalmazása az ICC esetén nem járható út, ezért a Római Statútumba átemelt lista csak megszorítóan értelmezhető, és a közgyűlési határozatban szereplő lista mesterséges lezárása válik szükségessé.¹⁹¹

A 8bis cikkhez viszonyítva a „15bis cikk” végső szövegváltozatának elfogadása sokkal keményebb diónak bizonyult, egyrészt a kampalmai módosításokat nem ratifikáló államok jövőbeni jogállása, másrészt a Biztonsági Tanács az agresszió elkövetésének megállapításában játszott szerepe miatt.¹⁹² Utóbbi kapcsán elmondható, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság 1994. évi statútumtervezete szerint az ICC agresszió feletti joghatósága a BT erről szóló határozataitól függött volna, ugyanakkor ezt a változatot – az Egyesült Királyság és Franciaország nem meglepő lobbija ellenére – az államok a Biztonsági Tanács működési hatékonyságának egyértelmű anomáliái és a tagállamok döntéshozatalban való részvételének korlátozottsága miatt rendkívül problémásnak vélték, és többségük úgy tartotta, hogy nem kellene a Római Statútumban a BT-nek exkluzív hatáskört adni az agresszió cselekményének megállapítására,¹⁹³ s további kétségeket vetett fel, hogy a BT állandó tagjainak vétőjoga esetlegesen örökre megbéníthatja az ICC agresszió feletti joghatóságát mind saját maguk, mind szövetséges államaik felett.¹⁹⁴

A kizárólagosság mellett főképp a Biztonsági Tanács állandó tagjai próbáltak meg érvelni az ENSZ Alapokmány 39. cikkéből kiindulva, ám végül az az álláspont kerekedett felül, hogy noha a BT felelőssége a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában – az ENSZ Alapokmány 24. cikke szerint – elsődleges, nem kizárólagos.¹⁹⁵ Emellett szólt az az érv is, hogy az ENSZ Közgyűlése szintén számos alkalommal állapította meg agresszió cselekményének megtörténtét, mi több, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Franciaország 1950-ben támogatták az ún. Egyesült Erővel a Békéért (*Uniting for Peace*) elnevezésű közgyűlési határozat¹⁹⁶ megszületését, amely elismerte az ENSZ plenáris szervének erre vonatkozó hatáskörét. Az exkluzivitás ellen a BT nem állandó tagjai továbbá azt hozták még fel, hogy maga a Nemzetközi Bíróság is több ízben foglalkozott olyan ügyekkel, ahol felmerült az agresszió kérdése,¹⁹⁷ jóllehet az ICJ óvatosabb volt annál, hogy az „agresszió” kifejezést ténylegesen a döntések szövegébe szője.

191 Clark, 2015, 782. o.

192 Blokker és Kreß, 2010, 889. o.; Trahan, 2011, 49. o.

193 Kreß és von Holtzendorff, 2010, 1194. o.

194 Cassese, 1999, 144. o., 147. o.

195 Clark, 2015, 786. o.

196 UN Doc. A/RES/377 (3 November 1950).

197 Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the US), Judgment of 27 June 1986, I.C.J. Reports 1986; Legal Consequences of the Construction of a Wall in Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, I.C.J. Reports 2004; Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of Congo v. Uganda), Judgment of 19 December 2005, I.C.J. Reports 2005.

Emellett azonban azt – a végül kisebbségben maradt érvet – is látnunk kell, hogy az agresszió bűncselekménye és az agresszió cselekménye kéz a kézben járnak abban az értelemben, hogy nem lehet az állam cselekménye miatt elítélni valakit anélkül, hogy közben ne fejeznék ki rosszállásunkat az állam felett.¹⁹⁸ Így a Nemzetközi Jogi Bizottság a Római Statútum kodifikációja során azon az állásponton volt, hogy nem volna helyénvaló, ha az ICC az állam által elkövetett agresszió megállapítása hiányában ítélné el valakit az agresszió bűncselekménye miatt, és utóbbi szerepére az ILC a legalkalmasabbnak a Biztonsági Tanácsot tekintette az ENSZ Alapokmány VII. fejezetével összhangban.¹⁹⁹

Így az SWGCA egy olyan szövegváltozatot fogalmazott meg, amely nem teszi kizárólagosan egy külső szervtől – legyen az a Biztonsági Tanács, a Közgyűlés vagy akár a Nemzetközi Bíróság – függővé az agresszió cselekményének megállapítását, és nem teszi – az ártatlanság védelmét tiszteletben tartva – kötelezővé egy külső szerv minősítésének elfogadását az ICC-re nézve – mely utóbbi a Római Statútum 15bis cikk (9) bekezdése, illetve 15ter cikk (4) bekezdése alatt került explicit rögzítésre²⁰⁰ –, mindazonáltal a Biztonsági Tanács erre vonatkozó hatásköreit is megfelelően érvényre juttatja.

A Kampalában elért kompromisszumos megoldás tehát végül az lett, hogy a „15bis cikket” kettéválasztották 15bis és 15ter cikkekre, amelyek az eljárást indító mechanizmusok szerint kategorizálva szabályozzák az agresszió miatti eljárás megindításának menetét, előbbi a részes államok utalására és az ICC főügyészének *proprio motu* eljáráskezdeményezésére, utóbbi a Biztonsági Tanács által az ICC elé vitt helyzetekre alkalmazandó, a népirtás, illetve az emberiség elleni és háborús bűncselekmények gyanúja miatt indított eljárásokhoz viszonyítva mintegy *lex specialis*ként.

4.3. Az agresszió bűncselekményével kapcsolatos eljárásjogi kérdések

A 15bis cikk (1) bekezdése alapvetésként rögzíti, hogy az ICC joghatóságot gyakorolhat az agresszió bűncselekménye felett olyan esetekben, amikor a 13. cikk a) pontja alapján valamely részes állam vagy a 13. cikk c) pontja alapján a főügyész indítja meg az eljárást. Ezzel párhuzamosan a 15ter cikk (1) bekezdése is hasonlóan rendelkezik a Római Statútum 13. cikk b) pont vonatkozásában, amikor is a Biztonsági Tanács terjeszt egy helyzetet a bíróság elé, mely utóbbi esetén az eljárás megindításának nem feltétele, hogy a BT előzetesen megállapítsa az agresszió cselekményének megtörténtét.²⁰¹

198 Crawford, 1994, 147. o.

199 Crawford, 1995, 411. o.

200 Római Statútum 15bis cikk (9) bekezdés és 15ter cikk (4) bekezdés: „Az agresszió cselekményének meghatározása a Bíróságon kívüli szerv által a Bíróságnak e Statútum alapján tett megállapításait nem érinti.”

201 Kreß és von Holtendorff, 2010, 1211. o.

A két szakasz (2) és (3) bekezdése szó szerint ugyanaz, melyek további feltételeket tűznek a tényleges joghatóság-gyakorláshoz. A 15bis cikk és a 15ter cikk (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy „a Bíróság csak akkor gyakorolhat joghatóságot az agresszió bűncselekménye felett, ha azokat jelen módosítások harminc Részes Állam általi megerősítése vagy elfogadása után egy évvel követték el”, továbbá a (3) bekezdés kimondja, hogy „a Bíróság jelen cikk szerint joghatóságot gyakorol az agresszió felett, feltéve, hogy a Részes Államok erről 2017. január 1-je után döntést hoznak ugyanolyan többséggel, amely a jelen Statútum módosításának elfogadásához szükséges” [ez a gyakorlatban a 121. cikk (3) bekezdésével²⁰² összhangban a részes felek kétharmadát jelentette, azaz 123 államból 82 államot]. S bár a kampali módosítások 2016. június 26-án elérték a 15bis cikk (2) bekezdésében és a 15ter cikk (2) bekezdésében előírt 30 ratifikációt, ez a 15bis cikk (3) bekezdése és a 15ter cikk (3) bekezdése szerint nem jelentette egyben azt, hogy az ICC 2017. június 26-tól automatikusan joghatóságot gyakorol az agresszió felett. A Részes Államok Közgyűlése a joghatóság tényleges „aktiválását” csak 2017. december 14-én szavazta meg – a jelenlévők konszenzusával –,²⁰³ a kampalai módosítások hatálybalépésének időpontját az azokat megerősítő, illetőleg elfogadó államokra²⁰⁴ nézve 2018. július 17-re tűzve ki. E helyütt fontos rávilágítani, hogy az agresszió feletti joghatóság „aktiválásáról” szóló szavazáson való részvételnek nem volt feltétele a kampalai módosítások ratifikációja, ami egyenesen következik abból, hogy előbbihez a részes államok kétharmada szükségeltetett, utóbbihoz pedig elegendőnek bizonyult 30 állam ratifikációja. A 15ter cikk (2) bekezdésével kapcsolatban Roger S. Clark kiemeli, hogy a 30 ratifikáció követelménye csupán eljárási szempontból jelentett korlátozást a Biztonsági Tanácsra nézve, és mivel az abban foglaltak már teljesültek, a BT nemcsak a módosításokat elfogadó államokkal szemben, hanem bármely állammal szemben – így értelemszerűen a Római Statútumban nem részes államokkal szemben is – eljárást indíthat agresszió miatt a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt.²⁰⁵

A két passzus „közös rendelkezéseinek” sora ezzel megszakad. A 15bis cikk (4) bekezdése csak a 13. cikk a) pont és 13. cikk c) pont szerinti eljárásokra alkalmazandó ún. „opt-out” klauzulát tartalmaz, amely úgy szól, hogy „a Bíróság a 12. cikkel összhangban joghatóságot gyakorolhat valamely Részes Állam agresszió cselekményéből fakadó agresszió bűncselekménye felett, hacsak e Részes Állam a Bíróság Hivatalvezetőjéhez korábban benyújtott nyilatkoza-

202 Római Statútum 121. cikk (3) bekezdés: „3. A Részes Államok Közgyűlésének ülésén vagy a Felülvizsgálati Konferencián a módosítás elfogadásához, ha nem sikerül konszenzust elérni, a Részes Államok kétharmados szavazattöbbsége szükséges.”

203 Rome Statute ASP Resolution ICC-ASP/16/Res.5, 14 December 2017.

204 A kampalai módosításokat megerősítő, illetve elfogadó államok száma jelen sorok írásakor 39, a listát lásd: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/crime%20of%20aggression/pages/default.aspx [Letöltve: 2021. 04. 22.].

205 Clark, 2015, 788. o.

tában nem jelentette ki, hogy nem fogadja el a Bíróság joghatóságát az agresszió bűncselekménye felett. Az ilyen nyilatkozatot bármikor vissza lehet vonni azzal, hogy a Részes Állam a nyilatkozattételtől számított három évig meggondolhatja magát.” A módosításokat el nem fogadó, illetve nem ratifikáló részes államok jogállása az SWGCA többéves munkája során a tárgyalások hosszan sajtó Achilles-sarka volt. Megoldási javaslatként kezdetben felmerült, hogy a 12. cikk (1) bekezdése²⁰⁶ értelmében a kiegészítések ezen részes államokat is kötelezzék, hacsak az „opt-out” lehetőségét nem választják,²⁰⁷ míg mások a 121. cikk (5) bekezdésére²⁰⁸ hivatkozva az alávétetés *expressis verbis* kinyilatkoztatása mellett érveltek, tekintet nélkül a ratifikációra.²⁰⁹

Kampalában végül e második álláspont képviselői kerekedtek felül, sajátos „opt-out”²¹⁰ eljárást kodifikálva. Minthogy a Római Statútumhoz annak 120. cikke²¹¹ szerint fenntartásokat fűzni nem lehet, azok a részes államok, amelyek a módosításokat nem fogadták el kötelezőnek magukra nézve, az ICC Hivatalához benyújtott nyilatkozatukkal felmentést kérhettek az agresszió feletti joghatóság-gyakorlás alól. Azt azonban – esetjog hiányában – azóta sem sikerült tisztázni, hogy mi a helyzet azokkal az államokkal, amelyek a kampalmai módosításokat nem ratifikálták, egyszersmind az imént említett „opt-out” lehetőségével sem éltek.

A 15bis cikk (4) bekezdésével kapcsolatban értelmezési kérdéseket vet fel, hogy a „valamely Részes Állam által elkövetett agresszióból fakadó agresszió bűncselekménye” formulát általában véve a Római Statútumban részes államok agressziójára nézve, vagy csupán a kampalmai módosításokat elfogadó, illetve ratifikáló részes államok agressziójára nézve kell-e vonatkoztatni. Szimplán a normaszöveg alapján azt mondhatjuk, hogy nyelvtani értelemben nem kell a kiegészítéseket elfogadó részes államokra szorítkoznunk, mindazonáltal utóbbinak ellentmondanak a Római Statútum 121. cikk (5) bekezdésében foglaltak: „[...] a módosításhoz hozzá nem járuló Részes Állam tekintetében a Bíróság nem gyakorolhatja joghatóságát a módosítással érintett büntett tekintetében, ha azt az adott Részes Állam állampolgárai, vagy annak területén követték el”.

206 Római Statútum 12. cikk (1) bekezdés: „Az az Állam, amelyik a jelen Statútum Részesévé válik, egyúttal elfogadja a Bíróság joghatóságát az 5. cikkben írt büntettek tekintetében.”

207 Kreß és von Holtzendorff, 2010, 1213. o.; McDougall, 2013, 258–259. o.

208 Római Statútum 121. cikk (5) bekezdés: „A jelen Statútum 5, 6, 7. és 8. cikkének módosítása a módosítást elfogadó Részes Államokra nézve egy évvel a megerősítő vagy elfogadó okirat letétbehelyezése után lép hatályba. A módosításhoz hozzá nem járuló Részes Állam tekintetében a Bíróság nem gyakorolhatja joghatóságát a módosítással érintett büntett tekintetében, ha azt az adott Részes Állam állampolgárai, vagy annak területén követték el.”

209 Van Schaack, 2010–2011, 598. o.

210 Az „opt-out”-modell alkalmazása sokkal nagyobb valószínűséggel vezet ahhoz, hogy az utólagos módosítások több államot kössenek, mint az „opt-in”-modell alkalmazása. Lásd erről bővebben: Galbraith, 2013, 309. o.

211 Római Statútum 120. cikk: „A jelen Statútumhoz nem lehet fenntartásokat tenni.”

A 15bis cikk (4) bekezdésének nemcsak a 121. cikk (5) bekezdésével, hanem a 12. cikkel való viszonya is számos értelmezési kérdést hordoz magában. A többségi szakirodalom egyetért abban, hogy az ICC joghatósága fennáll akkor, ha mind az agresszor, mind az áldozat a Római Statútum részes állama és ratifikálta a kampalmai módosításokat, ellenben nem nyújtott be mentesítési nyilatkozatot a bíróság Hivatalához. Abban is egyetértés mutatkozik, hogy az ICC joghatósága nem áll fenn akkor, ha az agresszor részes állam, egyszersmind élt az „opt-out” lehetőségével.²¹²

A tekintetben is széles körű doktrinális összhangot láthatunk, hogyha az agresszor olyan részes állam, amelyik nem ratifikálta a 2010-ben elfogadott kiegészítéseket, és mentesítési nyilatkozatot sem nyújtott be, ám az áldozat ratifikálta a 2010-ben elfogadott kiegészítéseket, a bíróságnak a Római Statútum 12. cikk (2) bekezdés a) pontja alapján fennáll a joghatósága, függetlenül attól, hogy az áldozat korábban élt-e a mentesítés lehetőségével vagy sem.²¹³ Marko Milanović azonban felhívja rá a figyelmet, hogy e helyütt felmerül a megszorító értelmezés lehetősége is, melynek fényében a bíróság joghatósága azért nem áll fenn, mert az agresszor nem fogadta el *expressis verbis* a kiegészítéseket a Római Statútum 121. cikk (5) bekezdése alapján.²¹⁴

Azokban a helyzetekben, ahol az agresszor részes állam nem ratifikálta a kampalmai módosításokat, és nem is tett „opt-out” nyilatkozatot, ugyanakkor az áldozat sem ratifikálta a 2010-ben elfogadott kiegészítéseket, az ICC nem bír joghatósággal az agresszió felett, függetlenül attól, hogy utóbbi élt-e a mentesítéssel vagy sem.²¹⁵ Ez esetben a bíróságnak – elméletileg – akkor lehetne joghatósága, ha az a részes állam, amelyik nem ratifikálta a kampalmai módosításokat, a Római Statútum 12. cikk (3) bekezdése²¹⁶ alapján eseti alávetési nyilatkozatot tenne, jóllehet ennek a forgatókönyvnek a gyakorlati megvalósulására igencsak csekély esély mutatkozik.²¹⁷

További bizonytalanságok övezik azt a scenáriót, amikor az agresszor részes állam nem ratifikálta a kampalmai módosításokat, és nem tett mentesítési nyilatkozatot, az áldozat pedig olyan részes állam, amelyik ratifikálta a 2010-ben elfogadott kiegészítéseket. Ezzel kapcsolatban kétféle értelmezés él a nemzetközi jogi szakirodalomban. Az első a „kiterjesztő” vagy „megengedő” nézet, miszerint az ICC joghatósága a 12. cikk (2) bekezdés a) pontja alapján

212 Heller, 2010 [Online]; McDougall, 2013, 261. o.; Reisinger Coracini, 2010, 782. o.; Milanović, 2012, 182. o.

213 McDougall, 2013, 261. o.; Reisinger Coracini, 2010, 782. o.; Milanović, 2012, 182. o.

214 Milanović, 2012, 182. o.

215 McDougall, 2013, 261. o.; Reisinger Coracini, 2010, 782. o.; Milanović, 2012, 182. o.

216 Római Statútum 12. cikk (3) bekezdés: „Ha Bíróság joghatóságának olyan Állam általi elfogadása szükséges a 2. bekezdés szerinti célból, amely a jelen Statútumban nem Részes Állam, az adott Állam a hivatalvezetőhöz benyújtott nyilatkozattal elfogadhatja az adott bűncselekmény tekintetében a Bíróság joghatóságát. Az elfogadó Állam késedelem és kivétel nélkül a IX. Fejezetben meghatározottak szerint együttműködik a Bírósággal.”

217 McDougall, 2013, 261. o.; Reisinger Coracini, 2010, 782. o.; Kreß és von Holtzendorff, 2010, 1214. o.

fennáll, tekintet nélkül arra, hogy az áldozat élt-e az „opt-out” lehetőségével vagy sem.²¹⁸ A második a „megszorító” vagy „szigorító” nézet, melynek képviselői a statútum 121. cikk (5) bekezdése szerint azzal érvelnek, hogy a bíróságnak nem lehet joghatósága azért, mert az agresszor nem ratifikálta az utólagos kiegészítéseket.²¹⁹

A fentihez hasonlóan válaszolható meg az a kérdés, hogy fennáll-e az ICC joghatósága akkor, ha az agresszor részes állam ratifikálta a módosításokat, mentesítési nyilatkozatot sem tett, de az áldozat részes állam nem ratifikált? A „kiterjesztő” értelmezés képviselői itt is a 12. cikk (2) bekezdés a) pontjára hivatkozva azt mondják, hogy az ICC-nek van joghatósága, míg a „megszorító” értelmezést támogatók a 121. cikk (5) bekezdéséből azt vezetik le, hogy az agresszió feletti joghatóság-gyakorláshoz mind az agresszornak, mind az áldozatnak ratifikálni kellene a kampalmai módosításokat.²²⁰

A Római Statútum soron következő rendelkezése szintén csak a részes államok, valamint a főügyész által indított helyzetekre alkalmazandó szignifikáns korlátozást állapít meg, azaz a Biztonsági Tanácsot e passzusban rögzítettek újfent nem kötik. A 15bis cikk (5) bekezdése kimondja, hogy *„azon államokkal szemben, amelyek e Statútumnak nem Részes Államai, a Bíróság nem gyakorolja joghatóságát az agresszió bűncselekménye felett akkor, ha e bűncselekményt nem Részes Állam állampolgára követte el, vagy nem Részes Állam területén követték el”*. Noha felbukkant olyan álláspont, mely szerint a 12. cikk (2) bekezdése értelmében az ICC-nek akkor is fennáll az agresszió feletti joghatósága, ha az áldozat nem részes állam, a többségi szakirodalmi narratíva ennek ellenkezője mellett érvel.²²¹ Annyi bizonyos, hogy nem áll fenn a joghatóság akkor, ha az agresszor részes állam nem ratifikálta a kampalmai módosításokat, és az áldozat a Római Statútumnak nem részes állama. Ugyanez áll arra az esetre, ha az agresszor részes állam élt az „opt-out” lehetőségével, és ez esetben mindegy is, hogy korábban ratifikálta-e a 2010-ben elfogadott kiegészítéseket. Szintén egyértelmű, hogy a bíróság nem gyakorolhat joghatóságot az agresszió felett akkor, ha az agresszor állam nem részes fél a Római Statútumban. Az a kérdés pedig továbbra is nyitva marad, hogy vajon el lehet-e fogadni az ICC agresszió feletti joghatóságát *ad hoc*, a Római Statútum 12. cikk (3) bekezdése alapján.²²²

Tovább haladva, a 15bis cikk (6), (7) és (8) bekezdéseiben lényeges rendelkezéseket találhatunk a Biztonsági Tanácshoz kapcsolódóan. A 15bis cikk (6) bekezdése rögzíti, hogy *„ha a Főügyész arra a következtetésre jut, hogy az agresszió bűncselekménye kivizsgálásának*

218 McDougall, 2013, 261. o.; Reisinger Coracini, 2010, 782. o.; Milanović, 2012, 182. o.

219 Akande, 2011, 27. o.

220 Akande, 2011, 27. o.; Milanović, 2012, 182. o.

221 Heller, 2010 [Online]; McDougall, 2013, 261. o.; Reisinger Coracini, 2010, 782. o.; Milanović, 2012, 182. o.

222 Akande és Tzanakopoulos, 2018, 954. o.; Stahn, 2010, 880. o.; McDougall, 2013, 264. o.; Reisinger Coracini, 2010, 781. o.; Kreß és von Holtzendorff, 2010, 1214. o.

fennáll az észszerű alapja, akkor először meg kell vizsgálnia, hogy a Biztonsági Tanács megállapította-e az agresszió cselekményének elkövetését az érintett állam vonatkozásában. A Főügyész értesíti az Egyesült Nemzetek Főtitkárát a Bíróság előtti helyzetről, ideértve valamennyi releváns információt és dokumentációt.” Tehát a 15bis cikk (6) bekezdése nemcsak az ICC főügyésze által a Római Statútum 13. cikk c) pontja és 15. cikke alapján indult eljárásokra vonatkozik, hanem valamennyi részes állami utalással és *proprio motu* kezdeményezéssel indult eljárásra, azok közvetlenül a nyomozás megindítása előtti szakaszára. Az agresszió cselekménye elkövetésének megállapítása evidens azokban az esetekben, amikor a BT határozatában szó szerint az „agresszió cselekménye” kifejezést használja, ám az „erőszak” terminológiáját az ENSZ Alapokmányában Hoffmann Tamás szavaival élve „fogalmi káosz és tartalmi homály”²²³ övezi, ezért is gyakoribbak azok az esetek, amikor a Biztonsági Tanács határozataiban az agresszió cselekménye helyett az „agresszív állam” („*a State being aggressive*”) vagy az „agresszív viselkedés” („*aggressive behaviour*”) kifejezések szerepelnek. Az sem egyértelmű, hogy az agresszió cselekménye megállapításának a BT-határozat rendelkező részébe kell-e kerülnie, vagy elegendő, ha e határozat preambulumban az ENSZ főszerve az „agresszív állam” vagy az „agresszív viselkedés” miatt aggodalmát fejezi ki. A főtitkár értesítése előfeltétele a nyomozás megkezdésének, azokban az esetekben pedig, amikor a BT az agresszió cselekményének elkövetését nem állapította meg, a hat hónapos várakozási idő az értesítés napjától kezdődik.

A Római Statútum soron következő rendelkezései két alternatívát vázolnak fel: az első, hogy a BT az agresszió cselekményét megállapította, míg a második, hogy a főtitkár értesítéstől számított hat hónapon belül erre nem került sor. A 15bis cikk (7) bekezdése alapján tehát a főügyésznek nincs további engedélyre szüksége a nyomozás megindításához akkor, ha az agresszió cselekményét a BT konstataulta, hacsak – a 15bis cikk (10) bekezdése²²⁴ szerint – az agresszió mellett népiirtás, emberiesség elleni vagy háborús bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja nem merül fel, tudniillik utóbbi esetén lehetséges olyan eset, hogy a tárgyalás-előkészítő tanácsnak külön engedélyeznie kell a nyomozás megindítását [így például a 15. cikk (3) bekezdése alapján, *proprio motu* eljárások esetén].

A 15bis cikk (8) bekezdése ezzel szemben akként rendelkezik, hogy „*ha az értesítéstől számított hat hónapon belül nem hoznak ilyen döntést, a Főügyész folytathatja a nyomozást az agresszió bűncselekménye vonatkozásában, feltéve, hogy a 15. cikk alapján a tárgyalás-előkészítő kollégium engedélyezte a nyomozás megindítását az agresszió bűncselekménye vonatkozásában, és*

223 Hoffmann, 2019, 47. o.

224 Római Statútum 15bis (10) bekezdés és 15ter cikk (5) bekezdés: „*E cikk nem érinti a joghatóság gyakorlására vonatkozó feltételeket az 5. cikkben található egyéb bűncselekmények tekintetében.*” Tehát e rendelkezés a részes államok által, a Biztonsági Tanács által és a főügyész által indított eljárásokra is vonatkozik.

a Biztonsági Tanács a 16. cikk alapján másképp nem határozott”. Tehát az agresszió cselekményének megállapítását tartalmazó BT-határozat hiányában a nyomozás megindítása mindenképp engedélyhez kötött, akkor is, ha azt valamely részes állam kezdeményezte – s ez utóbbit el kell határolnunk a fentebb ismertetett 15bis cikk (10) bekezdése szerinti esettől –, amikor is a kompetens bírói tanács az ICC tárgyalás-előkészítő kollégiuma, amelynek a 39. cikk (1) bekezdése²²⁵ szerint legalább hat bíróból kell állnia. Továbbá a 15bis cikk (8) bekezdésével az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Biztonsági Tanács a Római Statútum 16. cikkében²²⁶ megállapított eljárást felfüggesztő hatásköre az „agressziós eljárásokra” éppúgy alkalmazható, mint a népirtás, illetve az emberiség elleni és a háborús bűntettek esetén, azaz a BT 12 hónapra felfüggesztheti a nyomozást, illetve a büntetőeljárást az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján.

Végül ismét elérkeztünk az elemzés során a már korábban említett, Kampalában sokat vitatott 15bis (9) és 15ter (4) cikkekhez, melyek kulcsfontosságúak mind az ICC autonómiája és büntetőbírói funkciója, mind a tisztességes eljáráshoz való jog és az ártatlanság védelme miatt. Emlékeztetőül érdemes felvillantani, hogy e két cikk leszögezi: „Az agresszió cselekményének meghatározása a Bíróságon kívüli szerv által a Bíróságnak e Statútum alapján tett megállapításait nem érinti.” Az ICC tehát szabadon mérlegelhet: BT-határozat hiányában is megállapíthatja az agresszió cselekményének elkövetését, vagy dönthet úgy, hogy akkor sem történt agresszió, ha azt korábban a Biztonsági Tanács vagy akár a Nemzetközi Bíróság megállapította.

~ ~ ~

A fentieket összegezve talán nem túlzás azt állítani, hogy az ICC agresszió bűncselekménye feletti eljárási képessége *sui generis* joghatósági rendszert képez egy *sui generis* joghatósági rendszerben – kiváltképpen a részes államok és a főügyész által indított eljárásokban –, amit a bíróság időbeli, személyi és területi joghatóságára vonatkozó kü-

225 Római Statútum 39. cikk (1) bekezdés: „A bírák megválasztása után amint lehetséges, a Bíróság a 34. cikk (b) pontja szerinti Kollégiumokba szerveződik. A Fellebbviteli Kollégium az elnökből és négy bíróból áll, az Elsőfokú Kollégiumot és a Tárgyalás-előkészítő Kollégiumot pedig egyenként legalább hat bíró alkotja. A bírák tanácsokba osztásának alapjául az egyes Kollégiumok feladatának jellege, valamint a Bíróságba választott bírák képesítése és tapasztalatai szolgálnak, úgy, hogy minden Kollégium megfelelő arányban tartalmazzon büntető anyagi és eljárási jogi, valamint nemzetközi jogi szaktudású bírót. Az Elsőfokú Kollégium és a Tárgyalás-előkészítő Kollégium főleg büntetőbírói tárgyalási tapasztalattal rendelkező bírákból áll.”

226 A Római Statútum e cikkének elemzésére az értekezés később egy külön fejezetet szentel A Nemzetközi Büntetőbírói eljárási rendszer előtti nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztése a Római Statútum 16. cikke alapján címmel, így a rendelkezés részletes elemzését lásd ott.

lönbségek, valamint az eljárás megindításának előfeltételeire vonatkozó többletfeltételek eredményeznek.

Elsőként (i) idevehetjük az időbeli joghatóságra vonatkozó különbséget, melynek eredményeképpen a bíróság az agresszió bűncselekménye felett csak 2018. július 17. óta gyakorol effektíve joghatóságot, míg ez az időpont a népirtás, az emberiség elleni és a háborús deliktumok esetén 2002. július 1-jéig nyúlik vissza. Másodikként (ii) felhozható a személyi hatály leszűkülése, minthogy – ismét sorra nem véve a nem ratifikáló (vagy ratifikáló), illetve mentesítést nem kérő (vagy kérő) részes államokkal szembeni eljárási képességre vonatkozó lehetséges scenáriókat – a kampalmai módosításokat jelen sorok írásáig csupán 39 állam ratifikálta, holott a Római Statútum 123 részes féllel rendelkezik. Harmadikként (iii) a területi elven alapuló joghatóságot is korlátozás éri az „agressziós eljárásokban” a többi nemzetközi bűncselekményhez képest, amikor a 15*bis* cikk (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy nem részes államok területén (részes állam állampolgára által) elkövetett deliktumok felett az ICC-nek nincs joghatósága. Ugyanezen rendelkezés a statútum személyi hatályát szintén szűkíti az agresszió tekintetében, minthogy nem részes államok állampolgárai által (részes államok területén) elkövetett agresszió esetén sem gyakorolhat a bíróság joghatóságot. S mint ahogyan azt láthattuk, a nyilvánvaló joghatóságbeli eltéréseken túl egyéb sajátos többletfeltételek is figyelembe veendők (például a módosítások külön ratifikációja vagy az „opt-out” nyilatkozat) az „agressziós eljárások” megindítása során.

Az azonban okvetlenül megjegyzendő, hogy e *sui generis* joghatósági rendszer a Biztonsági Tanács által ICC elé vitt helyzetekben kevésbé sajátos a másik két eljárást indító mechanizmushoz képest, minthogy a BT-t a joghatósági korlátok közül egyedül az aktiváláshoz szükséges 30 ratifikáció és a visszamenő hatály tilalma kötötte, illetőleg köti. A Biztonsági Tanács hatáskörei a Római Statútum „rezsímjét” ismételten „megdöntik”, azaz a szerződéses normák meghajolnak a nemzetközi béke és biztonság imperatívusza előtt. Az ICC agresszió feletti joghatóságáról azt mondhatjuk, hogy az némiképp egyszerűbbnek tűnik – legalábbis az absztrakció és a jogi normák szintjén – a BT indította eljárásokban, mint a részes államok utalásai és a *proprio motu* bűnvádi eljárások viszonylatában. Ám ezzel párhuzamosan azt sem szabad szem előtt tévesztenünk, hogy jóllehet a normatív keretek adottak, sok praktikus kérdés továbbra is homályba vész, amelyek megválaszolása okvetlenül bírói joggyakorlatért „kiált”. Az arra vonatkozó jóslatokba bocsátkozás, hogy fog-e indulni az ICC előtt „agressziós eljárás”, s ha igen, vajon ez belátható időn belül megtörténhet-e, nem hálás feladata a nemzetközi jogászoknak, ugyanakkor a bűncselekmény rendkívüli politikai érzékenysége, az erőszakot és az agressziót körülvevő fogalmi bizonytalanságok, valamint a joghatósági korlátok mellett – a jövőbe látás képességét nélkülözve is – határozottan az mondható, hogy az erre mutató esély igencsak kevés.

5. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztése a Római Statútum 16. cikke alapján

5.1. A nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztésének feltételei

A bíróság előtti büntetőeljárások felfüggesztésének lehetőségéről („*deferral*”) a Római Statútum 16. cikke rendelkezik,²²⁷ mely kimondja, hogy „*a jelen Statútum szerint, miután a Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. fejezetének értelmében hozott határozatában erre kéri a Bíróságot, 12 hónapig nem indítható vagy folytatható nyomozás vagy büntetőeljárás; a kérelmet a Biztonsági Tanács ugyanazon feltételekkel megújíthatja*”.²²⁸

A norma nyelvtani értelmezése során két észrevételt kell tenni: (i) a nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztése során a Biztonsági Tanácsnak az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján kell eljárnia; és (ii) ha a nyomozást vagy büntetőeljárást a BT felfüggesztette, ezen időtartam alatt a bíróság előtt nem lehet eljárást kezdeményezni vagy az eljárást tovább folytatni. A felfüggesztés időtartama legfeljebb 12 hónap lehet, ám a felfüggesztés ugyanezen feltételek mellett megújítható. A Római Statútum nem határozza meg, hogy hány alkalommal lehet a büntetőeljárást felfüggeszteni, ami arra enged következtetni, hogy a megújítások száma – legalábbis elméleti síkon – akár a végtelenbe is futhat.²²⁹

A statútum arra vonatkozó korlátot sem tartalmaz, hogy csak a BT által előterjesztett helyzetekből adódó vagy bármilyen eljárást fel lehet függeszteni, amiből az következik – és az alább tárgyalt gyakorlat is ezt támasztja alá –, hogy az eljárást indító mechanizmus (részes állam, BT vagy főügyész) irreleváns a 16. cikk alkalmazhatósága szempontjából.

Azon feltétel, miszerint a felfüggesztő határozat „*az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. fejezetének értelmében hozott*” kell hogy legyen, azt jelenti, hogy a Biztonsági Tanács nem járhat el az Alapokmány 39. cikkében foglalt követelmények megvalósulásának hiányában, azaz a normára a béke veszélyeztetésére vagy megszegésére, illetve támadó cselekmény – akár agresszió cselekményének – elkövetésére esetén lehet hivatkozni.

A 39. cikkben foglalt feltételek figyelembevételével további kérdéseket von maga után. Az első, hogy ha a BT az Alapokmány VII. fejezete alapján határoz, akkor az ICC vizsgálhatja-e ennek jogszerűségét, az ebben foglalt feltételek fennállását? A második pedig, hogy ki

227 A rendelkezés Római Statútumba foglalásának egyéb lehetséges céljairól lásd: Kirs, 2009, 145–154. o.

228 Csapó, 2012, 42. o.

229 El Zeidy, 2002, 1516. o.

határozza meg, hogy mit jelent a béke veszélyeztetése? Meghatározhatja-e az az állam vagy az a személy a béke veszélyeztetését, aki a büntetőeljárás felfüggesztéséből előnyökhöz jut? Mondhatná-e azt *al-Bashír*, hogy ő maga jelenti a veszélyt a nemzetközi békére és biztonságra, ezért saját eljárásának felfüggesztését kéri a BT által? A fenti kérdésekre sem a Római Statútum, sem az ENSZ Alapokmánya nem ad választ.²³⁰

A rendelkezés további fordulata, miszerint „*nem indítható vagy folytatható nyomozás vagy büntetőeljárás*”, szintén kérdésfeltevést eredményez: a nyomozásnak, illetve büntetőeljárásnak konkrétnek kell lennie, vagy preemtív, *pro futuro* jellegű is lehet? A 16. cikk nyelvezetéből nem olvasható ki a válasz, mindazonáltal a *Human Rights Watch*²³¹ és *Robert Cryer*²³² amellet érvelnek, hogy a felfüggesztés nem lehet absztrakt, hanem annak egy konkrét, bíróság elé terjesztett helyzet vonatkozásában kell történnie, melynek végét – *Csapó Zsuzsannával* egyetértve – a vádemelés jelenti.²³³ Onnantól kezdve tehát, hogy az eljárás a tárgyalási szakaszba lép, azaz a Főügyészi Hivatal vádat emelt és a tárgyalás-előkészítő tanács a vádindítványt megerősítette, a 16. cikk hatályát veszti az adott ügy viszonylatában.

A 16. cikk elfogadásának pillanatától kezdve heves vitákat gerjesztett. Egyes nézetek²³⁴ szerint e norma megkönnyíti a tartós megbékélést és az átmeneti igazságszolgáltatás által felkínált mechanizmusok alkalmazását, míg mások²³⁵ szerint a büntetlenség kultúráját szolgálja az elhúzódozó béketárgyalásokkal. Szintén mások szerint a 16. cikk a nemzetközi közösség garanciája a kivételes biztonsági kockázatok kezelésére (például a béke veszélyeztetése, megsértése vagy agresszió elkövetése esetén). Ez utóbbival egyetértő államok a rendelkezés ilyen formában történő statútumba foglalását ellenezték, az ICC bírói függetlenségét és a terheltek tisztességes eljáráshoz való jogát féltve, ám végül szemet hunytak az aggályok felett azzal, hogy „*az esetről esetre történő mérlegelésből adódó felelősség a Biztonsági Tanácsot terheli*”.²³⁶

E cikk a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, valamint a nemzetközi büntetőjogi felelősségre vonás között feszülő esetleges érdekkonfliktusok feloldására szolgál, egyben a BT kezébe adott legerősebb eszköz az ICC előtti eljárások közvetlen befolyásolására.²³⁷

230 El Zeidy, 2002, 1519–1523. o.

231 Human Rights Watch: The ICC and the Security Council: Resolution 1422, Legal and Policy Analysis, elérhető: <https://www.hrw.org/legacy/campaigns/icc/dics/1422legal.htm> [Letöltve: 2019. 11. 30.].

232 Cryer, 2006, 222. o.

233 Csapó, 2012, 42. o.

234 Cryer et al., 2016, 170. o.

235 Report of the UN Secretary General, The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies, UN Doc. S/2004/616 (3 August 2004), § 64.

236 Verduzco, 2015, 57. o.

237 Bergsmo és Perić, 2008, 598. o.

Eredetileg a Nemzetközi Jogi Bizottság '94-es Római Statútum-tervezetében²³⁸ a Biztonsági Tanács filterfunkciót töltött volna be a bíróság előtti eljárások megindításában.²³⁹ Az eljárás felfüggesztéséről szóló 16. cikket egyfajta kompromisszumos megoldásként iktatták be a Római Statútum normái közé, az ICC politikai függetlensége és a BT nemzetközi béke és biztonság fenntartásában kapott mandátuma közötti egyensúly megteremtése érdekében.²⁴⁰

A 16. cikkre a Dárfúr- és a Líbia-határozatok bevezető rendelkezéseiben is található utalás, miszerint: „A Biztonsági Tanács figyelembe veszi, hogy a Római Statútum 16. cikke alapján a Nemzetközi Büntetőbíróság nem kezdeményezhet, illetve folytathat nyomozást vagy büntetőeljárást 12 hónapig, amennyiben a Biztonsági Tanács erre felszólítja.”

5.2. Az eljárás felfüggesztése a gyakorlatban

Jelen sorok írásáig a BT egyszer élt a nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztésével kapcsolatos hatáskörével, amikor is a Római Statútum hatálybalépésével egyidejűleg hozott határozatával az ENSZ-békefenntartók ICC előtti felelősségre vonásának vette elejét, majd ugyanezen határozat érdemi rendelkezéseit egy évvel később egy másik határozatban megújította.

A Biztonsági Tanács 2002-ben fogadta el 1422. számú határozatát,²⁴¹ majd pedig 2003-ban az 1487. számút,²⁴² melyek célja az volt, hogy a 16. cikk alapján az ICC előtti eljárások indítását meggátolják a Római Statútumban nem részes államok állampolgáraival szemben.²⁴³ A határozatok elfogadása az Amerikai Egyesült Államok politikai nyomásgyakorlásának volt köszönhető, aki azzal fenyegetőzött, hogy visszavonja a Bosznia-Hercegovina-i békefenntartó műveletekhez (*United Nations Peacekeeping Mission in Bos-*

238 A Nemzetközi Jogi Bizottság 1994. évi statútumtervezete, 26–74. o.

239 1994. évi Római Statútum-tervezet 23. cikk (3) bekezdés: „E Statútum rendelkezései alapján nem lehet büntetőeljárást indítani olyan, a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető vagy sértő helyzetekben, valamint agresszió elkövetése esetén, melyekkel az Egyesült Nemzetek Alapokmányának VII. fejezete alapján a Biztonsági Tanács foglalkozik addig, amíg a Biztonsági Tanács másképp nem határoz”, elérhető: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_4_1994.pdf [Letöltve: 2019. 11. 20.].

240 Kirsch és Holmes, 1999, 8. o.

241 UN Doc. S/RES/1422 (12 July 2002).

242 UN Doc. S/RES/1487 (12 June 2003).

243 1422. (2002) BT-határozat 1. cikk: „A Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek Alapokmányának VII. fejezete és a Római Statútum 16. cikke alapján felszólítja a Nemzetközi Büntetőbíróságot, hogy amennyiben olyan ügy kerül elé, amelynek a Római Statútumban nem részes, ugyanakkor az Egyesült Nemzetek által indított vagy engedélyezett békefenntartó műveletekben részt vevő állam állampolgára – e műveletekben jelenleg vagy korábban békefenntartóként szolgáló személy – az érintettje, 2002. július 1-jétől számított 12 hónapig függeszse fel az ilyen eljárást vagy annak megindítását, kivéve, ha a Biztonsági Tanács másképp nem rendelkezik.” Az 1487. (2003) BT-határozat 1. cikke a dátum eltérőségétől eltekintve a fentieket szó szerint átvette.

nia-Herzegovina) folyósított anyagi finanszírozást, amennyiben a BT nem fogadja el ezen határozatokat, és nem vonja ki az amerikai katonákat az ICC joghatósága alól.²⁴⁴ *El Zeidy* és *David Scheffer* a határozatok „átpasszírozását” a BT-n egyértelműen azzal magyarázzák, hogy az Egyesült Államoknak nem sikerült a BT-vel kapcsolatos elképzeléseit keresztülvinnie a római diplomáciai konferencián.²⁴⁵ E két határozat érdekessége, hogy nem neveznek meg konkrétan olyan helyzetet, amelynek vonatkozásában az eljárást felfüggesztik, valamint nem indokolják meg, hogy mire alapozzák az ENSZ Alapokmány VII. fejezete szerinti határozat meghozatalát.

A határozatok absztrakt tartalma újabb kérdéseket vet fel. Az első és kétségkívül a legfontosabb, hogy fennálltak-e az ENSZ Alapokmány 39. cikkének feltételei, azaz kilátásban volt-e a béke veszélyeztetése vagy megszegése, illetve támadó cselekmény? A szakirodalomban uralkodó álláspont alapján a 39. cikk alkalmazásának kritériumai nem valósultak meg. *Carsten Stahn* véleménye szerint: „Az 1422. (2002) BT-határozattal megszületett kompromisszum elhárította annak veszélyét, hogy a Biztonsági Tanács a jövőbeli békefenntartó műveleteket megvétózza [...] Ráadásul jelentős visszalépést jelent ahhoz képest, hogy az Egyesült Államok korábban állandó mentességet követelt az ENSZ békefenntartó műveleteiben szolgáló amerikai katonáknak.”²⁴⁶ *Stahn* álláspontja értelmében ráadásul a BT az ENSZ Alapokmány VII. fejezetében szereplő hatásköreinek kereteit a végtelékig feszítette, amikor a békefenntartók mentességét a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető kérdésként kezelte és a 39. cikk hatálya alá vont.²⁴⁷ *Roberto Lavalle* a fentiekkel egyetértve egyenesen „Alapokmány-ellenesnek” nevezte az 1422. (2002) határozatot, mivel az nem határozta meg sem a béke veszélyeztetését, sem a megszegését, illetve semmiféle támadó cselekményt, így nem állt rendelkezésre a BT-nek érvényes jogalap a határozat elfogadására.²⁴⁸ Az *Amnesty International* úgy foglalt állást, hogy a BT azért nem kísérelte meg a béke veszélyeztetésének, megszegésének, illetve támadó cselekmény elkövetésének az alátámasztását, mert valójában egyik sem állt fenn. Az *Amnesty International* jelentéséhez Svájc is véleményt fűzött, melyben hangot adott egyet nem értésének, miszerint nem látja, miért jelentené a nemzetközi béke és biztonság sérelmét az, ha egy nemzetközi büntetőbíróság joghatóságot gyakorol békefenntartók felett?²⁴⁹ Ezen érveket teljes mértékben el lehet fogadni, melyek alapján úgy tűnik, nem támasztható alá jogszerűen

244 Verduzco, 2015, 53. o.

245 *El Zeidy*, 2002, 1507–1508. o.; *Scheffer*, 2011, Chapters 7–8.

246 *Stahn*, 2003, 85. o.

247 *Stahn*, 2003, 104. o.

248 *Lavalle*, 2003, 195. o.

249 *Amnesty International: International Criminal Court: The Unlawful Attempt by the Security Council to give US citizens Permanent Impunity from International Justice*, elérhető: <https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/i0r400062003en.pdf> [Letöltve: 2019. 12. 01.].

az ENSZ Alapokmány 39. cikkének alkalmazása, és ebből adódóan a Római Statútum 16. cikkének alkalmazása sem.

A következő kérdés, amely a fentiekből következik, hogy vizsgálhatja-e az ICC érdeemben a 39. cikk feltételeinek fennállását, vagy ha egy BT-határozat erre hivatkozik, akkor automatikusan el kell fogadnia az abban foglaltakat? Erre egyértelműen nemleges válasz adható, tekintve, hogy a Biztonsági Tanácsot egyedül az ENSZ Alapokmány²⁵⁰ 24. cikk (2) bekezdése köti, az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsai pedig nem gyakorolnak felülvizsgálati hatáskört felette. Ebből adódik az a következtetés is, hogy a 16. cikk szerinti eljárásokból teljes mértékben hiányoznak a fékek és ellensúlyok. Míg a 13. cikk b) pont szerinti aktusok esetén, azaz amikor a BT az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján konfliktusos helyzetet utal a bíróság elé, a BT-határozat megszületése után először az ICC főügyésze mérlegel, hogy megindítja-e az eljárást és vádat emel-e,²⁵¹ majd a tárgyalás-előkészítő tanács mérlegel,²⁵² hogy megerősíti-e a vádat, a 16. cikk szerinti határozatokban foglaltakat a Főügyészi Hivatal és az ICC köteles tudomásul venni, mérlegelésre nincs már lehetőség.

Az 1422. (2002) és 1487. (2003) határozatok legalitásának további sarkalatos pontja, hogy a 16. cikk csak konkrét – azaz a vizsgálati szak lezárása után már megindítani tervezett vagy folyamatban lévő – nyomozás vagy büntetőeljárás során alkalmazható (konkretizáló megközelítés), avagy hatályba léphet-e egy ilyen BT-határozat még a konkrét nyomozás vagy büntetőeljárás megindítása előtt (preemptív megközelítés)? Ugyan a Római Statútum 16. cikkének szövege nem egyértelmű e kérdésben, számos szerző a *travaux préparatoire* alapján afelé tendál, hogy a rendelkezést konkrét eljárások során kell alkalmazni. Roberto Lavalle meglátása szerint a 16. cikk a jogalkalmazótól esetről esetre történő mérlegelést kíván meg, amihez elengedhetetlen a konkrét eljárás megléte.²⁵³ Carsten Stahn²⁵⁴ és Mohamed El Zeidy is hasonlóan látják, és utóbbi hozzáteszi, hogy „a Római Statútum nem határozza meg a nyomozás és büntetőeljárás fogalmát. Ugyanakkor rendelkezéseit értelmezve arra a következtetésre juthatunk, hogy a »nyomozás« egy olyan cselekményt foglal magában, amely vagy egy konkrét bíróság előtti helyzet vagy egy gyanúsítottal szemben folyik, míg a »büntetőeljárás« csakis egy meghatározott terhelttel szemben folyhat”.²⁵⁵ A preemptív felfüggesztés jogszerű lehetőségét a fenti szerzők tehát elvetik.

²⁵⁰ ENSZ Alapokmány 24. cikk (2) bekezdés: „A Biztonsági Tanácsnak e kötelességei teljesítése során az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel összhangban kell eljárnia. Azt a különleges hatáskört, amellyel a Biztonsági Tanács ezeknek a kötelességeknek teljesítése végett fel van ruházva, a VI., VII., VIII. és XII. fejezetek határozzák meg.”

²⁵¹ A nyomozás megindításáról lásd a Római Statútum 53. cikkét.

²⁵² A tárgyalás-előkészítő tanács feladat- és hatásköreiről lásd a Római Statútum 57. cikkét.

²⁵³ Lavalle, 2003, 211. o.

²⁵⁴ Stahn, 2003, 89. o.

²⁵⁵ El Zeidy, 2002, 1512. o.

Megválaszolásra vár az a kérdés is, hogy ki lehet-e vonni egy különleges kategóriát – mint például a jelenlegi és korábbi ENSZ-békefenntartókat – az ICC személyi joghatósága alól? A Római Statútum 27. cikkét²⁵⁶ olvasva bizonyossá válik, hogy a bíróság joghatósága alól nincs kivétel – legalábbis államfők, kormányfők, miniszterek, parlamenti képviselők és kormánytisztviselők vonatkozásában. Bár a határozatban megnevezett kategória nem szerepel *expressis verbis* a Római Statútumban, a „*jelenleg vagy korábban békefenntartóként szolgáló személy*” fogalom alatt olyan tág, a joghatóság alól kivont csoport érthető, ami újfent megkérdőjelezi a 16. cikk jogpolitikai céljának teljesülését.

További kérdésként tehető fel, hogy jogszerűek-e az 1422. (2002) és 1487. (2003) BT-határozatok a tekintetben, hogy különbséget tesznek a Római Statútumban részes és harmadik államok állampolgárai között, hátrányos megkülönböztetéssel élve előbbieik javára, mivel utóbbiak korábbi és jelenlegi békefenntartóit emelik ki a határozatok az ICC személyi joghatósága alól.²⁵⁷ *Neha Jain* és *Kevin Jon Heller* megközelítése szerint e határozatokra a Római Statútum jogellenes kiegészítéseiként lehet tekinteni: a határozatok kivételt vájnak a statútumba, negatívan diszkriminálva a részes államok állampolgárait.²⁵⁸

Ám e kérdés megítélése már korántsem ilyen egyszerű, ha az ENSZ Alapokmány 103. cikkében foglaltak felsejlenek előttünk: „*Ha az Egyesült Nemzetek tagjainak a jelen Alapokmányból folyó és bármely egyéb nemzetközi megállapodásból eredő kötelezettségei összeütköznenek, az Alapokmányból folyó kötelezettségeiket illeti elsőbbség.*” E kérdéssel korábban a Nemzetközi Bíróság a *Lockerbie-ügyben*²⁵⁹ foglalkozott, amikor is a BT az 1971. évi montreali egyezményben²⁶⁰ foglalt „*aut dedere, aut judicare*” elvtől²⁶¹ eltérésre kényszerítette²⁶² Líbiát, és kötelezte, hogy a terrorcselekménnyel gyanúsított líbiai terhelteket adja ki az Egyesült Államoknak büntetőeljárás lefolytatása céljából. Azonban – mint ahogyan arra *Casten Stahn* és *Aly Mokhtar* rámutatnak²⁶³ – a 748. (1992) BT-határozat legalitását a ICJ nem kérdőjelezte meg, ezzel szemben jelen esetben a szakirodalom kétségbe vonja az 1422. (2002) és 1487. (2003) határozatok, valamint a Római Statútum 16. cikkének alkalmazásának jogsze-

256 A rendelkezés részletes elemzését lásd Az együttműködés, a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című fejezetben.

257 Stahn, 2003, 93. o.

258 Jain, 2005, 253. o.; Heller, 2013 [Online].

259 Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention Arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libya v. U.S.), 1992 I.C.J. Reports 114.

260 1973. évi 17. törvényerejű rendelet a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről Montreálban, az 1971. évi szeptember hó 23. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről.

261 1971. évi montreali egyezmény 7. cikk: „*Ha az a Szerződő Állam, amelynek a területén a gyanúsított kézre került, a gyanúsítottat nem adja ki, köteles gondoskodni arról, hogy az ügy – mindennemű kivétel nélkül és függetlenül attól, hogy a bűncselekményt a területén követték-e el – a büntetőeljárás lefolytatása céljából az illetékes hatóság elé kerüljön.*”

262 UN Doc. S/RES/748 (31 March 1992).

263 Stahn, 2003, 102. o.; Mokhtar, 2003, 311. o.

rűségét. A *Lockerbie-ügy* és a Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás felfüggesztésének összevetését az is torzítja, hogy míg az 1971. évi montreali szerződés alanyai az államok, addig a Római Statútum normái az ICC főügyészének és bírónak szolgálnak iránymutatásul. A bíróság a statútum 4. cikke²⁶⁴ értelmében önálló nemzetközi jogi jogalanyisággal bír, a BT határozatai pedig közvetlenül nem kötik, ellentétben az ENSZ-tagállamokkal, így például Líbiával.

5.3. Az eljárás felfüggesztésére tett „kísérletek”

Ami a nyomozás és a büntetőeljárás felfüggesztését illeti, 2008-ban az Afrikai Unió kérte az ENSZ Biztonsági Tanácsát, hogy függeszse fel a dárfúri helyzet kapcsán indult, *al-Bashír* elleni eljárást a 16. cikk alapján, mivel az az AU meglátása szerint nem a tartós békét, a megbékélést és a konfliktus áldozatainak védelmét szolgálta, hanem tovább súlyosbította a humanitárius katasztrófát.²⁶⁵

Az idekapcsolódó esetjog második példája a Közép-afrikai Köztársasághoz fűződik: 2008. augusztus 1-jén *François Bozizé* – az ország államfője – az ENSZ főtitkárához címzett levelében a 16. cikkre hivatkozva kérte a BT-től az eljárás felfüggesztését. A közép-afrikai elnök arra kérte *Ban Ki-Moon*-t, hogy járjon közben a Biztonsági Tanácsnál egy olyan határozat elfogadása érdekében, amely továbbra is biztosítja a helyi hatóságok kizárólagos joghatóságát egy amnesztiáról szóló törvény által felölelt időszakban elkövetett cselekmények tekintetében (ezen törvényt az ún. átfogó békemegállapodás alapján fogadták el, mely 2008. június 21-én kötött a közép-afrikai kormányzat, valamint három lázadó csoport között).²⁶⁶

Bozizé levele szerint a megkeresést az az ICC főügyésztől érkező tájékoztatás ösztönözte, miszerint a Főügyészi Hivatal kitüntetett figyelmet szentel a Közép-afrikai Köztársaság északi régiójában zajló erőszakos bűncselekmények elkövetése gyanújának. A Főügyészi Hivatal álláspontja értelmében ugyanis egyetlen, az ICC tárgyi joghatósága alá tartozó bűncselekmény vonatkozásában sem lehetséges – büntethetőséget megszüntető okként – amnesztiát alkalmazni, dacára az erről szóló belső jogszabálynak. Az elnök a békefolyamat hátráltatását hozta fel indokként az ICC előtti eljárás felfüggesztésére, a helyi

264 Római Statútum 4. cikk: „(1) A Bíróság nemzetközi jogi személyiséggel rendelkezik. A feladatai elvégzéséhez és a céljai megvalósításához szükséges jogosítványokkal is rendelkezik.

(2) A Bíróság funkcióit és jogosítványait a jelen Statútumban meghatározott módon gyakorolhatja bármely Részes Állam, továbbá külön megállapodás révén, bármely más Állam területén.”

265 African Union, Communiqué of the 142nd Meeting of the Peace and Security Council (21 July 2008), UN Doc. S/2008/481 (23 July 2008), § 9.

266 Verduzco, 2015, 55. o.

aktusok hiányát pedig a lázadó csoportok uralta területek „elérhetetlenségével” magyarázta. Az eset érdekessége, hogy sem arra nincs hivatalos bizonyíték, hogy az ENSZ főtitkára továbbította *Bozizé* levelét a BT-nek, sem arra, hogy a Biztonsági Tanács érdemben foglalkozott ezzel a megkereséssel.

Az eljárás felfüggesztése iránti harmadik kérelem Kenya kormányától érkezett az ICC-hez 2010-ben, miután a Főügyészi Hivatal *proprio motu* nyomozást indított a választások utáni erőszakos bűncselekmények alapos gyanúja miatt, majd hat nevesített gyanúsított²⁶⁷ ellen idézést adtak ki. Nem sokkal később a kenyai parlament gyorsan el is fogadott egy indítványt, amely szorgalmazta Kenya kilépését a Római Statútumból, továbbá hangsúlyozta, hogy a választások utáni (2007–2008) erőszak a helyi hatóságok kizárólagos joghatósága alá esik.²⁶⁸ Ezen indítvány arra ösztökölte a kenyai kormányt, hogy az Afrikai Unió támogatásával kérelmezze a Biztonsági Tanácsnál az eljárás felfüggesztését. 2011 januárjában az afrikai államfők soron következő AU-csúcsán határozott a szervezet a BT megkereséséről és Kenya kérelmének továbbításáról. Az AU kérelmét Kenya joghatóságának primátusára, valamint arra alapozták, hogy kellő időt kell hagyni az országnak, hogy felállítsanak egy speciális törvényszéket az állami szintű, belső jog alapján folyó büntetőeljárások lefolytatására.²⁶⁹

Végül 2011. március 18-án a Biztonsági Tanács, Kenya állandó ENSZ-képviselője és az AU tisztviselői megbeszélést tartottak az ICC előtti eljárás felfüggesztéséről, melynek eredményeképpen megállapításra került, hogy „a 16. cikk alkalmazásának feltételei nem állnak fenn”.²⁷⁰ A BT fő érve az eljárás fel nem függesztésére az volt, hogy az állam kérelmét a koalíciós kormányt alakító két párt közül csak az egyik támogatta. Azonban néhány nappal később Kenya kormánya megszerezte e koalíciós párt jóváhagyását is, majd tájékoztatta a BT-t, hogy a Narancs Demokratikus Mozgalom (*Orange Democratic Movement*) támogatja egy belső jog

267 Prosecutor's Application Pursuant to Art. 58 as to William Samuel Ruto, Henry Kiprono Kosgey, and Joshua Arap Sang, Situation in Kenya, ICC-01/09-30-REDI, PTC II, ICC, 15 December 2010; Prosecutor's Application Pursuant to Art. 58 as to Francis Kirimi Muthaura, Uhuru Muigai Kenyatta, and Mohammed Hussein Ali, Situation in Kenya, ICC-01/09-31-REDI, PTC II, ICC, 15 December 2010.

268 Parliament of Kenya, Motion No. 144 (adopted 22 December 2010). Lásd még: African Leaders Urge ICC to Drop Kenya Trials, Capital News, 27 May 2013, elérhető: <https://www.capitalfm.co.ke/news/2013/05/african-leaders-urge-icc-to-drop-kenya-trials/> [Letöltve: 2019. 11. 24.]; African Union Summit on ICC Pullout over Ruto trial, BBC, 20 September 2013, elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-africa-24173557> [Letöltve: 2019. 11. 24.]; Helfer és Showalter, 2017, 1–52. o.

269 AU Assembly Decision, 16th Session, Decision on the Implementation of the Decision on the International Criminal Court (31 January 2011), Assembly/AU/Dec.334 [XVI], § 6.

270 Quote of French Ambassador to the United Nations Ambassador Gerard Araud, 'UN Council Rejects Kenya's Deferral Bid' Saturday Nation Kenya, 19 March 2011, elérhető <https://nation.africa/kenya> [Letöltve: 2019. 11. 24.].

alapján működő „mechanizmus” létrehozását, amely a bűnelkövetők felelősségre vonására hivatott.²⁷¹

Ez után nem sokkal, 2011. április 8-án a BT újabb megbeszélést hívott össze, majd bejelentették, hogy „a Biztonsági Tanács tagjai alapos mérlegelés után a kérdésben nem tudtak megegyezni”.²⁷² A BT elnöke nyilatkozatában arról nem számolt be, hogy a BT tagjai Kenya érveivel nem értettek egyet, vagy hogy egymás között nem tudtak megegyezni az eljárás felfüggesztéséről. A Főügyészi Hivatal mindenesetre tovább folytatta az eljárást, és végül a hatból három terhelt ellen (*Uhuru Kenyatta*, *William Ruto* és *Joshua Arap Sang*) emelt vádat. Kenya eljárási képességének és hajlandóságának vizsgálata után pedig megállapították, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósággal rendelkezik a komplementaritás elve alapján. Az ügy 2013 márciusában újfent felszínre tört, amikor is – a választásokat megnyerve – *Kenyattát* Kenya elnökévé, *Rutót* pedig alelnökké választották. Kenya az AU és az ENSZ Közgyűlésének közbenjárásával újabb megbeszélés összehívását kérelmezte 2013. május 23-án, illetve levelek sorozatában kérelmezte a BT-nél az eljárás felfüggesztését. Az események végül ahhoz vezettek, hogy Marokkó, Ruanda és Togó előkészítették az eljárás felfüggesztéséről szóló BT-határozat tervezetét, ám az a szavazás során nem kapott a Biztonsági Tanácsban elég támogatást.²⁷³

Szudán, a Közép-afrikai Köztársaság és Kenya példájából az alábbi következtetések vonhatók le: (i) nem létezik egységes értelmezési gyakorlat az eljárás felfüggesztésének feltételeit, különösen az ENSZ Alapokmány 39. cikkében foglaltakat tekintve; (ii) nem létezik megfelelő „follow-up” eljárás a 16. cikk alapján benyújtott kérelem elutasítása esetén (átláthatóság és a nem várt kimenetelből adódó feszültségek hathatós kezelésének hiánya); valamint (iii) nem léteznek fékek és ellensúlyok a Római Statútum normáinak ilyen esetekben történő betartásának felügyeletére. (Például ilyen esetben nem lehet kifogást benyújtani a hatáskörrel rendelkező tárgyalás-előkészítő tanácshoz, tekintve, hogy az ICC – értelemszerűen – nem kompetens a BT ellenőrzésében.)

Annak ellenére, hogy a 16. cikk a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács viszonyrendszerének kardinális jelentőségű normája, gyakorlati érvényesülése csekély figye-

271 Letter to the Security Council, Request of Kenya for Deferral under Article 16 of the Rome Statute (29 March 2011), UN Doc. S/2011/201.

272 Press Statement by the President of the Council Ambassador Nestor Osorio on the Request of Kenya for Deferral under Article 16 of the Rome Statute, UN Media Stakeout, 5:05 (8 April 2011), elérhető: <https://www.unmultimedia.org/tv/webcast/2011/04/sc-president-nestor-osorio-colombia-on-dr-congo-security-council-media-stakeout-2.html> [Letöltve: 2019. 11. 24.].

273 A határozat megszületése mellett voksoltak Azerbajdzsán, Kína, Marokkó, Pakisztán, Oroszország, Ruanda és Togo (a Római Statútumban egyik sem részes állam); Argentína, Ausztrália, az Egyesült Királyság, Franciaország, Guatemala, Luxemburg, Dél-Korea (részes államok) és az USA (nem részes fél) pedig tartózkodtak. UN Doc. S/2013/660 (15 November 2013); UN Doc. S/PV.7060 (15 November 2013).

lemben részesült az ENSZ-ben. E rendelkezés alkalmazása tekintetében is felvillantható a BT által előszeretettel vallott „jogi minimalizmus” – tekintve például az *al-Bashír-ügyet*, amikor nem érkezett válasz az AU Közgyűlésének eljárásfelfüggesztő kérelmére, vagy amikor Kenya esetében elmaradt a nyilvános vita a BT-ben, valamint nem vettek fel a megbeszélésekről hivatalos jegyzőkönyvet sem. A fenti esetek kontraproduktívan hatottak a 16. cikk gyakorlati átültetésére, hiszen csak feszültséget és gyanút szültek a tekintetben, hogy a BT nem veszi érdemben figyelembe az AU által előterjesztett kérelmeket.

Végül meg kell említeni, hogy a nyomozás vagy büntetőeljárás felfüggesztése a procedúra résztvevőire is negatív kihatással lehet: a terhelt tisztességes eljáráshoz való joga, az áldozatok eljárásban való részvételének joga, valamint nemzetközi fegyveres összeütközések, határokon átnyúló konfliktusok esetén egy Római Statútumban nem részes államok érdeke is sérül vagy sérülhet az eljárás elhúzódása miatt.

Összegezve tehát a fentebb leírtakat: a Római Statútum 16. cikke szerinti eljárás csak abban az esetben jogszerű, ha (i) a béke veszélyeztetése, megsértése fennáll, illetve támadó cselekményt követtek el; és (ii) folyamatban van olyan vizsgálat, nyomozás vagy büntetőeljárás, amelyet fel lehet függeszteni. Az ICC előtti eljárások felfüggesztése nem megalapozott az ENSZ Alapokmány VII. fejezetében foglaltak és konkrét, folyamatban lévő vizsgálat vagy eljárás hiányában. Így az eljárások preemptív felfüggesztése jogellenesnek minősül az ENSZ Alapokmány és a Római Statútum rendelkezéseinek értelmében.

**III.
RÉSZ**

**A Nemzetközi Büntetőbíróság
és a Biztonsági Tanács
kapcsolatának gyakorlati problémái**

6. A Nemzetközi Büntetőbíróság és harmadik államok

6.1. A harmadik államok jogállásának lényeges nemzetközi jogi vetületei a Római Statútum szempontjából

A következő fejezet a Nemzetközi Büntetőbíróság harmadik államokkal való kapcsolatát tekinti át, ugyanis a kötet későbbi részeiben tárgyalt, a joggyakorlatot kihívások elé állító problémák megértése érdekében fontos látni, hogy a BT által az ICC elé utalt helyzetekben harmadik államokról van szó, azaz a Biztonsági Tanács határozataival olyan országok kerültek a büntetőbírói fórum elé, amelyek nem ratifikálták a Római Statútumot. Ahogyan arról már korábban szó esett, a bíróság szerződéses rezsimje sajátosan érvényesül – vagy helyenként nem is érvényesül²⁷⁴ – akkor, ha az ENSZ főszerve kezdeményezte az ICC előtti eljárást.

A Római Statútumot megerősítő államok száma bizonyos értelemben győzedelmes diadalnak tekinthető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a nemzetközi jogban vízvázasztónak számító öt éven belül sikerült elérni a hatálybalépéshez szükséges 60 ratifikációt.²⁷⁵ 2021-ben – e sorok írásakor – a statútum részes államainak száma 123,²⁷⁶ ami a nemzetközi közösség államainak majdnem kétharmadát felfoelveli, ám ha ezen államok népességszámát is figyelembe vesszük, akkor láthatjuk, hogy az emberiségnek csupán kevesebb mint a fele tartozik a szerződés területi joghatósága alá. Nem részes felek a Római Statútumban az Egyesült Államok, Kína és Oroszország sem, melyek a Biztonsági Tanács állandó tagjainak háromötödét teszik ki. A fentiekből kitűnik, hogy igen jelentős azoknak az államoknak a száma, népessége és politikai potenciálja, amelyek a Római Statútum vonatkozásában harmadik államoknak minősülnek, azaz a Nemzetközi Büntetőbíróságot létrehozó nemzetközi szerződést nem írták alá, nem erősítették meg, vagy nem csatlakoztak hozzá.

274 Erre jó példa a Római Statútum 12. cikk (2) bekezdése.

275 A praktikusabb szemléltetés kedvéért álljon itt néhány statisztikai adat. A világ tíz legnépesebb országából csupán négy részes állam: Banglades, Brazília, Japán és Nigéria igen, míg az Egyesült Államok, India, Indonézia, Kína, Oroszország és Pakisztán nem. A világ húsz legnépesebb országából pedig csak nyolc tagállama van a Római Statútumnak. Ezek a fentebb felsorakoztatott államok, továbbá a Fülöp-szigetek, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Mexikó és Németország. Egyiptom, Etiópia, Irán, Thaiföld, Törökország és Vietnám nem részes felek a statútumban. A Római Statútum részes feleiről lásd: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/states%20parties%20_%20chronological%20list.aspx [Letöltve: 2019. 12. 14.].

276 A Római Statútum részes államainak kronologikus sorrendjét lásd: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx [Letöltve: 2021. 04. 30.].

Az államok közötti nemzetközi szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény²⁷⁷ 34. cikke kimondja, hogy „*a szerződés harmadik állam²⁷⁸ számára – annak beleegyezése nélkül – sem kötelezettségeket, sem jogokat nem hoz létre*”. E norma, mely hűen tükrözi a nemzetközi jog egyik klasszikus alapelvét, azaz az államok szuverén egyenlőségét, ebből adódóan pedig a beleegyezés, az önkéntes alávetés kulcsfontosságú szerepét, egészen a római jogig visszanyúló gyökerekkel bír (*pacta tertiis nec nocent nec prosunt*),²⁷⁹ és a nemzetközi bírói fórumok is többször vizsgálták.

Az Állandó Nemzetközi Bíróság a harmadik államok jogaival kapcsolatban 1926-ban a bizonyos lengyel felső-sziléziai német érdekek ügyében rögzítette, hogy „*egy szerződés a törvény erejével csak az abban részes államok között bír; e szerződés kétség esetén harmadik államok javára jogokat nem keletkeztet*”,²⁸⁰ míg a harmadik államok kötelezettségei vonatkozásában 1932-ben a felső-szavojai és Gex tartománybeli vámszabad övezetek ügyében úgy foglalt állást, hogy a versailles-i szerződés²⁸¹ Svájcot akarata ellenére nem kötelezte.²⁸² A Nemzetközi Bíróság az év ugyanezen részét 1969-ben az északi-tengeri kontinentális talapzat ügyekben megerősítette, amikor kimondta, hogy az egyenlő távolságok elve nem tartozik a nemzetközi jog szokásjogi normái közé, és mivel a Német Szövetségi Köztársaság nem ratifikálta az 1958. évi genfi egyezményt,²⁸³ így a kontinentális talapzat elhatárolására szolgáló szerződéses szabályt vele szemben nem lehet alkalmazni.²⁸⁴

A szerződések relatív hatályának elve kétségkívül a szokásjog részét képezi,²⁸⁵ ugyanakkor nem tartozik a nemzetközi jog kogens normái közé, feltétlen alkalmazást nem vindikál. Ahogyan arra Szalai Anikó rámutat, „*kivételes esetben a nemzetközi szerződés kihathat*

277 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről 1987. szeptember 15-én.

278 1969. évi bécsi egyezmény 1. cikk h) pont: „*a »harmadik állam« olyan államot jelent, amely nem részese a szerződésnek*”.

279 Corten és Klein, 2011, 467. o.

280 Certain German Interests in Polish Upper Silesia Case (Germany v. Poland), Judgment No. 7. 25 May 1926. P.C.I.J. Series A, No. 7, 30.

281 1919. évi versailles-i szerződés 435. cikk. 1921. évi XXXIII. törvénycikk az Észak-amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nicaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

282 Free Zones Case of Upper Savoy and the District of Gex Case (France v. Switzerland), Judgment No. 46. 7 June 1932. P.C.I.J. Series A/B, No. 46, § 141.

283 1963. évi 6. törvényerejű rendelet a nyílt tengerről szóló, Genfben, 1958. április 29-én aláírt szerződés kihirdetéséről.

284 North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands), Judgment of 20 February 1969, I.C.J. Reports 1969.

285 Villiger, 2009. 472. o.

a nemzetközi jog más alanyaira is, anélkül, hogy ők a szerződésben részes félle válnának”,²⁸⁶ azaz a főszabály alóli kivételek lehetősége megengedett. Kovács Péter hét ilyen kivételt sorol fel, melyek a következők: (i) önkéntes kötelezettségvállalás az állam részéről; (ii) a szerződésben nem részes fél számára szóló ígervény; (iii) érintkező megállapodások; (iv) a legnagyobb kedvezmény elvét alkalmazó szerződéses kapcsolatok; (v) az objektív helyzetet létesítő megállapodások; (vi) a *ius cogens* tartalmú szerződések; valamint (vii) a tiszta szokásjogi kodifikációs egyezmények.²⁸⁷

Szintúgy a *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* elv jogszerű áttörésének minősül az ENSZ Alapokmány 108. cikkében szereplő eset, mely szerint „a jelen Alapokmány módosítása az Egyesült Nemzetek összes tagjaira nézve akkor lép hatályba, ha azt a Közgyűlés tagjai kétharmad szótöbbséggel elfogadták, és az Egyesült Nemzetek tagjainak kétharmada, köztük a Biztonsági Tanács valamennyi állandó tagja, saját alkotmányos eljárásának megfelelően megerősítette”. E rendelkezésből az következik, hogy az Alapokmány módosításának – mind az elfogadás, mind a ratifikáció tekintetében – elégséges feltétele, ha a szervezet összes tagjának kétharmada megszavazza és megerősíti azt (már amennyiben a kétharmados többség a BT állandó tagjait magában foglalja).²⁸⁸ Így a módosítást meg nem szavazó állammal szemben a módosított rendelkezés ugyanúgy hatályosul, mintha igennel szavazott volna (persze azt a valószínűtlen esetet leszámítva, ha a módosítás miatt felmondja az ENSZ Alapokmányt, és kilép a nemzetközi szervezetből).²⁸⁹

Ami a Római Statútumot illeti, a szerződések relatív hatályának elvét az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa a bírósággal való együttműködéssel kapcsolatban vizsgálta, és kimondta, hogy „csak a Római Statútum részes államai tartoznak együttműködési kötelezettséggel a Bíróság felé. Tekintve, hogy a Statútum egy nemzetközi szerződés, vonatkoznak rá az 1969. évi bécsi egyezményben foglaltak, és a Statútum kizárólag csak akkor róhat kötelezettséget egy nem részes államra, ha az ebbe beleegyezett”.²⁹⁰

286 Szalai, 2018, 46. o.

287 Kovács, 2016, 149–150. o.

288 Az ENSZ Alapokmányát négyszer módosították a '60-as években és egyszer 1973-ban, amelyek csupán a BT létszámának felemelését, a határozathozatalhoz szükséges többség módosítását és a Gazdasági és Szociális Tanács létszámának felemelését fogták át. Lásd: Sulyok, 2009, 125–189. o.

289 Az ENSZ-ből való kilépésre eddig egyszer került sor, akkor sem az Alapokmány módosítása miatt. 1965-ben Indonézia arról értesítette az ENSZ akkori főtítkárát, hogy felfüggeszti részvételét a nemzetközi szervezetben, válaszul arra, hogy Malajziát nem állandó BT-taggá választották. Ugyanakkor Indonézia távolmaradása nem tartott sokáig: az egy évvel később ténylegesen bekövetkezett kormányváltás után az állam ismét jelezte együttműködési hajlandóságát a főtítkár irányába, valamint részvételi szándékát a Közgyűlés következő ülészakán. Lásd erről bővebben: Schwelb, 1967, 661–672. o.

290 Decision Regarding Omar Al-Bashir's Potential Travel to the State of Kuwait, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-192, Pre-Trial Chamber II, 24 March 2014 (a hivatkozásokban a továbbiakat): *Kuvait-határozat*).

Noha nem a harmadik államok jogállásához, hanem a Római Statútum értelmezése során alkalmazandó módszerekhez kapcsolódik, érdekességként érdemes e ponton felvilágtatni, hogy a nemzetközi büntetőjogi szakirodalomban felbukkant egy olyan álláspont, mely szerint az 1969. évi bécsi egyezmény szabályait bizonyos esetekben nemcsak hogy nem kell, nem is lehet a statútumra alkalmazni. *Dov Jacobs* amellet érvel, hogy a nemzetközi büntetőbíróóságok joggyakorlata kevés figyelmet szentel a nemzetközi büntetőjog speciális természetének, kiváltképpen a törvényesség elve átható karakterének, és az 1969. évi bécsi egyezmény alkalmazhatóságát a büntetőjogi instrumentumok vonatkozásában eleve adottnak veszi. *Jacobs* a Római Statútum speciális szabályozási tárgyából, annak „kétarcúságából” indul ki: a statútum egyfelől a Nemzetközi Büntetőbíróóság alapszabálya, büntető anyagi és eljárásjogi normák kódexe (például II. Fejezet – Joghatóság, elfogadhatóság és alkalmazandó jog), másfelől államok közötti kapcsolatokat szabályozó, hagyományos értelemben vett nemzetközi szerződés (például IX. Fejezet – Nemzetközi együttműködés és jogsegély). E Janus-arcúság pedig a jogalkalmazótól eltérő értelmezési módszert kíván meg: ha a statútum „klasszikus nemzetközi szerződésként” viselkedik, akkor az 1969. évi bécsi egyezmény szabályai alkalmazandók rá, így például a harmadik államok jogai és kötelezettségei esetén. Ám ha alkalmazása során a statútum büntető anyagi és eljárásjogi kódexként funkcionál, akkor az 1969. évi bécsi egyezmény értelmezésre vonatkozó normái háttérbe szorulnak, mintegy másodlagossá válnak, és a büntetőjog eszköztára válik *lex specialisszá*. Eszerint például az *in dubio pro reo* elv alapján nem az 1969. évi bécsi egyezmény nyelvtani értelmezésre vonatkozó normáját kell segítségül hívni akkor, amikor a terhelte nézve kedvezőbb értelmezési eredményt elérő szabályt is alkalmazhatunk.²⁹¹ A fentiekből az következik, hogy az 1969. évi bécsi egyezmény szabályainak alkalmazása nemcsak a harmadik államokra vonatkozó szabály, hanem más normák tekintetében is mint *lex generalis* funkcionál.

A harmadik államok jogállása tekintetében érdemes még egy számottevő, a jogvilágán túlmutató tényezőről szót ejteni, amire *Mahnoush Arsanjani* és *Michael Resiman* úgy utalnak, hogy a „működésben lévő jog” (*law-in-action*),²⁹² mely egy olyan íratlan, háttér-szabályrendszer takar, amelyet a Római Statútum normáit fürkészve aligha lehet felfedni, ám mégis markáns színezetet ad a bíróság és harmadik államok viszonyának. Ez a „működésben lévő jog” pedig nem más, mint a diplomácia. Annak ellenére, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróóság jog alkotta intézmény, egy olyan világban létezik, amelyet a politika szálai átszőnek, és ha az ICC bizonyos célokat el akar érni, akkor diplomáciai tevékenységbe kell bocsátkoznia, például azért, hogy új államok csatlakozzanak a Római

²⁹¹ *Jacobs*, 2013 [Online].

²⁹² *Arsanjani* és *Resiman*, 2005, 385. o.

Statútumhoz, vagy azért, hogy akár a harmadik, akár a részes államokat az együttműködésre rábírja. Mivel a harmadik államok által tanúsított együttműködés pusztán a jóakarat függvénye, és a részes államok vonatkozásában sincsenek elrettentő szankciók kilátásba helyezve arra az esetre nézve, ha valamelyikük vonakodik a bírósággal együttműködni, az ICC egyetlen eszköze a hajlandóság erősítésére a diplomácia marad²⁹³ – márpedig az együttműködés sikere a bíróság hatékonyságának és megítélésének egyik legjelentősebb fokmérője.

6.2. A harmadik államok jogállása a Római Statútumban

A Római Statútumban nem részes államok jogállását négy szempont szerint csoportosíthatjuk: (i) van fennálló kötelezettségük; (ii) lehetnek beálló kötelezettségeik; (iii) lehet kötelezettségnek nem minősülő jogi érintettségük; valamint (iv) vannak jogosultságaik is, amelyek az általános szerződéses gyakorlatban megszokottnál szélesebb körben illetik meg a statútumban nem részes államokat.

(i) Annak ellenére, hogy nem közvetlenül a Római Statútum valamely rendelkezésén alapul, a harmadik államok jogállásának tárgyalásánál elsőként tart említésre számot az objektív jogalanyiség kérdése, azaz hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság jogalanyiséga *inter partes* vagy *erga omnes* természetű-e. Előbbi arra utal, amikor egy jogalany (nemzetközi szervezet vagy bíróság) jogalanyiségát csak a jogalanyt létrehozó nemzetközi instrumentumban részes feleknek kell elismerni, azaz a kívülállók részéről az sem jogellenes magatartás, ha az adott entitást nem létezőnek tekintik. Az *erga omnes* jogalanyiség azonban a nem részes felekkel szemben is hatályos, azaz az ilyen entitást nem lehet egyszerűen „semmibe venni”. Az ICC és harmadik államok viszonyában tehát ennek megítélése azt dönti el, hogy a Római Statútumban nem részes felek kötelesek-e a bíróságot nemzetközi jogalanyként elismerni.

A Nemzetközi Bíróság az objektív jogalanyiség kérdésével 1949-ben a *Bernadotte-ügyben* foglalkozott, amikor tanácsadó véleményében megállapította, hogy a tagállamok magas száma az ENSZ *erga omnes* jogalanyiségát megalapozza,²⁹⁴ így a szervezet felléphetett a főtitkár külön megbízottjának megölése ügyében az akkor még nem ENSZ-tagállam Izraellel szemben. Kovács Péter kiemeli, hogy a nemzetközi szervezetek és bíróságok objektív jogalanyiségának megítélésében kulcsfontosságú, hogy a *Bernadotte-ügyben* megállapított kritériumoknak az adott intézmény megfelel-e. Ennek kapcsán azt is hangsú-

293 Cryer, 2015, 262. o.

294 *Reparation of Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion of 11 April 1949, I.C.J. Reports 1949, 185. §.

lyozza, hogy a szakirodalomban három lehetséges elmélet uralkodik az ICC objektív jogalanyiságáról: egy megerősítő – mely általában elfogadja a nemzetközi szervezetek objektív jogalanyiságát, és kívánatosnak is tartja azt –, egy elutasító és egy hezitáló – mely utóbbi szerint a kérdést csak az ICC és harmadik államok együttes gyakorlata alapján lehet megválaszolni.²⁹⁵

A Nemzetközi Büntetőbíróság tárgyalás-előkészítő tanácsa 2018 szeptemberében tanácsadó véleményt adott ki a bíróság Főügyészi Hivatalának kérelmére, melynek tárgya a joghatóság fennállása volt a rohingyák Bangladesbe deportálásának ügyében.²⁹⁶ Bár a tanács maga is megjegyezte, hogy a kérelem szorosan vett tárgyához a bíróság jogalanyiságának kérdése nem tartozik hozzá, véleményében ezzel az aspektussal is foglalkozott. Az ICC eljáró tanácsa a Nemzetközi Bíróság érvelését tartalmi szempontból lényegében véve átemelte: „E tanács álláspontja szerint a nemzetközi közösséget képviselő több mint 120 állam a nemzetközi joggal összhangban rendelkezik azzal a felhatalmazással, hogy egy objektív és ne csak általuk elismert jogalanyisággal bír, »Nemzetközi Büntetőbíróságnak« nevezett entitást hozzon létre, és amely rendelkezik azzal a képességgel, hogy felvegye a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb büntettek elleni harcot a komplementaritás szabta keretek között. Tehát az ICC létezése objektív tény. Másfelől, az ICC egy olyan »jogi-bírói-intézményes« (»legal-judicial-institutional«) fórum, amely nemcsak magas számú részes államával, hanem – akár a Római Statútumot aláíró, akár alá nem író – nem részes államokkal is foglalkozott és együttműködött.”²⁹⁷ Mind az ICJ, mind az ICC érvelésének középpontjában kvantitatív szempont áll: az ENSZ Alapokmányban, illetve a Római Statútumban részes államok magas számára, a nemzetközi közösség mennyiségi reprezentativitására hivatkozva állapítják meg az ENSZ és a Nemzetközi Büntetőbíróság objektív jogalanyiságát.

Kovács Péter is meggyőzően érvel az ICC objektív jogalanyiséga mellett: hangsúlyozza a bíróság harmadik államokkal történő együttműködésének eddigi sikereit, valamint a BT Római Statútum 13. cikk b) pontja alatti jogosultságát, miszerint nem részes államok helyzetét terjesztheti a bíróság elé. Meglátása szerint a statútumban található részes és nem részes államok közötti számos megkülönböztetés az ICC jogi személyiségére nincs közvetlen kihatással, az *erga omnes* természetű. (Továbbá záróakkordként azt is hozzáteszi, hogy „[...] vagy ha nem az, akkor annak kellene lennie”).²⁹⁸

295 Kovács, 2019a, 225–227. o.

296 A rohingya-válság súlyos menekültügyi vonatkozásairól lásd részletesen az ENSZ menekültügyi szervezetének honlapját: <https://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html> [Letöltve: 2021. 04. 25.].

297 Decision on the Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute, Preliminary examination of the Bangladesh / Myanmar Situation, ICC-ROC46(3)-01/18, Pre-Trial Chamber I, 6 September 2018. § 48.

298 Kovács, 2019a, 243. o.

(ii) A beálló kötelezettség kifejezés arra utal, hogy az ilyen kötelezettség fennállása egy előfeltétel bekövetkezésétől függ, melynek jogszabályi háttere – a már korábban tárgyalt – a Római Statútum 13. cikk b) pontjában érhető tetten. A bíróság elé utalás Ádány Tamás szavaival élve „a nemzetközi jog nyelvére lefordítva a Biztonsági Tanács ilyen tartalmú határozatát jelenti”,²⁹⁹ azaz ha a BT egy olyan nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető vagy sértő helyzetet utal az ICC elé, mellyel kapcsolatban feltehető, hogy a bíróság tárgyi joghatóságába tartozó bűntetteket követtek el, akkor kötelezettségek sorozata áll be az érintett állam(ok)ra nézve. Ezen határozatok érintettjei pedig az eddigi gyakorlat tükrében harmadik államok, ami logikusan következik abból az eljárásjogi könnyebbségből, hogy a részes államokban elkövetett nemzetközi bűntettek alapos gyanúja esetén a bíróság főügyésze *ex officio* kezdeményezheti az eljárást.

(iii) Jóllehet a kötelezettségnek nem minősülő jogi érintettség a harmadik államokat jellemzően bevett mértékű szuverenitáskorlátozással járó tűrésre kötelezi – tekintve, hogy az állam csak közvetett kötelezett a büntetőjogi felelősségre vont egyén után –, ezért ezen esetkört – amikor egy nemzetközi szerződés egy harmadik állam érdekében kihatással van, ám számára sem jogokat, sem kötelezettségeket nem keletkeztet – kifejezőbb érintettségnek, semmint passzív kötelezettségnek nevezni.

Az univerzális joghatóságot kategorikusan elvetve, a Római Statútum végleges normaszövege – a 12. cikk (2) bekezdése – a területi elv értelmében a nemzetközi büntetőbírói fórum büntetőhatalom-gyakorlását harmadik állam állampolgárai felett is megalapozza, majd a 12. cikk (3) bekezdése hozzáfűzi, hogy „ha Bíróság joghatóságának olyan állam általi elfogadása szükséges a (2) bekezdés szerinti célból, amely a jelen Statútumban nem részes állam, az adott állam a hivatalvezetőhöz benyújtott nyilatkozattal elfogadhatja az adott bűntett tekintetében a Bíróság joghatóságát. Az elfogadó állam késedelem és kivétel nélkül a IX. Fejezetben meghatározottak szerint együttműködik a Bírósággal”. Így – nem számolva azzal az esettel, amikor a BT az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján, a Római Statútum 13. cikk b) pontjával összhangban utal egy nem részes állam területén dúló fegyveres konfliktust az ICC elé – a bíróság két esetben gyakorolhatja joghatóságát oly módon, mely harmadik állam érdekeit – és esetlegesen jogait is – érinti.³⁰⁰

Az első ezek közül, amikor olyan bűncselekmények elkövetése miatt indul eljárás, amelyeket ugyan harmadik állam területén, ám részes felek állampolgárai követtek el. Utóbbi rendelkezés sohasem vívta ki a nem részes államok „ellenszenvét”, ellentétben a másik lehetőséggel, mely alapján harmadik felek állampolgárai által részes államok területén elkövetett bűntettek miatt indíthat az ICC főügyésze nyomozást. Részben e

299 Ádány, 2014, 179. o.

300 Ramanathan, 2005, 627–634., o.

rendelkezésben rejlik az az ok, amely az ICC kitarító kritikuskává avasztotta az Egyesült Államokat, egyéb harmadik államokkal, például Indiával, Iránnal vagy Kínával egyetemben.³⁰¹

Az Egyesült Államok többször tett bizonyítási kísérletet arra nézve, hogy a területi joghatóság ezen alete a *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* szokásjogi normáját sérti, és ebből adódóan az egész nemzetközi szerződés jogellenessége is kimondható.³⁰² A szuperhatalom ellenszenvére és az e rendelkezésből adódó gyakorlati nehézségekre a közelmúlt eseményei szemléletes példával szolgálnak. 2019 áprilisában az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa nagy visszhangot keltett, amikor elutasította a főügyész arra vonatkozó indítványát, hogy az afganisztáni helyzetben nyomozást indítson. Afganisztán a Római Statútum részes állama, ugyanakkor a Főügyési Hivatal által kezdeményezett előzetes vizsgálat nem csupán afgán állampolgárok, hanem Afganisztán területén más állam honosai által elkövetni vélt bűntettekre is fényt derített. A főügyész bizonyítékai értelmében alapos gyanú állt fenn arra nézve, hogy mind az amerikai fegyveres erők, mind az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség (*Central Intelligence Agency*) tagjai háborús bűntetteket követtek el a 2001. szeptember 11-én történt terrortámadások kapcsán folytatott kihallgatások során.

A főügyési indítvány szerint sokakat elfogtak, majd speciális fogvatartási központokba szállították őket annak gyanújával, hogy az *al-Kaida*, illetve a tálib fegyveres erők tagjai vagy a terrororganizáció szimpatizánsai, majd a harcolni nem képes fogvatartottakkal és a harcokban aktívan részt nem vevő civilekkel szemben a kihallgatások során kínzást, valamint kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódot követtek el. A tárgyalás-előkészítő tanács határozatában arra hivatkozott, hogy az események óta eltelt hosszú időtartam miatt a nyomozás engedélyezése már nem szolgálna az igazság érdekét.³⁰³ E helyütt megjegyzendő, hogy a bíróság végső érve a nyomozás megindítása ellen meglehetősen puritán, melynek meggyőzőerejét tovább árnyalja a határozat megszületését megelőző heves tiltakozás az Egyesült Államok részéről: 2019 márciusában az amerikai külügyminiszter, *Mike Pompeo* kilátásba helyezte, hogy vissza fogják vonni vagy meg fogják tagadni a beutazási vízumot mind a bíróság főügyészétől, mind a többi tisztviselőjétől, melyet nem sokkal a határozat megszületése előtt végül visszavontak.³⁰⁴

301 Lásd erről bővebben: Hírad, 2005, 635–648. o.; Zhu, 2014, 43–67. o.

302 Béres, 2015, 203–212. o.

303 Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Islamic Republic of Afghanistan, Situation in Afghanistan, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/17, Pre-Trial Chamber II, 12 April 2019.

304 A külügyminiszter nyilatkozata a világsajtóban is felkapott téma volt: <https://www.reuters.com/article/us-usa-icc-prosecutor/u-s-revokes-icc-prosecutors-entry-visa-over-afghanistan-investigation-idUSKCN1RG2NP> [Letöltve: 2019. 05. 19.]; <https://edition.cnn.com/2019/04/05/politics/icc-prosecutor-visa-revoked/>

(iv) A Római Statútumban számos harmadik államok jogaira vonatkozó rendelkezést találhatunk. Ez részben azon államok eredményes közbenjárásának köszönhető, melyek ugyan részt vettek az 1998. évi római diplomáciai konferencián, ám egyáltalán nem állt szándékukban csatlakozni a szerződéshez. *Robert Cryer* meglátása szerint a csatlakozni nem kívánó államok száma végül azért lett annyira magas – és ebből adódóan a harmadik államokat érintő cikkek azért annyira gyakoriak és gondosan kimunkáltak a statútumban –, mert a kodifikációban részt vett államok többsége elutasította az Egyesült Államok azon javaslatát, miszerint az ICC csak akkor gyakorolhatott volna joghatóságot egy ügyben, ha mind az elkövetés helye szerinti, mind az elkövető állampolgársága szerinti állam részes fél a Római Statútumban.³⁰⁵

Általánosságban elmondható, hogy a Római Statútum a nem részes államokat számtottevő jogi garanciákban részesíti. Ennek a kitüntetett figyelemnek a 18. cikk (1) bekezdése remek példája: „*ha egy esetet a 13. cikk a) bekezdése alapján a Bíróság elé terjesztettek, és a főügyész úgy döntött, hogy a nyomozás megindítása indokolt, vagy a főügyész kezdeményezi a nyomozás megindítását a 13. cikk c) bekezdése és a 15. cikk szerint, a főügyész értesíti az összes részes államot és azon államokat, amelyek, a rendelkezésre álló adatokra figyelemmel, az adott bűntettek felett általában joghatósággal rendelkeznének*”. A részes államok és államok megkülönböztetése beszédes: a főügyésznek nemcsak a statútumban részes felek, hanem harmadik államok vonatkozásában is értesítési kötelezettsége áll fenn.

Szintúgy szemléletes példa, hogy a Római Statútum 18. cikk (2) bekezdése³⁰⁶ értelmében a nem részes felek elfogadhatósági kifogással élhetnek a bíróság elé került ügyek vonatkozásában. Utóbbi az 1969. évi bécsi egyezmény 36. cikk (1) bekezdésének hatálya alá tartozó eset, mely szerint: „*a szerződés valamely rendelkezése harmadik állam számára akkor teremt jogokat, ha a részes felek szándéka arra irányul, hogy e rendelkezéssel a harmadik államnak, vagy államok csoportjának, amelyhez a harmadik állam tartozik, vagy valamennyi államnak e jogokat megadják, és a harmadik állam ebbe beleegyezik. A harmadik állam beleegyezését mindaddig vélelmezni kell, amíg az ellenkezője nem tűnik ki, feltéve, hogy a szerződés másképpen nem rendelkezik. (2) Annak az államnak, amely az (1) bekezdésnek megfelelő jogával él, e jogot olyan feltételek mellett kell gyakorolnia, ahogy azt a szerződés előírja, vagy ahogy ezt a szerződéssel összhangban*

index.html [Letöltve: 2019. 05. 19.]; <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47822839> [Letöltve: 2019. 05. 19.].

305 Cryer, 2015, 265. o.

306 Római Statútum 18. cikk (2) bekezdés: „*az értesítés átvételétől számított egy hónapon belül az állam értesítheti a Bíróságot, hogy állampolgárai, vagy a joghatósága alá tartozó más személyek ügyében megindítja vagy megindította a nyomozást az 5. cikkben írt bármelyik bűntetteknek minősíthető azon bűncselekmények miatt, amelyek összefüggésben állnak az államoknak küldött értesítésben közölt információival. Ezen állam kérésére a főügyész átengedheti az adott személyek elleni nyomozás lefolytatását az államnak, kivéve, ha a Tárgyalás-előkészítő Tanács, a főügyész megkeresésére, a nyomozást engedélyezi.*”

megállapították.” A szokásjogi természetű norma tehát vélelmezi a beleegyezés megadását a nem részes fél részéről egészen addig, ameddig a körülményekből más nem következik.

Ami a Nemzetközi Büntetőbírósággal való együttműködést illeti, a Római Statútum nem ír elő együttműködési kötelezettséget harmadik államok számára. (Mindemellett megjegyzendő, hogy ezek az államok jogosultak együttműködni a bírósággal, mi több, az ICC is jogosult erre kifejezetten kérni őket.³⁰⁷) A statútum 90. cikke³⁰⁸ pedig az együttműködés során figyelembe veendő, a kiadásra és átadásra alkalmazandó prioritások kérdését rendezi, melynek hatálya alá szintén bevonja a nem részes államokat.

Az együttműködés legtöbb vitát generáló és a nemzetközi jogászoknak legtöbb fejtorést okozó pontja minden bizonnyal az immunitás jogintézményével kapcsolatban rajzolódtott ki a Római Statútum két rendelkezésének látszólagos normakonfliktusából. Ugyan a részes államok a Római Statútum 27. cikke értelmében mind a személyi, mind a funkcionális immunitást *expressis verbis* eltörölték, a statútum 98. cikk (1) bekezdése szerint harmadik államok hatóságai elméletben hivatkozhatnak a személyi immunitás szokásjogi normájára. Itt három eset lehetséges, melyek közül az első kettő hipotetikus, az utolsó pedig gyakorlati:

(i) Az első, ha a bíróság olyan elkövetővel szemben jár(na) el, aki nem részes állam állampolgára (egyben az immunitás szempontjából releváns, hivatalos és magas rangú politikai tisztséget tölt be), ám részes állam területén követett el nemzetközi bűncselekményt. Ebben az esetben az állampolgárság szerinti állam részéről a funkcionális immunitás eltörlése, azaz a Római Statútum 27. cikkének az elfogadása hiányzik, és ezen harmadik állam hivatkozhat(na) állampolgára immunitására [12. cikk (2) bekezdés a) pont szerinti eset].

(ii) A második, ha a bíróság olyan elkövetővel szemben jár(na) el, aki nem részes állam állampolgára, ám ezen állam önkéntes alávetési nyilatkozattal elfogadta saját magára nézve a Római Statútum normáit – és ezáltal a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát is –, beleértve a 27. cikket, így az immunitás eltörlése e harmadik állam részéről megtörtént [12. cikk (3) bekezdés szerinti eset].

307 Római Statútum 15. cikk (2) bekezdés: „a főügyész megvizsgálja a kapott információ valódiságát. Ennek érdekében kiegészítő információt kérhet államoktól, az Egyesült Nemzetek Szervezetének szerveitől, kormányközi vagy nem kormányzati szervezetektől, vagy más, olyan megbízható forrásokból, amelyeket megfelelőnek ítél, valamint a Bíróság székhelyén írásbeli vagy szóbeli tanúvallomásokat vehet fel.”; Római Statútum 87. cikk (5) bekezdés: „a) A Bíróság felkérhet olyan államot is, amely a jelen Statútumnak nem részese, hogy a jelen Fejezetnek megfelelően eseti megállapodás, vagy az állammal kötött nemzetközi szerződés alapján, illetve bármely más megfelelő alapon segítséget nyújtson. b) Amennyiben a Statútumban nem részes állam, amely eseti megállapodást vagy nemzetközi szerződést kötött a Bírósággal, nem teljesíti a megállapodás vagy a nemzetközi szerződés szerint benyújtott kérelmeket, a Bíróság értesíti erről a Részes Államok Közgyűlését, vagy ha a Biztonsági Tanács utalta a Bíróság elé az ügyet, a Biztonsági Tanácsot.”

308 A cikk szó szerinti ismertetésétől annak hosszas terjedelme miatt eltekintek, mivel a benne foglaltak a jelen téma szempontjából nem bírnak relevanciával.

(iii) A harmadik, ha a bíróság olyan elkövetővel szemben jár el, aki nem részes állam állampolgára, és ezen harmadik állam helyzetét a BT utalta a bíróság elé (lásd: Szudán és Líbia). Ez utóbbi eset azért különösen érzékeny, mert az állampolgárság szerinti állam részéről mind a Római Statútumhoz való csatlakozás, mind az önkéntes alávetési nyilatkozat megtétele hiányzik, így a bíróság joghatóság-gyakorlásának közvetlen jogalapja a BT határozata, közvetett módon pedig ENSZ Alapokmányának VII. fejezete [13. cikk b) pont szerinti eset].

Mivel a három lehetőség közül csupán e harmadik bír gyakorlati jelentőséggel, ráadásul számos jogalkalmazási és jogértelmezési kérdést vet fel a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé vitt helyzetekben, így a későbbiekben majd jelen monográfiában is részletes kibontásra kerül.³⁰⁹

7. A komplementaritás és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások

7.1. *Problémafelvetés: leszámolás a büntetlenség kultúrájával vs. az államok büntetőmonopóliumának igénye*

A Nemzetközi Büntetőbíróság működési hatékonyságát bírálók száma az utóbbi időben jelentősen gyarapodott mind a jogtudomány képviselői, mind a praktizáló jogászság körében, mely jelenség okait két fő csapásirány mentén követhetjük végig: ezek közül az egyik, hogy az ICC nem képes az általa kiadott letartóztatási parancsokat végrehajtani; míg a másik, hogy a bíróság nem képes a nemzeti szintű büntetőeljárások megindítását és lefolytatását megfelelően elősegíteni, az állami igazságszolgáltatást „pozitívan” ösztönözni.³¹⁰ A két kritikai irány közül a második szimbiotikus kapcsolatban áll a komplementaritás, azaz a kiegészítő joghatóság jogintézményével, és mivel a BT által az ICC elé vitt helyzetek egyikében a bíróság előtti fő kérdést – többször is – az elfogadhatóság jogintézményének értelmezése képezte, így e kötet hasábjain elkerülhetetlennek mutatkozik a komplementaritás gyakorlati érvényesülésének mélységi elemzése.

A komplementaritás a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásának és működésének első számú letéteményese, a Római Statútum leginnovatívabb koncepciója és elfogadá-

309 Mind a 27. cikk, mind a 98. cikk részletes elemzését lásd Az együttműködés, a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások című fejezetben.

310 Robinson, 2015, 323. o.

sának *sine qua nonja*, mely a szerződés cikkeiben három helyen ölt testet.³¹¹ Konceptiójának célja sommásan az, hogy betöltse a büntetlenség pajzsán éktelenkedő réseket, mintegy *ultima ratióként* szolgálva azokban az esetekben, amikor az állami szintű büntető igazságszolgáltatás tétlen az emberiség egészét sértő legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonásában. A Nemzetközi Büntetőbíróság felállításával megteremtett nemzetközi mechanizmus nem élvez elsőbbséget a nemzeti eljárásokkal szemben, továbbá nemzetközi fellebbviteli fórumnak sem minősül: az ICC a büntetőjogi eszközök sorában mintegy „végső mentsvárként” funkcionál. Kovács Péter a komplementaritás fő céljait (i) a részes államok szuverenitásának és joghatóságának tiszteletben tartásában; (ii) a klasszikus büntetőjogi alapelvek – többek között a *ne bis in idem re* – és az ICC működésének „közelítésében”; valamint (iii) a Nemzetközi Büntetőbíróság ügyterhének észszerű csökkentésében látja,³¹² illetve a fentiek mellett azt is kiemeli, hogy a komplementaritás az állami szintű büntető igazságszolgáltatás egyfajta nemzetközi bírói ellenőrzését testesíti meg,³¹³ mivel a Nemzetközi Büntetőbíróság „beavatkozása” szükségszerű kritikai színezettel bír: ha az ICC színre lép – ami egyrészt azt jelenti, hogy a joghatóság gyakorlásának komplex feltételei fennállnak, másrészt pedig, hogy az ügy elfogadható –, akkor az a nemzeti büntető igazságszolgáltatás súlyos hibáiról, diszfunkciójáról árulkodik.

Bár a komplementaritás elve nívumként került a bíróság statútumába, a szakirodalom már régebb óta hangsúlyozza, hogy a nemzetközi jog által közvetlenül büntetni rendelt cselekmények miatti felelősségre vonás – csakúgy, mint a belső jogban szankcionált deliktumok esetén – elsődlegesen a nemzeti bíróságok feladata.³¹⁴ Jóllehet a Római Statútum

311 Római Statútum Preambulum (10) bekezdés: „Hangsúlyozva, hogy a jelen Statútummal létrehozott Nemzetközi Büntetőbíróság a nemzeti büntető joghatóságokhoz képest kiegészítő jellegű.”;

Római Statútum 1. cikk: „Ezennel létrehozák a Nemzetközi Büntetőbíróságot (a továbbiakban: „Bíróság”), amely állandó intézmény, és a legsúlyosabb nemzetközi bűntetteket elkövető személyek fölött gyakorol joghatóságot a jelen Statútum szerint, és a nemzeti büntető joghatóságokat egészíti ki”;

Római Statútum 17. cikk (1) bekezdés: „A Preambulum 10. bekezdésére és az 1. cikkre tekintettel a Bíróság az ügyet elfogadhatatlannak minősíti, ha:

- a) Az ügyben joghatósággal rendelkező Állam nyomozást vagy büntetőeljárást indított, kivéve, ha az Állam nem hajlandó vagy nem képes a nyomozás vagy a büntetőeljárás megfelelő lefolytatására;
- b) Az ügyben joghatósággal rendelkező Állam nyomozást indított, és az Állam úgy határozott, hogy nem indít büntetőeljárást az érintett személy ellen, kivéve, ha a határozatot azért hozták, mert az Állam nem hajlandó vagy nem képes a megfelelő büntetőeljárás lefolytatására;
- c) Az érintett személyt a feljelentés tárgyául szolgáló magatartás miatt már felelősségre vonták, és a Bíróság a 20. cikk 3. bekezdése szerint nem járhat el;
- d) Az ügy súlya nem indokolja a Bíróság további eljárását.”

312 Kovács, 2017, 346. o.

313 Kovács, 2017, 358. o.

314 Római Statútum Preambulum (6) bekezdés: „Figyelmeztetve arra, hogy minden Állam kötelessége a nemzetközi bűntettek elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonása”.

nem kötelezi az államokat a benne foglalt bűncselekmények belső jogi szankcionálására,³¹⁵ a komplementer joghatóság miatt többségük a nemzeti jogban való büntetni rendeltség bevezetését választotta annak érdekében, hogy a bíróság esetleges joghatóság-gyakorlását elkerülje. Mivel a statútum büntetőeljárást helyez kilátásba azokban az esetekben, amikor egy állam nem képes vagy nem hajlandó az elkövetőket megbüntetni, az ICC eljárása a nemzeti jogalkotó implementáló tevékenységének elégtelenségéről is súlyos bírálatot fejezhet ki.³¹⁶ Ahogyan azt a Főügyészi Hivatal egyik hivatalosnak nem minősülő szakértői véleményében korábban összefoglalta,³¹⁷ az állandó nemzetközi büntetőbírói fórum felállításának célja eredendően nem az volt, hogy a jövőben minden egyes, egyébként joghatóságába tartozó ügyben eljárjon. Éppen ellenkezőleg: a nemzetközi büntetőbírói fórum sikerének fokmérője az előtte folyó eljárások csekély száma lenne, tudniillik akkor az állami büntető igazságszolgáltatás fogaskerekei olajozottan működnének. A fent leírt cél teljesülésének pedig alapvető eszköze a nemzeti büntetőjog – a gyakorlatban főképp a büntető anyagi jogi kódexek – következetes jogharmonizációja, amely a nemzeti szintű eljárások megindításának tárgyi előfeltétele.³¹⁸

A kiegészítő joghatóság statútumba „emelésének” jogpolitikai indokai között első helyen (i) az állami szuverenitás „érintetlensége”, annak tiszteletben tartása áll, mely azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a büntetőigény monopóliuma érvényesítésének – a vesztfáliai nemzetközi jogrend értelmében³¹⁹ – kizárólagos jogosultjai hagyományosan az államok voltak, akik csak nehézkes kompromisszumok kíséretében voltak hajlandók engedni e szuverenitás-attribútumukból. A komplementaritás pedig az az aranyközép, mely ehhez a kompromisszumhoz utat talált, és ellensúlyozta a büntetlenség elleni harc melletti elkötelezettséggel szemben a szuverenitás efféle csorbítását azáltal, hogy a nemzetközi mechanizmus kizárólag a statútumban lefektetett kivételes körülmények között léphet életbe.³²⁰ A kiegészítő joghatóság másik két jogpolitikai indoka sokkal inkább praktikus természetű, mint az első. Alkalmazása mellett szól az is, hogy (ii) mivel az ICC kapacitása – mind személyi állománya, mind a rendelkezésre álló anyagi források tekintetében – korlátozott, ügyterhe nyilvánvalóan véges. Harmadsorban (iii) a jogalkotó a komplementaritás Római Statútumba „emelésekor” szem előtt tartotta a helyi hatóságok privilegizált helyzetét, hiszen a nyomozás lefolytatása nemzeti szinten

315 Varga, 2006, 95–98. o.

316 Lásd erről bővebben: Varga, 2012, 76–86. o.

317 ICC Office of the Prosecutor: Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, § 1, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2009_02250.PDF [Letöltve: 2019. 11. 21.].

318 Varga, 2014, 81–83. o.

319 Hobbs, 2012–2013, 22. o.

320 Okechukwu, 2008, 362. o.

sokkal eredményesebb a bizonyítási eszközökhöz való közvetlen hozzáférhetőség miatt (ilyenek például a tanúk beidézése, a szükséges okiratok beszerzése vagy a helyszíni szemle lefolytatása).³²¹

Annak ellenére, hogy a kiegészítő joghatóság koncepciója a Római Statútumban több helyen felbukkan, a komplementaritás elemeinek fogalma a jogszabályszövegben meglehetősen általános, így a jogalkalmazás során időről időre számos értelmezési kérdés kerül a felszínre. E definíciók kibontásához a vizsgálódónak alapvetően három „segédeszköz” áll rendelkezésére: az első a statútum normaszövegének értelmezése, a második az a – már fentebb is idézett – nem hivatalos szakértői vélemény, melyet a Főügyész Hivatal 2003-ban adott ki, a harmadik pedig a bíróság, különösképpen a tárgyalás-előkészítő tanácsok – illetve ha az elfogadhatósági kifogásról hozott döntés ellen a kifogástételre jogosultak jogorvoslati jogukkal kívánnak élni, abban az esetben a fellebbviteli tanács – joggyakorlata. Utóbbi következetessége kiemelten fontos a bíróság hitelességének körülbástyázása és a politikai elfogultság vádjának elkerülése miatt, ellenben „sziklaszilárd” és konzekvens bírói joggyakorlatról nem minden esetben beszélhetünk, melyet a *Szajf al-Iszlám Kadhafi és Abdullah al-Senussi ügyeiben*³²² benyújtott elfogadhatósági kifogásokat elbíráló határozatok szemléletesen példáznak: a bíróság ugyanazon tárgyalás-előkészítő tanácsa a két ügyben hasonló ténybeli alapokból kiindulva teljesen ellentétes következtetésekre jutott. Míg az eljáró kamara *Szajf Kadhafi ügyében* a Líbia által benyújtott kifogást 2013. május 31-én elutasította,³²³ addig az *al-Senussi ügyében* benyújtott kifogásnak – mintegy öt hónappal később – 2013. október 11-én helyt adott.³²⁴ A fellebbviteli tanács másodfokon mindkét határozatot helybenhagyta. *Al-Senussi ügyével* megszületett az ICC fennállásának első sikeres elfogadhatósági kifogása – azaz a vádemelés megtörténte után először került sor arra, hogy a bíróság saját joghatóságának hiányát megállapította –, ugyanakkor a döntés megalapozatlansága miatt mégsem könyvelhető el a komplementaritás győzedelmes diadalának.³²⁵ *Szajf Kadhafi* néhány évvel később maga is elfogadhatósági kifogást nyújtott be az ICC-hez, melyet mind az első-, mind a másodfokú kamara újfent elutasított. Jelen fejezet célja tehát, hogy a líbiai helyzetből kibontakozott ügyek

321 Informal Expert Paper: The Principle of Complementarity in Practice, § 5.

322 The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11, Case Information Sheet, elérhető: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/GaddafiEng.pdf> [Letöltve: 2020. 05. 15.].

323 Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi, Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11, ICC Pre-Trial Chamber I, 31 May 2013 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat*).

324 Decision on the Admissibility of the Case of Abdullah Al-Senussi, Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-466-Red, ICC Pre-Trial Chamber I, 11 October 2013 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat*).

325 Tedeschini, 2015, 77. o.

segítségével rávilágítson arra az esetjogi „törésvonalra”, ami a büntetlenséggel való leszámolás melletti egyetemes igény és az állami szuverenitás, az állami büntetőigény monopóliumának vindikálása között húzódik.

7.2. Az elfogadhatóság tényállási elemei a Római Statútumban

A Római Statútum 17. cikke³²⁶ határozza meg egy ügy ICC előtti elfogadhatóságának a feltételeit. Utóbbi és a komplementaritás nem szinonim fogalmak: a komplementaritás absztrakt értelmében a bíróság végső megoldás a büntetőjog eszközszerében, ezzel szemben az elfogadhatóság az a konkrét keretrendszer, melyen keresztül a komplementaritás működik.³²⁷ Az elfogadhatóságról szóló rendelkezés szövege azonban jól tükrözi a komplementaritás lényegét: főszabály szerint a nemzeti bíróságnak kell eljárnia („alapeset”), ha pedig ez megfelelően történik, akkor az ügy az ICC előtt elfogadhatatlan. Ennek fényében a statútum passzusai az elfogadhatatlanság (*inadmissibility*) alóli kivételeket sorakoztatják fel, vagyis azokat az eseteket, amikor az ICC mégis eljárhat („kivételes esetek”).

Az elfogadhatóság vizsgálatára hivatott teszt kétfázisú és – ahogyan arra a Főügyészi Hivatal a már korábban hivatkozott előzetes vizsgálatokról szóló szakpolitikai dokumentumában rávilágított – empirikus vizsgálatot igényel az eljáró kamara részéről. Ennek egyik

326 Római Statútum 17. cikk: „(1) A Preambulum 10. bekezdésére és az 1. cikkre tekintettel a Bíróság az ügyet elfogadhatatlannak minősíti, ha:

- a) Az ügyben joghatósággal rendelkező Állam nyomozást vagy büntetőeljárást indított, kivéve, ha az Állam nem hajlandó vagy nem képes a nyomozás vagy a büntetőeljárás megfelelő lefolytatására;
- b) Az ügyben joghatósággal rendelkező Állam nyomozást indított, és az Állam úgy határozott, hogy nem indít büntetőeljárást az érintett személy ellen, kivéve, ha a határozatot azért hozták, mert az Állam nem hajlandó vagy nem képes a megfelelő büntetőeljárás lefolytatására;
- c) Az érintett személyt a feljelentés tárgyául szolgáló magatartás miatt már felelősségre vonták, és a Bíróság a 20. cikk 3. bekezdése szerint nem járhat el;
- d) Az ügy súlya nem indokolja a Bíróság további eljárását.

(2) Adott ügyben az Állam hajlandósága hiányának megállapítása során a Bíróság, tekintettel a nemzetközi jog által elismert tisztességes eljárás alapelveire, mérlegeli, hogy a következő feltételek közül egy vagy több fennáll-e:

- a) Az Állam az eljárást azért folytatta vagy folytatja le, illetőleg a határozatot azért hozta, hogy az érintett személyt kivonja a Bíróság joghatósága alá tartozó, az 5. cikk szerinti bűncselekményekért való büntetőjogi felelősségre vonás alól;
 - b) Az eljárás folyamán indokolatlan késedelem következett be, amely az adott körülmények között összeegyeztethetetlen az érintett személy bíróság elé állításának szándékával;
 - c) Az eljárást nem függetlenül és pártatlanul folytatták vagy folytatják le, hanem oly módon, hogy adott körülmények között az összeegyeztethetetlen az érintett személy bíróság elé állításának szándékával.
- (3) Annak megállapítása érdekében, hogy adott ügyben az Állam nem képes az eljárás lefolytatására, a Bíróság megvizsgálja, hogy az Állam, saját nemzeti igazságszolgáltatásának teljes vagy súlyos összeomlása vagy hiánya miatt képtelen arra, hogy a vádlottat elfogja, vagy a szükséges bizonyítékokhoz és tanúvallomásokhoz hozzájusson, vagy egyébként az eljárást lefolytassa.”

327 Newton, 2001, 52. o.

eleme annak mérlegelése, hogy az ICC előtti ügyet a nemzeti bíróság érdemben tárgyalta-e vagy tárgyalja-e, illetve érdemi nyomozás folyt-e vagy folyik-e? A másik pedig annak mérlegelése, hogy az ügy megfelel-e a bűncselekmények súlyára vonatkozó követelményének (*gravity threshold*)? A Római Statútum annak kérdését nem rendezi, hogy a teszt két komponense közül melyiket kell a jogalkalmazónak először megvizsgálnia, így a rendelkezés tényállási elemeinek sorrendjéhez igazodva itt is először a komplementaritásteszt, másodszer pedig a súlyossági feltételek képezik az elemzés tárgyát.

(i) A 17. cikk (1) bekezdés a) pont akként rendelkezik, hogy az ICC nem járhat el akkor, ha az ügyben egyébként joghatósággal rendelkező állam nyomozást vagy büntetőeljárás indított – tudniillik az eljárás valamely szakasza jelenleg is folyamatban van –, kivéve, ha az állam nem hajlandó vagy nem képes annak megfelelő lefolytatására („jelen idő”). Ebben az esetben tehát a helyi eljárás a komplementaritás vizsgálatának idejében éppen zajlik, csak nem felel meg a statútum által támasztott követelményrendszernek – azaz a nemzeti hatóságok „látszattevékenysége” aktiválja az ICC joghatóságát akkor, ha a súlyossági feltétel emellett fennáll.

A Nemzetközi Büntetőbíróság fellebbviteli tanácsa a *Katanga-ügyben*³²⁸ rávilágított a 17. cikk (1) bekezdés a) pontja és a tétlenség (*inaction*) közötti markáns különbségre és az elhatárolás szükségességére, hangsúlyozva, hogy a tétlenség a hajlandóság, illetve a képesség hiányától megkülönböztetendő olyan esetkör, ami szintén a nemzetközi eljárás megindításához vezethet. Azt is hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a tétlenség megállapítása nem eredményezi az ICC előtti eljárás automatikus megindítását, mert a bíróság fenntartja magának azt a diszkrecionális jogkört, hogy a statútum által előírt egyéb tényezők figyelembevételével az eljárás folytatását mérlegelje.³²⁹ Tehát a fellebbviteli tanács a tétlenséget az eljárási hajlandóság és képesség hiányától egyértelműen megkülönböztette: utóbbi kettő csak azután vizsgálható ténylegesen, hogy a nemzeti hatóságok az eljárást lefolytatták vagy az folyamatban van, ellenben tétlenség esetén nem is volt, és a vizsgálat pillanatában sem folyik eljárási cselekmény.³³⁰

(ii) A 17. cikk (1) bekezdés b) pontja tovább szélesíti a kivételek körét arra az esetre, amikor az ügyben joghatósággal rendelkező állam nyomozást indított, és úgy határozott, hogy nem indít büntetőeljárást az érintett személy ellen, kivéve, ha a határozatot azért hozták, mert az állam nem hajlandó vagy nem képes a megfelelő büntetőeljárás lefolytatására („múlt

328 Judgment on the Appeal of Mr. Germain Katanga against the Oral Decision of Trial Chamber II of 12 June 2009 on the Admissibility of the Case, Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui, ICC-01/04-01/07-1497 OA 8, ICC Appeal Chamber, 25 September 2009, § 2 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Katanga-ügy*).

329 *Katanga-ügy* 85. §.

330 *Katanga-ügy* 76. §.

idő”). Tehát a komplementaritás vizsgálatakor a nyomozati szak már befejeződött, azonban az állam a büntetőeljárást azért nem indította meg, mert nem volt hajlandó vagy nem volt képes annak megfelelő lefolytatására. Az ICC fellebbviteli tanácsa a *Bemba-ügyben*³³¹ elfogadhatónak találta azt az esetet, amikor a közép-afrikai bíróság szándékosan azért nem folytatta le a nyomozás után a büntetőeljárást az egykori kongói alelnökkel szemben, hogy ügyét a Nemzetközi Büntetőbíróságnak „átadhassa”.

A fentiekkel áll összefüggésben az ICC fellebbviteli tanácsának a *Kenyatta és mások-ügyben*³³² megállapított tétele, miszerint elfogadhatósági kifogás benyújtása esetén az indítványozónak kell bizonyítania, hogy nemzeti szinten zajlott vagy zajlik érdemi eljárási cselekmény, azaz lépéseket tettek annak érdekében, hogy az elkövető felelősségre vonása az adott bűncselekmény vonatkozásában megtörténjen (ilyen lépés lehet például a gyanúsítottak vagy tanúk kikérdezése, okirati bizonyítékok és orvosszakértői vélemény beszerzése). Ezeket a nyomozati cselekményeket ugyanakkor valóban meg kell lépnie az állami hatóságoknak, a hajlandóság és készség hangoztatása, a jövőre vonatkozó „ígérgetés” önmagában véve nem elég az ICC előtti eljárás „megakasztásához”.³³³

E helyütt érdemes szólni a fellebbviteli tanács *Simone Gbagbo ügyében*³³⁴ tett megállapításáról, ahol a másodfokú tanács az elefántcsontparti eljárást részletekbe menően, konkrétan értékelt. Az ügyben eljáró tárgyalás-előkészítő tanács arról határozott,³³⁵ hogy az ún. „ugyanazon terhelt, ugyanazon cselekménye” teszt (*same person / same conduct test*), azaz a tettazonosság tesztjének³³⁶ értelmében *Simone Gbagbo ügye* elfogadható az ICC előtt. Elefántcsontpart az elsőfokú határozat ellen fellebbezést nyújtott be arra hivatkozva, hogy a helyi büntetőbíróság az egykori elnök feleségét időközben 20 év szabadságvesztés-büntetésre ítélte, azaz a tárgyalás-előkészítő tanács határozata ténybeli

331 Judgment on the appeal of Mr Jean-Pierre Bemba Gombo against the decision of Trial Chamber III of 24 June 2010 entitled “Decision on the Admissibility and Abuse of Process Challenges”, The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08-962, ICC Appeals Chamber, 23 October 2010, §§ 1, 74–75 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Bemba-ügy*).

332 Judgment on the appeal of the Republic of Kenya against the decision of Pre-Trial Chamber II of 30 May 2011 entitled “Decision on the Application by the Government of Kenya Challenging the Admissibility of the Case Pursuant to Article 19(2)(b) of the Statute”, Prosecutor v. Francis Kirimi Muthaura, Uhuru Muigai Kenyatta and Mohammed Hussein Ali, ICC-01/09-02/11-274, ICC Appeals Chamber, 30 August 2011, §§ 1, 40 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Kenyatta és mások-ügy*).

333 *Kenyatta és mások-ügy* 40. §.

334 Judgment on the appeal of Côte d’Ivoire against the decision of Pre-Trial Chamber I of 11 December 2014 entitled “Decision on Côte d’Ivoire’s challenge to the admissibility of the case against Simone Gbagbo”, Prosecutor v. Simone Gbagbo, ICC-02/11-01/12 OA, ICC Appeals Chamber, 27 May 2015 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Simone Gbagbo ügye*).

335 Decision on Côte d’Ivoire’s challenge to the admissibility of the case against Simone Gbagbo, Prosecutor v. Simone Gbagbo, ICC-02/11-01/12, ICC Pre-Trial Chamber I, 11 December 2014.

336 Kovács, 2020, 61–72. o.

értelemben már nem megalapozott. A fellebbviteli tanács előtt tehát az volt a kérdés, hogy elfogadhatóság elleni kifogás esetén az első- és a másodfokú eljárás között született nemzeti bírósági ítélet megalapozza-e a *clausula rebus sic stantibus* elvének sajátos érvényesülését az eljárásban?³³⁷ A másodfokú kamara válasza szerint nem, mivel a fellebbezés elbírása során nem vehető figyelembe azok a tények, amelyek a megtámadott határozat megszületése után következtek be. A „még meg nem történt” tények értékelése a tárgyalás-előkészítő tanács értékelési szempontjain kívül esik, így azok felülvizsgálatára a fellebbviteli tanács sem jogosult.³³⁸ A fellebbezés elbírálása során a bizonyítási teher – tudniillik annak demonstrálása, hogy az ügy elfogadhatatlan az ICC előtt – mindig a kifogástevőre hárul, ellenben Elefántcsontpart nem tudta bizonyítani, hogy a gazdasági és állam elleni bűncselekmények vizsgálata során a tárgyalás-előkészítő tanács hibát vétett volna.³³⁹

(iii) Az elfogadhatóság kérdései című cikk alatt még két másik esetkör szerepel. A 17. cikk (1) bekezdés c) pontja azt az esetet vázolja fel, amikor az érintett személyt a feljelentés tárgyául szolgáló magatartás miatt már felelősségre vonták, és a bíróság a 20. cikk (3) bekezdésében³⁴⁰ megfogalmazott kivételek hiányában nem járhat el. Ekkor a bíróságnak le kell folytatnia az „ugyanazon terhelt, ugyanazon cselekménye” tesztet, azaz hogy a nemzeti és a nemzetközi bíróság előtt álló terhelt ugyanazon személy-e, és hogy ugyanazon bűncselekmény miatt folyik-e az eljárás.

Az „ugyanazon terhelt” kritérium megállapítása különösebb gyakorlati nehézséget nem vet fel, ugyanakkor a tárgyalás-előkészítő tanács visszautasította a *Kenyatta és mások-ügyben*³⁴¹ Kenya arra irányuló elfogadhatósági kifogását, hogy „*a hierarchia azonos fokán álló terhelttel szemben már folyamatban van az ICC előtt eljárás*”. A kamara kiemelte, hogy az „ugyanazon terhelt” feltételét konkrétan és ténylegesen ugyanarra az egyénre kell vonatkoztatni.

Ellenben az „ugyanazon cselekmény” kritériumának megítélése az esetjogban már sokkal problematikusabb. Szintén a *Kenyatta és mások-ügyben* a fellebbviteli tanács akként foglalt állást, hogy az „ugyanazon cselekmény” feltételnek tartalmilag az ICC előtti vá-

337 Kovács, 2017, 355. o.

338 *Simone Gbagbo ügye* 43. §.

339 *Simone Gbagbo ügye* 71. §.

340 Római Statútum 20. cikk (3) bekezdés: „Akit másik bíróság a 6., 7. és 8. cikk értelmében tiltott cselekmény miatt már elítélt, a Bíróság ugyanazon cselekményért csak akkor ítélheti el, ha a másik bíróság eljárása:

a) Azt a célt szolgálta, hogy megvédjék az érintett személyt a Bíróság joghatósága alá tartozó büntett miatti büntetőjogi felelősségre vonás alól; vagy

b) Egyébként nem volt a nemzetközi jog által elismert tisztességes eljárás szabályainak megfelelő, független vagy pártatlan eljárás, és úgy folyt le, hogy az adott körülmények között nem felelt meg az érintett személy bíróság elé állítása szándékának”.

341 *Kenyatta és mások-ügy* 50. §.

dakkal meg kell egyeznie.³⁴² A másodfokú kamara az „ugyanazon terhelt, ugyanazon cselekménye” tesztet kisebb módosítással alkalmazta a gyakorlatban, így találóbbr a lefolytatott analízist inkább az „ugyanazon terhelt, tartalmilag ugyanazon cselekménye” tesztként aposztrofálni. Az ítéletet olvasva azonban hiányérzetünk támadhat, mivel a fellebbviteli tanács a továbbiakban nem részletezte, hogy a tartalmi hasonlóságoknak pontosan milyen mértékben kell fennállniuk és mire kell kiterjedniük. E többletfeltétel támasztásával a kamara a normaszövegben lefektetett tesztbe vitatható minőségi flexibilitást csempészett, mely felvetette annak a lehetőségét, hogy egy ügy még akkor is elfogadhatatlannak minősüljön az ICC előtt, ha a nemzeti büntetőeljárás nem teljesen ugyanazon vádpont szerint zajlott, illetve zajlik.

A Főügyészi Hivatal ezzel kapcsolatban *Szajf Kadhafi és al-Senussi ügyében*³⁴³ úgy foglalt állást, hogy „bár a »tartalmilag ugyanazon cselekmény« nem követeli meg, hogy a nemzeti büntetőeljárás az ICC előtti ügy valamennyi jellemzőjével azonosságot mutasson, e kritériumot nem lehet akként értelmezni, ami lehetővé teszi az állam számára, hogy csak a kisebb vétségek esetében folytasson nyomozást” – és ezzel kijátssza az ICC előtti eljárás lefolytatását. 2016-ban a Főügyészi Hivatal azonban az ügyselekczióról és fontossági sorrendről szóló szakpolitikai dokumentumában³⁴⁴ – visszaautalva a fellebbviteli tanács *Ruto és mások-ügyben*³⁴⁵ tett megállapításaira – megerősítette, hogy az „ugyanazon terhelt, tartalmilag ugyanazon cselekménye” kritériumot kell figyelembe venni az elfogadhatósági teszt lefolytatásakor.

További gyakorlati dilemmaként jelenhet meg a „cselekmény” definiálása. A fellebbviteli kamara a *Kenyatta és mások-ügyben* úgy foglalt állást, hogy kiindulási pontként a Római Statútum 58. cikke³⁴⁶ alapján kibocsátott letartóztatási parancsban vagy idézésben, illetve a 61. cikk³⁴⁷ alapján a tárgyalás-előkészítő tanács által megerősített vádindítvány szerinti cselek-

342 *Kenyatta és mások-ügy* 38. §.

343 Prosecution’s Response to “Libyan Government’s further submissions on issues related to the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi”, Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-276-Red2, ICC Pre-Trial Chamber I, 12 February 2013, §§ 28–29 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi és al-Senussi ügye*).

344 ICC Office of the Prosecutor: Policy Paper on Case Selection and Prioritisation, 15 September 2016, elérhető: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20160915_OTP-Policy_Case-Selection_Eng.pdf [Letöltve: 2019. 02. 21.].

345 Judgment on the appeal of the Republic of Kenya against the decision of Pre-Trial Chamber II of 30 May 2011 entitled “Decision on the Application by the Government of Kenya Challenging the Admissibility of the Case Pursuant to Article 19(2)(b) of the Statute”, Prosecutor v. Francis Kirimi Muthaura, Uhuru Muigai Kenyatta and Mohammed Hussein Ali, ICC-01/09-02/11-274, ICC Appeals Chamber, 30 August 2011.

346 A Római Statútum 58. cikke a letartóztatási parancs vagy idézés tárgyalás-előkészítő tanács általi kibocsátásáról rendelkezik. A szakasz szó szerinti idézésétől e ponton eltekintek, egyrészt annak hossza miatt, másrészt pedig azért, mert a benne foglalt részletszabályok megismerése jelen probléma megértése szempontjából nem releváns.

347 A Római Statútum 61. cikke a vád tárgyalás előtti megerősítéséről rendelkezik, mely a tárgyalás-előkészítő tanács hatáskörébe tartozik. A szakasz szó szerinti idézésétől az 58. cikk kapcsán a lábjegyzetekben megfogalmazott okok miatt ez esetben is eltekintek.

ményeket kell alapul venni.³⁴⁸ Így azt, hogy mi minősül tartalmilag egyazon cselekménynek esetről esetre, az ügy összes körülményét figyelembe véve kell a tárgyalás-előkészítő tanácsnak mérlegelnie.³⁴⁹

Mindazonáltal a jogalkalmazóban újabb értelmezési kérdésként merült fel, hogy a „cselekmény” terminológia vizsgálata mind a specifikus ténybeli háttéreseeményeket felöleli-e (történeti tényállás), vagy csupán a terhelt vádiratban szereplő bűncselekményeit? Azaz meg kell-e a kamarának azt is vizsgálnia, hogy a nemzeti vádhatóság ugyanazon tényállás alapján emelt-e vádat, mint az ICC, vagy a történeti tényállás és a vádpontok közötti kapcsolatot figyelmen kívül hagyhatja? A tárgyalás-előkészítő tanácsok gyakorlata a *Laurent Gbagbo ügyében*³⁵⁰ tett megállapítással cseng össze, miszerint egy ICC előtti ügy „specifikus eseményekből tevődik össze, melyek közben egy vagy több beazonosított gyanúsított a bíróság joghatóságába tartozó bűntetteket valószínűsíthetően elkövetett”.³⁵¹ E megközelítés azt sugallja, hogy a „cselekmény” eseményspecifikus fogalom, melyből pedig következik, hogy a kifogást benyújtó félnek az egyes eseményekre hivatkozva kell bizonyítania a beadványában foglalt vádak azonosságát, tehát e kapcsolat nem hagyható figyelmen kívül.

Ellenben a tárgyalás-előkészítő tanács a fenti megközelítését később kissé árnyalta. *Szajf Kadhafi első ügyében* ugyanis arra jutott, hogy a bíróság előtti korábbi ügyekkel ellentétben a kibocsátott letartóztatási parancsban szereplő események felsorolása „nem adja vissza a bűnösség azon sajátos formáját, mely Kadhafi úrral szemben felmerült”, mivel az abban szereplő cselekmények listája „nem kimerítő jellegű”.³⁵² Ebből arra lehet következtetni, hogy a terhelt bűncselekményeinek felsorolását elég példákkal illusztrálni, és valamennyi nemzeti hatóság előtti eljárásban szereplő vád releváns lehet az „ugyanazon cselekmény” vizsgálata szempontjából addig, amíg az ICC előtti eljárás vádpontjaiban szereplő cselekményekkel tartalmilag hasonló bűntetteket fed le, a történeti tényállástól függetlenül. Ez alapján pedig egy állam sikeresen megtámadhatja egy ügy elfogadhatóságát a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt arra hivatkozva, hogy hasonló bűncselekmények miatt nyomoz – tekintet nélkül arra,

348 *Kenyatta és mások-ügy* 39. §

349 *Szajf Kadhafi és al-Senussi ügye* 34. §.

350 Decision on the Prosecutor’s Application Pursuant to Article 58 for a warrant of arrest against Laurent Koudou Gbagbo, Prosecutor v. Laurent Gbagbo, ICC-02/11-01/11-9-Red, ICC Pre-Trial Chamber III, 30 November 2011, § 10.

351 A tárgyalás-előkészítő tanács más ügyekben is ugyanerre a következtetésre jutott. Lásd: Decision concerning Pre-Trial Chamber I’s Decision of 10 February 2006 and the Incorporation of Documents into the Record of the Case against Mr Thomas Lubanga Dyilo, Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06-8-Corr, ICC Pre-Trial Chamber I, 24 February 2006, § 3 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Lubanga-ügy*); valamint Decision on the Prosecution Application under Article 58(7) of the Statute, Prosecutor v. Ahmad Harun and Ali Kushayb, ICC-02/05-01/07-1-Corr, ICC Pre-Trial Chamber I, 27 April 2007, § 14.

352 *Szajf Kadhafi és al-Senussi ügye* 81–83. §§.

hogy e bűncselekmények az ICC előtti vádpontokkal adekvát történeti tényállást takarnak vagy sem. Ezzel a kamara a Főügyészi Hivatal meglátásával is szembefordult az esemény-specifikus mérlegelés és az egyes események elkövetési ideje és helye beazonosításának szükségessége kapcsán, mivel előbbi szerint a „cselekmény” olyan „büntetendő cselekményekre utal, amelyek egy meghatározott helyen és időben, egy bizonyos eseménysorozat részeként történnek meg”.³⁵³

(iv) Végül a 17. cikk (1) bekezdés d) pontja kimondja, hogy az ICC akkor is megszünteti az eljárást, ha az ügy súlya nem indokolja, hogy a bíróság tovább folytassa azt. A rendelkezés jogpolitikai indoka mögött az a meglátás húzódik, hogy az ICC egy olyan állandó jellegű büntetőbírói fórum, amely a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb bűntettek szankcionálására hivatott.

A bűntettek „súlyát” a Római Statútum nem definiálja, annak pontos tartalma tűri a vitát. E fogalom kibontására a tárgyalás-előkészítő tanács a *Lubanga-ügyben* vállalkozott akkor, amikor a terhelt elleni letartóztatási parancsot kibocsátotta 2006-ban. A kamara elsőként felhívta a figyelmet a 17. cikk (1) bekezdésének *chapeau-jában* szereplő megfogalmazására, mely úgy szól, hogy „a Preambulum 10. bekezdésére és az 1. cikkre tekintettel a Bíróság az ügyet elfogadhatatlannak minősíti, ha [...]”, és arra jutott, hogy e rendelkezés eltérést nem engedő norma:³⁵⁴ ha a 17. cikkben szereplő esetkörök fennállnak, akkor az ügyet elfogadhatatlannak kell nyilvánítani. (A tanács a Római Statútum angol nyelvű hiteles szövegét alapul véve a „shall” segédige használatát hangsúlyozta.) Tehát az ügy elfogadhatatlan akkor is, ha annak súlya nem indokolja a Nemzetközi Büntetőbíróság további eljárását.³⁵⁵

A tárgyalás-előkészítő tanács felhívta rá a figyelmet, hogy a súlyosság kritériuma két különböző szakban is értékelendő az ICC eljárása során. Az első az, amikor a Főügyészi Hivatal azt mérlegeli, hogy az előzetes vizsgálat lezárása után egy absztrakt helyzetben kezdeményezzen-e nyomozást, a második pedig az, amikor a nyomozás után azt mérlegeli, hogy egy konkrét ügyben egy konkrét terhelt ellen emeljen-e vádat.³⁵⁶

A *Lubanga-ügyben* eljáró tanács a súlyosság feltételének minőségi tényezőit illetően kifejtette, hogy a bűncselekményeknek jellegüket tekintve szisztematikusnak vagy széles körűnek kell lenniük, azaz „izolált” deliktumok nem alapozhatják meg az ICC joghatóságát, míg másik mérlegelési szempontként a bűncselekmények által a nemzetközi közösség egész-

353 *SzaifKadhafi és al-Senussi ügye* 78. §, valamint a határozat 175. és 176. lábjegyzete.

354 Tehát a norma nem diszpozitív, ugyanakkor kógens rendelkezésnek szándékosan nem nevezem a *ius cogens* sajátos nemzetközi jogi jelentésével való összekeverés elkerülése érdekében.

355 *Lubanga-ügy* 43. §.

356 *Lubanga-ügy* 44. §.

szében kiváltott kollektív rémületet emelte ki.³⁵⁷ Hozzátette, hogy a súlyossági kritérium státútumba foglalásával a jogalkotó célja az volt, hogy ezzel is erősítse az ICC előtti eljárások elrettentő hatását.³⁵⁸ A kamara e helyütt az elrettentő hatás és a generális prevenció tekintetében egyéb faktorok fontosságáról is szólt. Egyrészt fontosnak tartotta annak számbavételét, hogy milyen pozícióban lévő elkövető ellen kezdeményez eljárást a Főügyészi Hivatal, másrészt pedig, hogy a terhelt mennyiben játszott kulcsszerepet a szisztematikus vagy széles körű bűncselekmények előfordulásában. Továbbá az állami szereplők, nem állami szereplők, szervezetek és fegyveres csoportok elkövetésben való részvételét emelte ki azzal, hogy az ICC előtt mindig azoknak az egyéneknek kell felelniük, akik főszerepet játszottak a nemzetközi büntettek eskalálásában.³⁵⁹

A 17. cikket olvasva kitűnik, hogy valamennyi vizsgálati kritériumot átszövi a „megfelelő” eljárás sztenderdje, amely nem más, mint a nemzeti eljárásokra vonatkoztatott minőségi mérce.³⁶⁰ A római diplomáciai konferencián felmerült álláspontok ismeretében megállapítható, hogy a részt vevő államok a „hatékony” jelzöt szándékosan nem használták annak túlzott konkrétsága miatt. Ezért esett utóbb a választás inkább a „megfelelő” jelzőre, mely bár széles körű elismerésnek örvendett, ennek használatát is sokan elleneztek pont azért, mert jelentése nagyon absztrakt és túlzottan homályos természetű.³⁶¹

Ráadásul a „megfelelőség” fogalmát a Római Statútum sehol sem definiálja. Az értelmezés tekintetében annyi bizonyos, hogy a „megfelelő” jelentését a „jóhíszeműétől” el kell határolni, mivel attól, hogy egy állam jóhíszemű a büntetőeljárás lefolytatását tekintve, attól még nem biztos, hogy eljárása érdemi is.³⁶² Talán *Andreas Zimmermann* lényeglátása tűnik a legmeggyőzőbbnek, amikor azt írja, hogy *„egy eljárás akkor megfelelő, ha valóban arra irányul, hogy a terheltet felelősségre vonják, nem pedig egy, a vádlott tényleges büntetőeljárástól való megóvását szolgáló, megrendezett színjáték zajlik bírósági díszletek között”*.³⁶³

E helyütt továbbá megjegyzendő, hogy a nemzetközi emberi jogi sztenderdeknek – különösen a tisztességes eljáráshoz való jognak – való megfelelés vizsgálata érdekes megítélés alá esik a komplementaritás szempontjából akkor, ha figyelembe vesszük, hogy az ICC nem minősül sem nemzetközi fellebbviteli bírói fórumnak, sem emberi jogi bíróságnak. Utóbbit tükrözi, hogy a római konferencián egyértelműen elutasították Olaszország arra vonatkozó javaslatát,³⁶⁴ hogy a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme *prima*

357 *Lubanga-ügy* 46. §.

358 *Lubanga-ügy* 48. §.

359 *Lubanga-ügy* 51–52. §§.

360 Holmes, 1999, 49. o.

361 Holmes, 2002, 674. o.

362 Holmes, 2002, 674. o.

363 Zimmermann, 1998, 184. o.

364 Draft Proposal by Italy, UN Doc. A/AC.249/1997/WG.3/IP.4, 5 August 1997.

facie ok legyen egy ügy ICC előtti elfogadhatóságához³⁶⁵ – tehát „pusztán” az alapján nem lehet kimondani az állam hajlandóságának hiányát, hogy a nemzeti büntetőeljárás nem felel meg mindenben a nemzetközi emberi jogi sztenderdeknek. Ha így volna, az ICC a nemzeti büntetőbíróóságok fellebbviteli fórumává válna, ami viszont ellentétben állna a komplementaritással és általában véve a Római Statútummal.³⁶⁶ A többségi szakirodalmi álláspont³⁶⁷ ellenben elismeri azt, hogy a vádlott jogainak „durva” megsértése a hajlandóság hiányát jelentheti.

7.3. Az állami hatóságok hajlandóságának és képességének hiánya a Főügyészi Hivatal szakértői véleményében

Jóllehet az ICC Főügyészi Hivatalának nem hivatalos szakértői véleményei (*expert papers*) és szakpolitikai dokumentumai (*policy papers*) normatív erővel nem rendelkeznek, mind a jogtudomány, mind a jogalkalmazás számára hasznos értelmezési segédletként funkcionálnak. Ez alól a komplementaritásról szóló szakértői vélemény sem kivétel, mely az elfogadhatóság elemeinek megértéséhez közelebb vihet minket.

A közjogi méltóságok és állami tisztviselők gyakori érintettsége a nemzetközi bűncselekmények elkövetésében tendenciózusnak mondható, és nem ritka eset, amikor az állam különféle kifinomult módszereket alkalmaz annak érdekében, hogy a politikai elithez tartozó személyek bűnösségét elfedje, büntetteiket „tisztára mossa”. Ugyanakkor az állami hatóságok hajlandóságának hiánya politikailag érzékeny és bizonyíthatóságát tekintve technikailag nehéz.³⁶⁸ A fentieket figyelembe véve, a Római Statútum 17. cikk (2) bekezdés a)–c) pontjai szerint az állam hajlandóságának hiánya akkor állapítható meg, (i) ha az állam az eljárást azért folytatta vagy folytatja le, illetőleg az állami bíróság azért hozott határozatot, hogy az érintett személyt kivonja az ICC joghatósága alá tartozó, az 5. cikk szerinti büntettekért való büntetőjogi felelősségre vonás alól [17. cikk (2) bekezdés a) pont]; vagy (ii) ha az eljárás folyamán indokolatlan késedelem következett be, amely az adott körülmények között összeegyeztethetetlen az érintett személy bíróság elé állításának szándékával [17. cikk (2) bekezdés b) pont]; vagy (iii) ha az eljárást nem függetlenül és pártatlanul folytatták vagy folytatják le, hanem oly módon, hogy adott körülmények között az összeegyeztethetetlen az érintett személy bíróság elé állításának szándékával [17. cikk (2) bekezdés c) pont]. Utóbbi

365 Holmes, 1999, 50. o.

366 Fife, 2000, 66–67. o.

367 Mégret és Samson, 2013, 585–586. o.; Tedeschini, 2015, 80. o.

368 Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, § 44.

az állam részéről egyfajta szándékos és szubjektív döntést feltételez, amely a felelősségre vonás elkerülésére irányul.³⁶⁹

A Főügyési Hivatal szakértői véleménye kitér arra, hogy állami szinten sem okvetlenül egységes az egyes hatóságok hajlandósága. Például lehet, hogy a „bírói ág” hajlandó lenne az eljárást lefolytatni, ám a végrehajtó ág nem, és elképzelhető a „szelektív hajlandóság” is, amikor az állami hatóságok az ellenzéki lázadó csoportok által elkövetett bűncselekmények miatti felelősségre vonásra nyitottak, ám a kormányzathoz kötődő bűncselekmények vonatkozásában már vonakodnak igazságot szolgáltatni.³⁷⁰

Megjegyzendő továbbá, hogy a hajlandóság vizsgálatánál eljárási és intézményes tényezőket kell értékelni, nem pedig a lefolytatott eljárás eredményét. Ha például a helyi bíróság úgy dönt, hogy a vádlottat felmenti, még ha észszerűen úgy is tűnik, hogy el kellett volna a terheltet ítélnie, az ICC akkor sem alapozhatja erre a hajlandóság hiányát, ugyanis ez sértené – mintegy predestinálná – a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogát – tudniillik az ártatlanság vélelmét – a nemzetközi eljárás során.³⁷¹

A szakértői véleményből kitűnik, hogy a hajlandóság értékelésekor a hatóságok motivációját nemcsak vélelmezni, hanem bizonyítani is kell, azaz hogy a cél az elkövető büntetőjogi felelősségre vonástól való megóvása. Utóbbira a politikai befolyásra, szándékos akadályoztatásra és késedelemre vonatkozó bizonyítékokból lehet következtetni, továbbá az olyan „intézményes tökéletlenségekből”, mint a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság politikai alárendeltsége, valamint olyan eljárási szabálytalanságokból, melyek az érdemi nyomozás és büntetőeljárás hiányára utalnak. Értelemszerűen e faktorok kevert elegye is a hajlandóság hiányára enged asszociálni.³⁷² (Utóbbi elemet a Főügyési Hivatal külön hangsúlyozta a BT-nek készített egyik jelentésében, külön kiemelve, hogy egy állam elsődlegesen akkor nem hajlandó a nyomozás vagy a büntetőeljárás lefolytatására, ha magatartása azt célozza, hogy a gyanúsítottat a felelősségre vonástól megóvj.)³⁷³

Végül, de nem utolsósorban a Főügyési Hivatal véleményének 4. számú mellékletében találhatunk fogódzókat a hajlandóság hiányának feltárásához. Ami az elkövető büntetőjogi felelősségre vonástól való megóvását illeti, a vélemény szerint e célzat a „bennfentesek” vallomásaival, írásbeli dokumentumokkal (például hatályos jogszabályokkal, parancsokkal, amnesztiáról szóló rendeletekkel, utasításokkal, magánlevelezéssel) bizonyítható,

369 Saxum, 2009–2010, 3. o.

370 Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, § 45.

371 Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, § 46.

372 Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, § 47.

373 Report of the Prosecutor on Darfur to the UN Security Council: Highlights and Analysis, Citizens for Global Solutions, 2005, § 2, elérhető: <https://globalsolutions.org/search/node/darfur> [Letöltve: 2016. 06. 12.].

csakúgy, mint szakértők vallomásaival, akik tanúbizonyságot tudnak tenni a rendszer átpolitizáltságáról.

Az állami hatóságok képességét illetően a Főügyészi Hivatal szakértői véleménye a késedelem tekintetében leszögezi, hogy valamennyi eljárási szakaszban azt kell megvizsgálni, hogy az arányban áll-e a más – hasonlóan összetett – ügyekben szokásosnak mondható késedelem időtartamával, hogy igazolható-e, és hogy összeegyeztethető-e az elkövető felelősségre vonásának szándékával. A függetlenség magyarázata során a szakértői vélemény az ügyészség és a bíróság autonómiáját, az ügyészek és bírák kinevezésének menetét, a kormányzó hatalom természetét, a nyomozásba és büntetőeljárásba való politikai befolyás mértékét, valamint a bírósági ítéletek „előre eldöntött” jellegét emeli ki. Az utolsó értékelésre számot tartó elem a pártatlanság fogalma, melynek kapcsán a Főügyészi Hivatal véleménye a gyanúsítottak és az eljáró hatóságok között esetlegesen előforduló és elfogultságot megalapozó tényezőkre hívja fel a figyelmet. A 4. számú melléklet olyan körülményeket sorakoztat fel, amelyek önmagukban nem alapozzák meg a hajlandóság hiányát, azonban a fentebb felsorolt tényezőkhöz társulva már számításba veendő. Így például, ha a hatóságok a bűncselekmények elkövetéséről tudva semmilyen eljárást nem kezdeményeznek, vagy ha sok eljárás indult, ám észszerű időn belül egyik sem fejeződött be, vagy ha a nyomozás maga nem érdemi, vagy ha az eljárás során felhasznált bizonyítékok nem megfelelőek, vagy ha a nyomozók, ügyészek, bírák merőben eltérnek az ügyben a szokásos gyakorlattól.³⁷⁴

Az állam hajlandóságának hiányával összehasonlítva az eljárás lefolytatására vonatkozó képesség hiányának megállapítása némileg egyszerűbbnek bizonyul az ICC szemszögéből nézve, mivel ezt a kritériumot több objektív tényező határozza meg. A Római Statútum 17. cikk (3) bekezdése szerint: *„Amikor adott ügyben [a Bíróság] megállapítja, hogy az Állam nem hajlandó az eljárás lefolytatására, a Bíróság megvizsgálja, hogy az Állam, saját nemzeti igazságszolgáltatásának teljes vagy súlyos összeomlása vagy hiánya miatt képtelen arra, hogy a vádlottat elfogja, vagy a szükséges bizonyítékokhoz és tanúvallomásokhoz hozzájusson, vagy egyébként az eljárást lefolytassa”*. A fentieket summázva tehát az állam akkor képtelen a büntetőeljárás lefolytatására, ha bírósági rendszere összeomlott vagy elérhetetlen.

Azonban azt a statútum nem tisztázza, hogy az állam tehetetlenségének megállapítására konkrétan milyen eljárásban és milyen tényezők figyelembevételével kerüljön sor. A már fentebb is említett jelentésben a Főügyészi Hivatal kifejtette, hogy az állam az eljárás lefolytatására akkor nem képes, ha jogrendszere „nem létezik”, vagy „átszövi” a társadalmi

374 Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, Annex 4: List of indicia of unwillingness or inability to genuinely carry out proceedings.

elégedetlenség, a háború, illetve a korrupció.³⁷⁵ Ezáltal az állam tértelensége az emberi erőforrás és intézmények hiányából ered, amikor is az állam jogrendszere, illetőleg közigazgatása teljesen összeomlott.³⁷⁶

A Főügyészi Hivatal nem hivatalos szakértői véleményének 4. számú melléklete az eljáró hatóságok képességének hiányára utaló tényezőket is felsorakoztat, melyek a szükséges emberi erőforrások (nyomozók, ügyészek, bírák) hiánya, a bírósági infrastruktúra hiánya, a megfelelő büntető anyagi vagy eljárásjogi jogszabályok hiánya, a bírói igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés hiánya, továbbá amnesztia és mentelmi jog indokolatlan alkalmazása.

7.4. Az elfogadhatóság megtámadása a Római Statútum 19. cikke alapján

Az ICC csakúgy, mint a nemzeti hatóságok, valamennyi előtte lévő ügyben köteles saját joghatóságát *ex officio* vizsgálni, mely kötelezettség gyakorlati címzettje a Főügyészi Hivatal és az adott ügyben kompetens tárgyalás-előkészítő tanács. A Római Statútum 19. cikk (2) bekezdés a)–c) pontjai³⁷⁷ ezzel összhangban lehetőséget biztosítanak arra, hogy az arra jogosultak a tárgyalás-előkészítő szakban joghatósági vagy elfogadhatósági kifogást nyújtsanak be a bírósághoz.

Kifogást tehet (i) a vádlott vagy az a személy, akivel szemben letartóztatási parancsot, illetve az 58. cikk³⁷⁸ szerint idézést bocsátottak ki; (ii) az ügyben joghatósággal

375 Report of the Prosecutor on Darfur to the UN Security Council: Highlights and Analysis, Citizens for Global Solutions, § 6.

376 Saxum, 2009–2010, 4. o.

377 Római Statútum 19. cikk (2) bekezdés: „Az ügy elfogadhatóságát a 17. cikkben meghatározott indokkal vagy a Bíróság joghatóságát kifogással megtámadhatja:

- a) A vádlott, vagy az a személy, akivel szemben elfogatóparancsot, illetve az 58. cikk szerint idézést bocsátottak ki;
- b) Az ügyben joghatósággal rendelkező Állam, azzal az indokkal, hogy az ügyben nyomozást folytatott vagy folytatott, illetőleg az ügyben a büntetőeljárás lefolytatása folyamatban van, vagy azt lefolytatták; vagy
- c) Az az Állam, amelytől a 12. cikk értelmében a joghatóság elfogadását be kell szerezni.”

378 Római Statútum 58. cikk: „(1) A tárgyalás-előkészítő tanács a főügyész megkeresésére, a nyomozás megkezdése után bármikor kibocsáthat elfogatóparancsot, ha a főügyész által benyújtott kérelem és bizonyítékok vagy más információk megvizsgálása után meggyőződött arról, hogy:

- a) Alapos gyanú áll fenn arra nézve, hogy az adott személy a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekményt követett el; és
- b) A személy letartóztatása szükségesnek látszik annak biztosítása érdekében, hogy:
 - (i) A személy a tárgyaláson megjelenjen,
 - (ii) A személy ne akadályozza vagy veszélyeztesse a nyomozást vagy a bírósági eljárást, vagy
 - (iii) Ha helyzet úgy kívánja, megakadályozzák, hogy az adott személy folytassa a bűncselekmény vagy olyan kapcsolódó bűncselekmény elkövetését, amely a Bíróság joghatósága alá tartozik, és ugyanazon körülményekből származik.
- (2) A főügyész megkeresése a következő adatokat tartalmazza:
 - a) A személy nevét és más fontos személyi adatait;
 - b) A személy által feltehetően elkövetett, és a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekmények pontos tényállását;

rendelkező állam azzal az indokkal, hogy az ügyben nyomozást folytat vagy folytatott, illetőleg az ügyben a büntetőeljárás lefolytatása folyamatban van, vagy azt lefolytatták; vagy (iii) az az állam, amelytől a 12. cikk³⁷⁹ értelmében a joghatóság elfogadását be kell szerezni.

A 19. cikk eredetileg a joghatóság körül keletkező esetleges jogviták eldöntése érdekében került bele a Római Statútumba, ellenben mára már az állami szuverenitásért vívott csaták látens fegyverévé avanzsálódott.³⁸⁰ E rendelkezés szerinti eljárás résztvevői az ügyészség, a védők és az áldozatok képviselői lehetnek, ám az államok részvétele némileg vitatott azokban az esetekben, amikor valamely másik fél indítványozta az eljárást. A tárgyalás-előkészítő tanács a *Kenyatta és mások-ügyben* kimondta, hogy ha a védelem kezdeményezi az elfogadhatósági eljárást, akkor abban az állam nem vehet részt. Utóbbi csak akkor lehet perbeli fél a 19. cikk szerinti eljárásban, ha abban való érdekeltisége az ICC statútumából egyértelműen következik, így például a 19. cikk (2) bekezdés b) pontja szerint maga nyújtott be kifogást.

c) Azon tények rövid leírását, amelyekről azt állítják, hogy amelyekre a feltételezett bűncselekményeket alapozzák;

d) Azon bizonyítékok és egyéb információk összefoglalását, amelyek alátámasztják annak az alapos gyanút, hogy az adott személy a bűncselekményt elkövette; és

e) Azoknak az okoknak az ismertetését, amelyek miatt a főügyész szükségesnek tartja a személy letartóztatását.

(3) Az elfogatóparancs tartalmazza:

a) A személy nevét és más fontos személyi adatait;

b) A Bíróság joghatósága alá tartozó azon bűncselekmények pontos tényállását, amelyek miatt a személy letartóztatását kéri;

c) Azon tények rövid leírását, amelyek a feltételezett bűncselekmények részét képezik.

(4) Az elfogatóparancs addig marad hatályban, amíg a Bíróság másképp nem határoz.

(5) Az elfogatóparancs alapján a Bíróság kérheti a személynek a IX. Fejezet szerinti előzetes letartóztatását, vagy letartóztatását és átadását.

(6) A főügyész kérheti a tárgyalás-előkészítő tanácsot, hogy módosítsa az elfogatóparancsot a benne foglalt bűncselekmények minősítésének megváltoztatásával vagy új bűncselekményekkel való kiegészítésével. A tárgyalás-előkészítő tanács módosítja az elfogatóparancsot, ha alapos gyanú áll fenn arra nézve, hogy a személy elkövette a megváltoztatott minősítésű bűncselekményeket, illetve a további bűncselekményeket.

(7) Az elfogatóparancs helyett a főügyész a tárgyalás-előkészítő tanácstól idézés kibocsátását is kérheti. Ha a tárgyalás-előkészítő tanács meggyőződött arról, hogy alapos gyanú áll fenn arra nézve, hogy az adott személy elkövette a terhére rótt bűncselekményt, és az idézés elegendő annak biztosítására, hogy a személy megjeljen a Bíróság előtt, idézést bocsát ki, (a fogva tartáson kívüli) szabadságot korlátozó feltételekkel vagy ezek nélkül, ha arról a nemzeti jog is rendelkezik. Az idézés a következő adatokat tartalmazza:

a) Az érintett személy nevét és az azonosításához célszerű minden más adatot;

b) Azt a pontos időpontot, amikor az érintett személynek meg kell jelennie;

c) Annak a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekménynek a pontos tényállását, melynek elkövetésével az adott személyt gyanúsítják; és

d) Azon tények rövid leírását, amelyek a feltételezett bűncselekmény részét képezik. Az idézést az adott személynek kézbesítik."

379 Római Statútum 12. cikk (3) bekezdés: „Ha Bíróság joghatóságának olyan Állam általi elfogadása szükséges a 2. bekezdés szerinti célból, amely a jelen Statútumban nem Részes Állam, az adott Állam a hivatalvezetőhöz benyújtott nyilatkozattal elfogadhatja az adott bűncselekmény tekintetében a Bíróság joghatóságát. Az elfogadó Állam késedelem és kivétel nélkül a IX. Fejezetben meghatározottak szerint együttműködik a Bírósággal.”

380 Stahn, 2015, 328. o.

A bíróság tárgyalás-előkészítő tanácsa e következtetéssel párhuzamosan megjegyezte, hogy ez nem jelenti egyben azt, hogy az eljárás során a jövőben az állam érdekeltsége egyáltalán nem merülhet fel.³⁸¹

7.4.1. Esetjogi kontrasztok: Líbia elfogadhatósági kifogásai

A Főügyészi Hivatal a komplementaritás gyakorlati értelmezéséről szóló szakértői véleményében külön kitér a kiegészítő joghatóság érvényesülésére a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt szituációkban. Ebben kimondja, hogy a komplementaritás „ugyanolyan” szerepet játszik ezekben a helyzetekben, mint a részes államok által kezdeményezett és a *proprio motu* indított eljárásokban, ugyanakkor e megállapítás némi árnyalást igényel: a komplementaritás általános érvényesülése ugyanis nem jelent egyet azzal, hogy a BT az általa indított eljárásokban az elfogadhatóság előzetes vizsgálatára jogosult,³⁸² mivel ez a Főügyészi Hivatal és a tárgyalás-előkészítő tanács kizárólagos hatáskörébe tartozik.³⁸³ Ezért a komplementaritás szerepe a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárásokban – azok „dinamikai” különbségei miatt – rendkívül sajátos, különös tekintettel az időtényezőre.

Carsten Stahn emlékeztet rá, hogy az idő rövideje okán az ICC kiegészítő joghatósági feltételeinek maradéktalan fennállása e szituációkban a legvalószínűbb annak ellenére, hogy természetesen ekkor is „ugyanúgy” lehetősége van arra a (poszt)konfliktusos államoknak, hogy érdemi eljárást indítsanak vagy folytassanak – csak éppen ennek megvalósítására nagyon kevés idő áll rendelkezésükre.³⁸⁴ A Biztonsági Tanács a dárfúri helyzetet 2005. március 31-én utalta az ICC elé, majd a Főügyészi Hivatal a nyomozás megindításáról két hónappal később határozott. Ugyanerre Líbia öt napot kapott: a BT 1970. (2011) – egyhangúan és rekordgyorsasággal elfogadott – határozata 2011. február 26-án látott napvilágot, *Luis Moreno-Ocampo* március 3-án bejelentette az előzetes vizsgálat lezárását és a nyomozás megindítását, három hónappal később pedig a tárgyalás-előkészítő tanács kibocsátotta a terheltek elleni letartóztatási parancsokat. Ezen „fénysebességű” eljárási cselekményekkel a Főügyészi Hivatal minden bizonnyal a büntetlenség elleni harc melletti elkötelezettségét és arra gyakorolt hatását próbálta maximalizálni,³⁸⁵ ellenben ehelyett inkább arra világított rá, hogy

381 *Kenyatta és mások-ügy* 9. §.

382 A komplementaritást az előzetes vizsgálat alá vont helyzetek esetén még nem, csak a konkrét esetek sajátosságait figyelembe véve lehet vizsgálni. Utóbbi egyrészt a Főügyészi Hivatal teszi meg a vádemelés alkalmával, másrészt a tárgyalás-előkészítő tanács a vád megerősítése, illetve a fellebbviteli tanács az elfogadhatósági kifogások elbírálása során.

383 Informal expert paper: The principle of complementarity in practice, §§ 68–70.

384 Stahn, 2015, 309. o.

385 Hobbs, 2012–2013, 22. o.

a komplementaritás kibontakozását a BT által kezdeményezett eljárásokban az időtényező meggátolhatja.

Ennek ellenére a bírói gyakorlat számos értelmezési hozadékkal járult hozzá a komplementaritás kibontásához – mely elv lényegében véve meghatározza az ICC szerepét és helyét a nemzetközi jogrendben – a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárásokban is, különös tekintettel *Szajf Kadhafi*³⁸⁶ és *Abdullah al-Senussi ügyeire*.³⁸⁷ Így a továbbiakban a líbiai helyzet segítségével kerül bemutatásra, hogy milyen további gyakorlati kérdések kerültek felszínre a komplementaritással kapcsolatban a BT által az ICC elé vitt helyzetekben. A *Szajf Kadhafi* és *Abdullah al-Senussi ügyeiben* hozott határozatok indokolását a tárgyalás-előkészítő tanács a Római Statútum 17. cikke mentén haladva két logikai láncra fűzte fel: az állam eljárási képességének hiányát elemezte a 17. cikk (3) bekezdése tükrében; valamint azt vizsgálta meg, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme milyen mértékben veendő figyelembe az eljárási hajlandóság hiányának vizsgálata során. Utóbbiak fényében ugyanaz az eljáró kamara a két ügyben eltérő következtetésre jutott: az *al-Senussi-ügyben* Líbia elfogadhatósági kifogásának helyt adott és az eljárást megszüntette, míg *Szajf Kadhafi első ügyében* az elfogadhatósági kifogást elutasította. A monográfia soron következő része tehát e két határozat elemzésére tesz kísérletet, majd rátér a *Kadhafi második ügyében* ismételten elutasított elfogadhatósági kifogásra.

7.4.1.1. *Szajf Kadhafi* első ügyének elfogadhatósága a tárgyalás-előkészítő tanács határozata tükrében

Líbia a Római Statútum 19. cikk (2) bekezdés a) pontja alapján elfogadhatósági kifogást nyújtott be *Szajf Kadhafi ügyében* a Nemzetközi Büntetőbírósághoz 2012. május 1-jén arra hivatkozva, hogy a nemzeti igazságszolgáltatási szervek aktívan nyomoznak az ügyében.³⁸⁸ A tárgyalás-előkészítő tanács a kifogást elbíráló határozatot 2013. május 31-én hozta meg, melyben megállapította, hogy *Szajf al-Iszlám Kadhafi ügye*³⁸⁹ elfogadható az ICC előtt, Líbia kifogását pedig elutasította.

A tárgyalás-előkészítő tanács elsőfokú határozata a fellebbviteli tanács addigi joggyakorlatával összhangban megerősítette, hogy bár a komplementaritás elvének tükrében a nemzeti büntetőeljárások élveznek preferenciát, ez nem mentesíti a kifogást tevő államot

386 Az ügyről bővebben lásd a Nemzetközi Büntetőbíróság honlapját: <https://www.icc-cpi.int/libya/gaddafi> [Letöltve: 2019. 12. 09.].

387 Az ügyről bővebben lásd a Nemzetközi Büntetőbíróság honlapját: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1034&ln=en> [Letöltve: 2019. 12. 09.].

388 Application on behalf of the Government of Libya pursuant to Article 19 of the ICC Statute, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-130-RedICC Pre-Trial Chamber I, 1 May 2012.

389 *Szajf Kadhafi* ügyeinek elemzését lásd bővebben: Kovács, 2020, 72–76.

a bizonyítási teher alól. Mivel *Szajf Kadhafi ügyében* pontosan ez volt a helyzet, így Líbiának kellett (volna) azt bizonyítania, hogy konkrét lépéseket tesz az egykori *de facto* miniszterelnök megfelelő felelősségre vonásának irányába.³⁹⁰

Az ügyben elsőként megválaszolendő kérdés az volt, hogy a líbiai és az ICC előtti eljárás „ugyanazon cselekmény” miatt folyik-e? A tárgyalás-előkészítő tanács – szintén a bíróság korábbi esetjoga fényében – abból indult ki, hogy az analízis során a történeti tényállás szerinti cselekményeket és nem azok büntetőjogi minősítését kell alapul venni. Líbia büntető törvénykönyve az emberiség elleni bűncselekményeket a vádban szereplő büntettek elkövetésének idején nem szankcionálta, ám ez a bíróság értékelése szerint nem jelentette azt *per se*, hogy más minősítéssel nem történhetett volna meg ugyanazon történeti tényállás alapján a megfelelő felelősségre vonás. Sőt az eljáró tanács rávilágított arra, hogy az sem szükséges az ügy elfogadhatatlanságának megállapításához, hogy a nemzeti eljárás valamennyi letartóztatási parancsban szereplő vádpontot felölelje: elég, ha a cselekmények ugyanazon „*eseményisorozat részeként történnek meg*”.³⁹¹ A tárgyalás-előkészítő tanács végső következtetése azt volt, hogy bár valóban történtek „*előremutató lépések*” *Szajf Kadhafi* felelősségre vonásának irányába, Líbia nem tudta bizonyítani, hogy a helyi hatóságok „ugyanazon cselekmények” okán folytatnak eljárást, mint az ICC.

Ahogy az a fellebbviteli tanács 2009-ben a *Katanga-ügyben* megfogalmazta, az eljárási hajlandóság és képesség csak akkor vizsgálható, ha a bíróság meggyőződött róla, hogy a nemzeti és a nemzetközi bünvádi eljárás tárgyát „ugyanazon cselekmények” képezik, máskülönben – az eljáró másodfokú tanácsot szó szerint idézve – „*a ló elé fognánk be a szekeret*”.³⁹² Ezzel szemben a tárgyalás-előkészítő tanács figyelme jelen ügyben azután szegeződött az eljárási képesség hiányára, hogy a tettazonosság kritériumának nemteljesülését már megállapította. Az elsőfokú kamara végül kimondta Líbia eljárási képességének hiányát, nyitva hagyva a kérdést, hogy vajon önmagában az „ugyanazon személy, ugyanazon cselekménye” tesztre alapozva is az ügy elfogadhatóságáról határozott volna? Az analízis sorrendje és logikai íve diszsonáns, tekintettel arra, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács azt is kimondta, hogy az eljárási hajlandóságot azért nem vizsgálta meg, mert az eljárási képesség hiányának megállapításával az ügy elfogadhatósága már úgysis eldőlt.³⁹³

A vizsgálat kronológiája tehát a *Katanga-ügyben* megállapított „lépcsőzetes” sorrend szerint logikus: (i) először az „ugyanazon személy, ugyanazon cselekménye” tesztre érdemes

390 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 52–54. §§.

391 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 113. §.

392 *Katanga-ügy* 78. §.

393 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 138. §.

fókuszálni, ha annak eredménye pozitív, akkor (ii) az eljárási képességre, ha pedig annak is pozitív a megítélése, akkor következhet (iii) az eljárási hajlandóság értékelése. Megállapítható tehát, hogy a leginkább objektív faktor irányából a leginkább szubjektív faktor irányába észszerű a vizsgálatot lefolytatni.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a gyakorlatban e szempontokat nem lehet vegyisztán, egymástól elkülönítve kezelni: az „ugyanazon személy, ugyanazon cselekménye” teszt kiértékelése során okvetlenül szükséges bizonyos mértékben a hatóságok eljárási hajlandóságának – mintegy „járulékos” – figyelembevétele is, melyre a határozat azon sora enged következtetni, hogy „*a benyújtott bizonyítékok kielégítő mértékben demonstrálták, hogy a líbiai hatóságok számos előremutató lépést tettek Kadhafi úr büntetőjogi felelősségre vonásának irányába*”³⁹⁴ (mely megállapítás egyébiránt nehezen egyeztethető össze az eljárási hajlandóság hiányával).

Ami az eljárási képesség részletes elemzését illeti, az elsőfokon eljáró kamara az állami jogrendszerből, annak büntető anyagi és eljárásjogi jogintézményeiből indult ki. A líbiai büntető eljárásjogi kódex rendelkezései közül a 106. §-t emelte ki, mely előírja, hogy a terheltnek a nyomozati szakasztól kezdődően joga van a védőhöz – mind akkor, amikor az ügyészség kihallgatja, mind akkor, amikor a tanúkkal szembesítik.³⁹⁵ Líbia beadványában arra hivatkozott, hogy az igazságügyi minisztérium felvette a kapcsolatot az abban illetékes szervekkel azért, hogy *Szajf Kadhafi* számára megfelelő jogi képviselőt biztosíthassanak, ám a kifogás benyújtásáig – a magas fokú biztonsági kockázat miatt – nem tudtak még védőt kirendelni. Azt is kiemelte, hogy *Kadhafi* kihallgatása során a jogi képviselő jelenlétének nélkülözésével nem követtek el jogsértést, mert utóbbi csak akkor jogellenes, ha a kirendelés már korábban megtörtént.³⁹⁶

Ezen érvek dacára a tárgyalás-előkészítő tanács a Római Statútum 17. cikk (3) bekezdése értelmében megállapította, hogy a nemzeti igazságszolgáltatási rendszer „elérhetetlen” a terhelt számára, mivel a líbiai hatóságok sem a vádlottat, sem a tanúkat nem voltak képesek előállítani.³⁹⁷ Felhívta rá a figyelmet, hogy az elfogadhatóság vizsgálatakor *Szajf Kadhafit* egy zintani irreguláris milícia tartotta fogva, akit a központi kormányzat erőfeszítéseinek dacára sem sikerült kézre keríteni, és mivel a líbiai büntető eljárásjog alapján *in absentia* tárgyaláson a vádlott bűnösségét megállapítani nem lehet, az eljárás lefolytatása sem lehetséges.³⁹⁸

394 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 52–54. §§.

395 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 201–202. §§.

396 Tedeschini, 2013, 84. o.

397 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 205. §.

398 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 206–208. §§.

A határozatot összegezve elmondható, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács anélkül mondta ki a líbiai hatóságok képtelenségét a megfelelő eljárás lefolytatása tekintetében, hogy az elfogadhatósági teszt hajlandóságra vonatkozó kérdéseit érdemben megvizsgálta volna.³⁹⁹ Abban azonban a korábbi határozatokhoz hű maradt, hogy az elfogadhatóság vizsgálatakor a kifogás elbírálásának pillanatában megtörtént tényeket vette alapul, kizárva az értékelésből a jövőbeni eljárásokra vonatkozó ígéreteket.⁴⁰⁰

7.4.1.2. *Abdullah al-Senussi* ügyének elfogadhatatlansága a tárgyalás-előkészítő tanács határozata tükrében

Líbia a Római Statútum 19. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján elfogadhatósági kifogást nyújtott be *al-Senussi ügyében* is a Nemzetközi Büntetőbírósághoz 2013. április 2-án. Az ügyben eljáró tárgyalás-előkészítő tanács a kifogást elbíráló határozatot 2013. október 11-én hozta meg, melyben a *Kadhafi-ügyben* lefolytatott vizsgálatot megismételve eltérő jogi következtetéseket vont le, és Líbia kifogásának helyt adva *al-Senussi ügyét* elfogadhatatlannak nyilvánította.

Az elsőfokú kamara az ügy elfogadhatóságát a *Katanga-ügyben* korábban megvont kon-túrok szerint vizsgálta meg, így elsőként a tettazonosság tesztjét folytatta le. Ennek kapcsán Líbia beadványában azzal érvelt, hogy az elfogadhatóság vizsgálatánál az „ügy” fogalmát kiterjesztően kellene az ICC-nek értelmeznie azért, hogy a helyi ügyészség autonómiája és diszkrecionális jogköre bizonyos mértékben megmaradhasson a vádban foglalt cselekmények meghatározása felett.⁴⁰¹

Az eljáró bírói tanács amellet foglalt állást, hogy a letartóztatási parancsban foglalt bűncselekmények nem a vádlott által elkövetett büntettek egyedi megnyilvánulásai (*unique manifestations*) voltak, hanem csupán példák nem kimerítő jellegű illusztratív listája, így a letartóztatási parancsban foglaltakat az „ugyanazon cselekmény” kritériumának értékelések összehasonlítási alapként figyelembe venni lehet ugyan, de nem kötelező. Ennek alapján – a *Kadhafi-ügyben* megállapított összehasonlítási alapot erodálva – a tárgyalás-előkészítő tanács megállapította, hogy az *al-Senussi ügyében* indított helyi eljárásban felhozott vádak „tartalmilag ugyanazon cselekményeket” ölelik fel, mint a Főügyész Hivatal által emelt vádpontok (számos civil és politikai disszidens megölése Bengáziban 2011. február 15. és 20. között, mely mögött a líbiai állam rendszerellenes forradalom leverésére irányuló szisztematikus politikája rejlett).⁴⁰²

399 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 216. §.

400 *Szajf Kadhafi első ügye elsőfokú határozat* 220. §.

401 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 31–37. §§.

402 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 83–157., 163–168. §§.

Ami az eljárási hajlandóság és képesség hiányát illeti, a tárgyalás-előkészítő tanács – igazodva a Líbia beadványában foglaltakhoz – jelen ügyben e két kategóriát együttesen vizsgálta.⁴⁰³ A terhelt előállítását *al-Senussi* esetében – *Kadhafival* ellentétben – megvalósult, tekintve, hogy a kifogás elbírálásának pillanatában a vádlott a líbiai hatóságok őrizerében volt.⁴⁰⁴ A kamara elutasította a védelem arra vonatkozó érvét, miszerint a központi hatóságok nem gyakorolnak tényleges közhatalmat az *al-Hadba* büntetés-végrehajtási intézet felett – a határozatban ennek ellenkezőjéről olvashatunk.⁴⁰⁵

A bizonyítékok – különösen a tanúk – kapcsán a tárgyalás-előkészítő tanácsnak a Líbiában uralkodó közbiztonsági kihívásokat kellett ismételtelen megvizsgálnia.⁴⁰⁶ Arra jutott, hogy Líbia szükséges mennyiségű bizonyítékot (okiratok, tanúk) szolgáltatott és a helyi büntetőeljárás előrehaladását alátámasztotta. A tanúvédelmi programok hiányára vonatkozó korábbi aggályait a kamara nem tartotta fenn.⁴⁰⁷

E megállapítás helyességét sokan kétségbe vonták. Egyrészt a védelem több NGO és hírügynökség jelentését a kamara figyelmébe ajánlotta, amelyek az ügygel összefüggésben álló bírákkal és ügyészekkel szembeni erőszakos cselekményekről számoltak be (például arról, hogy az ügyben kirendelt ügyészt 2013 májusában egy milícia elrabolta és bántalmazta).⁴⁰⁸ *Christine Van den Wyngaert* bírónő a határozathoz – szokatlan formai módon – nyilatkozatot csatolt, amiben *Ali Zeidan* líbiai miniszterelnök 2013. október 10-én történt elrablását is biztonsági kockázatként értékelte, melynek kapcsán további információkért tartott volna szükségyszerűnek az ügy elbírálásához.⁴⁰⁹

A tárgyalás-előkészítő tanács a kifogás elbírálása során végezetül a védő kirendelésének elmulasztását értékelte, mely a két ügy megközelítése közötti inkoherencia legszembetűnőbb pontja. Míg a *Kadhafi-ügyből* azt szűrhattük le, hogy a védő kirendelésének elmulasztása olyan súlyos eljárási szabályszegésnek minősül, hogy az ügy elfogadható az ICC előtt, addig *al-Senussi ügyében* a védő hiányát a kamara nem értékelte ilyen „durva” jogsértésnek, mi több, figyelembe vette, hogy a terhelt fogva tartásának helyszínére tekintettel a védő kirendelése nem annyira kockázatos, mint *Kadhafi* esetén, amit az is szemléltet, hogy több ügyvéd is jelezte már a képviselőlet ellátására való hajlandóságát.⁴¹⁰ A korábbi esetjog fényében – *Kenyatta és mások-ügy, Szajf Kadhafi első*

403 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 170–171. §§.

404 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 294. §.

405 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 264. §.

406 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 286–288. §§.

407 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 298–301. §§.

408 Tedeschini, 2015, 86. o.

409 Declaration of Judge Christine Van den Wyngaert, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2013_07447.PDF [Letöltve: 2020. 01. 03.].

410 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 308. §.

ügye⁴¹¹ – a tárgyalás-elkészítő tanács e ponton hibát vétett, mivel egy olyan tényt értékelt, ami a kifogás elbírálásának pillanatában nem állt fenn, pusztán a jövőre vonatkozó spekulációnak minősült.

A fentiek alapján a tárgyalás-előkészítő tanács megállapította, hogy *al-Senussi* ellen „ugyanazon cselekmény” miatt folyik bűnvádi eljárás Líbiában, mint a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt, továbbá hogy a helyi hatóságok hajlandóak és képesek az eljárás lefolytatására, ezért az ügy – a Római Statútum 17. cikk (1) bekezdés a) pontja alapján – elfogadhatatlan az ICC előtt.⁴¹²

7.4.1.3. Szajf Kadhafi első ügyének elfogadhatósága és Abdullah al-Senussi ügyének elfogadhatatlansága a fellebbviteli tanács ítéletei tükrében

A fellebbviteli tanács Szajf Kadhafi⁴¹³ és *al-Senussi ügyében*⁴¹⁴ 2014. májusban, illetve júliusban hozta meg a másodfokú határozatokat. A fellebbezést elbíráló kamara mindkét határozatban foglaltakat – azaz a tárgyalás-előkészítő tanács inkoherens megközelítését – fenntartotta.

A Kadhafi első ügyében hozott elsőfokú határozat ellen Líbia nyújtott be fellebbezést, melyben kérte a fellebbviteli kamarát, hogy a határozatot változtassa meg és elfogadhatósági kifogását hagyja helyben.⁴¹⁵ Ahogyan az fentebb említésre került, az elsőfokú bírói tanács úgy találta, hogy Líbiának nem sikerült megfelelő bizonyítékok hiányában alátámasztania, hogy a nemzeti büntetőeljárás keretei az ICC előttiével megegyeznek, melyet a fellebbviteli tanács is határozatában rögzített.⁴¹⁶ Ennek fényében kirajzolódik, hogy az első- és másodfokú kamara megerősítette, hogy a 19. cikk szerinti eljárásokban a bizonyítás terhe a kifogástevőre – így jelen esetben az államra – hárul.⁴¹⁷ Líbia ugyanakkor fellebbezésében ez ellen érvelt:

411 A korábbi gyakorlatban kijelölt útra ugyanakkor az ICC tárgyalás-előkészítő kamarája *Simone Gbagbo* ügyében visszakanyarodott. Lásd az 5.2. pontot.

412 *Al-Senussi ügye elsőfokú határozat* 311. §.

413 Judgment on the appeal of Libya against the decision of the Pre-Trial Chamber I of 31 May 2012 entitled “Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi”, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11-547-Red, ICC Appeals Chamber, 21 May 2014 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi első ügye másodfokú ítélet*).

414 Judgment on the appeal of Mr Abdullah Al-Senussi against the decision of the Pre-Trial Chamber I of 11 October 2013 entitled “Decision on the admissibility of the case against Abdullah al-Senussi”, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11-565, ICC Appeals Chamber, 24 July 2014 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *al-Senussi ügye másodfokú ítélet*).

415 A fellebbviteli határozathoz Ušacka bírő különvéleményt csatolt, melyben bírálta az elsőfokon eljáró tanácsot a terhelt „ugyanazon cselekményének” minősítése miatt. A különvélemény meglepő érvelése alapján a bíróságnak mindkét ügyet elfogadhatatlannak kellett volna nyilvánítania. Lásd: Dissenting Opinion of Judge Anita Ušacka, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2014_04275.PDF [Letöltve: 2020. 01. 12.].

416 *Szajf Kadhafi első ügye másodfokú ítélet* 45 §.

417 *Szajf Kadhafi első ügye másodfokú ítélet* 21 §.

előadta, hogy a Római Statútum „erős vélelmet állít fel a nemzeti büntetőeljárások mellett”, és ezért a 17. cikket a bíróságnak eszerint kellene értelmeznie.⁴¹⁸ Bár utóbbi Líbia kifogásának minden bizonnyal legerősebb argumentuma volt, a fellebbviteli tanács elutasította arra hivatkozva, hogy „a komplementaritás nem jelent egyet azzal, hogy valamennyi ügyet a nemzeti bíróságoknak kell elbírálniuk”.⁴¹⁹

Ezzel párhuzamosan megjegyzendő, hogy vélhetően a Biztonsági Tanács által az ICC elé terjesztett helyzetekben a legcsekélyebb a 19. cikk bizonyíthatóságának esélye és a legvalószínűbb a nemzeti eljárások melletti vélelem csorbulása. Mivel a részes államok eljárásindítását a legtöbb esetben saját „tehetetlenségük” katalizálja, olyankor a vélelem is megdőlni látszik eljárási hajlandóságuk és képességük tekintetében.⁴²⁰ Az ICC főügyésze pedig csak részes állammal szemben indíthat *proprio motu* eljárást, ezáltal a helyi hatóságok eljárása mellett szóló vélelem megdőntése itt sem vet fel szuverenitás-aggályt a Római Statútum önkéntes elfogadása miatt. Azonban amikor az eljárást a Biztonsági Tanács kezdeményezi, „kvázi” előzetes értékelést végez az érintett államról – azaz hogy nem akarja, illetve nem tudja az elkövetőket felelősségre vonni –, s ekkor okozza a nemzeti eljárások melletti vélelem megdőntése a legfeltűnőbb szuverenitástorzulást.⁴²¹

A fellebbviteli tanács felhívta továbbá a figyelmet a *Katanga-ügyben* meghatározott logikai lépcsőre – és a tárgyalás-előkészítő tanács hibájára – a komplementaritátesztet illetően, melynek értelmében a hajlandóság és a képesség, illetve a „megfelelőség” vizsgálata csak akkor nyer relevanciát, ha ugyanaz az ügy van az ICC előtt, mint a nemzeti rendes bíróság előtt. Ezzel szemben, ha az ügyek azonossága nem bizonyosodik be, akkor nincs értelme a „megfelelőséget” vizsgálni.⁴²² A fellebbviteli kamara utóbbiakat alátámasztva a fellebbezés negyedik pontjában foglaltakra nem tért ki, és az eljárási hajlandóság és képesség vizsgálatától eltekintett, egyes álláspontok⁴²³ szerint utat nyitva az *al-Senussi ügyben* benyújtott fellebbezés elutasításának.

Al-Senussi ügyében a védelem nyújtott be fellebbezést a Nemzetközi Büntetőbírósághoz, melyben – többek között – olyan új bizonyítékokra hivatkoztak, amelyek a másodfokú határozat elején elutasításra kerültek.⁴²⁴ A fellebbezésben a tettazonosság kritériumának nemteljesülését is felhozták, melyet a fellebbviteli tanács – a *Kenyatta és mások*,

418 SzajfKadhafi első ügye másodfokú ítélet 77 §.

419 SzajfKadhafi első ügye másodfokú ítélet 78 §.

420 Gioia, 2006, 1114. o.

421 Holmes, 2002, 668. o.

422 SzajfKadhafi első ügye másodfokú ítélet 213. §.

423 Tedeschini, 2015, 93. o.

424 *Al-Senussi ügye másodfokú ítélet* 213. §.

valamint a *Ruto és mások-ügyben* foglaltakkal összhangban – a történeti tényállásra alapozva elutasított.

Az *al-Senussi* és a *Kadhafi első ügye* között húzóóó legvitatottabb ellentmondás a jogi képviselő biztosítása elmaradásának különböző értékelése volt, melyet a 17. cikk (3) bekezdés alapján utóbbi esetben az elsőfokon eljáró kamara úgy értékelt, hogy Líbia „egyébként [nem hajlandó] az eljárás lefolytatására”, míg *al-Senussi* esetében a jövőre vonatkozó „bizonygatás” elegendő volt ahhoz, hogy a védő hiányától a bíróság eltekintsen. A fellebbviteli tanács az elsőfokú határozat erre irányuló tévedését nem javította ki, és továbbra is a két terhelt fogva tartása helyének különbözőségére alapozta a jogi képviselő lehetséges jövőbeni kirendelésének „jóslatát”. Mindazonáltal e ponton is ismételten megjegyzendő, hogy egyes szerzők⁴²⁵ a jogi képviselő hiányát olyan durva eljárási jogsértésnek tartják, ami önmagában megalapozhatja az ügy elfogadhatóságát.

Összességében elmondható, hogy a két ügy eltérő kimenetelében a döntő szempontot a terhelt fogvatartási helyszínének különbözősége szolgáltatta: *al-Senussit* a líbiai hatóságok tartották fogva, *Szajf Kadhafit* pedig egy irreguláris zintani milícia. Ugyanakkor egyéb szempontokat is figyelembe kellett volna vennie a bíróságnak a kifogások elbírálásakor, és nem kellett volna eltérően közelítenie a jogi képviselő hiányának kérdéséhez. A Római Statútumban foglalt rendelkezések helyes értelmezését csak az ICC szolgáltathatja, ugyanakkor ebben a bírói gyakorlat egészen addig nem tud kiteljesedni, amíg hasonló ténybeli alapokon nyugvó ügyekben inkoherens megközelítést alkalmaz, és árgus szemű kritikussai öröme alássa saját hitelességét.

7.4.2. Szajf Kadhafi elfogadhatósági kifogása⁴²⁶

2018. június 6-án *Szajf Kadhafi* maga is elfogadhatósági kifogást nyújtott be az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsához arra hivatkozva, hogy 2015. július 28-án a tripoli büntetőbíróság elítélte „tartalmilag ugyanazon cselekményért”, mint amit a Nemzetközi Büntetőbíróság előtti vádak takarnak, valamint hogy a 2015-ben elfogadott líbiai amnesztiatörvény⁴²⁷ értelmében 2016. április 12-én – vagy ekörül – *de iure* szabadult a zintani

425 Mégret és Samson, 2015, 585–586. o.; Tedeschini, 2015, 80. o.

426 Decision on the “Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute”, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, ICC Pre-Trial Chamber I, 5 April 2019 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat*).

427 *Kadhafi* beadványa szerint a 2005. évi VI. törvény amnesztiában részesített minden olyan líbiai állampolgárt, akit 2011. február 15-től kezdődően a törvény hatálybalépéséig (2015. szeptember 6.) elítéltek, beleértve a büntetett előélet miatti hátrányoktól való mentesítést is. Lásd: Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi,

büntetés-végrehajtási intézetből.⁴²⁸ A tárgyalás-előkészítő tanács a terhelt kifogását a Római Statútum – a már fentebb ismertetett – 17. cikk (1) bekezdés c) pontja és 19. cikk (2) bekezdés a) pontja, valamint a 20. cikk (3) bekezdése,⁴²⁹ a 21. cikk (1) bekezdés a) pontja, illetve (2)-(3) bekezdései,⁴³⁰ valamint az ICC Eljárási és Bizonyítási Szabályzatának 58. szabálya⁴³¹ alapján bírálta el.⁴³² A határozat tartalmilag négy érdemi kérdést vizsgál az elfogadhatósági kifogás vonatkozásában: (i) a szabadlábban lévő terhelt (relatív) perbeli jogképességét; (ii) az anyagi jogerő és a *ne bis in idem* elv kapcsolatát; (iii) az *in absentia* ítélethezatalt a *res iudicata* követelményének fényében; valamint (iv) az amnesztia alkalmazhatóságát a nemzetközi bűncselekmények (jelen esetben emberiesség elleni bűncselekmények) esetén.⁴³³

(i) A *Kadhafi* beadványára adott válaszában⁴³⁴ a Főügyészi Hivatal azzal érvelt, hogy a szabadlábban lévő terhelt nem rendelkezik perbeli jogképességgel az elfogadhatósági kifogás benyújtása tekintetében,⁴³⁵ mivel ellene 2011 óta nemzetközi elfogatóparancs van érvényben, azóta pedig sem a líbiai kormány, sem az ICC előtt nem adta fel magát büntetőeljárás le-

ICC-01/11-01/11, ICC Pre-Trial Chamber I, 5 June 2018, § 25 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi második ügye védői beadvány*).

428 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 5. §.

429 Római Statútum 20. cikk (3) bekezdés: „(3) Akit másik bíróság a 6., 7. és 8. cikk értelmében tiltott cselekmény miatt már elítélt, a Bíróság ugyanazon cselekményért csak akkor ítélt el, ha a másik bíróság eljárása:

a) Azt a célt szolgálta, hogy megvédjék az érintett személyt a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősségre vonás alól; vagy

b) Egyébként nem volt a nemzetközi jog által elismert tisztességes eljárás szabályainak megfelelő, független vagy pártatlan eljárás, és úgy folyt le, hogy az adott körülmények között nem felelt meg az érintett személy bíróság elé állítása szándékának.”

430 Római Statútum 21. cikk: „(1) A Bíróság a következőket alkalmazza:

a) Elsősorban a jelen Statútumot, a Bűncselekmények Tényállási Elemeit, továbbá az Eljárási és Bizonyítási Szabályokat; [...]

(2) A jogi alapelveket és más szabályokat a Bíróság úgy alkalmazhatja, ahogyan azokat korábbi döntéseiben értelmezte.

(3) A jog jelen cikknek megfelelő alkalmazásának és értelmezésének összhangban kell állnia a nemzetközileg elismert emberi jogokkal, és nem lehet hátrányosan megkülönböztető a nemek 7. cikk 3. bekezdésében meghatározott szempontja, életkor, faj, bőrszín, nyelv, vallás vagy vallásos meggyőződés, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, vagyon, születés vagy egyéb helyzet szerint.”

431 Az ICC Eljárási és Bizonyítási Szabályzatának e pontja a Római Statútum 19. cikke szerinti eljárásokkal kapcsolatban állapít meg részletszabályokat, így például rendelkezik a beadványok írásbeliségének követelményéről, a meghallgatás lehetőségéről, az észrevételek megtételéről, illetve a joghatóság és elfogadhatóság elbírálásának kötött sorrendjéről.

432 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 18. §.

433 Megjegyzendő, hogy a bíróság e kérdéseket nem önmagukban, hanem a belső jog – jelen esetben a líbiai büntető anyagi és eljárás jog – tükrében elemzi.

434 Public redacted version of “Prosecution response to ‘Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute’” filed on 28 September 2018 (ICC-01/11-01/11-653-Conf), Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, ICC Pre-Trial Chamber I, 11 October 2018 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi második ügye főügyészi beadvány*).

435 *Szajf Kadhafi második ügye főügyészi beadvány* 2–3., 83–96. §§.

folytatása céljából („*menekül az igazságszolgáltatás elől*”).⁴³⁶ Ebből a Főügyészi Hivatal azt a következtetést vonta le, hogy az elfogadhatósági kifogás elutasítása esetén nem lenne valószínűsíthető, hogy *Kadhafi* „*feladná magát*” a líbiai kormánynak a büntető igazságszolgáltatás foganatosítása végett.⁴³⁷

Az eljáró kamara az ügyészi érveléssel nem értett egyet, mivel a Római Statútum 19. cikk (2) bekezdése egyértelműen kimondja, hogy az a személy, akivel szemben letartóztatási parancsot bocsátottak ki, az ügy elfogadhatóságát megtámadhatja, ellenben ezzel párhuzamosan nem szükségszerű a vádlott megjelenése az ICC előtt.⁴³⁸ Továbbá jelen esetben a 19. cikk (4) bekezdése⁴³⁹ sem jelentett eljárási akadályt, mert az első elfogadhatósági kifogást a *Kadhafi-ügyben* nem a terhelt, hanem Líbia nyújtotta be. A tárgyalás-előkészítő tanács a *Szajf Kadhafi első ügyében hozott elsőfokú határozatban* foglaltakra is felhívta a figyelmet, azaz hogy az 1970. (2011) BT-határozat csupán Líbiára – *a contrario* a terheltre nem – ró együttműködési kötelezettséget, ami teljesen független az elfogadhatósági kifogás benyújtására való jogosultságtól. Utóbbi az állami együttműködési kötelezettség elmulasztásának dacára megilleti a terheltet, mi több, még az együttműködésre kötelezett – ám arra nem hajlandó – államot is.⁴⁴⁰

(ii) Az elfogadhatósági kifogásról szóló beadványban *Kadhafi* védői további érveként hozták fel, hogy a tripoli büntetőbíróóság 2015. július 28-án az egykori *de facto* miniszterelnökre halálbüntetést szabott ki, ez pedig megfelel azon elfogadhatatlansági kritériumoknak, hogy a terhelttel szemben a helyi bíróság ugyanazon bűncselekmény vádjában járt el, továbbá kimeríti a Római Statútum 20. cikk (3) bekezdés a)–b) pontjában szereplő, a vádlott megóvását szolgáló, illetve az eljárás megfelelőségére (tisztességes eljáráshoz való jog, függetlenség és pártatlanság) vonatkozó egyéb negatív feltételeket.⁴⁴¹

Azonban a tárgyalás-előkészítő tanács egyrészt hangsúlyozta, hogy a bizonyítási teher mindig a kifogást tevőre – jelen esetben a védelemre – hárul, másrészt, hogy a *ne bis in idem* elvet és annak felsorolt részelemeit a statútum 21. cikk (3) bekezdése szerint a nemzetközi emberi jogi sztenderdekkel összhangban kell értelmezni és bizonyítani,⁴⁴² azaz a helyi bírósági eljárásnak olyan „végleges” ítélettel kell zárulnia, amely anyagi jogerővel

436 *Szajf Kadhafi második ügye főügyészi beadvány* 2–3., 85. §§.

437 *Szajf Kadhafi második ügye főügyészi beadvány* 3. §.

438 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 22. §.

439 Római Statútum 19. cikk (4) bekezdés: „Az ügy elfogadhatóságáról vagy a Bíróság joghatóságáról szóló döntést a 2. bekezdésben írt bármely személy vagy Állam csak egy ízben támadhatja meg. A kifogást a tárgyalás előtt vagy annak megkezdésekor jelentik be. Kivételes esetekben a Bíróság engedélyezheti annak egyenél több alkalommal, vagy a tárgyalás megkezdése után történő benyújtását. Az ügy elfogadhatóságának kifogásolása a tárgyalás megkezdésekor, vagy a Bíróság engedélyével később, csak a 17. cikk 1. bekezdésének (c) pontja alapján nyújtható be.”

440 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 24. §.

441 *Szajf Kadhafi második ügye védői beadvány* 2., 24., 34. §§.

442 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 31–32. §§.

(*res iudicata*)⁴⁴³ rendelkezik.⁴⁴⁴ Utóbbit a kamara részint a *Bemba-ügy*, részint az *ad hoc* törvényszékek joggyakorlatának részletgazdag felidézésével támasztotta alá. A *Bemba-ügyben* egy másik tárgyalás-előkészítő tanács elutasította a védelem arra vonatkozó érveit, hogy a nyomozási bíró eljárást megszüntető végzése érdemi⁴⁴⁵ és végleges, azaz *res iudicata* természetű.⁴⁴⁶ Az ICTY, az ICTR és az IRMCT kapcsán a határozat kiemeli, hogy bár a Római Statútum 20. cikk (3) bekezdésében nem szerepel *expressis verbis* az anyagi jogerő követelménye, a fenti nemzetközi büntető törvényszékek joggyakorlata egyértelmű ebben a kérdésben.⁴⁴⁷ Továbbá a határozat többször is említi, hogy a Római Statútum 20. cikk (3) bekezdését a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁴⁴⁸ 14. cikk (7) bekezdésével⁴⁴⁹ összhangban (is) kell értelmezni, amelyből egyértelműen kirajzolódik a *res iudicata* elv követelménye.

E helyütt a tanács az *in absentia* ítélethezatalt vette még górcső alá, melyről a líbiai büntető eljárásjog úgy rendelkezik, hogy ha a távollévő terhelte egyszer sikerül őrizetbe venni, az eljárást újból kell kezdeni.⁴⁵⁰ A védelem azon érvét, hogy a vádlott videokapcsolattal való jelenlétét úgy kell tekinteni, mintha az ítélethezatal *in presentia* történt volna, a tárgyalás-előkészítő tanács elutasította.⁴⁵¹ Ismét a *Bemba-ügyre* hivatkozva a bírák nem vizsgálták felül a belső jog nemzeti bíróság általi alkalmazásának megfelelőségét, tekintve, hogy az ICC-nek *prima facie* el kell fogadnia a helyi igazságszolgáltatási szervek határozatainak érvényét és hatályát, hacsak a nemzetközi eljárás során kényszerítő erejű bizonyíték nem merül fel ennek

443 A tárgyalás-előkészítő tanács az anyagi jogerő értelmezése kapcsán az Emberi Jogok Európai Bíróságának és a Nemzetközi Bíróságnak a joggyakorlatát hívta segítségül, melyek szerint az ítélet *res iudicata* természete azt jelenti, hogy az ellen rendes jogorvoslattal nem lehet élni, vagy a felek a rendes jogorvoslat lehetőségét kimerítették, vagy a benyújtásra nyitva álló határidőt elmulasztották; továbbá a *res iudicata* elv jogbiztonsági követelményeket is szolgál, mind a perbeli felek, mind az eljáró bíróság szempontjából. Lásd: *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 49. §.

444 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 36. §.

445 „Érdemi elbírálás” alatt az ICC joggyakorlata a felmentést vagy elítélést érti, az eljárás *pro forma* megszüntetését nem sorolja ide.

446 *Bemba-ügy* 248. §.

447 A kamara az ICTR gyakorlatából a *Semanza-* és a *Nzabirinda-ügyeket*, az IRMCT gyakorlatából az *Orić-ügyet*, továbbá a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikk (7) bekezdését, az Emberi Jogok Európai Egyezménye Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyvének 4. cikk (1) bekezdését, valamint az Emberi Jogok Amerikai Egyezményének 8. cikk (4) bekezdését hozta fel példának. Lásd: *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 37–46. §§. Utóbbit lásd még: Raisz, 2010, 281–295. o.

448 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.

449 PPJNE 14. cikk (7) bekezdés: „Senkivel szemben sem lehet büntetőeljárást indítani vagy büntetést kiszabni olyan bűncselekmény miatt, amely miatt az adott ország törvényének és büntetőeljárásának megfelelően jogerős ítélettel már elítéltek vagy felmentettek.”

450 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 48. §.

451 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 48–51. §§.

ellenkezőjét indikálva.⁴⁵² Jelen ügyben azonban a kamara szükségtelen beavatkozásként értékelte a líbiai eljárásba történő efféle beavatkozást, az állami jogalkalmazás helyességének felülvizsgálatát.⁴⁵³

(iv) A védelem beadványára reflektálva az elsőfokú határozat a közkegyelem kérdésével is foglalkozott, és arra jutott, hogy a 2015-ben elfogadott líbiai amnesztiatörvény tárgyi hatálya⁴⁵⁴ a *Kadhafi* ellen felhozott vádpontokban szereplő bűncselekményekre (emberölés, emberrablás, erőszakos eltűnés és kínzás) nem terjed ki. A kamara kitért arra, hogy a terhelt ellen 2011. június 26-án kibocsátott letartóztatási parancs szerint alapos gyanú áll fenn arra nézve, hogy a vádlott emberiesség elleni bűncselekményeket (emberölést és üldözést) követett el, ehhez párhuzamosan pedig egyértelműen társul az az „erőteljesen növekedő tendencia a nemzetközi jogban”,⁴⁵⁵ hogy súlyos és szisztematikus emberi jogi jogsértések esetén közkegyelmet és egyéni kegyelmet nem lehet adni.⁴⁵⁶

A fentiekre tekintettel tehát a tárgyalás-előkészítő tanács úgy találta, hogy a helyi bíróságok *Szajf Kadhafi ügyében* érdemi és végleges ítéletet nem hoztak, a védelemnek pedig nem sikerült a Római Statútum 17. cikk (3) bekezdésében és a 20. cikk (3) bekezdés a) pontjában foglaltakat⁴⁵⁷ bizonyítania, így a tanács a vádlott elfogadhatósági kifogását elutasította.

A tárgyalás-előkészítő tanács határozata ellen *Szajf Kadhafi* fellebbezett,⁴⁵⁸ amelyet az ICC fellebbviteli tanácsa 2020. március 9-én hozott egyhangú ítéletével⁴⁵⁹ elutasított. A védelem

452 *Bemba-ügy* 66. § és *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 52. §.

453 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 53. §.

454 State of Libya Libyan House of Representatives, Law 6/2015 on General Amnesty, elérhető: <https://www.legal-tools.org/doc/2c966c/pdf/> [Letöltve: 2020.05.17.]. Az amnesztiatörvény 3. cikke felsorolja azokat a bűncselekményeket, melyek elkövetése esetén közkegyelem nem adható. Ezek: terrorcselekmény, kábítószer-csempészet, kábítószer-kereskedelem, szexuális bántalmazás, „személyazonosság-alapú emberölés” (kvázi a gyűlölet-bűncselekmény egyik formája), emberrablás, erőszakos eltűnés, kínzás, egyes (iszlám) saria bűncselekmények és a korrupció valamennyi alakzata.

455 Ezzel kapcsolatban a tárgyalás-előkészítő tanács elsősorban az Emberi Jogok Amerika-közi Bíróságának, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának, az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bizottságának, az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának, az ICTY-nak, az SCSL-nek és az ECCC-nek joggyakorlatára tért ki. Lásd: *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 62–76. §§.

456 *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 60–61. §§.

457 Mivel a Római Statútum 20. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételek kumulatívák, így annak a) pontjában szereplő feltétel bizonyításának sikertelensége miatt a tárgyalás-előkészítő tanács szükségtelenné tartotta, hogy a b) pontban szereplő feltételeket részletesen megvizsgálja. Lásd: *Szajf Kadhafi második ügye elsőfokú határozat* 79. §.

458 Defence Appeal Brief in support of its appeal against Pre-Trial Chamber I’s “Decision on the ‘Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute’”, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, Appeals Chamber, 20 May 2019.

459 Judgment on the appeal of Mr Saif Al-Islam Gaddafi against the decision of Pre-Trial Chamber I entitled ‘Decision on the “Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute”’ of 5 April 2019, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, Appeals Chamber, 9 March 2020 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Szajf Kadhafi második ügye másodfokú ítélet*).

a fellebbezésben azzal érvelt, hogy az elsőfokon eljáró tanács jogi tévedésbe esett (i) egyrészt akkor, amikor a Római Statútum 17. cikk (1) bekezdés c) pontját és a 20. cikk (3) bekezdését úgy értelmezte, hogy egy ICC előtti ügy elfogadhatatlanságához *res iudicata* „természetű” ítéletre van szükség; (ii) másrészt akkor, amikor a líbiai amnesztiatörvény terhelte vonatkoztatását nem minősítette az ügy végleges lezárásának.⁴⁶⁰

(i) A fellebbviteli tanács megerősítette, hogy a helyi büntetőeljárás lefolytatására a terhelt távollétében került sor, melyet mind a tripoli bíróság, mind a líbiai kormány, mind a tárgyalás-előkészítő tanács álláspontja alátámasztott, ám ennek ellenkezőjét – tudniillik hogy a vádlott „biztonsági okokból” videokapcsolaton keresztül megvalósított alkalmi bekapcsolódása a tárgyalásokba személyes jelenlétnek minősül – a védelemnek nem sikerült bizonyítania, Líbia büntető eljárásjoga alapján pedig az *in absentia* ítélet a *res iudicata* követelményével nem egyeztethető össze.⁴⁶¹ A másodfokon eljáró kamara az elsőfokú tanáccsal ellentétben a *res iudicata* terminológiát szándékosan nem használta, helyette a Római Statútumban szereplő fordulatot [„az érintett személyt (...) már felelősségre vonták”] alkalmazta, és az ítélet véglegességét hangsúlyozta azzal, hogy utóbbi követelménye teljes mértékben összhangban áll a komplementaritás keretrendszerével, valamint az államok joghatóságának elsőbbségével.⁴⁶² A fellebbviteli bírák szerint a tárgyalás-előkészítő tanács az *ad hoc* törvényesékek és a különböző emberi jogi fórumok gyakorlatát a *ne bis in idem* elv és az emberi jogi sztenderdek kapcsán hiba nélkül azonosította be és értelmezte, így a terhelt fellebbezését a fentiek tekintetében elutasította.⁴⁶³

(ii) A fellebbezés második pillérét a védelem arra alapozta, hogy még ha a Római Statútum 17. cikk (1) bekezdés c) pontja és 20. cikk (3) bekezdése meg is követelik az állami büntetőeljárás véglegességét, az ügy továbbra is elfogadhatatlan az ICC előtt, mert a 2015-ben elfogadott líbiai amnesztiatörvény értelmében a terhelt kegyelemben részesült.⁴⁶⁴ A fellebbviteli tanács az elsőfokú határozatot ezen érv tekintetében szintén helyben hagyta – irrelevánsnak tekintve a védelem „személyazonosság-alapú emberölés” és emberölés megkülönböztetésére vonatkozó érveit –, megerősítve, hogy a líbiai amnesztiatörvényt a *Kadhafi* által elkövetett deliktumokra nem lehet alkalmazni.⁴⁶⁵ A másodfokú ítélet a tárgyalás-előkészítő tanács által az amnesztia és a nemzetközi bűncselekmények kapcsolatáról írtakat *obiter dictum*nak minősítette arra hivatkozva, hogy az ügy érdemben eldönthető pusztán Líbia belső joga alapján, mert az amnesztiatörvény

460 Szajf *Kadhafi* második ügye másodfokú ítélet 5. §.

461 Szajf *Kadhafi* második ügye másodfokú ítélet 49–53. §§.

462 Szajf *Kadhafi* második ügye másodfokú ítélet 61. §.

463 Szajf *Kadhafi* második ügye másodfokú ítélet 62–63. §§.

464 Szajf *Kadhafi* második ügye másodfokú ítélet 85. §.

465 Szajf *Kadhafi* második ügye másodfokú ítélet 87. §.

tárgyi hatálya egyértelműen nem alkalmazható a *Kadhafi* elleni vádakban szereplő bűncselekményekre.⁴⁶⁶

A másodfokú ítélethez csatolt rövid párhuzamos indokolásukban⁴⁶⁷ *Chile Eboe-Osuji* tanácselnök és *Solomy Balungi Bossa* bíró a komplementaritás elemi lényegéhez kapcsolódóan fejtettek ki néhány absztrakt gondolatot, kiragadva a védelem azon érvét, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróságnak nem feladata az állami bíróság ítéletének felülvizsgálata, mert az ICC „nem Líbia Legfelsőbb Bírósága”, az olyan döntés pedig, amelyik túlságosan beleássa magát a belső jog értelmezésébe, szem elől téveszti a komplementaritás valódi célját.⁴⁶⁸ *Eboe-Osuji* és *Bossa* bírák – egyetértve az *amicus curie* álláspontjával – hangsúlyozták: „az, hogy a komplementaritás rendszere ténylegesen mennyire járul hozzá a büntetlenség felszámolásához, teljes mértékben attól függ, hogy a gyakorlatban hogyan alkalmazzák”. (Tudniillik ha az ICC indokolatlanul beleavatkozik a nemzeti szintű büntetőeljárásba, azzal pont a Római Statútum és a komplementaritás érvényre juttatása ellen hat). Rávilágítottak továbbá a komplementaritás elméleti „vonzereje” és gyakorlati elfogadottsága közötti éles kontrasztra – azaz amint felmerül az alkalmazása egy konkrét ügyben, rögtön megjelenik az állami „szuverenitást” védelmező tiltakozás⁴⁶⁹ –, és felvetették azt a dilemmát, hogy vajon valóban lehet-e büntetlenségről beszélni akkor, ha a terhelt a helyi büntetőeljárás és elítélés után részesült kegyelemben, valamint hogy ilyen esetben mennyiben ütközik az ügy elfogadhatóvá nyilvánítása a kétszeres értékelés tilalmával?⁴⁷⁰ A bírák e „filozofikus” kérdéseket maguk is nyitva hagyták.

~ ~ ~

Az aktuális joggyakorlat tükrében a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé vitt helyzetek legfontosabb jogi problémáinak elemzése során a komplementaritás részletes vizsgálata elengedhetetlennek bizonyul, az eddig az ICC által tárgyalt líbiai ügyek tengelye ugyanis vitathatatlanul az elfogadhatóság körül forgott, s mint a részes államok és főügyész által kezdeményezett büntetőeljárások esetén, a bíróság kéktaláros testülete újabb értelmező adalékokkal gazdagította a nemzetközi büntetőjogi juriszდიქციót ezen egyedülálló joghatóság-koncepció tekintetében.

466 *Szajf Kadhafi második ügye másodfokú ítélet* 96. §.

467 *Concurring Separate Opinion of Judge Eboe-Osuji and Judge Bossa*, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2020_00905.PDF [Letöltve: 2020. 05. 17.] (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Eboe-Osuji és Bossa bírák párhuzamos indokolása*).

468 *Eboe-Osuji és Bossa bírák párhuzamos indokolása* 2. §.

469 *Eboe-Osuji és Bossa bírák párhuzamos indokolása* 5–6. §§.

470 *Eboe-Osuji és Bossa bírák párhuzamos indokolása* 7–8. §§.

A vizsgált ügyek közül a *Szajf Kadhafi második ügyében* tett bírói megállapítások tesznek hozzá értékeesebb hozadékot a jogtudomány fejlődéséhez, mivel a *Kadhafi első ügyében*, illetve az *al-Senussi ügyében* hozott döntések inkoherenciája a védő kirendelése elmulasztásának értékelésében utóbbiakat egyértelműen az ICC kevésbé „jól sikerült” határozatai és ítéletei közé számúzta, mely következetlenség könnyen elhintette a politikai alapú elfogultság és a pártatlanság hiányát felhozó bírálatok magjait. *Szajf Kadhafi* két ügye nyilvánvalóan *de iure* kevésbé összehasonlítható az eltérő történeti tényállások és ebből adódóan a kifogást benyújtók (először Líbia, aztán maga a vádlott) eltérő érvei, továbbá a bíróság által értékelt eltérő szempontok miatt, így erre jelen kötet sem vállalkozik, ugyanakkor a *Kadhafi második ügyében* hozott döntések értékelésére⁴⁷¹ *per se* érdemes néhány gondolatot szentelni még e fejezet lezárása előtt.

A tárgyalás-előkészítő tanács határozata elsőként az elfogadhatósági kifogás benyújtására való jogosultság – vagy általánosabban a terhelt relatív perbeli jogképességének – kérdésével foglalkozott, melyet egyrészt a Római Statútum 19. cikk (4) bekezdésének első fordulataának („Az ügy elfogadhatóságáról vagy a Bíróság joghatóságáról szóló döntést a 2. bekezdésben írt bármely személy vagy Állam csak egy ízben támadhatja meg”) értelmezésével tisztázott. Ez alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az egyszeri megtámadás lehetőségét a kifogástételre jogosultak vonatkozásában egyenként, és nem az összes kifogástevőre egyetemlegesen kell értelmezni. Az, hogy a joghatósággal rendelkező állam korábban kifogást nyújtott be, és azt a bíróság elutasította, nem zárja ki, hogy a terhelt később ugyanezen jogával éljen. Másrészt az elsőfokon eljáró kamara kategorikusan tisztázta, hogy a 19. cikk (2) bekezdés a) pontja alapján a terhelt elfogadhatósági kifogástételére való jogosultságának nem előzetes feltétele, hogy feladja magát az ICC előtt, ami részben a fenti szakasz nyelvtani értelmezéséből – és bár a tanács nem hivatkozott rá, vélhetően az *in dubio pro reo* elvből is –, részben az 1970. (2011) BT-határozat személyi hatályából adódik (tudniillik a Biztonsági Tanács a jövőbeli terhelteket nem, csak Líbiát kötelezte az ICC-vel való együttműködésre).

Mind az elsőfokú határozat, mind a fellebbviteli tanács ítélete tekintélyes terjedelemben foglalkozott az elfogadhatósági kifogásban hivatkozott állami bíróság ítéletének véglegességével. Jóllehet a tárgyalás-előkészítő tanács a *Bemba-ügy*, valamint az ICTY, az ICTR és az IRMCT joggyakorlatának és a PPJNE 14. cikk (7) bekezdésének felidézésével meggyőzően érvelt amellet, hogy a nemzeti bíróságok ítéletének véglegességén az anyagi jogerőt kell érteni, a másodfokú ítélet az elsőfokon eljáró tanács érvelésének

471 E helyütt csak azokat a megállapításokat villantom fel, amelyek a nemzetközi jog szempontjából relevánsak, és mellőzöm azokat a következtetéseket (*in absentia* elítélés, líbiai amnesztiatörvény tárgyi hatálya), amelyeket a bíróság a belső jog alapján vont le.

helyben hagyása mellett a *res iudicta* terminológiát szándékosan nem alkalmazta, megmaradva a Római Statútum szikár szóhasználatára [„*az érintett személyt (...) már felelősségre vonták*”] mellett.

Szintén figyelemre méltó a tárgyalás-előkészítő tanács gazdag esetjogi merítése a nemzetközi emberi jogi fórumok előtti ügyekből, mellyel meggyőzően érvelt – az ICC történetében elsőként – az amnesztia nemzetközi bűncselekményekre való alkalmazhatósága ellen. Noha a Római Statútum az amnesztia kérdését szándékosan mellőzi, a kamara álláspontjából egyértelműen kirajzolódik a „*no peace without justice*” megközelítése. Ezzel szemben a fellebbviteli tanács – feltehetően a kegyelem demokratikus átmenetben és társadalmi megbékélésben játszott kettős („kényszeredett, de szükséges”) hatásai⁴⁷² miatt – az amnesztia és a nemzetközi bűncselekmények kapcsolatának elemzésétől eltekintett, s úgy utasította el a védelem erre irányuló fellebbezését *pro forma* belső jogi érvekre hivatkozva, hogy az elsőfokú tanács erre vonatkozó érvelését *obiter dictum*nak minősítette.

A Szajf Kadhafi második ügyében hozott döntésekkel kapcsolatban megállapítható, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács sokkal bátrabban közelített az esetben felmerülő, „széles spektrumú” nemzetközi büntetőjogi kérdések vizsgálatához, mint a fellebbviteli szak, és utóbbi az elsőfok megállapításait ugyan helyben hagyta, azt „biztonsági játékot űzve” tette, azaz csupán a Római Statútum értelmezésére és Líbia belső jogára alapozva ítélezett.

472 Cryer et al., 2016, 569–573. o.

8. Az együttműködés, a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások

8.1. Problémafelvetés: az államfői immunitás és a büntetlenség elleni harc

Az immunitás jogintézménye a kortárs nemzetközi jog egyik „divatos” területe, elég csak visszatekinteni a Nemzetközi Bíróság esetjogának elmúlt 20 évére,⁴⁷³ vagy rápillantani a Nemzetközi Jogi Bizottság ágendájára,⁴⁷⁴ melyen az állami tisztviselők külföldi büntető joghatóság alóli immunitása aktuális témaként⁴⁷⁵ szerepel.

Az (államfői) immunitás a Nemzetközi Büntetőbíróságot is komoly kihívások elé állítja, hiszen a bíróság működési hatékonyságát érő legsúlyosabb kritikák egyike, hogy az ICC nem képes az általa kiadott letartóztatási parancsoknak érvényt szerezni, nem képes a terhelteket előállítani és a büntetőeljárást lefolytatni, végső soron pedig nem képes a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban ráosztott szerepet betölteni. Utóbbi állítás különösen igaz akkor, amikor a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárásokról és harmadik államok állampolgárságát viselő vádlottokról van szó.

A fenti probléma *Dov Jacobs* szerint teoretikusan leegyszerűsítve két, a nemzetközi jog által egyaránt védendő jogterület logikai perspektívából közelíthető meg: az állami szuverenitás és az emberi jogok, konkrétan az államfői immunitás és a nemzetközi bűncselekmények áldozatainak szemszögéből.⁴⁷⁶ Megállapításával egyetértve, a jogi probléma átláthatóságát elősegítendő egy metodológiai térkép felvázolása tűnik célszerűnek, melyet – az ICC és a Római Statútumban nem részes államok együttműködését, valamint az államfői immunitás kérdését is figyelembe véve – három befolyásoló tényező szerint lehet megrajzolni.

Az osztályozás az eljárást indító mechanizmusokból indul ki, mely alapján három olyan elméleti eset létezik, amikor egy Római Statútumban nem részes állam állampolgára

473 *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece Intervening)*, Judgment of 3 February 2012, I.C.J. Reports 2012, 99; *Case Concerning Certain Questions of Mutual Assistance in Criminal Matters (Djibouti v. France)*, Judgment of 4 June 2008, I.C.J. Reports 2008, 177; *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)*, Judgment of 14 February 2002, I.C.J. Reports 2002, 3 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Yérodiá-ügy*).

474 A Nemzetközi Jogi Bizottság aktuális tevékenységéről és a munka állásáról lásd: <https://legal.un.org/ilc/status.shtml> [Letöltve: 2020. 01. 27.].

475 Az állami tisztviselők külföldi büntető joghatóság alóli immunitásának című jogterület kodifikációját és progresszív továbbfejlesztését a Nemzetközi Jogi Bizottság 2006-ban tűzte programjára. A munka jelen állása szerint az ILC 2019. évi 71. ülészakján *Concepción Escobar Hernández rapporteur* hatodik jelentését tárgyalta, mely javarészt eljárásjogi kérdésekre helyezte a hangsúlyt. Lásd: https://legal.un.org/ilc/summaries/4_2.shtml [Letöltve: 2020. 01. 20.].

476 *Jacobs*, 2015, 281. o.

a bíróság elé kerülhet vádlottként. Az első az, (i) amikor egy részes állam területén egy nem részes állam állampolgára követ el nemzetközi bűncselekményt [Római Statútum 12. cikk (2) bekezdés⁴⁷⁷], és a részes állam az ICC elé utalja a konfliktusos helyzetet. Ennek analóg alkategóriája, ha egy nem részes állam a Római Statútum 12. cikk (3) bekezdésében⁴⁷⁸ biztosított lehetőséggel élve, *ad hoc* jelleggel az ICC elé utalja a konfliktusos helyzetet, és szintén nem részes állam állampolgárával szemben merül fel bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja. Az önkéntes alávetés a területileg érintett állam részéről mindkét esetben fennáll.

A második, (ii) amikor egy részes állam területén egy nem részes állam állampolgára követ el nemzetközi bűncselekményt, és a Főügyészi Hivatal az ICC elé utalja az ügyet. Az önkéntes alávetés esete – a szerződés ratifikálása, az ahhoz való önkéntes csatlakozás alapján vélelmezve – szintén fennáll, még ha a területi elven nyugvó joghatóság-gyakorlást egyes harmadik államok – így például az Egyesült Államok – hevesen bírálják is.

A harmadik, (iii) amikor egy nem részes állam területén egy nem részes állam állampolgára követ el nemzetközi bűncselekményt, és a Biztonsági Tanács az ICC elé terjeszti a konfliktusos helyzetet. Ekkor az önkéntes alávetés teljes mértékben hiányzik, így ezen esetkör az első kettőhöz képest jogilag más megítélés alá esik, „érzékenyebb atmoszférát” teremt, és az ebből adódó jogviszonyokban nemcsak a Római Statútumot, hanem az ENSZ Alapokmányát és a Biztonsági Tanács vonatkozó határozatát is irányadó jogforrásként kell alkalmazni. Ellenben az némileg vitatott, hogy ilyenkor mely normák vonatkoznak a harmadik államokra? Csupán az ENSZ Alapokmánya, a Biztonsági Tanács konkrét határozata és – természetesen – a nemzetközi szokásjog, vagy a Római Statútum rendelkezéseit is alkalmazni kell rájuk? (Ez az esetkör – a későbbi vizsgálódás megkönnyítése érdekében – a továbbiakban „vertikális hatály” cím alatt kerül említésre, mivel itt az ICC és harmadik államok jogviszonyáról van szó.) Valamint azt is szükséges megvizsgálni, hogy mely normák vonatkoznak ezen harmadik államokra a Római Statútumban részes államokkal való együttműködés során? Csupán a nemzetközi szokásjog, vagy itt is alkalmazni kell rájuk a Római Statútumot? (Praktikusan: „horizontális hatály”).⁴⁷⁹

477 Római Statútum 12. cikk (2) bekezdés b) pont: „A 13. cikk a) vagy c) pontja szerinti esetekben a Bíróság akkor gyakorolhatja joghatóságát, ha a következő Államok közül egy vagy több Részese a jelen Statútumnak, vagy elfogadta a Bíróság joghatóságát a 3. bekezdésnek megfelelően: Az az Állam, amelynek a bűncselekmény elkövetésével vádolt személy az állampolgára.”

478 Római Statútum 12. cikk (3) bekezdés: „Ha Bíróság joghatóságának olyan Állam általi elfogadása szükséges a 2. bekezdés szerinti célból, amely a jelen Statútumban nem Részes Állam, az adott Állam a hivatalvezetőhöz benyújtott nyilatkozattal elfogadhatja az adott bűncselekmény tekintetében a Bíróság joghatóságát. Az elfogadó Állam késedelem és kivétel nélkül a IX. Fejezetben meghatározottak szerint együttműködik a Bírósággal.”

479 Jacobs, 2015, 284–286. o.

A probléma kusza szálai még tovább gabalyodnak, ha az adott helyzet kapcsán az elkövető hivatalos minőségének fennállása is felmerül. Ekkor az alkalmazandó jogforrások meghatározása után azt is meg kell vizsgálni, hogy e jogforrások hogyan rendelkeznek a hivatalos minőség kérdéséről nemzetközi büntetőbírói fórumok eljárása esetén – mind anyagi jogi, mind eljárásjogi értelemben. Tudniillik, hogy a nemzetközi szerződések, a szokásjog és a nemzetközi bíróságok gyakorlata hogyan rendelkeznek az immunitásról és a hivatalos minőség fennállásának (ir)relevanciájáról.

Az ICC gyakorlatában e probléma a következő módon jelentkezik. Amikor a tárgyalás-előkészítő tanács kibocsát egy letartóztatási parancsot, akkor – bizonyos egyéb objektív feltételek fennállása esetén – kötelezi a Római Statútumban részes államokat a letartóztatás foganatosítására és a terhelt átadására. Abban az esetben, ha a megkeresett és a terhelt állampolgársága szerinti állam is részese a statútumnak, akkor az együttműködési hajlandóság szemszögéből aligha beszélhetünk problematikus esetről, mivel a terhelt állampolgársága szerinti állam a szerződés ratifikációjakor vagy az ahhoz való csatlakozáskor önként vállalta a statútumban foglalt jogi kötelezettségek teljesítését, valamint hogy adott esetben állampolgárait a nemzetközi bírói fórum előtti felelősségre vonásnak aláveti.⁴⁸⁰

Jelen fejezet tehát azt a jogilag és politikailag érzékeny kérdést járja körbe, amikor a nemzetközi elfogatóparancsban nevesített személy állampolgársága szerinti állama nem részes fél a Római Statútumban. Utóbbi esetben ugyanis felmerül a kérdés, hogy vajon a letartóztatási parancs végrehajtása nem vezet-e az államok oldaláról egyéb nemzetközi jogi kötelezettségük, nevezetesen az államfőknek, kormányfőknek, külügyminisztereknek és diplomatáknak járó mentességnek a megsértéséhez?

A fenti probléma legmarkánsabb gyakorlati megnyilvánulása – már-már klasszikus, ám tragikus iskolapéldája –, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság 2009 márciusa óta nem képes *Omár al-Bashír*⁴⁸¹ – e sorok írásakor immár csak egykori – szudáni államfő letartóztatását foganatosítani annak ellenére, hogy erre számos alkalommal adódott volna lehetősége a Római Statútumban részes államoknak. Ami a volt szudáni elnök megváltozott jogállását illeti, megjegyzendő, hogy *al-Bashír* 2019 tavaszáig volt az afrikai ország államfője, amikor is katonai erők az egyre fokozódó tiltakozások közepette hivatalából – majdnem 30 év után – elmozdították. Az ügy jelen állása kapcsán *Fatou Bensouda* a Biztonsági Tanácshoz

480 Gondoljunk például az ICC-hez segítségért forduló „erőtlen” kormányokra és a nem állami szereplőkre, így például Ugandának és az Úr Ellenállási Hadseregének vagy a Kongói Demokratikus Köztársaságnak az eseteire. Lásd: Situation in Uganda, elérhető: <https://www.icc-cpi.int/uganda> [Letöltve: 2020. 05. 20.]; Situation in the Democratic Republic of the Congo, elérhető: <https://www.icc-cpi.int/drc> [Letöltve: 2020. 05. 20.].

481 The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09, Case Information Sheet, elérhető: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/albashirEng.pdf> [Letöltve: 2020. 05. 20.]. Lásd erről bővebben: Béres, 2015, 11–26. o.

intézett 2019. június 19-i jelentésében⁴⁸² hangsúlyozta annak jelentőségét, hogy Szudánban komoly politikai átalakulás zajlik: 2019. február 22-én, több hónapos kormányellenes tüntetéseket követően, *al-Bashír* elnök különleges jogrendet hirdetett ki, majd 2019. április 11-én az ország védelmi minisztere, *Ibn Auf* a szünni nem akaró kormányellenes megmozdulások közepette bejelentette, hogy *al-Bashírt* letartóztatták, az alkotmányt felfüggesztették, a törvényhozást feloszlatták, ezzel párhuzamosan pedig létrehozták az Átmeneti Katonai Tanácsot (*Transitional Military Council*). A Főügyészi Hivatal információi szerint *al-Bashírt* egy kartúmi büntetés-végrehajtási intézetbe szállították, a helyi média pedig arról számolt be, hogy a szudáni hatóságok pénzmosással, terrorizmusfinanszírozással és kormányellenes tüntetők megölésével vádolják. *Bensouda* jelentésében ezzel párhuzamosan nyomatékosan adott annak, hogy a komplementaritás elvének értelmében *al-Bashír* felelősségre vonása elsősorban a helyi büntetőbíróságok feladata. 2019 decemberében nagy port kavart a világsajtóban a hír,⁴⁸³ hogy *al-Bashírt* korrupció, megvesztegetés és deviza jogellenes birtoklásának vádjá miatt mindössze két év szabadságvesztés-büntetésre ítélték, melyet – tekintettel időskorára – nem börtönben, hanem egy rehabilitációs intézetben kell letöltenie. Az enyhe vádak és kiszabott büntetés ellen újabb tüntetések ütötték fel a fejüket Szudánban, követelve *al-Bashír* 1989-es államcsínyben való részvételének kivizsgálását, továbbá az ICC Főügyészi Hivatala vádindítványában szereplő büntettekért – többek között népiért – való felelősségre vonását.

A monográfia a továbbiakban szem előtt tartja *al-Bashír* megváltozott nemzetközi jogi státuszát, ugyanakkor a bemutatni szánt probléma ábrázolása céljából továbbra is egykori államfői minőségében hivatkozik rá. Jelen fejezet ezáltal a releváns jogszabályi háttér bemutatása, a konkrét jogi probléma lehatárolása, a lehetséges metodológiai megközelítések megvonása, valamint a probléma gyakorlati nehézségeinek ismertetése után a jogirodalomban és a joggyakorlatban fellelhető esetleges elméleti megoldások feltárását és ütköztetését tűzi ki céljául.

482 Twenty-Ninth Report of the Prosecutor of the International Criminal Court to the United Nations Security Council Pursuant to UNSCR 1593 (2005), elérhető: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/190619-rep-otp-UNSC-Darfur-Sudan-ENG.pdf> [Letöltve: 2020. 01. 25.].

483 Lásd a világsajtó vezető hírügynökségeinek honlapjait: <https://www.theguardian.com/world/2019/dec/14/sudanese-court-sentences-omar-al-bashir-to-2-years-in-prison>; <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/14/sudans-omar-al-bashir-sentenced-to-two-years-for-corruption>; <https://www.bbc.com/news/world-africa-50794096>; <https://www.euronews.com/2019/12/14/ousted-sudan-president-bashir-convicted-for-corruption> [Mind letöltve: 2020. 01. 25.].

8.2. A probléma normatív háttere

8.2.1. Az együttműködési kötelezettség a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozatában

A probléma jogszabályi hátterének feltárásához ismét a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozatát⁴⁸⁴ és a Római Statútum idevonatkozó rendelkezéseit szükséges közelebbről megvizsgálni.

Mint ahogyan arról korábban már szó esett, a dárfüri konfliktust a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozata utalta az ICC elé 2005. március 31-én. Ami a határozat terjedelmét illeti, a normaszöveg rövid és tömör – mindössze két oldal –, valamint – a BT-határozatok viszonylatában teljesen megszokott módon – általánosító, ami nem kevés jogértelmezési kérdésnek biztosít gazdag táptalajt. Mindazonáltal ez az általánosítás a Nemzetközi Büntetőbíróság szempontjából tekintve egyben kívánatosnak is mondható, ha figyelembe vesszük, hogy a Biztonsági Tanács nem igazságszolgáltatási szerv, így nem gyanúsíthat és vádat sem emelhet, mely utóbbira a Római Statútum a Főügyészi Hivatalnak biztosít kizárólagos felhatalmazást.

Az együttműködés kérdéséről az 1593. (2005) BT-határozat 2. cikke rendelkezik, mely kimondja, hogy *„a Biztonsági Tanács úgy határoz, hogy Szudán kormánya és a dárfüri konfliktus többi résztvevője a bírósággal és a főügyésszel teljes mértékben köteles együttműködni, valamint e határozat alapján számukra minden szükséges segítséget biztosítani. Továbbá, bár a Biztonsági Tanács elismeri, hogy a Római Statútumban nem részes államokra a Római Statútum semmiféle kötelezettséget nem ró, valamennyi államot, illetve az érintett regionális és nemzetközi szervezeteket arra hívja fel, hogy ők is teljes mértékben működjenek együtt a Bírósággal.”*

A norma szövegéből kitűnik: annak ellenére, hogy a Biztonsági Tanács megtehetette volna, a határozat a harmadik államokat együttműködésre nem kötelezi. Úgyszintén a részes államok együttműködési kötelezettségének megerősítésére sem kerül sor, így ezen államok együttműködési kötelezettsége továbbra is „csupán” közönséges nemzetközi szerződéses normákból fakad. A határozat egyedül Szudánt szólítja fel *expressis verbis*, hogy működjön együtt a bírósággal, mely Szudánra nézve az ENSZ Alapokmányának 25. cikke értelmében kötelező erejű.

A határozat szövege Szudán jogállására sem tér ki, azaz érintetlenül hagyja azt a kérdést, hogy a dárfüri helyzet bíróság elé terjesztése után a Római Statútum normái ugyanúgy vonatkoznak-e rá, mint a statútumban részes államokra? Ugyan a BT-határozat megerősíti azt, hogy az együttműködés tekintetében a nem részes államokra a statútum semmiféle kötele-

484 A határozat eredeti nyelven elérhető: <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/85FEBD1A-29F8-4EC4-9566-48E DF55CC587/283244/NO529273.pdf> [Letöltve: 2020. 01. 27.].

zettséget nem ró, de Szudánt külön megnevezve kiemeli e körből. A határozat szövegének nyelvtani értelmezéséből kiindulva pedig sem az állam „megváltozott” jogállása mellett, sem ellene nem lehet megalapozottan érvelni.

A normaszövegből levonható következtetéseket összegezve megállapítható, hogy a határozat megfogalmazása a hatékonyság szempontját figyelembe véve nem szerencsés. A nemzetközi közösség valamennyi, vagy legalább a Római Statútumban részes államainak említése azért lett volna normatív szempontból célszerű, mert így a nevesített államoknak az ENSZ Alapokmány 103. cikkére visszavezethető kötelezettsége lett volna adott esetben a jogsegély nyújtása, amely minden más szerződéses normából eredő nemzetközi kötelezettséggel szemben egyértelműen primátust élvezett volna, ráadásul elejét vehette volna több jogértelmezési probléma kialakulásának. Másfelől a határozat semmiféle támogató (*follow-up*) mechanizmust nem biztosít az ICC részére, és ezt a határozat utóélete is alátámasztotta: a bíróság a BT által elé terjesztett helyzetekkel magára maradt mind anyagi, mind politikai szempontból.⁴⁸⁵

8.2.2. Az államfői immunitás és az együttműködési kötelezettség a Római Statútumban

A Római Statútumot illetően elsőként a – már korábban is idézett – 27. cikk bír a vizsgált témakör szempontjából kardinális jelentőséggel. A hivatalos minőség figyelmen kívül hagyása a büntetőjogi felelősség szempontjából – mely címet a 27. cikk is viseli – összecseng a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék joggyakorlatával, illetve a nemzetközi szokásjoggal. Az elvet elsőként a náci főbűnösök felelősségre vonása során mondták ki, és ma – mint az ún. nürnbergi elvek egyike – már vitathatatlanul a nemzetközi szokásjog részét képezi.⁴⁸⁶

A 27. cikk két, elsőre talán összecsengő, ám semmiképpen sem korrelatív⁴⁸⁷ kapcsolatban álló normát rögzít, melyek közül a cikk (1) bekezdése a hivatalos minőség figyelmen kívül hagyását tartalmilag büntető anyagi jogi szempontból szabályozza, azaz hogy egy

485 Trahan, 2013, 465–468. o.

486 1950-ben az ENSZ Közgyűlésének 177 (II) határozata felszólította a nemzetközi szokásjog kodifikációjáért és progresszív továbbfejlesztéséért felelős kisegítő szervét, a Nemzetközi Jogi Bizottságot, hogy gyűjtse össze a nemzetközi jog azon alapelveit, melyek a nürnbergi Nemzetközi Büntető Törvényszék gyakorlata fényében szokásjogi erővel rendelkeznek. Mivel a törvényszék chartájában szereplő nemzetközi büntetőjogi elvekről a KGY-ben megállapítást nyert, hogy szokásjogi természetűek, így az ILC-re csupán az a feladat várt, hogy foglalja őket össze és bocsássa a kész szövegtervezetet szavazásra. Lásd részletesen a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának honlapját, elérhető: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/390> [Letöltve: 2020. 01. 24.].

487 A korrelatív kapcsolat hiánya alatt azt értem, hogy az anyagi jogi előfeltétel szükséges előfeltétele az eljárásjoginak, ugyanakkor az anyagi jogi előfeltétel fennállása nem vonja maga után az eljárásjogi feltételt, és az eljárásjogi feltételből nem következtethetünk az anyagi jogi feltételre.

hivatalos minőségű elkövető büntető anyagi jogi felelőssége is okvetlenül fennáll az ICC előtt. A 27. cikk (1) bekezdése szerint: „A jelen Statútum a hivatalos minőségre való tekintet nélkül egyaránt vonatkozik minden személyre. Semmilyen körülmények között sem mentesíti az adott személyt a jelen Statútum szerinti büntetőjogi felelősség alól különösen az állam- vagy kormányfői tisztséggel, kormány- vagy parlamenti tagsággal, választott képviselői vagy kormányhivatalnoki tisztséggel járó hivatalos minőség, és mint olyan, nem indokolja a büntetés mérséklését.” E norma személyi hatálya az állami tisztviselőkre vonatkozik azzal, hogy a felsorolás nem kimerítő jellegű.⁴⁸⁸ Az ún. funkcionális immunitásra összpontosító rendelkezés célja, hogy valamennyi állami tisztviselőt lefedjen, nem pusztán azokat, akiket *expressis verbis* meg is említi.⁴⁸⁹

Ezzel szemben a 27. cikk (2) bekezdése a hivatalos minőségében cselekvő elkövető felelősségét büntető eljárásjogi perspektívából közelíti meg: „A nemzeti vagy a nemzetközi szabályok szerint a hivatalos minőséggel járó mentességek vagy különleges eljárási szabályok nem akadályozzák a Bíróságot az adott személy fölött joghatóságának gyakorlásában.” A rendelkezés tehát azt rögzíti, hogy az immunitás a büntetőeljárás megindításának nem szabhat gátat, másképpen szólva megteremti az ICC joghatóság-gyakorlásának procedurális alapját.⁴⁹⁰ A Római Statútum egyik kommentárjában *William Schabas* kiemeli, hogy a 27. cikk (2) bekezdése értelmében valamennyi nemzetközi szokásjogi mentesség is irrelevánssá válik, mivel a jogszabályhely egyaránt utal a nemzeti és nemzetközi szabályokra.⁴⁹¹

A 27. cikket mint a Római Statútum részes feleinek állami tisztviselőit megillető mentességeket eltörlő normát kell értelmezni.⁴⁹² A statútumhoz való csatlakozással az állam hozzájárul ahhoz, hogy az ICC joghatóságot gyakoroljon tisztviselői felett, azaz kettejük (a bíróság és az állam) relatív viszonyában az immunitásról feltételesen lemondott. *Claus Kreß* és *Kimberly Prost* a *Triffterer-féle* kommentárban,⁴⁹³ valamint *Schabas* saját kommentárjában⁴⁹⁴ arra a következtetésre jut, hogy a részes államok egymás közötti jogviszonyukban – azaz „horizontálisan” – is lemondanak az immunitásról, amit a hivatkozott szerzők arra alapoznak, hogy a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása ellenkező esetben számos alkalommal ellehetetlenülne, a rendelkezés pedig kiüresedne. A fentivel ellentétes értelmezést *Akande* is aggályosnak véli, különösen a 27. cikk 98. cikk (1) bekezdéssel való párhuzamos alkalmazásának eseteiben (részletesen lásd lentebb).⁴⁹⁵

488 Triffterer, 2008, 779–793. o.

489 Gaeta, 2002, 975–1001. o.

490 Triffterer, 2008, 791. o.

491 Schabas, 2010, 446–453. o.

492 Kreß és Prost, 2008, 1601–1619. o.

493 Kreß és Prost, 2008, 1607. o.

494 Schabas, 2010, 450. o.

495 Akande, 2004, 420. o.

Mivel a monográfia soron következő részei egy olyan probléma bemutatására tesznek kísérletet, ami egy nem részes állam sajátja, így külön kell szólni a 27. cikk alkalmazhatóságáról harmadik államok viszonylatában. A főszabály itt is az, amit az 1969. évi bécsi egyezmény 34. cikke rögzít, azaz hogy a Római Statútum a nem részes felek vonatkozásában sem jogokat, sem kötelezettségeket nem hoz létre, a statútum részes államai egy harmadik fél állami tisztviselőjének mentességéről értelemszerűen nem mondhatnak le.⁴⁹⁶

Mi a helyzet azonban akkor, ha e harmadik állam hivatalban lévő tisztviselője a Biztonsági Tanács határozata útján kerül a Nemzetközi Büntetőbíróság elé? Hogyan kell értelmezni ilyen esetekben a 27. cikket? A kérdésről a tárgyalás-előkészítő tanács elsőként akkor foglalt állást, amikor 2009-ben *al-Bashír* ellen az első nemzetközi elfogatóparancsot kibocsátotta. A kamara konklúziója az volt, hogy a szudáni államfő nem élvez immunitást az ICC előtt.⁴⁹⁷ A tárgyalás-előkészítő tanács teleologikus értelmezést alkalmazva egyrészt hangsúlyozta, hogy a Római Statútum elsődleges célja, hogy a nemzetközi büntettek elkövetői büntetlenségének véget vessen.⁴⁹⁸ Másrészt következtetését arra alapozta, hogy hivatalos minőségre való tekintet nélkül a statútumot minden terheltre nézve alkalmazni kell, a hivatalos minőség büntetőjogi felelősség akadályát nem képezheti, a büntetés enyhítését nem eredményezheti, és a Nemzetközi Büntetőbíróságot eljárásában semmi esetre sem akadályozhatja.⁴⁹⁹ A kamara arra is rávilágított, hogy a 21. cikk (1) bekezdés a) pontja⁵⁰⁰ értelmében a bíróságnak a Római Statútumot valamennyi előtte lévő ügyben alkalmaznia kell, így harmadik államok BT által előterjesztett helyzeteiben is.⁵⁰¹

A bíróság ezen határozata megosztja a kommentátorokat. *Schabas* azon az állásponton van, hogy a kamara a 27. cikket helytelenül értelmezte, mivel az 1969. évi bécsi egyezmény 34. cikkét⁵⁰² nem hagyhatta volna figyelmen kívül.⁵⁰³ *Kreß* és *Gaeta* más véleményt képviselnek. Előbbi szerző szerint a 27. cikk (2) bekezdést harmadik államokra is alkalmazni kell akkor, amikor a BT utal egy nem részes felet az ICC elé azért, mert ilyenkor a harmadik állam

496 Schabas, 2010, 450. o.

497 Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al-Bashir, ICC-02/05-01/09, Pre-Trial Chamber I, 4 March 2009, § 41 (a hivatkozásokban a továbbiakban: első letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen).

498 Első letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen 42. §.

499 Első letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen 43. §.

500 Római Statútum 21. cikk (1) bekezdés a) pont: „A Bíróság a következőket alkalmazza: Elsősorban a jelen Statútumot, a Bűncselekmények Tényállási Elemeit, továbbá az Eljárási és Bizonyítási Szabályokat.”

501 Első letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen 44. §.

502 1969. évi bécsi egyezmény 34. cikk: „A szerződés harmadik állam számára – annak beleegyezése nélkül – sem kötelezettségeket, sem jogokat nem hoz létre.”

503 Schabas, 2010, 451. o.

analógia útján részes állami jogállásba kerül.⁵⁰⁴ *Gaeta* szintén alkalmazhatónak tartja a rendelkezést harmadik államokra is, azonban a tárgyalás-előkészítő tanács határozatban levezetett érvelését nem tartja meggyőzőnek.⁵⁰⁵

Két évvel később a tárgyalás-előkészítő tanács ismét foglalkozott ugyanezzel a kérdéssel a Malawit a bírósággal való együttműködés hiánya miatt elmarasztaló határozatában.⁵⁰⁶ E döntésében a kamara megerősítette álláspontját, miszerint *al-Bashír* nem élvez immunitást a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt.⁵⁰⁷ Ami sajnálatos a határozat kapcsán, hogy érvelése meglehetősen gyenge lábakon áll, ezért a szakirodalomban sok támadás érte. A bírák indokolásukat részint az ICTY és ICTR statútumaira alapozták, annak ellenére, hogy a két *ad hoc* törvényszék statútuma nem törölte el *expressis verbis* az állami tisztviselők immunitását, míg a Római Statútum 27. cikke igen. A kamara a *Yérodiá-ügyben* hozott *obiter dictumra* is kitér, miszerint hivatalban lévő magas rangú állami tisztviselők „néhány” nemzetközi büntetőbíróság előtt felelősségre vonhatók, beleértve e csoportba az ICC-t is.⁵⁰⁸ A határozat *Antonio Cassese* álláspontját is idézi, mely szerint a személyes immunitás mögötti ok függ attól, hogy nemzeti vagy nemzetközi büntetőbíróság előtt folyik eljárás.⁵⁰⁹ Az eljáró tanács szerint a 27. cikk nemzetközi szokásjogi normát foglal írásba, nemcsak a funkcionális, hanem a személyes immunitás tekintetében is. Ennek kapcsán a nemzetközi büntetőjogi szakirodalom nem jutott még nyugvópontra: nem lehet teljes bizonyossággal kimondani, hogy a személyes immunitás terén a szokásjog fennállásának feltételei fennállnak. A tárgyalás-előkészítő tanács határozatai azt a meggyőződést tükrözik, hogy a nemzetközi bűncselekmények személyes immunitás alóli kivételt hoznak létre. A mérleg serpenyőjébe az ICC fellebbviteli tanácsa rakott némi ellensúlyt, amikor Jordániát elmarasztalta *al-Bashír* le nem tartóztatása miatt 2019 májusában, és kimondta, hogy a nemzetközi bíróságok előtti eljárások esetén nem lehet immunitásra hivatkozni.⁵¹⁰

A jogi kontúrok felvázolása érdekében másodikként a Római Statútum Nemzetközi együttműködés és jogsegély című IX. fejezetéből kell néhány rendelkezést kiemelni. Az államok együttműködése a nemzetközi jog egyik alapelveként definiálható, és mivel

504 Kreß, 2012, 223–265. o.

505 Gaeta, 2009, 315–332. o.

506 Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/05-01/09-140-tENG, 12 December 2011 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Malawi-határozat*).

507 *Malawi-határozat* 36. §.

508 *Malawi-határozat* 33. §.

509 *Malawi-határozat* 34. §.

510 Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal, The prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-397, ICC Appeals Chamber, 6 May 2019 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Jordánia-ítélet*).

az ICC – a modern nemzetközi büntető igazságszolgáltatás történetében nem egyedülálló módon⁵¹¹ – saját végrehajtó apparátussal nem rendelkezik, ezen elv a Nemzetközi Büntetőbíróság esetében különös jelentőséggel bír:⁵¹² ha a bíróság döntéseinek érvényt akar szerezni, akkor az államok együttműködéséhez, külső segítséghez kell folyamodnia. A IX. fejezet eljárástechnikai, dokumentációs és titokvédelmi szabályokat is rögzít, valamint az Interpollal és egyéb nemzetközi szervezetekkel való együttműködés mellett rendezi a nem részes államokkal való együttműködés legkézenfekvőbb esetét is, melyet *ad hoc* megállapodás formájában irányoz elő.⁵¹³ Ezek közül az alábbiakban csupán a vizsgált probléma megértéséhez feltétlenül szükséges szabályok sorakoztatnak fel.

Először is a Római Statútum 86. cikke,⁵¹⁴ mely kimondja a részes államok általános együttműködési kötelezettségét; a 87. cikk (1) bekezdése,⁵¹⁵ mely rögzíti ennek technikai szabályait; továbbá a 87. cikk (5) bekezdése,⁵¹⁶ mely felvázolja a statútumban nem részes államok együttműködésének lehetőségét is: az ICC valamennyi államtól – tehát eseti megállapodás vagy egyéb nemzetközi szerződés alapján a nem részes államoktól is – jogosult határozatainak végrehajtásához segítséget kérni. Az együttműködési kötelezettség elmulasztásának lehetséges jogkövetkezményeit a 87. cikk (7) bekezdése⁵¹⁷ tartalmazza. A bíróság a kötelezettség teljesítésének elmaradásáról határozatot hozhat és értesítheti a Részes Államok Közgyűlését, vagy ha a Biztonsági Tanács utalta a szóban forgó helyzetet az ICC elé, akkor az „incidensről” a BT-t is tájékoztathatja. A megengedő megfogalmazásból következtethetünk a normák diszpozitív természetére, és az is kimondható, hogy az e rendelkezésben foglalt szankciók sem súlyosnak, sem önkéntes jogkövetésre motivá-

511 Az ENSZ *ad hoc* törvényszékei sem rendelkeztek saját végrehajtó szervekkel. Lásd erről bővebben: Cryer et al., 2016, 509–530. o.

512 Kovács, 2019b, 90. o.

513 Kovács, 2019b, 87. o.

514 Római Statútum 86. cikk: „A Részes Államok a jelen Statútum rendelkezéseinek megfelelően teljes mértékben együttműködnek a Bírósággal a Bíróság joghatóságába tartozó bűntettek miatti nyomozás és büntetőeljárás során.”

515 Római Statútum 87. cikk (1) bekezdés a) pont: „A Bíróság jogosult a Részes Államok együttműködését kérni. A megkereséseket diplomáciai úton vagy más olyan megfelelő módon továbbítják, amelyet a Részes Államok a megerősítéskor, az elfogadáskor, a jóváhagyáskor vagy a csatlakozáskor megjelölnek. A megjelölést később a Részes Államok az Eljárási és Bizonyítási Szabályoknak megfelelően módosítják.”

516 Római Statútum 87. cikk (5) bekezdés: „a) A Bíróság felkérhet olyan Államot is, amely a jelen Statútumnak nem részese, hogy a jelen Fejezetnek megfelelően eseti megállapodás, vagy az Állammal kötött nemzetközi szerződés alapján, illetve bármely más megfelelő alapon segítséget nyújtson.

b) Amennyiben a Statútumban nem részes Állam, amely eseti megállapodást vagy nemzetközi szerződést kötött a Bírósággal, nem teljesíti a megállapodás vagy a nemzetközi szerződés szerint benyújtott kérelmeket, a Bíróság értesíti erről a Részes Államok Közgyűlését, vagy ha a Biztonsági Tanács utalta a Bíróság elé az ügyet, a Biztonsági Tanácsot.”

517 Római Statútum 87. cikk (7) bekezdés: „Ha a Részes Állam a jelen Statútum rendelkezéseivel ellentétben nem tesz eleget az együttműködés iránti megkeresésnek, és ezzel akadályozza a Bíróságot a jelen Statútumban meghatározott feladatai és jogosítványai gyakorlásában, a Bíróság határozatot hozhat erről, és a kérdést a Részes Államok Közgyűlése elé terjeszti, illetve ha Biztonsági Tanács utalta az ügyet a Bíróság elé, a Biztonsági Tanács elé utalhatja az ügyet.”

lónak nem nevezhető. Kiemelésre tart még számot a 89. cikk (1) bekezdése,⁵¹⁸ mely arról rendelkezik, hogy az ICC jogosult attól az államtól a vádlott letartóztatását és átadását kérni, melynek a területén a terhelt tartózkodik. Vélelmezhető, hogy mivel utóbbi rendelkezés az együttműködés szükségszerűségének egyik konkrét esetét nevezi meg, így különös relevanciával bír.

Végül, de nem utolsósorban a Római Statútum 98. cikk (1) bekezdésében foglaltakat érdemes alaposabban megvizsgálni, amelynek lényege, hogy az ICC nem terjeszthet elő olyan átadás vagy jogsegély iránti kérelmet, amely a megkeresett államot olyan cselekményekre kényszerítené, amelyek ellentétesek lennének annak nemzetközi jogi kötelezettségeivel. A 98. cikk (1) bekezdés tehát olyan helyzetekben alkalmazandó, amikor a Római Statútum valamely részes állama harmadik államokkal szemben fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeit – így a nemzetközi szokásjogon alapuló diplomáciai mentességet – sértené meg akkor, ha a bírósággal együttműködne. E szakasz két további magyarázatra szorul. Az egyik, hogy a „*nemzetközi jogi kötelezettség*” nemzetközi szerződésen, szokásjogon vagy általános jogelven alapulhat,⁵¹⁹ ám a szerződésen alapuló mentességre nem a 98. cikk (1) bekezdésének, hanem (2) bekezdésének szabályai lesznek irányadók. A másik, hogy a rendelkezés teleologikus értelmezése tükrében pontosítani kell, mit ért a 98. cikk (1) bekezdése „harmadik állam” alatt? Ugyanis amíg a 98. cikk (2) bekezdése „küldő államot” említ, szembetűnő, hogy a 98. cikk (1) bekezdése nem ezt teszi. Az 1969. évi bécsi egyezmény 2. cikk (1) bekezdés h) pontja értelmében a főszabály az, hogy „*a »harmadik állam« olyan államot jelent, amely nem részese a szerződésnek*”. Azonban e norma diszpozitív tartalmú, ezáltal a szerződéskötő felek eltérhetnek tőle – mint ahogyan az a 98. cikk (1) bekezdése esetében is történt. A többségi szakirodalmi álláspont tükrében itt „harmadik állam” alatt olyan államot kell érteni, ami nem a megkeresett állam.⁵²⁰ Ennek fényében a 98. cikk (1) bekezdése szerinti „harmadik állam” akár egy, a Római Statútumban részes állam is lehet, ugyanakkor megjegyzendő, hogy ezen államok a 27. cikk (2) bekezdése alapján a diplomáciai mentességekről lemondtak, ezért a vizsgált probléma esetükben nem releváns.

Ha azonban a jelen cikk szerinti „harmadik állam” a Római Statútumnak nem részes állama, egymásnak ellentmondó kötelezettségek keresztüzébe kerülhet. Amennyiben

518 Római Statútum 89. cikk (1) bekezdés: „A Bíróság bármely olyan Államnak előterjeszthet személyek letartóztatására és átadására irányuló megkeresést, a kérelem alátámasztására szolgáló, a 91. cikkben meghatározott anyagokkal együtt, amelynek területén az adott személy található, és az adott Állam együttműködését kéri az adott személy letartóztatása és átadása érdekében. A Részes Államok a jelen Fejezet rendelkezései és nemzeti eljárási szabályaik szerint teljesítik a letartóztatás és az átadás iránti kérelmet.”

519 Schabas, 2010, 1040–1041. o.

520 Kreß és Prost, 2008, 1606. o.; Schabas, 2010, 1039. o.

az ICC megkeresése és a megkeresett állam „harmadik állammal” szembeni kötelezettsége között normakonfliktus alakul ki, akkor azt a nemzetközi szokásjog alapján kell elbírálni.⁵²¹ Mint ahogyan az a következő pontban olvasható, a szokásjog az immunitásnak két fajtáját ismeri, melyek a funkcionális immunitás és a személyes immunitás: az első az állam nevében eljáró tisztviselőket védi, a másik pedig a magas rangú állami tisztviselőket. Ma már egyértelmű – és ezt tükrözi a Római Statútum 27. cikk (2) bekezdése is –, hogy a funkcionális immunitás nem vonhatja ki az egyént a nemzetközi bűncselekményekért való felelősség alól. Ezzel szemben a személyes immunitás megítélése a szakirodalomban vitatott.

Amikor egy részes államot az ICC megkeres együttműködés céljából, az felvetheti a fennálló „nemzetközi jogi kötelezettségek” megsértésének lehetőségét. Hogy ez valóban felmerül-e vagy sem, attól függ, hogy erre a „végrehajtó” részes államra úgy tekintünk, mint amelyik saját, vagy úgy, mint amelyik az ICC nevében jár el, annak joghatóságát gyakorolja. A tárgyalás-előkészítő tanács szerint ezen államok az ICC végrehajtó apparátusaként járnak el, ami lehetővé teszi, hogy együttműködési kötelezettségüknek eleget tegyenek egyéb fennálló „nemzetközi jogi kötelezettségek” megsértése nélkül.

Összegezve tehát elmondható, az ICC az államok együttműködése nélkül csupán „félkarú óriás”,⁵²² mivel saját rendőri, közigazgatási és büntetés-végrehajtási szervek hiányában önmaga nem képes saját döntéseinek végrehajtására. Ennek fényében, a Római Statútum részes államait – inkább kevesebb, semmint több sikerrel – arra kötelezi, hogy működjenek közre a terheltek letartóztatása és az ICC-nek történő átadása tekintetében. A nemzetközi közösség számos esetben láthatott már az elfogatóparancs végrehajtásának elmulasztására példákat, amikor is a Római Statútum részes államai elmulasztották *al-Bashír* letartóztatását a 98. cikk (1) bekezdésére hivatkozva, holott az egykori szudáni államfő hivatalosan tartózkodott ezen államok területén.⁵²³

8.2.3. Az államfői immunitás a nemzetközi szokásjogban és a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában

A szuverén egyenlőség elve a nemzetközi közjog egyik princípiuma, melyet az ENSZ Alapokmány 2. cikk (1) bekezdése írásba is foglal.⁵²⁴ Ezt az alapelvet két másik elvre bonthatjuk, melyek az állami szuverenitás és az államok (jogi) egyenlősége.⁵²⁵ A szuverén egyenlősége

521 Kreß és Prost, 2008, 1608. o.

522 Cassese, 1998, 13. o.

523 Tladi, 2015, 1028–1029. o.

524 ENSZ Alapokmány 2. cikk (1) bekezdés: „A Szervezet valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik.”

525 Kovács, 2016, 273–279. o.

elvéből kiindulva továbbá bizonyos állami tisztviselők – akik államuk nevében járnak el – immunitást élveznek a nemzetközi büntetőeljárásokkal szemben. A követ „szentsége” az államok közötti kapcsolatok egyik legősibb alapelve, melynek értelmében a diplomáciai képviselő személye ellen letartóztatás vagy őrizetbe vétel egyáltalán nem fogantatosítható.⁵²⁶

A természetes személyeket megillető immunitásnak két fajtája van.⁵²⁷ Az első kategória (i) bizonyos személyeket véd, azaz főképp az állami tisztségviselő magánszemélyi minőségének védelmére hivatott, ez az ún. személyes immunitás (*ratione personae*). A második kategória (ii) pedig bizonyos cselekményeket részesít védelemben, azaz az állami tisztségviselők hivatalos minőségben elkövetett cselekményeihez fűződik, ez az ún. funkcionális immunitás (*ratione materiae*).

A *ratione personae* immunitás lényege, hogy a privilegizált, magas rangú állami tisztviselők hivatalos missziójukat mindennemű zavaró körülménytől és beavatkozástól mentesen teljesíthessék, így a személyes immunitás speciális pozíciókhoz csatlakozik és csupán tisztviselők szűk körét védi.

A személyes immunitás legfőbb jellemzői közé tartozik, hogy (i) eljárásjogi jellegű védelmet biztosít – azaz az állami tisztségviselőt sérthetetlennek tekinti egy másik állam büntető joghatóságával szemben. (ii) Teljes mértékű sérthetlenséget nyújt – azaz mind a hivatalos, mind a magánszemélyi minőségben elkövetett cselekmények esetén hivatkozható – még olyan cselekmények esetében is, amelyeket hivatalba lépése előtt követett el a mentességet élvező személy. (iii) Csupán a Nemzetközi Bíróság által 2002-ben, a *Yérodia-ügyben* konkrétan nevesített tisztségviselőket védi: államfőket, kormányfőket, külügyi tárcáért felelős minisztereket, diplomatákat, valamint a nemzetközi szervezetekhez akkreditált képviselőket.⁵²⁸ (iv) A személyes immunitás a funkcionális immunitással ellentétben a hivatalos minőség megszűnésével véget ér, mely a jogintézmény céljából ered, tekintve, hogy esszenciája a hivatali tevékenység végzésének zavartalanságában rejlik. (v) Nem *erga omnes* hatályú norma, így például a diplomaták esetén csak a küldő, a fogadó és a tranzitállam vonatkozásában hivatkozható.⁵²⁹ Valamint hogy (vi) a nemzetközi bíróságok előtti alkalmazása a szakirodalomban sokáig tűrte a vitát, ám a többségi álláspont afelé tendál, hogy – a *ratione materiae* immunitáshoz hasonlóan (lásd alább) – erre sem lehet nemzetközi fórumok előtt hivatkozni.

526 Bába és Sáringer, 2018, 119. o.

527 Az immunitás jogintézményét a belső jog szintén ismeri és alkalmazza, így hazánkban sem ismeretlen e fogalom (mentelmi jog). Mindazonáltal a belső jog szintjén felmerülő immunitás kérdésével nem foglalkozom, mivel jelen téma szempontjából különösebb relevanciával nem bír. Lásd: Cassese, 2008, 302–303. o., 314. o.

528 *Yérodia-ügy* 51–55. §.

529 Cassese, 2008, 302–304. o.

Dapo Akande meglátása szerint a személyes immunitás nemzetközi bűncselekmények esetén egyáltalán nem vehető figyelembe,⁵³⁰ és *Antonio Cassese* is hasonlóan vélekedik: „Összegezve: a nemzetközi szokásjog szerint az állami tisztségviselők személyes immunitása a nemzetközi bíróságokat, illetőleg törvényszékeket nem gátolhatja meg abban, hogy a nemzetközi bűncselekmények elkövetésével gyanúsított, illetve vádolt személyek ügyében eljárjanak, ha az ügyben a szóban forgó bíróság, illetőleg törvényszék egyébként joghatósággal rendelkezik.”⁵³¹

E kérdés nyugvópontra helyezése felé az ICC fellebbviteli tanácsa 2019. május 6-án jelentős lépést tett, amikor elmarasztalta Jordániát az *al-Bashír* elleni elfogatóparancsok végrehajtásának elmulasztása miatt. Az ICC bírái a *Jordánia-határozatban* akként foglaltak állást, hogy a nemzetközi szokásjog nem biztosít személyes immunitást nemzetközi bíróságok vonatkozásában,⁵³² és arra jutottak, hogy a bíróság eljárhat hivatalban lévő magas rangú állami tisztviselőkkel szemben akkor, ha a Római Statútum nem részes államainak tisztviselői és ezen harmadik államok nem önként mondtak le az immunitásról.

A *ratione materiae* immunitás az „állam cselekménye” elméletében (*act of State doctrine*) gyökerezik és valamennyi tisztségviselőre alkalmazandó, aki állami kötelezettséget teljesít (nem magánjellegű szuverén aktusok). E teória szerint az a személy, aki egy szuverén állam nevében cselekszik, nemzetközi jogi jogsértésért elviekben nem vonható felelősségre addig, amíg e hivatalos minősége fennáll – így a mentessége megszűnéséig nemzetközi szinten kizárólag az állam vonható felelősségre.

A funkcionális immunitás legfőbb jellemzői között említhető, hogy (i) anyagi jogi természetű jogintézmény: habár az állami tisztségviselő kötelezett a nemzetközi közjog és a másik állam anyagi jogának betartására, ha mégis megsérti akár a nemzetközi, akár a belső jogot, ez a jogsértés nem neki, hanem az államának tudható be. (ii) Mind a *de iure*, mind a *de facto* állami tisztségviselőket védelemben részesíti. (iii) Az állami tisztség megszűnésével nem ér véget. (Ennek oka, hogy mivel a cselekmény jogilag az államnak tudható be, ha a hivatalos tisztség megszűnik, a felelősség az államot továbbra is terheli.) (iv) Valamint *erga omnes* természetű norma, ami azt jelenti, hogy bármelyik állammal szemben lehet jogszerűen hivatkozni rá.

A Nemzetközi Bíróság a *Yérodia-ügyben* hozott ítéletének *obiter dictumában*⁵³³ úgy érvelt, hogy az államfőknek járó funkcionális immunitás egy másik állammal szemben abszolút, és akkor is alkalmazandó, ha a terhelt nemzetközi bűncselekmény elkövetésével vádolják: „nem vezethető le a nemzetközi szokásjogból a büntető joghatóság alóli immunitásra, illetve sérthetet-

530 Akande, 2003, 638. o.

531 Cassese, 2008, 312. o.

532 *Jordánia-ítélet* 103., 113. §§.

533 *Yérodia-ügy* 22., 54. §§.

lenségre vonatkozó kivétel, még arra az esetre nézve sem, ha a hivatalban lévő külügyminisztert háborús, illetve emberiség elleni bűntettek elkövetésével vádolják”.⁵³⁴

Ezzel szemben *Awn Shawkat Al-Khasawneh*⁵³⁵ és *Christine Van den Wyngaert*⁵³⁶ bírák az ítélethez fűzött különvéleményükben kifejtették, hogy meglátásuk szerint nemzetközi bűncselekmények esetén a funkcionális immunitás sem nemzetközi, sem nemzeti szinten nem alkalmazandó. *Dapo Akande* szintén az ítélet különvéleményében kifejtettekkel ért egyet, ám meglátása szerint a Nemzetközi Bíróság az immunitás kérdését a személyes immunitás szemszögéből közelítette meg, így a fenti tételt is akként kell értelmezni.⁵³⁷ *Cassese* nemzetközi büntetőjogi tankönyvében pedig arra a következtetésre jut, hogy a nemzetközi büntetőbíróóságok előtt a funkcionális immunitás megszűnése – mint norma – szokásjogi szintre emelkedett, amit több precedenssel igyekeznek alátámasztani.⁵³⁸

Ezek a következők. (i) Nem esetjogi példa, ám fontos, hogy a funkcionális immunitás nemzetközi bűncselekmények imperatívusza előtti meghajlása elsőként a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék Chartájában érhető tetten, miszerint az immunitás pajzsa többé nem védi meg a magas rangú állami tisztségviselőket a háborús bűntettek, illetőleg a béke és az emberiség elleni bűncselekmények miatti felelősségre vonástól, mely az ún. nürnbergi elvek között harmadikként került felsorolásra. (ii) E kérdés eljáró bíróság előtt elsőként *Adolf Eichmann* volt SS-főtiszt, illetve a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt vezető tagja ügyében merült fel,⁵³⁹ ahol az izraeli legfelsőbb bíróság egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hivatalos minőségükben cselekvő állami tisztségviselők a nemzetközi bűncselekmények miatti felelősségre vonás alól a funkcionális immunitásra hivatkozva nem mentesülhetnek. (Itt azonban fontos kiemelni, hogy e példa a többihez képest kilóg a sorból, mivel az eljáró jeruzsálemi bíróság nem minősült nemzetközi bírói fórumnak, hanem egyetemes joghatóság alapján gyakorolt joghatóságot *Eichmann* felett.) (iii) Időrendben másodikként az ICTY joggyakorlatából hozhatunk fel példákat. Az ICTY

534 *Yérodia-ügy* 58. §.

535 Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v. Belgium) Dissenting Opinion of Judge Al-Khasawneh, elérhető: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-07-EN.pdf> [Letöltve: 2017. 01. 17.].

536 Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v. Belgium) Dissenting Opinion of Judge Van den Wyngaert, elérhető: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-09-EN.pdf> [Letöltve: 2017. 01. 17.].

537 Akande, 2009, 334. o.

538 Cassese, 2008, 305–306. o.

539 Attorney General v. Adolf Eichmann, Criminal Case No. 40/46, Judgment, District Court of Jerusalem, Israel, 11 December 1961, §§ 309–312.

mind *Radovan Karadžić ügyében*,⁵⁴⁰ mind *Anto Furundžija*⁵⁴¹ és *Slobodan Milošević ügyében*⁵⁴² arra hivatkozott, hogy az ICTY Statútumának 7. cikk (2) bekezdése⁵⁴³ – amely a hivatalos minőség figyelmen kívül hagyásáról rendelkezik – szokásjogi erővel bír. Két évvel később a törvényszék a *Krstić-ügyben* hasonló konklúziót vont le: „Jóllehet [...], hogy az államok között a funkcionális immunitás ezen cselekmények tekintetében fennáll, de helytelen volna azt sugallni, hogy ezen immunitás nemzetközi büntetőbíróságok előtt létezik”.⁵⁴⁴ Mi több, az ICTY fellebbviteli tanácsa a *Blaskić-ügyben*⁵⁴⁵ már *expressis verbis* azzal érvelt, hogy a funkcionális immunitás nemzetközi bűncselekmények esetén a felelősség alól nem mentesít. (iv) Ugyanezt az álláspontot sajátította el az Egyesült Királyság Lordok Házának két bírója, *Lord Millet* és *Lord Phillips*, a volt chilei diktátor, *Augusto Pinochet ügyében* – párhuzamosan megjegyezve, hogy ebben az ügyben szintén nem nemzetközi büntetőbírói fórumról van szó –,⁵⁴⁶ csakúgy, mint (v) a SCSL a volt libériai elnök, *Charles Taylor*⁵⁴⁷ büntetőjogi felelőssége és a funkcionális immunitás kapcsolata vonatkozásában.

A funkcionális immunitás doktrínája a nemzetközi szokásjogban finoman csiszolódott az évek során a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás hajnalától – a nürnbergi pertől – napjainkig. A szokásjogi szabály alóli kivételként eközben kristályosodott ki az a tétel, hogy az állami tisztviselők nemzetközi bűncselekmények elkövetése esetén a funkcionális immunitásra nem hivatkozhatnak.⁵⁴⁸ Napjainkban az emberi jogok védelme és a nemzetközi bűncselekmények jogszerű megtorlása a nemzetközi közösség legfőbb prioritásai közé tartoznak, és ebből adódik az a fentebb felvázolt tendencia is, amely az állami szuverenitásból adódó tradicionális alapelvet, a funkcionális immunitás érvényesülését lerontja.⁵⁴⁹

540 Prosecutor v. Radovan Karadžić, IT-95-5/18-T, Judgment, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, The Hague, 24 March 2016, § 24.

541 Prosecutor v. Anto Furundžija, IT-95-17/1-T, Judgment, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, The Hague, 10 December 1998, §140.

542 Prosecutor v. Slobodan Milošević, IT-02-54, Decision on the Preliminary Motions, 8 November 2001, § 28.

543 ICTY Statútum 7. cikk (2) bekezdés: „Valamennyi vádlott hivatalos pozíciója – akár államfői, kormányfői vagy felelős beosztású kormánytisztviselői –, sem e személy bűnösségének, sem büntetésének megállapítása során enyhítő körülményként nem vehető figyelembe.”

544 Prosecutor v. Krstić, IT-98-33, Decision on Application of Subpoenas, 1 July 2003, § 26.

545 Prosecutor v. Tihomir Blaskić, IT-95-14-A, Judgment, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, The Hague, 29 July 2004, § 41.

546 Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and others ex parte Pinochet / Regina v. Evans and another and the Commissioner of Police for the Metropolis and others ex parte Pinochet, Opinions of the Lords of Appeal for Judgement in the Cause, House of Lords, 25 November 1998, §§ 171–179, §§ 186–190.

547 The Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor, Case No. SCSL-03-01-A, Judgment, Special Court for Sierra Leone, The Hague, 26 September 2013, §§ 52-53 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Taylor-ügy*).

548 Kreß és Prost, 2008, 1608. o.

549 Cassese, 2008, 308. o.

8.3. A tárgyalás-előkészítő tanácsok határozatai az *al-Bashír-ügyben*

Az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa *al-Bashír* ellen két letartóztatási parancsot bocsátott ki.⁵⁵⁰ az elsőben öt rendbeli emberiség elleni büntett és két rendbeli háborús büntett, a másodikban három rendbeli népirtás elkövetésével vádolják. Az ok, amiért a tárgyalás-előkészítő tanács két letartóztatási parancsot adott ki, hogy az elsőben – bizonyítékok hiányára hivatkozva – nem szerepelt a népirtás vádja. Ez ellen azonban 2010. február 3-án *Luis Moreno-Ocampo* fellebbezést nyújtott be, amit a bíróság fellebbeviteli tanácsa elbírált, majd úgy határozott, hogy alapos gyanú áll fenn arra vonatkozóan, hogy *al-Bashír* közvetett tettes, illetve társtettes genocídium – a statútum által definiált első három elkövetési magatartásával megvalósított⁵⁵¹ – elkövetésében.⁵⁵² Az eljáró tanács az *al-Bashír* elleni első letartóztatási parancs kibocsátásakor a Nemzetközi Büntetőbíróság Hivatalához az államfő letartóztatása és átadása iránt kérelmet nyújtott be azzal, hogy továbbítsák a megkeresést a Római Statútum valamennyi részes államának, valamint a Biztonsági Tanács azon tagjainak is, amelyek nem részes felek a statútumban.

A Római Statútum 86. cikke és 89. cikke alapján a szerződésben részes államok, amennyiben a terhelt államterületükön tartózkodik, kötelesek letartóztatását fogatosítani és őt a bíróságnak átadni. Ugyanakkor felmerült az a kérdés, hogy nem sértené-e meg fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeit az a részes állam, amelyik az államfőt letartóztatná? Ugyanis Szudán nem részes fél a statútumban, és a szerződések relatív hatályának elvéből kiindulva egy szerződésben részes és nem részes állam vonatkozásában főszabály szerint a nemzetközi szokásjog normái irányadóak a szerződéses normákkal szemben. A nemzetközi szokásjog pedig az államfőket, kormányfőket, külügyminisztereket és diplomatákat mentességgel illeti meg a külföldi államok büntető joghatóság-gyakorlásával szemben.⁵⁵³ Eszerint, ha az államfő külföldön tartózkodik, sérthetetlennek kell tekinteni, így a külföldi állam büntető joghatóságot nem gyakorolhat felette, amibe az is beletartozik, hogy egy másik állam rendőri szervei őt nem tartóztathatják le.

550 Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09, Pre-Trial Chamber I, 12 July 2010 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *második letartóztatási parancs al-Bashír ellen*).

551 Római Statútum 6. cikk: „A jelen Statútum alkalmazásában a népirtás büntette alatt bármelyik következő cselekmény értendő, amelyet valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával követnek el:

a) csoport tagjainak megölése;

b) csoport tagjai testi vagy lelki épsége elleni súlyos sérelem okozása;

c) csoportnak szándékosan olyan életfeltételek közé kényszerítése, amelyek a csoport teljes vagy részleges fizikai megsemmisülését okozhatják.”

552 Második letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen 6. §.

553 Akande, 2004, 407–409. o.

Ahhoz tehát, hogy valamelyik állam az ICC által kiadott elfogatóparancsot jogszerűen végrehajthassa, valamint *al-Bashírt* – államfőként – jogszerűen letartóztatthassa, illetve a bíróságnak átadhassa, elengedhetetlen, hogy a nemzetközi szokásjog által támasztott akadályt valamilyen más jogforrásból származó norma – mint *lex specialis* – lerontsa. A letartóztatást elrendelő határozatban a tárgyalás-előkészítő tanács *al-Bashír* mentességére csak implicite tért ki, a mögötte meghúzódó okfejtésre azonban már egyáltalán nem: „*al-Bashír jelenlegi pozíciója – azaz hogy egy Statútumban nem részes állam államfője – jelen ügyben a Bíróság joghatóságára nézve semmiféle kihatással nem bír*”.⁵⁵⁴ E tétel kimondásakor a tárgyalás-előkészítő tanács figyelembe vette a Római Statútum Preambulumában megfogalmazott legfontosabb célkitűzést, miszerint a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb büntettek nem maradhatnak büntetlenül.⁵⁵⁵ Továbbá a tárgyalás-előkészítő tanács a joghatóság gyakorlásának jogszerűségét arra alapozta, hogy amikor a Biztonsági Tanács a dárfüri helyzetet az ICC elé utalta, akkor azt is elfogadta, hogy a konfliktus feltárásához kapcsolódó nyomozás – csakúgy, mint az azt követő esetleges büntetőeljárás – a statútum által biztosított jogszabályi keretek között zajlik majd.⁵⁵⁶

Ellenben annak általános elismerése, hogy a bíróság joghatóságot gyakorolhat hivatalban lévő államfők felett, illetve annak kimondása, hogy az államfők nem hivatkozhatnak a mentességre az ICC előtt, még önmagában véve nem oldja meg az immunitás-problémát. Ahhoz ugyanis, hogy a bíróság egy vádlottat őrizetbe vehessen, szükség van a gyakorlatban egy olyan végrehajtó államra, mely a terheltet előzetesen letartóztatja. Ebből adódóan a mentesség kérdése valójában úgy merül fel, hogy lehet-e hivatkozni az immunitásra a letartóztatási parancsot végrehajtó állam hatóságaival szemben? (A Nemzetközi Bíróság előtt lezajlott Yérodia-ügyből⁵⁵⁷ kiindulva az immunitás egy másik állam hatósága szemszögéből a vádlottal szembeni büntethetőségi akadályként merül fel.⁵⁵⁸)

A tárgyalás-előkészítő tanács a letartóztatási parancs kibocsátásakor az állami szinten érvényesülő immunitást nem vette figyelembe, mint ahogyan a statútum 27. cikk és 98. cikk (1) bekezdésének kapcsolatáról sem tett említést. E mulasztás komoly hiányosságként róható a terhére, mert a fennálló szokásjogi kötelezettségek teljes mértékben indokolták volna az eljáró tanács részéről a jogi állásfoglalást, valamint a tőlük való eltérés indokolását is. E tekintetben a tárgyalás-előkészítő tanács két lehetséges megközelítés közül választhatott volna: (i) az első, hogy elismeri ugyan, hogy a 27. cikk eltörlé az immunitást az ICC tekinte-

554 Második letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen 41. §.

555 Akande, 2004, 336. o.

556 Második letartóztatási parancs *al-Bashír* ellen 45. §.

557 Yérodia-ügy 51–55. §§.

558 Cryer et al., 2016, 547. o.

tében, azonban a 98. cikk (1) bekezdés továbbra is megőrzi őket az egyes államok vonatkozásában; (ii) a második pedig, hogy a 27. cikk nemcsak a bíróság, hanem az egyes államok szintjén is eltörli az immunitást azokban az esetekben, amikor az állami hatóságok az ICC nevében járnak el.

Teljes mértékben egyet lehet érteni *Dapo Akande álláspontjával*, aki szerint, ha a 27. cikket csak az ICC szintjén alkalmazzuk, akkor – figyelembe véve az ICC előtt potenciálisan felelősségre vonandó személyi kört – a benne foglalt rendelkezések súlytalanná válnának. Mivel a bíróságnak nincsenek önálló végrehajtó szervei, így az első álláspont elismerése a 27. cikk kiüresedését vonná maga után. Ez esetben ugyanis a nemzetközi bűncselekmény elkövetésével vádolt, ámde mentességet élvező vádlott csak abban az esetben kerülhetne az ICC elé, ha önkéntesen feladná magát a büntetőbírói fórum előtt. Könnyedén belátható, hogy utóbbi gyakorlati realitása igencsak csekély, így egy olyan rendelkezés válna abszolút impotenssé, amelyik főszerepet tölt be a büntetlenség elleni harcban és a Római Statútum rezsimjében, végső soron pedig a hatékonyság elvének gyakorlati megvalósulásában.⁵⁵⁹ A kritikai élű megjegyzések számát csak tovább gyarapítja, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács az itt felsorolt jogi problémákat a második letartóztatási parancsról hozott határozatban sem tisztázta.

Fatou Bensouda a dárfúri helyzetről szóló 2019. decemberi jelentésében⁵⁶⁰ üdvözölte a Szudánban végbement közelmúltbeli eseményeket, és hangsúlyozta, hogy reményekkelelve tekint az ICC és az ország jövőbeli „komplementer” együttműködése elé. Ugyanakkor az a megállapítás, miszerint az ICC a nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban ráosztott szerepet – az államok együttműködési kötelezettségének sorozatos elmulasztása miatt – ez idáig nem volt képes betölteni, továbbra is helytálló marad.

Az „együtt nem működési eljárás” jellemzően úgy indul, hogy a Főügyész Hivatal vagy az ICC Hivatala a médián keresztül tudomást szerez *al-Bashír* jövőbeli látogatásáról valamely részes államba. Ezután jelentést küld a hatáskörrel rendelkező tárgyalás-előkészítő tanácsnak és az ICC hivatalvezetőjének, aki szóbeli figyelmeztetést intéz az illetékes hágai nagykövetségeken keresztül a helyi hatóságok felé. Mivel ez rendszerint nem vezet eredményre, a következő lépéseket már utólagosan az eljáró tárgyalás-előkészítő tanács teszi meg: határozatot hoz, amelyben felszólítja a helyi hatóságokat, hogy adják ki hivatalos állásfoglalásukat a szudáni államfő közelmúltbeli látogatásáról.

559 Akande, 2004, 337–338. o.

560 Thirtieth Report of the Prosecutor of the International Criminal Court to the United Nations Security Council Pursuant to UNSCR 1593 (2005), elérhető: <https://www.icc-cpi.int/test-new-master/Pages/pr-new.aspx?name=2019-12-19-otp-stat-UNSC-sudan> [Letöltve: 2020. 01. 25.].

A szudáni helyzet bíróság elé kerülése óta az ICC tárgyalás-előkészítő kamarái számos alkalommal hoztak olyan határozatot, melyek kimondták Szudán vagy valamelyik Római Statútumban részes állam együttműködési kötelezettségének elmulasztását, illetve indítványozták az *al-Bashir* és egyéb körözött személyek letartóztatásában együtt nem működő államok elleni szükséges intézkedések megtételét, és több esetben az eljáró tárgyalás-előkészítő tanács értesítette a Részes Államok Közgyűlését, illetve a Biztonsági Tanácsot. E határozatok kronológiai sorrendben az alábbiak.

A tárgyalás-előkészítő tanács (*Pre-Trial Chamber I*) elsőként Csád⁵⁶¹ és Kenya⁵⁶² együtt nem működéséről informálta a Biztonsági Tanácsot és a Részes Államok Közgyűlését 2010. augusztus 27-én, ezt követte Dzsubuti⁵⁶³ 2011. május 12-én. Az első marasztaló döntés Malawival szemben született 2011. december 12-én (lásd fentebb), egy nappal később pedig Csáddal⁵⁶⁴ szemben látott hasonló döntés napvilágot. Utóbbi ellen még egy második marasztaló döntést⁵⁶⁵ hozott a bíróság 2013. március 26-án. A bíróság egy másik tárgyalás-előkészítő tanácsa (*Pre-Trial Chamber II*) 2013. szeptember 5-én Nigériát⁵⁶⁶ szólította fel együttműködésre, majd 2014. április 9-én újabb marasztaló döntést adtak ki – a Biztonsági Tanács és az ASP értesítésének kíséretében –, ezúttal a Kongói Demokratikus Köztársaság⁵⁶⁷ ellen.

561 Decision informing the United Nations Security Council and the Assembly of the States Parties to the Rome Statute about Omar Al Bashir's recent visit to the Republic of Chad, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-109, ICC Pre-Trial Chamber I, 27 August 2010 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *I. Csád-határozat*).

562 Decision informing the United Nations Security Council and the Assembly of the States Parties to the Rome Statute about Omar Al Bashir's presence in the territory of the Republic of Kenya, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-107, ICC Pre-Trial Chamber I, 27 August 2010 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Kenya-határozat*).

563 Decision informing the United Nations Security Council and the Assembly of the States Parties to the Rome Statute about Omar Al Bashir's recent visit to Djibouti, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-129, ICC Pre-Trial Chamber I, 13 May 2011 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *I. Dzsubuti-határozat*).

564 Decision pursuant to article 87(7) of the Rome Statute on the refusal of the Republic of Chad to comply with the cooperation requests issued by the Court with respect to the arrest and surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-140-tENG, ICC Pre-Trial Chamber I, 13 December 2011 (a továbbiakban a hivatkozásokban: *II. Csád-határozat*).

565 Decision on the Non-compliance of the Republic of Chad with the Cooperation Requests Issued by the Court Regarding the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-140-151, ICC Pre-Trial Chamber II, 26 March 2013 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *III. Csád-határozat*).

566 Decision on the Cooperation of the Federal Republic of Nigeria Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-159, ICC Pre-Trial Chamber II, 5 September 2013 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Nigéria-határozat*).

567 Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-195, ICC Pre-Trial Chamber II, 9 April 2014 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *DRC-határozat*).

Az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa következőként Dzsibutit⁵⁶⁸ és Ugandát⁵⁶⁹ marasztalta el 2016. július 11-én, majd a Dél-afrikai Köztársaságot 2017. július 6-án,⁵⁷⁰ ám utóbbi incidenst nem terjesztette az ASP és a BT elé. Végül 2019. május 6-án született meg a Nemzetközi Büntetőbíróság legelső másodfokú ítélete e tárgyban, mely Jordániát újfent elmarasztalta együttműködési kötelezettségének elmulasztása miatt.

A fentebb nevesített államok közös jellemzői, hogy (i) valamennyi részes állama a Római Statútumnak; (ii) valamennyi államterületére hivatalos látogatást tett *al-Bashír* az elmúlt években, végül pedig, hogy (iii) egyikük sem hajtotta végre – a Római Statútum 98. cikk (1) bekezdésére hivatkozva – a bíróság által kiadott letartóztatási parancsokat, holott erre a 89. cikk (1) bekezdése alapján kötelesek lettek volna. A kérdés tehát továbbra is az, hogy milyen kapcsolatban áll egymással a 27. cikk és a 98. cikk (1) bekezdése, azaz hogy előbbi eltörli-e a felsorolt államok fennálló nemzetközi szokásjogi kötelezettségeit az államfői immunitás vonatkozásában? Jóllehet a tárgyalás-előkészítő tanácsok szép számban foglalkoztak a két cikk egymáshoz való viszonyával, a bíróságnak – jó ideig – nem sikerült egységes joggyakorlatot kialakítania: az elsőfokú határozatok érvelése több helyen gyenge lábakon áll, ám ami a bíróság külső megítélése szempontjából ennél sokkal aggasztóbb, hogy az esetjog ebben a kérdésben is inkoherens.

2019 két szempontból is fordulatot hozott az ügyben. Az első, hogy a *Jordánia-ítélettel* megszületett az első fellebbviteli döntés a kérdésben, amely több jogértelmezési vitának várva várt végét jelentette. A második pedig, hogy elmozdították *al-Bashírt* államfői hivatalából, amivel az immunitásprobléma egyelőre kihuny. Ellenben a két rendelkezés egymáshoz való viszonyának megítélése miatt a kamarák álláspontjai és az azok között meghúzódó ellentétek továbbra is szemléletesek a jövőbeli jogértelmezési kérdések tisztán látása okán.

568 Decision on the non-compliance by the Republic of Djibouti with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of the State Parties to the Rome Statute, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-266, ICC Pre-Trial Chamber II, 11 July 2016 (a továbbiakban a hivatkozásokban: *II. Dzsibuti-határozat*).

569 Decision on the non-compliance by the Republic of Uganda with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of State Parties to the Rome Statute, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-267, ICC Pre-Trial Chamber II, 11 July 2016 (a továbbiakban a hivatkozásokban: *Uganda-határozat*).

570 Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by South Africa with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-302, ICC Pre-Trial Chamber II, 6 July 2017 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Dél-Afrika-határozat*).

8.3.1. A „vertikális hatály” vizsgálata: az együttműködési kötelezettség és az immunitás összeütközése esetén alkalmazható megközelítési módok

A fenti tényállásból adódó kérdések megválaszolása előtt kardinális jelentőségűnek mutatkozik annak tisztázása, hogy még ha maga az ICC a vádlott immunitását figyelmen kívül is hagyhatja, ugyanennek a terheltnek a mentessége az ICC által kiadott letartóztatási parancsot végrehajtó államoknak már komoly fejtörést okozhat.⁵⁷¹

Tehát ha a bíróság megkeresést intéz egy államhoz egy nem részes állam terheltjének letartóztatása és átadása miatt, akkor először is azt kell tisztázni, hogy az ICC valóban képes jogszerűen joghatóságot gyakorolni a konkrét terhelt ügyében („vertikális hatály”). Ha a válasz igen, akkor másodszor annak vizsgálata következik, hogy a vádlott letartóztatására a statútum által kötelezett állam ilyen cselekménye jogszerűnek minősül-e, azaz nem ütközik a megkeresett állam egyéb fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeibe („horizontális hatály”). Ha a válasz itt is igenlő, akkor harmadszor azt kell mérlegelni, hogy a megkeresett állam valóban hajlandó lenne-e letartóztatni a körözött személyt („politikai dimenzió”). Már e ponton fontosnak látszik előrebozsátani, hogy míg az első két „tiszán jogi” kérdésre „tiszán jogi” érvekkel alátámasztva pozitív válasz adható, addig a harmadik kérdés egyértelműen nemleges választ indikál az érintett államok ellentétes politikai akaratóból adódoán, ami a jogi érvek dacára – legyenek azok bármilyen meggyőzőek is – teljességgel megbénítja a felelősségre vonást.

A szakirodalomban az elmúlt évek során az első két kérdés megválaszolására több lehetséges megközelítés kristályosodott ki, melyek közül az egyik (i) a problémák megoldását az „új keletű” nemzetközi szokásjog immunitás-normáiban keresi; egy másik (ii) a BT 1593. (2005) határozatának szövegére és a főszerv hatásköreire, valamint az ENSZ Alapokmány VII. fejezetére való hivatkozást véli kulcsfontosságúnak; míg egy harmadik (iii) a kérdésre adható korrekt választ egyszerűen abban látja, hogy az ICC bírái kötelesek a Római Statútum – így a 27. cikk – alkalmazására; (iv) végezetül az ICC fellebbviteli tanácsa a *Jordánia-ítéletben* arra utalt, hogy bár Szudán nem részes állam, a Római Statútumot – és annak 27. cikkét – rá nézve is ugyanúgy alkalmazni kell, mint a szerződésben részes felekre. A soron következő részek ezeket a perspektívákat veszik sorra.

571 Jacobs, 2015, 286. o.

8.3.2. A „vertikális hatály” vizsgálata a Malawi-határozat tükrében:
az immunitás-kérdés megközelítése a nemzetközi szokásjog szemszögéből

Az első lehetséges igazolási módszer ismertetésekor azt kell tüzetesen megvizsgálni, hogy létezik-e a kortárs univerzális szokásjogban olyan norma, amely a nemzetközi törvény-székek előtti immunitás védőpajzsát áttöri. A nézet képviselőinek sommás következtetése szerint e norma fennállása lehetővé teszi az ICC számára a jogszerű joghatóság-gyakorlást a nem részes államok hivatalos minőségű állampolgárai felett – még ha utóbbiakat a *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* elve alapján a Római Statútum nem is köti, a szokásjogi norma ellenben igen, melyet a 27. cikk (1) bekezdése – mintegy tiszta kodifikációs normaként – ez esetben csupán írásba foglal.⁵⁷²

A tárgyalás-előkészítő tanács ezt a megközelítési módot alkalmazta 2011-ben a *Malawi-határozatban*. A tanács úgy látta, hogy a kérdés eldöntéséhez meg kell vizsgálni, hogy létezik-e az általános nemzetközi jogban olyan szabály, amely mind a korábbi, mind az aktuálisan hivatalban lévő államfőket immunitásban részesíti a nemzetközi bíróságok előtt.⁵⁷³ Ennek érdekében a nemzetközi büntetőbíráskodás történetéből több példát felidézett, időben egészen a második világháborúig visszamenően, amikor is a nürnbergi elvek között kifejtésre került, hogy egy természetes személy hivatalos pozíciója e személyt büntetőjogi felelősségétől nem fosztja meg, illetve a büntetőeljárás megindításával szemben immunitásban nem részesíti.⁵⁷⁴ A határozatban foglalt történeti példák⁵⁷⁵ felsorakoztatásának egyetlen „szépséghibája”, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács összevon két külön kezelendő kérdést: azt, hogy megakadályozhatja-e a hivatalos minőség egy természetes személy büntetőjogi felelősségét, illetve hogy gátat szabhat-e az immunitás az ICC tényleges joghatóság-gyakorlásának.

Ahogy az már korábban említésre került, a Római Statútum 27. cikke e két fogalmat külön-külön szemléli: az (1) bekezdés az immunitás büntető anyagi jogi, a (2) bekezdés pedig az eljárásjogi oldalával foglalkozik. És míg elmondható, hogy napjainkra az (1) bekezdés szokásjogi tartalma a nürnbergi juriszdikció és a Nemzetközi Jogi Bizottság kodifikációs tevékenységének olvasztótégelyében egyértelműen elfogadottá vált, a fentebb feltárt kérdés tisztázása terén utóbbi nem segít, az eljárásjogi immunitás fennállása tekintetében nem ad iránymutatást. Ebből adódik, hogy jelen vita eldöntésében a tárgyalás-előkészítő tanács által a *Malawi-határozatban* felhozott érvek⁵⁷⁶ (a nürnbergi és a tokiói Nemzetközi Katonai

572 Gaeta, 2009, 315. o.

573 *Malawi-határozat* 22. §.

574 *Malawi-határozat* 23. §.

575 *Malawi-határozat* 22–36. §§.

576 *Malawi-határozat* 24–27., 30., 31. §§.

Törvényszékek Chartái, az ICTY Statútuma, az ICTR Statútuma) túlnyomóan irrelevánsnak bizonyulnak, mivel elsődlegesen anyagi jogi perspektívából közelítik meg az államfői immunitást.⁵⁷⁷

A *Malawi-határozatban* felhozott egyetlen érdemi példa a *Yérodia*-ügy megemlítése volt, melyben a Nemzetközi Bíróság akként érvelt – amellett, hogy megerősítésre került a nemzeti bíróságok előtti személyes immunitás fennállása –, hogy „*egy hivatalban lévő vagy korábbi külügyminiszter egyes nemzetközi bíróságok előtt a büntetőeljárás terheltje lehet, amennyiben e bíróságok joghatósággal rendelkeznek. Idesorolandó a volt Jugoszláviával foglalkozó Nemzetközi Büntető Törvényszék, illetve a Ruandával foglalkozó Nemzetközi Büntető Törvényszék – amelyeket a Biztonsági Tanács határozatai hoztak létre az Egyesült Nemzetek Alapokmányának VII. fejezete értelmében –, illetve idesorolandó az 1998. évi Római Statútummal megalakuló, jövőbeli Nemzetközi Büntetőbíróság. Utóbbi Statútuma kifejezetten rögzíti a 27. cikk (2) bekezdésében, hogy »a nemzeti vagy a nemzetközi szabályok szerint a hivatalos minőséggel járó mentességek vagy különleges eljárási szabályok nem akadályozzák a Bíróságot az adott személy fölött joghatóságának gyakorlásában.«.*⁵⁷⁸

Paola Gaeta és *William Schabas* a fenti bekezdést a nemzetközi törvényszékek előtti immunitásra való hivatkozás elvetésének normatív értékeléseként illeti,⁵⁷⁹ míg *Dapo Akande*⁵⁸⁰ már óvatosabban fogalmaz, mivel úgy véli, ez a megközelítés a kérdés leegyszerűsítéséhez vezet. *Akande* emlékeztet rá, hogy a *Yérodia-ügyben* hozott ítélet fenti része *obiter dictum*, azaz a kérdésnek az ICJ előtt lévő ügy érdemi elbírálásában szerves része nem volt, csupán a bírák fejezték ki arról alkotott véleményüket, hogy a nemzetközi bűncselekmények elkövetőinek büntetlenségéhez az eljárásjogi immunitás elismerésével nem járulnak hozzá.⁵⁸¹ Másodszor – *Dov Jacobs* szerint –, az ICJ az általa nevesített különböző nemzetközi büntetőbírói fórumok között létrehozásuk módja szerint disztingvál. Ha a nemzetközi törvényszéket a Biztonsági Tanács határozata hozta létre az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján, akkor észszerűen következtethetünk arra, hogy a törvényszékek statútumaiban olvasható immunitás eltörlésére vonatkozó rendelkezések az ICTY és az ICTR vonatkozásában az egész nemzetközi közösségre nézve kötelezőek. Ellenben, ha a törvényszéket egy szerződés hozta létre – csakúgy, mint a SCSL-t vagy az ICC-t –, akkor pusztán feltételezhetjük, hogy mivel nemzetközi bűncselekményekkel állunk szemben, így a *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* alóli kivétel jöhet létre, és emiatt a szerződésben nem részes államok az immunitásra sikeresen nem hivatkozhatnak. *Jacobs* szerint sokkal észszerűbb értelmezésnek tűnik, hogy a bírói fórum nem

577 *Jacobs*, 2011 [Online].

578 *Yérodia-ügy* 61. §.

579 *Gaeta*, 2009, 322. o. *Schabas*, 2008, 513. o.

580 *Akande*, 2004, 418. o.

581 *Yérodia-ügy* 60. §.

az aktuális nemzetközi jog tartalmának normatív értékelését vezette le, hanem a bírák csupán tényszerű példákat vázoltak fel arra nézve, amikor nemzetközi bíróságok az immunitást mint a joghatóság gyakorlásának akadályát eltávolították. Továbbá úgy véli, a megfogalmazás finomsága⁵⁸² is arra enged következtetni, hogy nem a nemzetközi bíróságok előtt általánosságban alkalmazandó, szokásjogból levezetett normatív tétel felvázolásáról van szó. Harmadsorban azt is megjegyzi, hogy a Nemzetközi Bíróságnak definiálnia kellett volna a „nemzetközi bíróság” fogalmát, melyek előtt általánosságban az immunitásra nem lehet hivatkozni. *Jacobs* illusztrációképpen azt az egyszerű példát hozza fel, hogy ha két állam – amelyek bíróságai előtt egyebként nyilvánvalóan jogszerűen lehet hivatkozni az államfői immunitás fennállására – aláír egy közös „nemzetközi büntetőbíróságot” létrehozó bilaterális szerződést, ezzel az aktussal önmagában véve az államfői immunitást nem törölhetik el.⁵⁸³ A példa sarkított jellegének ellenére a fent idézett szerzővel egyet lehet érteni abban, hogy az immunitás falának ledöntéséhez, az új szokásjogi norma kialakulásához ennél valóban többre van szükség.

A *Malawi-határozat* a kérdést tovább vizsgálva az SCSL fellebbviteli tanácsára is hivatkozik, mely a *Taylor-ügyben* szintén megkísérelte e probléma megoldását. Érvelése szerint „észre kell venni, hogy a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért való felelősségéből fakadó kötelezettségének végrehajtása során az Egyesült Nemzetek tagjainak nevében jár el. Így az Egyesült Nemzetek és Sierra Leone között létrejött megállapodás egy, az Egyesült Nemzetek valamennyi tagja és Sierra Leone között létrejött megállapodás. Ebből adódóan a megállapodás az egész nemzetközi közösség akarátát juttatja kifejezésre. Az ilyen feltételekkel létrehozott Különleges Bíróság pedig valódi nemzetközi jelleggel bír.”⁵⁸⁴ Mindazonáltal *Schabas* úgy vélekedik, hogy a SCSL jogi érvelése nem áll szilárd lábakon. Meglátása szerint a Biztonsági Tanács részvételének ilyen irányú megközelítése nem egyeztethető össze a nemzetközi szervezetek jogával és annak elismerésével, hogy az ilyen szervezetek – különösképpen az ENSZ – a tagokétól elkülönülő, önálló jogalanyisággal rendelkeznek.⁵⁸⁵ Összességében véve, ha a bizonytalan jogi okfejtés dacára a nemzetközi szokásjog tartalmára vonatkozó érvet el is fogadnánk, az azt jelentené, hogy tekintet nélkül arra, hogy az ügy miként került az ICC elé,⁵⁸⁶ a bíróság jogosult lenne a nem részes államok állampolgárai feletti joghatóságot gyakorolni.

582 *Yérodia-ügy* 61. §: „egyes nemzetközi bíróságok előtt [...] amennyiben e bíróságok joghatósággal rendelkeznek”.

583 *Jacobs*, 2015, 288. o.

584 *Taylor-ügy* 38–39. §§.

585 *Schabas*, 2016 [Online].

586 Gondoljunk például a Római Statútum 11. cikk (3) bekezdésére, amikor egy nem részes állam *ad hoc* jelleggel a bíróság joghatóságát magára nézve kötelezőnek ismeri el, vagy például a 12. cikk (2) bekezdés (a) pontjára, amikor egy részes állam területén egy nem részes állam állampolgársága szerinti elkövető követi el a büntet-

Az ICC joggyakorlata ugyanakkor az utóbbi években a *Malawi-határozatban* kifejtetteknek hátat fordított. *Al-Bashír* Kongói Demokratikus Köztársaságban tett látogatása után a fogadó államot elmarasztaló döntésében egy másik tárgyalás-előkészítő tanács a *Malawi-határozatban* foglaltak ellen úgy érvelt, hogy „figyelembe véve, hogy a Statútum egy multilaterális nemzetközi szerződés, amelyre a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény szabályai vonatkoznak, a Statútum harmadik Államokra nézve – beleegyezésük nélkül – kötelezettségeket nem hozhat létre. Ezért a Statútum 27. cikk (2) bekezdésében meghatározott rendelkezések elviekben csak azokra az államokra vonatkoznak, amelyek ehhez hozzájárultak.”⁵⁸⁷ Mindazonáltal a két döntés közötti kirívó inkoherencia mellett a *Malawi-határozat* önmagában véve is elhibázottnak tűnik azért, mert az anyagi jogi és az eljárásjogi vetületeket egyszerűen összemosta.

8.3.3. A „vertikális hatály” vizsgálata a Kongói Demokratikus Köztársaságot elmarasztaló határozat tükrében:
a kérdés megközelítése a Biztonsági Tanács határozata szemszögéből

Az ICC második megközelítése szerint egy, a Római Statútumban nem részes állam állampolgárságát viselő hivatalos minőségű terhelt immunitásának eltörlése a Biztonsági Tanács határozatából adódik. Amikor a tárgyalás-előkészítő tanács 2014-ben elmarasztalta *al-Bashír* le nem tartóztatása miatt a Kongói Demokratikus Köztársaságot,⁵⁸⁸ felhagyott a *Malawi-határozatban* leírt állásponttal, és új vizekre evezett: kimondta, hogy a Római Statútum 27. cikk (2) bekezdését a nem részes államokra nem lehet alkalmazni a szokásjogban keresett igazolás alapján,⁵⁸⁹ és – *Schabast* idézve – „egy sokkal árnyaltabb és finomabb prepozíciót” fogadott el.⁵⁹⁰ Ugyanakkor a tárgyalás-előkészítő tanács azt már nem indokolta pontosan, hogy miért fordított hátat az ügyben korábban eljáró tárgyalás-előkészítő tanács érvelésének, aminek elmulasztása miatt a bíróság nem kevés és nem ok nélkül megfogalmazott kritikai észrevételt vívott ki magának.⁵⁹¹

Az eljáró tanács e határozatában a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozatára összpontosított, e perspektívából igyekezve az államfői immunitás elvetésére igazolást találni. A *DRC-határozatban* a bírák érvelésüket a 98. cikk (1) bekezdésére építették fel – vá-

587 *DRC-határozat* 26. §.

588 E döntés érvelése sem bizonyult sikeresebbnek a *Malawi-* és *Csád-határozatok* érdemi részénél. A határozat egyetlen része, amelyet egyáltalán nem ért semmiféle kritika, az ICC szerepére vonatkozik, vagyis hogy e bíróság az egyetlen kompetens szerv az immunitás fennállításáról való döntéshozatalban. Lásd: Boschiero, 2015, 631–632. o.

589 *DRC-határozat* 26. §.

590 Schabas, 2011 [Online].

591 Gaeta, 2011 [Online].

lasztásuk indokolásának újbóli elmulasztása mellett –, és abból indultak ki, hogy „mivel az al-Bashírhoz kapcsolódó immunitás a Bíróság előtti büntetőeljárás eljárási akadályát képezné, a Biztonsági Tanács határozatában előirányzott együttműködési kötelezettséget úgy kell értelmezni, amely a Bíróság előtti eljárás valamennyi gátját eltávolítja, beleértve az immunitás megszüntetését is”, majd a tanács ezután arra a következtetésre jut, hogy „a Biztonsági Tanács Omar al-Bashír államfői tisztségéhez a nemzetközi közjog normái alapján fűzött immunitást hallgatólagosan eltörölte”.⁵⁹² Tehát a tárgyalás-előkészítő tanács úgy látta, hogy az immunitásról való lemondásra a 98. cikk (1) bekezdése alapján Szudán részéről nincs szükség, hiszen a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozata a fennálló eljárási akadályt már „impliciten” eltörölte.⁵⁹³ Noha maga a végkövetkeztetés észszerűnek és hatékonysági szempontból tetszetősnek tűnhet, a 98. cikk (1) bekezdésére történő ugrás némileg zavaros – mivel a korábban eljáró tárgyalás-előkészítő tanács gondolatmenetét a 27. cikk (2) bekezdése köré építette –, és a DRC-határozat érvelése sem nevezhető maradéktalanul koherensnek.

Az olvasóban rögtön felmerülhet az a kérdés, hogy vajon a Biztonsági Tanács egyáltalán jogosult-e arra, hogy egy nemzetközi szokásjogban megszilárdult normától hallgatólagosan eltérjen? Mint ahogyan arra Manuel Ventura is felhívja a figyelmet: ha a Biztonsági Tanács egy szokásjogi normától el akar térni, akkor annak kifejezettnek kell lennie, azaz a hallgatóságos eltérés nem megengedett.⁵⁹⁴ Ugyanakkor a helyes megközelítés a bíróság előtt lévő ügy szempontjából aligha életképes: a Biztonsági Tanács 2005-ben nem láthatta előre, hogy a Főügyész Hivatal 2009-ben vádat fog emelni a szudáni államfővel szemben, és az is jogellenes gyakorlat lett volna a részéről, ha erre bármiféle utalást tesz. Itt is hangsúlyozni kell, hogy a BT politikai szerv, és a vádemelés tekintetében hatáskörrel nem rendelkezik.

8.3.4. A „vertikális hatály” vizsgálata:

a kérdés megközelítése a Római Statútum 27. cikk (2) bekezdése felől

A kérdés megközelítésének utolsó és egyben legegyszerűbb módja, ha fontolóra vesszük, hogy a 27. cikk (2) bekezdése a részes és nem részes államok állampolgárai között nem disztigvál, és abból indulunk ki, hogy a 21. cikk⁵⁹⁵ értelmében az ICC bírái

⁵⁹² DRC-határozat 29. §.

⁵⁹³ Boschiero, 2015, 640. o.

⁵⁹⁴ Ventura, 2015, 996. o.

⁵⁹⁵ Római Statútum 21. cikk: „(1) A Bíróság a következőket alkalmazza:

- a) Elsősorban a jelen Statútumot, a Bűncselekmények Tényállási Elemeit, továbbá az Eljárási és Bizonyítási Szabályokat;
- b) Másodsorban, adott esetben, az ügyben alkalmazandó egyezményeket és a nemzetközi jog alapelveit és szabályait, ideértve a nemzetközi jognak a fegyveres konfliktusokra vonatkozó, általánosan elismert alapelveit;

első helyen a Római Statútumot kötelesek alkalmazni, akkor abból az is következik, hogy a bírák *ipso iure* kötelesek a 27. cikk (2) bekezdésének alkalmazására, azaz a bíróság előtti eljárás valamennyi akadályának, így az immunitásnak a figyelmen kívül hagyására. Ez a módszer az ICC jelenlegi gyakorlatával összecseng: az *al-Bashir* ellen kiadott első letartóztatási parancsban olvasható, hogy a Római Statútum 21. cikke értelmében a nemzetközi jog egyéb jogforrásaira történő hivatkozás nem szükséges a 27. cikk tartalmának meghatározása és alkalmazása érdekében, mert annak tartalma egyértelmű és köti a bírakat.⁵⁹⁶

Azonban e megközelítés sem nélkülözi a szakirodalomban a kritikát: *Paola Gaeta* akként érvel, hogy ezen érvelés figyelmen kívül hagyja a 27. cikk szerződéses természetét, amely a szerző szerint mélyebb nemzetközi szokásjogi analízis nélkül a nem részes államokra nem terjeszthető ki. *Dov Jacobs* vitába száll *Gaeta*val, mivel szerinte a fenti kritika nem veszi figyelembe sem a 27. cikk tényleges kifejezőmódját, sem az ICC bíráinak funkcióját. *Jacobs* meglátása szerint a 27. cikket technikai értelemben nem az államoknak címezték: a paragrafus egy lehetséges eljárásjogi akadály figyelmen kívül hagyásáról rendelkezik – melynek valódi címzettjei a bírák –, így helytelen megközelítésre vall, ha azt vizsgáljuk, hogy e cikk Szudánra nézve kötelező erővel bír-e, merthogy valójában nem ez a kérdés, és e felfogás a bírák szerepének félreértéséhez vezethet. A nemzeti bírákhoz hasonlóan – akiket kötnek az adott állam jogszabályai – az ICC-t a Római Statútumban foglaltak kötik, és az eljáró tanácsok nem rendelkeznek diszkrecionális jogkörrel a jogszabályi keretektől való eltérésre. Úgy véli, hogy az már más lapra tartozna, ha esetlegesen az ICC nemzetközi jogi értelemben jogellenesen járna el Szudánnal – mint egy, a Római Statútumban nem részes állammal szemben –, mint ahogyan a belső jog alkalmazása is vezethet nemzetközi jogsértéshez, merthogy az ICC bírái is kerülhetnének hasonló helyzetbe a statútum alkalmazása során. Ebben az esetben azonban értelemszerűen nem maga a bíró, hanem a bíróság mint a nemzetközi jog önálló alanya felelne az esetlegesen beálló jogsérelemért.⁵⁹⁷

(c) Ha az előbbieket nem lehetségesek, a Bíróság által a világ jogrendszerének nemzeti szabályaiból levezetett általános jogelveket, ideértve, adott esetben, azoknak az Államoknak a nemzeti jogát, amelyek egyébként általában joghatósággal rendelkeznének a bűncselekmény tekintetében, ha ezek a jogelvek nem ellentétesek a jelen Statútummal, a nemzetközi joggal, továbbá a nemzetközileg elismert normákkal és követelményekkel.

(2) A jogi alapelveket és más szabályokat a Bíróság úgy alkalmazhatja, ahogyan azokat korábbi döntéseiben értelmezte.

(3) A jog jelen cikknek megfelelő alkalmazásának és értelmezésének összhangban kell állnia a nemzetközileg elismert emberi jogokkal, és nem lehet hátrányosan megkülönböztető a nemek 7. cikk 3. bekezdésében meghatározott szempontja, életkor, faj, bőrszín, nyelv, vallás vagy vallásos meggyőződés, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, vagyon, születés vagy egyéb helyzet szerint.”

596 Második letartóztatási parancs *al-Bashir* ellen 44. §.

597 *Jacobs*, 2015, 292. o.

Sommásan tehát azt mondhatjuk, hogy e megközelítés elsajátításának következménye az lenne, hogy az ICC joghatóságot gyakorolhat a nem részes államok állampolgárai felett, tekintet nélkül arra, hogy a helyzet a Biztonsági Tanács által, egy részes állam kezdeményezésével, vagy a főügyész *proprio motu* utalásával került a bíróság elé.

8.3.5. A „horizontális hatály” vizsgálata:
az együttműködési kötelezettség az egyes részes államok oldalán

Ha az imént felsorakoztatott érvek alapján elfogadnánk, hogy az ICC jogszerűen járhat el a nem részes államok hivatalos minőségű állampolgárai felett, akkor a soron következő kérdés az, hogy ilyen esetekben fennáll-e az egyes államok letartóztatási és átadási kötelezettsége?

E ponton ugyanis rá kell mutatni még egy apró metodológiai gócpontra. Ha elfogadjuk, hogy a Római Statútum 27. cikke a nem részes államokra is vonatkozik, akkor abból hajlamosak lehetünk azt a következtetést levonni, hogy a 27. cikk minden, a 98. cikk (2) bekezdése alapján felmerülő immunitásszerű eljárási akadályt eltávolít. Erre a legjobb példa a *DRC-határozatban* olvasható, amikor a tárgyalás-előkészítő tanács a 27. cikk (2) bekezdéséből kiindulva arra a következtetésre jutott, hogy horizontális szinten a Kongói Demokratikus Köztársaság és Szudán között sincsen semmi akadálya a letartóztatási parancsok végrehajtásának.⁵⁹⁸

Ugyanakkor ez a következtetés – ahogyan arra már fentebb is történt utalás – korántsem magától értetődő. Ha át is vesszük az eljáró tanácsok fentebb felsorakoztatott álláspontját – miszerint az immunitás a bíróság előtti büntetőeljárást nem akadályozza –, ez csakis vertikálisan, azaz az ICC és a harmadik állam koordináta-rendszerében alkalmazható. Azonban a 98. cikk (2) bekezdésének tárgyi hatálya másra vonatkozik: a Római Statútumban részes és nem részes államok viszonyára, tehát ez esetben egy horizontálisan érvényesülő normáról van szó. Ha a kérdést így szemléljük, akkor arra juthatunk, hogy míg az ICC joghatóságot gyakorolhat olyan államok állampolgárai felett, akik egyébként a szokásjognak köszönhetően az immunitásból eredő előnyöket élvezhetnék, utóbbi nem jelenti azt, hogy a 98. cikk (1) bekezdése ennek a személynek a letartóztatását és átadását nem akadályozhatná meg – ha pedig nem akadályozhatná meg, akkor vélhetően egyáltalán nem lett volna értelme a 98. cikk (1) bekezdés statútumba foglalásának.⁵⁹⁹

Azért nem sajátítható el egyszerűen az az álláspont, hogy a 27. cikk alkalmazása a 98. cikk (1) bekezdése alapján hivatkozható immunitás valamennyi fajtáját automatikusan és logikái

⁵⁹⁸ *DRC-határozat* 29. §.

⁵⁹⁹ Iverson, 2012, 131. o.

szükségszerűséggel eltávolítja, mert utóbbi jogszerű alkalmazhatósága további igazolásokat követel a vizsgálódótól. Ebben a körben is a fentebb ismertetett három szempontot kell sorra venni: (i) a szokásjogot; (ii) a Biztonsági Tanácsot; valamint (iii) a statútum alkalmazásának kötelezettségét a bírák számára.

Ami a nemzetközi szokásjogot illeti, meg kell nézni, hogy létezik-e olyan norma, amely megszünteti az immunitást a nemzetközi büntetőbírói fórumoknak történő átadás céljából foganatosított letartóztatás vonatkozásában. E gondolatmenet az, amelyet a kezdetben eljáró tárgyalás-előkészítő tanács is megkísérelt végigvinni – mondhatni inkább kevesebb, semmint több sikerrel – a *Malawi-határozatban*: „E Tanács figyelembe vette, hogy a nemzetközi közösség elkötelezettsége az immunitás elutasítása mellett – azon esetekben, amikor nemzetközi bíróságok nemzetközi bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja miatt bocsátanak ki letartóztatási parancsot – elérte a kritikus tömeget. Ha valaha szükséges is volt hangsúlyozni, többé már nem kell, hogy jelen kontextusban a nemzetközi szokásjog immunitásra vonatkozó normái alkalmazandók.”⁶⁰⁰ Ezen érvelésből továbbra sem olvasható ki a 27. cikk vertikális és a 98. cikk (1) bekezdésének horizontális hatályának felismerése, és sem az állami gyakorlat, sem az *opinio iuris* komolyabb vizsgálata nem áll mögötte.

Sokkal „elegánsabb” és jobban védhető álláspont lett volna a tárgyalás-előkészítő tanács részéről, ha nem azzal érvel, hogy a 27. cikkben deklarált norma szokásjogi természetű és két állam horizontális viszonyában történő alkalmazhatóságát is szokásjogi természetű norma támasztja alá, hanem inkább azzal, hogy ha a 27. cikkben deklarált norma szokásjogi természetű, akkor két állam horizontális viszonyában a hatékonyság elve és a büntetlenség elleni harc imperatívusza indokolhatja e rendelkezés alkalmazhatóságát. A tárgyalás-előkészítő tanács a hatékonyság szemszögéből való megközelítésre 2013-ban a *II. Csád-határozatban* már sokkal nagyobb hangsúlyt fektetett, amikor is számításba vette, hogy az ICC a nemzeti bíróságoktól eltérően önálló végrehajtási mechanizmussal nem rendelkezik, így főképp az államok együttműködésére kell hagyatkoznia, amely nélkül mandátumát képtelen betölteni. Mindazonáltal az államok részéről politikai okokból eredően hiányzik az együttműködési hajlandóság, és ha nem vezethetők le jogszerűen a Biztonsági Tanács határozatából a végrehajtáshoz szükséges jogkövetkezmények, akkor a határozat szövege kiüresedik, a Biztonsági Tanács utalási hatásköre pedig impotenssé válik.⁶⁰¹

Továbbá fontolóra kell venni, hogy ha elfogadjuk a szokásjogra való hivatkozást, akkor e norma nemcsak a Római Statútum részes államaira, hanem valamennyi létező államra együttműködési kötelezettséget ró – amennyiben a bíróság az együttműködést kéri –,

600 *Malawi-határozat* 42. §.

601 *II. Csád-határozat* 22. §

így olyan esetekben is, amikor az immunitással kapcsolatban nem merül fel kérdés – tekintve, hogy az univerzális nemzetközi szokásjog minden államra nézve kötelező. Azonban erősen kétséges, hogy a Római Statútum „megalkotói” a szóban forgó rendelkezések lefektetésekor ilyen súlyos és jogilag megkérdőjelezhető jogkövetkezményeket tartottak volna szem előtt, hiszen ez aránytalanul elnagyoltan, *ultra vires* szembemenne a szerződések relatív hatályának elvével.⁶⁰²

Ami a Biztonsági Tanácshoz kapcsolódó érvet illeti, szintén azt kell körbejárni, hogy az ENSZ főszerve a horizontális immunitás mellett a vertikális immunitást is eltörölte-e. Utóbbi érvelés a *DRC-* és a *II. Dzsibuti-határozatokban* érhető tetten.⁶⁰³ Ezzel az érveléssel kapcsolatban is ugyanazok a kérdések terjeszthetők elő, mint amik a „vertikális hatállyal”: eltörölhet-e a Biztonsági Tanács hallgatólagosan egy szokásjogi normát? A tárgyalás-előkészítő tanács arra vonatkozó érve, hogy ha bárhogy máshogy tekintünk az immunitásra, akkor a Biztonsági Tanács határozatában a Szudánra vonatkozó együttműködési és segítségnyújtási kötelezettség teljes mértékben értelmét veszítené, ide is értendő.⁶⁰⁴ E hipotézissel kapcsolatban *Paola Gaeta* arra világít rá, hogy érvelése nem minden esetben állja meg a helyét, minthogy például a kiadatásról szóló nemzetközi egyezmények sem válnak attól értelmetlenné, mert egy állam nem tud kiadni egy nemzetközi elfogatóparancsot egy államfő, kormányfő vagy külügyminiszter ellen.⁶⁰⁵

A második kérdés ezzel kapcsolatban, hogy kiterjed-e egyáltalán a hatásköre a Biztonsági Tanácsnak az immunitás kifejezett eltörlésére? Az ICC esete az *ad hoc* törvényszékek esetétől teljességgel különbözik, hiszen utóbbiakat a Biztonsági Tanács határozatai állították fel, így felállításuk teljes mértékben az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján történt. Ellenben a Római Statútum egy multilaterális nemzetközi szerződés – az ICC pedig egy, az ENSZ-től független, önálló nemzetközi jogalanyisággal bíró fórum –, amely nem az ENSZ Alapokmány VII. fejezetének égisze alatt jött létre.⁶⁰⁶ E felvetés kihangsúlyozása ugyanakkor teljesen feleslegesnek tűnik abból a szempontból, hogy az ENSZ Alapokmányának 39. cikkéből levezethető, hogy a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke helyreállítása érdekében jogosult az általa szükségesnek tartott rendszabályok foganatosítására, így jogosult a szokásjogi normák felülírására is.

Továbbá a tárgyalás-előkészítő tanácsot a *DRC-határozat* miatt azért érték még kritikák, mert többen úgy vélték, hogy az eljáró kamara félreérti a jogi helyzetet, amikor Szudán együttműködési kötelezettségét vizsgálja, mivel utóbbi esete nem tartozik a 98. cikk (2) be-

602 Jacobs, 2015, 294. o.

603 *DRC-határozat* 29. §.; *II. Dzsibuti-határozat* 11. §.

604 *DRC-határozat* 29. §.

605 Gaeta, 2014 [Online].

606 Jacobs, 2015, 295. o.

kezdés hatálya alá, tekintve, hogy a Biztonsági Tanács határozata csupán „felhívja”, semmint kötelezi az államokat, hogy működjenek együtt a bírósággal. Mindazonáltal e kritika nem lát a bírák érvelése mögé: ami mellett a tárgyalás-előkészítő tanács érvelni próbál – még ha azt kissé sután is teszi –, az az, hogy mivel Szudánnak egyértelműen fennáll az együttműködési kötelezettsége, így e kötelezettséget a statútummal összhangban kell értelmezni. Így a 98. cikk (1) bekezdés alapján valóban nem lehetne hivatkozni semmiféle együttműködési kötelezettségre sem, mert a harmadik állam olyan jogállásba kerülne, mintha a Római Statútumnak részes állama lenne.

8.3.6. A politikai dimenzió vizsgálata: az Afrikai Unió

A Nemzetközi Büntetőbíróságról szóló tudományos diskurzusokban gyakran kerül szóba a bíróság és az Afrikai Unió problémás kapcsolata,⁶⁰⁷ melynek egyik gócpontja *al-Bashír ügyéből* bontakozott ki: az eset olyan intenzív regionális politikai feszültséget generált az utóbbi években, hogy több afrikai állam is bejelentette, jobbnak látja, ha felmondja a Római Statútumot.⁶⁰⁸ És bár a tényleges kilépésig mostanáig csupán Burundi jutott el, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tónust, ahogyan az Afrikai Unió megszólítja tagállamait, ha az ICC-ről van szó: a volt szudáni elnök külföldi látogatásai alkalmával a regionális nemzetközi szervezet több alkalommal szólította fel tagállamait bírósággal történő együttműködés megtagadására.

E viszony elmérgesedésének fő okát az Afrikai Unió azon vádpontjával lehetne sommásan összefoglalni, hogy az ICC egy neoimperialista intézmény, amely a kontinenst jogtalanul veszi célba. Már a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék felállítása óta időről időre felsejlik a nemzetközi büntető igazságszolgáltatással kapcsolatban az a meglátás, hogy az valójában nem más, mint a győztesek megtorló eszköze a legyőzöttek felett (*victors' justice*). Ahogyan arról *William Schabas* is ír, a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás „a konfliktusban győztes félnek lehetőséget biztosít arra, hogy démoni színekben tüntesse fel az ellenfelet, tisztára mossa a maga bűneit, és életben tartsa az igazságtalanságot”.⁶⁰⁹ E klasszikus kettős mérce az AU szerint az ICC esetében abban ölt testet, hogy a bíróság gyakorlatában állandósultak az afrikai helyzetekkel kapcsolatos ügyek, ellenben ha a Római Statútum normái valamelyik másik földrészen szenvednek sérelmet, afelett a bírói fórum nagyvonalúan átsiklik.⁶¹⁰ Noha e kritikák megfogalmazódásakor még valóban igaz volt, hogy csak

607 Béres, 2019, 5–18. o.

608 Arnould, 2017 [Online].

609 Schabas, 2017, 6. o.

610 Du Plessis, 2009, 442–443. o.

afrikai helyzetekkel foglalkozott a nemzetközi büntetőbírói fórum, jelen sorok írásakor a déloszét,⁶¹¹ a palesztin,⁶¹² a bangladesi-mianmari⁶¹³ és az afganisztáni⁶¹⁴ konfliktusokkal ez a hegemonia már megtört, valamint egyéb, nem afrikai helyzetek vonatkozásában is sor került előzetes vizsgálatokra.⁶¹⁵

Másfelől az az egyszerű statisztikai tény is beszédes, hogy bár jelenleg tíz afrikai helyzet van az ICC előtt, ebből öt esetben maga a konfliktus anyaaállama folyamodott segítségért az ICC-hez: Uganda,⁶¹⁶ a Kongói Demokratikus Köztársaság,⁶¹⁷ a Közép-afrikai Köztársaság⁶¹⁸ (két alkalommal) és Mali⁶¹⁹ – így ezek az esetek aligha írhatók a bíróság elfoglaltságának számlájára. Kenya,⁶²⁰ Elefántcsontpart,⁶²¹ Burundi,⁶²² Grúzia, Banglades/Mianmar és Afganisztán – esetén pedig az ICC Főügyészi Hivatala *proprio motu* kezdeményezett hivatalból előzetes vizsgálatot, majd nyomozást. Felmerülhet a kérdés, hogy vajon a bíróság főügyészei saját hatáskörben történő eljárásindításukkal célkeresztbe állították-e Afrikát?

Erre a kérdésre egyértelműen nemleges válasz adható a bíróság előtti eljárásindítás garanciáinak köszönhetően. Egyrészt maga a Főügyészi Hivatal eljáráskezdeményezése még véletlenül sem esetleges: szigorúan szabályozott folyamatról van szó, melyhez komplex követelményrendszer társul. Ezek megismerésének legjobb eszközei a Főügyészi Hivatal által előszeretettel – ám egyes nézetek⁶²³ szerint eltúlzott mennyiségben és gyakorisággal – kiadott ún. szakpolitikai dokumentumok, nevezetesen a már korábban is hivatkozott 2013. novemberi szakpolitikai dokumentum az előzetes vizsgálatokról, valamint 2016 szeptemberéből a bíróság előtti helyzetek kiválasztásáról és

611 A konfliktusról és az eljárás előrehaladásáról bővebben lásd az ICC honlapját: <https://www.icc-cpi.int/georgia> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

612 A konfliktusról és az eljárás előrehaladásáról bővebben lásd az ICC honlapját: <https://www.icc-cpi.int/palestine> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

613 A konfliktusról és az eljárás előrehaladásáról bővebben lásd az ICC honlapját: <https://www.icc-cpi.int/bangladesh-myanmar> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

614 A konfliktusról és az eljárás előrehaladásáról bővebben lásd az ICC honlapját: <https://www.icc-cpi.int/afghanistan> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

615 Kolumbia, Nigéria, Gabon (lezárt), Guinea, Honduras (lezárt), Irak, Comore-szigetek (lezárt), Koreai Köztársaság (lezárt), Fülöp-szigetek, Ukrajna, Venezuela (lezárt), lásd: <https://www.icc-cpi.int/pages/pe.aspx> [Letöltve: 2020. 01. 06.].

616 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/uganda> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

617 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/drc> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

618 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/car>; <https://www.icc-cpi.int/carII> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

619 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/mali> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

620 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/kenya> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

621 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/cdi> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

622 Lásd bővebben az ICC honlapján: <https://www.icc-cpi.int/burundi> [Letöltve: 2021. 04. 12.].

623 William A. Schabas nyitóbeszéde a Galwayben 2018. június 18-án, az *Irish Centre for Human Rights* által szervezett, *International Criminal Court Summer School 2018: The ICC and Africa* című nyári egyetemen.

az előnyben részesítés szempontjainak meghatározásáról szóló. E dokumentumok elvi kereteket szabnak a Főügyészi Hivatal tevékenységének, és voltaképpen a művelt nemzetek által elismert olyan általános jogelvek foglalatjai, amelyek valamennyi modern demokratikus jogállam igazságszolgáltatási rendszerét áthatják: ilyen a függetlenség, a pártatlanság és az objektivitás, melyek zsinórmértékként szolgálnak a nemzetközi büntetőeljárások megindításánál.⁶²⁴ A szakpolitikai dokumentumok ún. jogi szempontokat is meghatároznak, mely általánosnak hangzó alcím alatt a joghatóság, az elfogadhatóság és az igazság érdeke kerül a mérleg serpenyőibe.⁶²⁵ Ezen túl az egyes ügyek kiválasztásakor az elkövetni vélt bűncselekmények tárgyi súlya és a gyanúsított vélt felelőssége nagy súllyal esik a latba,⁶²⁶ valamint nyilvánvalóan olyan elérendő jogpolitikai célok is befolyásoló tényezőként játszanak közre, mint az átláthatóság, a büntetlenség felszámolása és a prevenció.⁶²⁷

Másrészt a *proprio motu* eljárások ellensúlyát képezi az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsainak voltaképpen „nyomozási bíró” szerepe is, mivel az ilyen eljárások megindítása csakis a bírák felhatalmazásával történhet a Római Statútum 15. cikk (4) bekezdése⁶²⁸ alapján. (Emellett megjegyzésre érdemes, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács pontos szerepéről, hatáskörének terjedelméről a Római Statútum – a főügyészről szóló – 15. cikke szerinti eljárásban még az ICC bírái között is megoszlanak a vélemények. Ez tisztán körvonalozódik Kovács Péter párhuzamos indoklásában, amelyet a déloszét helyzet kapcsán indított főügyészi nyomozás engedélyezésében hozott határozathoz fűzött.⁶²⁹)

Az afrikai regionális nemzetközi szervezet kritikájának másik méregfoga a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményező jogosultsága, valamint ennek kapcsán a hivatalban lévő államfők elleni vádemelések kérdése.⁶³⁰ Nem meglepő módon az AU első hivatalos „bíróságellenes” felszólalása⁶³¹ közvetlenül az utánra tehető, hogy az ICC Főügyészi Hivatala 2009-ben – miután 2005 márciusában a BT az ICC elé utalta a dárfúri konfliktust, és kiadta az első letartóztatási parancsot Omar al-Bashír ellen. Az ezt követő években

624 Policy Paper on Preliminary Examinations 7–8. §§.

625 Policy Paper on Case Selection and Prioritisation 9–12. §§.

626 Policy Paper on Case Selection and Prioritisation 12–15. §§.

627 Policy Paper on Preliminary Examinations 22–25. §§.

628 Római Statútum 15. cikk (4) bekezdés: „Ha a tárgyalás-előkészítő tanács a kérelem és az ahhoz csatolt bizonyító iratok megvizsgálása után azt állapítja meg, hogy a nyomozás megindítása indokolt, és az ügy a Bíróság joghatósága alá tartozónak látszik, engedélyezi a nyomozás megkezdését, anélkül, hogy ez később befolyásolná a Bíróság arra vonatkozó döntését, hogy az ügy a joghatósága alá tartozik-e és elfogadható-e.”

629 Decision on the Prosecutor’s Request for Authorization of an Investigation. Separate Opinion of Judge Péter Kovács, Situation in Georgia, ICC Pre-Trial Chamber, Doc. ICC-01/15-12-Anx1, 27 January 2016.

630 Maunganidze és du Plessis, 2015, 66. o.

631 AU Assembly: „Decision on the Meeting of African States Parties to the Rome Statute of the ICC, Thirteen Ordinary Session” 3 July 2009, Doc. Assembly/AU/13(XIII), § 10.

az AU ICC elleni megnyilvánulásai csak még tovább gyarapodtak, a helyzetet pedig tovább tetézte a kenyai *Uhuru Muigai Kenyatta*⁶³² elleni vádemelés. És bár a *Kenyatta* elleni vádakát a bíróság Főügyészi Hivatala elégtelen bizonyítékokra hivatkozva 2014 decemberében ejtette, *al-Bashir* esetére mind a mai napig feszülten figyel a nemzetközi közösség.

Ahogy arról már az előzőekben szó esett, az ügy homlokterében az államfői immunitás, valamint az ICC és az államok együttműködésének kérdése áll. Utóbbi vonatkozásában – az AU álláspontja szerint – a Római Statútumban nem részes államokat még akkor sem lehetne együttműködésre felszólítani, ha az adott konfliktusos helyzetet a BT utalta a bíróság elé. Ezen túlmenően az *al-Bashir* elleni első elfogatóparancs kibocsátása után kifejezetten azt javasolta valamennyi afrikai államnak, hogy tartózkodjon az ICC-vel való együttműködéstől a szudáni elnök ügyében.⁶³³ Tette ezt annak ellenére, hogy a nemzetközi visszhang – több jogvédő szervezet, például az *Amnesty International* és a *Human Rights Watch* – lelkesen üdvözölte az *al-Bashir* elleni elfogatóparancs kiadásának hírért.⁶³⁴ Az AU emellett felszólította a BT-t, hogy a Római Statútum 16. cikke értelmében 12 hónappal halassza el az ügyben a nyomozást. A fenti felhívás abba a nem szerencsés helyzetbe hozta a Római Statútum afrikai részes államait,⁶³⁵ hogy válasszanak fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeik közül: ezek egyrészt az AU tagállamaiként a szervezethez kötik őket, másrészt a Római Statútum részes államaiként a bíróság felé tartoznak.⁶³⁶ Megjegyzendő, hogy mivel az AU Közgyűlésének határozatai csupán ajánlási értékűek, így valódi normakonfliktus a nemzetközi szervezet határozata és a Római Statútum – mint nemzetközi szerződés – között nem áll fent, mindazonáltal az e határozat által generált politikai feszültség vitathatatlanul intenzív.

Azóta, hogy az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa kibocsátotta az elnök elleni első elfogatóparancsot, *al-Bashir* számos afrikai államban tett hivatalos látogatást az AU csúcstalálkozóin, elsőként Kenyában. Kenya a Római Statútum részes állama – nemcsak

632 Decision on the Confirmation of Charges Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, The Prosecutor v. Uhuru Muigai Kenyatta, ICC Pre-Trial Chamber II, ICC-01/09-02/11-382-Red, 29 January 2012.

633 Decision on the Meeting of African States Parties to the Rome Statute of the ICC, Thirteenth Ordinary Session, 3 July 2009, Doc. Assembly/AU/13(XIII), § 10.

634 Human Rights Watch: ICC: Bashir Warrant is Warning to Abusive Leaders, elérhető: <https://www.hrw.org/news/2010/02/03/icc-bashir-warrant-warning-abusive-leaders> [Letöltve: 2020. 01. 09.]; Amnesty International: ICC Issues Arrest Warrant for Sudanese President Al Bashir, elérhető: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/03/icc-issues-arrest-warrant-sudanese-president-al-bashir-20090304/> [Letöltve: 2020. 01. 09.].

635 Az Afrikai Uniónak az 54 afrikai állam közül 53 tagállama, egyedül Marokkó nem csatlakozott a szervezethez, továbbá a Római Statútumban sem részes fél.

636 Tladi, 2009, 57. o.

aláírta, hanem 2008-ban ki is hirdette⁶³⁷ a szóban forgó szerződést –, ennek ellenére elmulasztotta foganatosítani a szudáni elnök letartóztatását 2010 augusztusában. Kenya mulasztása az ICC első „együtt nem működésről” szóló marasztaló döntéséhez vezetett,⁶³⁸ amelyet ugyebár sok másik hasonló határozat követett egyéb afrikai államokkal szemben. Bár ezek az államok részben az AU felszólításának eleget téve nem működtek együtt a bírósággal a korábbi elnök letartóztatásában, nem lehet kategorikusan kijelenteni, hogy a Római Statútumban részes valamennyi afrikai állam negatív attitűdöt képvisel az ICC-vel szemben. E helyen említésre érdemesek Dél-Afrika kötelezettség-szegésének közvetlen előzményei, ugyanis a pretoriai végrehajtó apparátus tétlenségének elsődleges oka túlmutat az AU-nak való megfelelés kérdésén, mivel az ENSZ és az AU közös dárfúri békefenntartó missziójában (*United Nations – African Union Hybrid Operation in Darfur*) szolgáló dél-afrikai egységeket blokádnak alá vették a szudáni kormányerők.⁶³⁹ Azonban sok afrikai állam továbbra is együttműködik a bírósággal különböző kérdésekben, akár effektív jogsegélynyújtásról, akár az ICC eszmei támogatásáról van szó.

Végezetül idekívánkozik, hogy az AU Közgyűlése 2017 februárjában meghirdette az ún. kollektív kilépési stratégiáját a Római Statútum afrikai részes államai számára. Ennek hatására három állam, Burundi, a Dél-afrikai Köztársaság és Gambia jelezte is, hogy a Római Statútumot fel kívánják mondani. A tényleges kilépésig ugyan csak Burundi jutott el – mivel a dél-afrikai legfelső bíróság alkotmányellenesnek találta a felmondásra vonatkozó nyilatkozatot, Gambiában pedig kormányváltás következtében változott a hivatalos álláspont –, ugyanakkor magának a kilépés lehetőségének a felmerülése is komoly kritikával és kihívással szembesítette az ICC-t.⁶⁴⁰ További aggodalomra tarthat számot, hogy az ASP 2019. év decemberi ülészakján a Dél-afrikai Köztársaság újfent hangot adott kilépési szándéka fontolgatásának.⁶⁴¹

A regionális nemzetközi szervezet⁶⁴² az *al-Bashír-üggyel* kapcsolatos dilemmák gyűréjében két „ICC-n kívüli megoldási javaslattal” állt elő, melyek közül az egyik, hogy az AU égisze alatt működő bírói fórum, az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bírósága⁶⁴³ tárgyi jog-

637 Kenya's International Crimes Act, Nairobi, 1 January 2009.

638 Decision requesting observations from the Republic of Kenya, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/05-01/09, 25 October 2010.

639 A nemzetközi közösséget azért is érte különös meglepetésként az a tény, hogy az AU védelmébe vette a szudáni államfőt, mert a regionális nemzetközi szervezet által indított dárfúri misszió (*African Union Mission for Sudan, AMIS*) kiváltképpen al-Bashír közbenjárásának köszönhetően fulladt kudarcba. Lásd bővebben: Besenyő, 2016.

640 Labuda, 2017 [Online].

641 Guilfoye, 2017 [Online].

642 Az afrikai emberi jogvédelmi mechanizmusról lásd bővebben: Marinkás, 2018, 136–169. o.

643 A bíróság működéséről lásd bővebben: Kecskés, 2018, 190–195. o.

hatóságát ki kellene terjeszteni egyes nemzetközi és transznacionális bűncselekményekre,⁶⁴⁴ míg a másik, hogy az Afrikai Unió – az ENSZ Közgyűlésén keresztül – tanácsadó véleményt kezdeményez a Nemzetközi Bíróságtól.

Ami az ACJHR büntető joghatósággal történő felruházását illeti, többéves tárgyalások után, 2014 júniusában fogadta el az AU Közgyűlése az Afrikai Bíróság statútumának módosításáról szóló ún. Malabo Jegyzőkönyvet,⁶⁴⁵ amelyet megnyitottak a ratifikálni szándékozó államok előtt. Az ACJHR joghatóságának kiszélesítése elsőre minden bizonnyal kecsgetető lépésnek mutatkozik a büntetlenség teljes felszámolása felé vezető rögzös úton, azonban az ötlet valódi működőképességét nyilvánvalóan csak a tényleges működés tudná igazolni. Mindazonáltal a tervezet jelenlegi szövege tartalmaz néhány anomáliát – így például az alkotmányellenes kormányváltás jogintézményét –, ami valószínűsíthetően annak a „szakmaiatlan” előzménynek a következménye, hogy a dokumentum szövegét sehol nem tették hozzáférhetővé az NGO-k és más külsős szakértők számára.⁶⁴⁶ A tervezetben foglaltaknak a joggyakorlatba való átültetéséhez hatékony segítséget nyújthatott volna a széles körű szakmai párbeszéd, különösen olyan összetett kérdések vonatkozásában, mint a joghatóság, a bűncselekmények tényállási elemei, az immunitás, a szervezeti struktúra, a végrehajtás, a belső jogra kifejtett hatások stb.⁶⁴⁷

Az AU Bizottsága akként foglalt állást e kérdésben, hogy a joghatóság kiterjesztésének gondolatát nem a nemzetközi szervezet „ICC-ellenessége” motiválta, hanem egyéb okok vezettek a módosítások előterjesztéséhez: (i) az AU szerint sok állam az univerzális joghatóság gyakorlásával visszaél; (ii) azok a kihívások, amelyeket *Hissène Habré* volt csádi elnök Szenegálban történt felelősségre vonása generált, valamint (iii) hogy az alkotmányellenes kormányváltást mint *sui generis* bűncselekményt szankcionálják. Még ha a fentiek igazságtartalmát nem is cáfoljuk, mégiscsak naivítás lenne azt feltételezni, hogy a tervezet megszületése nem hozható összefüggésbe az AU bíróságellenes attitűdjével – már csak a kiterjesztett joghatóságról való tárgyalások kezdetének időpontja is nagyon beszédes: közvetlenül azután indult meg a párbeszéd, hogy az ICC kiadta az első nemzetközi elfogatóparancsot *al-Bashír* ellen 2009-ben.

644 Draft Protocol on Amendments to the Protocol of the Statute of the African Court of Justice and Human Rights, Doc. Exp/Min/IV/Rev.7., Addis Abeba, 14-15 May 2012.

645 Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights, elérhető: <https://au.int/en/treaties/protocol-amendments-protocol-statute-african-court-justice-and-human-rights> [Letöltve: 2020. 01. 31.].

646 Maunganidze és du Plessis, 2015, 79. o.

647 Du Plessis, 2012 [Online].

Az ACJHR büntető joghatóságának expanziójával kapcsolatban felmerül még egy kérdés: mégis mennyibe kerülne ez az AU-nak? Tudniillik a nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatásához egyrészt szükség van megfelelő szakértelemmel és tapasztalattal bíró jogászokra, másrészt technikai eszközökre. Csak egy példa: az ICC költségvetése több mint tizennégyszerese az Afrikai Bíróság „büntető ügyszak” nélkül működő struktúrája büdzséjének, és mintegy kétszerese az AU egész költségvetésének.⁶⁴⁸

Ami még a gyakorlatban esetlegesen felmerülő problémákat illeti, vajon hogyan alakulna ez esetben az ACJHR és az ICC kapcsolata? Hogyan viszonyulna egymáshoz e két bíróság joghatósága? E kérdés megválaszolása igencsak elsődlegesnek mutatkozik, tekintve, hogy az 54 afrikai államból 53 tagállama az AU-nak és 34 részes állama a Római Statútumnak, ennek ellenére a tervezet nem szabályozza a két bírói fórum kapcsolatát. Ebből következően lehetséges, hogy belső jogi aktusokra lenne szükség a módosítást ratifikáló, a Római Statútumban részes államok részéről a két bíróság közötti joghatósági kapcsolat tisztázásához.

Egyébiránt – kicsit eltekintve a bíróság joghatóságának esetleges kiterjesztésétől – az ACJHR jelenlegi formájában is tartogat potenciált a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás számára. A 2011-ben lezajlott arab tavasz derekán az ACJHR egyhangúan megszavazva kiadott egy határozatot, melyben ideiglenes intézkedéseket rendelt el, válaszul a Líbiában kibontakozó krízishelyzetre.⁶⁴⁹ A határozat felszólította Líbiát, hogy azon nyomban hagyjon fel minden olyan jogsértő cselekménnyel, amely az emberi élet kioltásával és a személyi integritás csorbításával járna. Az ACJHR e lépése merész volt és jól időzített: a bírói fórum felmérte az eset súlyát, és a konfliktusban részes felek álláspontjának meghallgatását nélkülözve az emberi életre veszélyt jelentő azonnali kockázatra figyelemmel járt el.⁶⁵⁰ Nem sokkal később a BT az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján eljárva az ICC elé terjesztette a líbiai konfliktust.

Az Afrikai Unió másik „megoldási javaslata” a kérdés Nemzetközi Bíróság elé utalása, azaz tanácsadó véleményezési eljárás kezdeményezése az ENSZ bírói szerve előtt. Mivel e sorok írásakor (még) nincs folyamatban eljárás az ICJ előtt, így annak kimeneteléről – egyáltalán a bíróságnak feltehető kérdésekről – nehéz szólni. Mindazonáltal *Csapó Zsuzsanna* meggyőzően érvel amellett,⁶⁵¹ hogy az Afrikai Unió könnyebben meggyőzhető lenne egy „független szakértő” véleménye által, semmint az ICC által kibocsátott verdiktekkel. 2018-ban

648 Du Plessis, 2012 [Online].

649 Order for Provisional measures, African Commission on Human and People's Rights v. Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya, App. No. 004/2011, (25 March 2011).

650 Oder, 2011, 495–510. o.

651 Csapó, 2019, 19–35. o.

a tanácsadó vélemény kívánalma a Nemzetközi Büntetőbíróság esetjogában is feltűnt: a *Dél-Afrika-határozathoz* fűzött különvéleményében⁶⁵² Marc Perrin de Brichambaut a kérdés ICJ elé terjesztése mellett érvelt.

Azonban a tanácsadó vélemény születését is sok aggály övezi. Milyen fényt vetne az ICC hitelességére? Milyen hatással lenne a – kötelező erővel nem bíró – vélemény a szereplőkre: akár a Nemzetközi Büntetőbíróság, akár az Afrikai Unió követné az abban foglaltakat? S nem tűnne úgy, hogy a Nemzetközi Bíróság „pálcat tör” az ICC felett? A nemzetközi bírói fórumok egymásra hatása – vagy legalábbis a Nemzetközi Bíróság más nemzetközi bírói fórumokra hatása – a nemzetközi jog fejlődésének esszenciális lépcsőfoka, mely más jogterületeknél, így például az emberi jogoknál is kiemelt jelentőséghez jut.⁶⁵³ Az interakció a nemzetközi büntetőjog fejlődése szempontjából kétségkívül áldásos lehetne, még ha a kérdés politikai vetületeit tekintve érzékeny is.

Ami pedig a Nemzetközi Bíróság által adható válaszokat illeti, *Csapó Zsuzsanna* logikus éleslátással szedi három csokorba az adható válaszokat aszerint, hogy (i) a Római Statútumban részes vagy nem részes államfőjéről van szó; (ii) ki lenne köteles letartóztatni az államfőt; (iii) a Biztonsági Tanács kezdeményezte-e az eljárást.⁶⁵⁴

A fentieket kiegészítve érdemes lehet emlékezni az Állandó Nemzetközi Bíróság előtti *Kelet-Karélia-ügyre*:⁶⁵⁵ a PCIJ nem adott tanácsadó véleményt arra hivatkozva, hogy az állam beleegyezése előfeltétele a tanácsadó véleménynek olyan esetekben, melyek bilaterális jogvitákat érintenek. Bár a Kelet-Karélia-elvre a Nemzetközi Bíróság később közvetlenül sohasem hivatkozott, időről időre felmerült a bíróság esetjogában, különböző színezetet öltve.⁶⁵⁶ A kérdés csak az, hogy vajon a Nemzetközi Bíróság leporolná-e az elvet a vizsgált jogi probléma „horizontális hatálya” tekintetében? Vagy érdemi válasszal szolgálna?

652 Minority Opinion of Judge Marc Perrin de Brichambaut, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2017_04403.PDF [Letöltve: 2020. 02. 08.].

653 Raisz, 2009, 27. o.

654 Csapó, 2019, 28–29. o.

655 The Status of Eastern Carelia, Advisory Opinion, 7 February 1923, P.C.I.J. Series, No. 5.

656 Burton, 2019, 2. o.

8.4. A fellebbviteli tanács ítélete az *al-Bashír-ügyben*

Al-Bashír 2017. március 29-én Ammánba utazott azért, hogy részt vegyen az Arab Liga csúcstalálkozóján. Jordánia – mint részes állam – a Római Statútum IX. fejezete alapján köteles lett volna a szudáni államfőt ott-tartózkodása alatt letartóztatni [89. cikk (1) bekezdés⁶⁵⁷], aminek elmulasztása miatt „együtt nem működési” eljárás indult ellene. Ennek során a tárgyalás-előkészítő tanács a *Jordánia-határozatban*⁶⁵⁸ megállapította, hogy az állam megszegte a Római Statútum szerint fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeit, továbbá értesítette a Részes Államok Közgyűlését és a Biztonsági Tanácsot a közel-keleti országban történt incidensről a 87. cikk (7) bekezdése⁶⁵⁹ szerint. Emellett kimondta, hogy Szudán – bár nem részes fél a Római Statútumban – az 1593. (2005) BT-határozat értelmében ugyanúgy köteles együttműködni a bírósággal, mintha az volna, és hogy a statútum 98. cikk (2) bekezdésére⁶⁶⁰ ez esetben nem lehet hivatkozni.⁶⁶¹

Az elsőfokú határozat ellen Jordánia fellebbezést nyújtott be,⁶⁶² így a bíróság történetében elsőként kerülhetett sor arra, hogy a fellebbviteli kamara állást foglaljon az „államfői immunitás vs. részes államok együttműködési kötelezettsége” kérdéséről, mely lehetőség több szempontból is különösen örvendetes. Az egyik ezek közül, hogy a Római Statútum 119. cikk (1) bekezdése⁶⁶³ értelmében az ICC-t megilleti az ún. hatáskör meghatározására vonatkozó hatáskör (*compétence de la compétence*), és mivel a fenti kérdés egyértelműen ebbe

657 Római Statútum 89. cikk (1) bekezdés: „A Bíróság bármely olyan Államnak előterjeszthet egy személy letartóztatására és átadására irányuló megkeresést, a kérelem alátámasztására szolgáló, a 91. cikkben meghatározott anyagokkal együtt, amelynek területén az adott személy található, és az adott Állam együttműködését kéri az adott személy letartóztatása és átadása érdekében. A Részes Államok a jelen Fejezet rendelkezései és nemzeti eljárási szabályaik szerint teljesítik a letartóztatás és az átadás iránti kérelmet.”

658 Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09, ICC Pre-Trial Chamber II, 11 December 2017 (a hivatkozásokban a továbbiakban: *Jordánia-határozat*).

659 Római Statútum 87. cikk (7) bekezdés: „Ha a Részes Állam a jelen Statútum rendelkezéseivel ellentétben nem tesz eleget a Bíróság együttműködés iránti megkeresésének, és ezzel akadályozza a Bíróságot a jelen Statútumban meghatározott feladatai és hatásköre gyakorlásában, a Bíróság megállapíthatja ezt, és az ügyet a Részes Államok Közgyűlése elé terjesztheti, illetve ha Biztonsági Tanács utalta az ügyet a Bíróság elé, a Biztonsági Tanács elé utalhatja az ügyet.”

660 Római Statútum 98. cikk (2) bekezdés: „A Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás iránti megkeresést, amely a Megkeresett Államot arra kényszerítené, hogy olyan nemzetközi szerződéses kötelezettségével ellentétben cselekedjen, amely szerint a küldő Állam hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adott Államhoz tartozó személyt átadhassa a Bíróságnak, kivéve, ha a Bíróság előzetesen megszerzi a küldő Állam együttműködését az átadáshoz szükséges hozzájáruláshoz.”

661 *Jordánia-határozat* 32. §.

662 The Hashemite Kingdom of Jordan's appeal against the “Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender [of] Omar Al-Bashir”, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09, ICC Appeals Chamber, 12 March 2018.

663 Római Statútum 119. cikk (1) bekezdés: „a Bíróság igazságszolgáltatási feladataival kapcsolatosan felmerülő bármely vitában a Bíróság dönt”.

a kategóriába esik, így az ICC hitelessége szempontjából szerencsés, ha nemcsak elvileg jogosult, de a gyakorlatban is lehetőséget kap rá, hogy ezen hatáskörével éljen. A másodfokú határozat másik pozitív hozadéka, hogy a fellebbviteli határozatok joggyakorlat-egységesítő hatása erősebb, azaz a tárgyalás-előkészítő tanácsok számára is iránytűként szolgálhat a bíróság előtti jövőbeli esetek elbírálásához, a határozatok érvkészletének autoritásához.

A fellebbviteli tanácsnak – tekintélyes létszámú *amicus curiae* bevonása mellett⁶⁶⁴ – három fő szempontot kellett értékelnie a másodfokú ítélet meghozatala során. A fellebbezés első két pillérét tartalmi hasonlóságuk miatt – tudniillik hogy *al-Bashír* immunitást élvezett-e a nemzetközi jog alapján – a kamara egyhangúan és együttesen bírálta el, míg Jordánia harmadik érve – mely arra vonatkozott, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács tévedett, amikor a jordániai incidenst az ASP és a BT elé terjesztette – kapcsán a többségi állásponthoz *Luz del Carmen Ibáñez Carranza* és *Solomy Balungi Bossa* bírák különvéleményt csatoltak.⁶⁶⁵

A fellebbezés első két pillérének elbírálásához a másodfokú tanács három szempontot mérlegelt, így (i) hogy az ország, melynek államfőjéről szó van, a Római Statútumnak nem részes állama; (ii) hogy ez az ország az ENSZ tagállama; és (iii) hogy a határozat, mely ezen államot az ICC elé utalta, az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján született.⁶⁶⁶ Leegyszerűsítve, a bírák arra keresték a választ, hogy *al-Bashír* Szudán államfőjeként immunitást élvezett-e, vagy az együttműködés kérése előtt az ICC-nek be kellett volna szereznie Szudántól a diplomáciai mentességről való lemondást?⁶⁶⁷

(i) A fellebbviteli tanács megvizsgálta, hogy létezik-e a szokásjogban⁶⁶⁸ olyan norma, amely meggátolja a bíróságot joghatósága gyakorlásában. Utóbbiról úgy ítélte meg, hogy különösen fontos a tárgyalás-előkészítő tanácsok esetjogát szétziláló inkoherenca leküzdése szempontjából. A kamara – a *Yérodia-ügy*gel összhangban – megállapította, hogy a *par in parem non habet imperium* elvével összhangban valóban létezik olyan szokásjogi norma, amely a többi államnak megtiltja, hogy joghatóságot gyakoroljanak egy másik állam államfője felett (főszabály),⁶⁶⁹ ellenben azt is megállapította, hogy a Római Statútum 27. cikk (2) be-

664 Az Afrikai Unió és az Arab Liga mellett *Annalisa Ciampi, Paola Gaeta, Yolanda Gamarra, Claus Kieß, Flavia Lattanzi, Konstantinos D. Magliveras, Michael A. Newton, Roger O’Keefe, Darryl Robinson, Robert Cryer, Margaret de Guzman, Fannie Lafontaine, Valerie Oosterveld, Carsten Stahn, Nicholas Tsagourias* és *Andreas Zimmermann* kapcsolódtak be az ügybe a „bíróság barátjaként”.

665 Joint Dissenting Opinion of Judge Luz del Carmen Ibáñez Carranza and Judge Solomy Balungi Bossa, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2019_02622.PDF [Letöltve: 2020. 05. 21.].

666 *Jordánia-ítélet* 96. §.

667 *Jordánia-ítélet* 97. §.

668 A fellebbviteli tanács, bár rámutatott, hogy a fellebbezés a nemzetközi szokásjogra nem hivatkozik, úgy ítélte meg, hogy ennek vizsgálata szervesen kapcsolódik a mentesség fennállásáról való döntéshez. Lásd: *Jordánia-ítélet* 98–99. §§.

669 *Jordánia másodfokú ítélet* 101., 114. §§.

kezdésében lefektetett szabály (kivétel) több egy „közönséges” szerződéses normánál. Utóbbi tartalma szintén szokásjogi normát⁶⁷⁰ tükröz, azaz sem az egybevágó tartós gyakorlat, sem az *opinio juris* vizsgálata nem támasztja alá azon érvelést, hogy létezik olyan norma, mely a nemzetközi büntetőbíróságok joghatóság-gyakorlását államfők felett meggátolná (alkívétel hiánya).⁶⁷¹ Ugyanakkor azt is kiemelte, hogy ezen alkívétel hiánya nem jelenti azt, hogy a főszabály nem jelent problémát az ICC letartóztatási parancsait végrehajtó államok és Szudán horizontális viszonyában.⁶⁷² A fellebbviteli tanács felelevenítette a *Malawi-határozat* és a *Taylor-ügy* azon közös megállapítását, hogy a nemzetközi szokásjogban nem létezik olyan norma, mely elismeri az államfői mentességet a nemzetközi bíróságok joghatóság-gyakorlásával szemben.⁶⁷³

A 27. cikk (2) bekezdése és a 98. cikk egymáshoz való viszonyának áttekintése során a fellebbviteli tanács megerősítette a nemzetközi jogi mentességek vertikális hatálya (államok – ICC) és horizontális hatálya (állam – állam) közötti különbséget, és elutasította Jordánia arra vonatkozó érvét, hogy a 27. cikk (2) bekezdése csak a bíróság joghatóság-gyakorlására vonatkozik, ám a letartóztatás foganatosítására és ICC-nek való átadásra már nem.⁶⁷⁴ Ez abból is következik, hogy a bíróság joghatóságába tartozó bűncselekmények – mint például a népirtás – a nemzetközi jog legelemibb, *ius cogens* szabályainak megsértését szankcionálják, s mint olyanok, *erga omnes* együttműködési kötelezettséget rónak az államokra e deliktumok megelőzése, üldözése és megbüntetése terén.⁶⁷⁵ A határozatban az is hangsúlyt kapott, hogy az együttműködésre kötelezett részes államoknak az államfőt nem saját joghatóság-gyakorlásuk céljából kellene letartóztatniuk, mert ilyen esetekben az ICC joghatóság-gyakorlásához nyújtanak segítséget.⁶⁷⁶

(ii) A fellebbviteli tanács érveinek második pillére az 1593. (2005) BT-határozat joghatásainak vizsgálatára vállalkozott, különös tekintettel az államfői immunitás kérdésre. A kamara rávilágított, hogy a 13. cikk b) pontja azért került bele a Római Statútumba, hogy a bíróság ezáltal segíthesse a Biztonsági Tanácsot az ENSZ Alapokmány VII. fejezet szerinti kötelezettsége, a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában. Azt is kimondta, hogy a 13.

670 A 27. cikk (2) bekezdése szokásjogi természetének alátámasztásához a fellebbviteli kamara felidézte a nürnbergi elveket, a népirtás megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1948. évi New York-i egyezményt, az ICTY, ICTR és az SCSL statútumait, valamint a tárgyalás-előkészítő tanácsok joggyakorlatát. Lásd: *Jordánia másodfokú ítélet* 100–119. §§.

671 *Jordánia másodfokú ítélet* 116–117. §§.

672 *Jordánia másodfokú ítélet* 120–132. §§.

673 *Jordánia másodfokú ítélet* 109. §.

674 *Jordánia másodfokú ítélet* 122. §.

675 *Jordánia másodfokú ítélet* 123. §.

676 *Jordánia másodfokú ítélet* 127. §. Lásd még: Joint Concurring Opinion of Judges Eboe-Osuji, Morrison, Hofmański and Bossa 387–413. §§, elérhető: https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2019_02595.PDF [Letöltve: 2020. 05. 21.].

cikk b) pont gyakorlati előnye, hogy a BT-nek többé már nem szükséges új *ad hoc* büntető törvényszékeket felállítania, mert így az ICC lényegében véve bármikor „rendelkezésre áll” számára.⁶⁷⁷

(iii) Továbbá a másodfokú kamara hangsúlyozta, hogy az 1593. (2005) BT-határozat valamennyi ENSZ-tagállam vonatkozásában kötelező erővel rendelkezik, függetlenül attól, hogy a Római Statútumnak részes államai-e, és ezzel párhuzamosan a határozatban szereplő teljes körű együttműködési kötelezettség jogkövetkezményei kapcsán megjegyezte, hogy Szudánnak formálisan ugyanúgy együtt kell a bírósággal működnie, mint ha a Római Statútum részes állama lenne. Mi több, a fellebbviteli tanács úgy látta, hogy a teljes körű együttműködési kötelezettség a részes államok valamennyi olyan kötelezettségét felöleli, ami a bíróság hatékony joghatóság-gyakorlásához szükséges, és így magába olvasztja a 27. cikk (2) bekezdését is.⁶⁷⁸ Ennek alapján a fellebbviteli tanács kimondta, hogy a 98. cikk (1) bekezdése alapján Szudánnak nem kellett lemondani az államfői immunitásról a letartóztatási parancs végrehajtása előtt, minthogy az államfői immunitás nem állt fenn.⁶⁷⁹

A másodfokú határozatot összegezve tehát elmondható, hogy a fellebbviteli kamara az 1593. (2005) BT-határozat 2. cikkéből indult ki, mely teljes körű együttműködési kötelezettséget állapított meg Szudán számára. E formulát pedig a másodfokú kamara kiterjesztően és teleologikusan értelmezve kiterjesztette valamennyi olyan esetre, ami az ICC hatékony fellépéséhez, a büntetlenség elleni harcban kapott mandátuma betöltéséhez szükséges. A Nemzetközi Büntetőbíróság kimondta, hogy bár Szudán nem részes állama a Római Statútumnak, a BT-határozatnak köszönhetően a bírósággal együtt kell működnie. A fellebbviteli kamara Jordánia fellebbezését elutasította, a tárgyalás-előkészítő tanács határozatát helybenhagyta, és megállapította, hogy a közel-keleti állam megsértette a Római Statútum 87. cikk (7) bekezdéséből adódó kötelezettségét, amikor *al-Bashír* letartóztatását elmulasztotta.⁶⁸⁰

~ ~ ~

Jelen fejezet szemléletesen példázza, hogy a Biztonsági Tanács eljáráskezdeményezés-ekor a gyakorlatban leginkább problémásnak mutakozó eset az együttműködés és a nem részes államok magas rangú állami tisztviselőit megillető személyi immunitás keresztmetszetéből bontakozik ki, különösképpen *al-Bashír* korábbi szudáni elnök ügyének kö-

677 Jordánia másodfokú ítélet 135. §.

678 Jordánia másodfokú ítélet 141–143. §§.

679 Jordánia másodfokú ítélet 145–149. §§.

680 Jordánia másodfokú ítélet 1–2. §§.

szönhetően.⁶⁸¹ Minthogy Szudán nem részes fél a Római Statútumban, a dárfúri fegyveres konfliktus helyzetét a BT 1593. (2005) határozata utalta az ICC elé, a határozat 2. cikke pedig csak egyetlen harmadik államra, Szudánra rótt teljes körű együttműködési kötelezettséget. Az együttműködésről rendelkező rész kapcsán a bíróság a *Kuvait-határozatban* rámutatott, hogy bár hatásköreit tekintve a BT megtehetette volna, a többi Római Statútumban nem részes államot nem kötelezi együttműködésre, pusztán arra ösztönzi őket. Ha azonban a határozat valamennyi harmadik állam számára előírta volna az együttműködést, a kötelezettség jogalapja közvetetten az ENSZ Alapokmányából nyerte volna erejét, mellyel számos jogalkalmazási és jogértelmezési vitának elejét lehetett volna venni.⁶⁸² Utóbbiból pedig akad bőven, mivel az utóbbi kilenc évben az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsai rendkívül széles skálán mozgó érvekkel próbálták alátámasztani az (akkori) szudáni államfő letartóztatásának jogszerűségét, az immunitás hiányát és a részes államok együttműködési kötelezettségét.

*Goran Sluiter*nél olvashatjuk, hogy a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozatának 2. cikke nem tisztázza egyértelműen, hogy Szudán együttműködési kötelezettségét a statútummal összhangban – és így a 27. cikk (1) és (2) bekezdésével összhangban – kell-e értelmezni.⁶⁸³ Ugyanakkor ez a feltevés könnyen cáfolható, ha figyelembe vesszük, hogy a Római Statútum adta jogszabályi keretrendszer az egyetlen, amelyen belül az ICC működni képes.⁶⁸⁴ Ezt a Római Statútum 1. cikke is kihangsúlyozza: „a Bíróság joghatóságát és működését a jelen Statútum rendelkezései szabályozzák”. Utóbbi szabály alól a statútum kivételt nem határoz meg, így, ha egy konfliktus a Biztonsági Tanács közbenjárásának köszönhetően a bíróság elé kerül, akkor az egyetlen jogtechnikai lehetőség, ha onnantól kezdve rá nézve a Római Statútumot alkalmazzuk a *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* elvét áttörve. Ezáltal értelemszerűen mind az anyagi és az eljárásjogi immunitás problémája, mind a részes és nem részes államok közötti horizontális viszonylatban alkalmazandó normák problémája áthidalhatóvá válna: a 27. cikk egyértelműen eltörölné az immunitást, valamint az a probléma sem merülne fel, hogy mivel Szudán nem részes állama a statútumnak, ezért egy részes állam és Szudán vonatkozásában a nemzetközi szokásjogot kell alkalmazni. Másfelől meggyőző a fellebbviteli tanács által a *Jordánia-ítéletben* megfogalmazott azon elvi tétel is, hogy az államoknak *erga omnes* kötelezettsége áll fenn a nemzetközi bűncselekmények elleni harcban tanúsítandó együttműködésre nézve, amit a Római Statútum Preambulumában szintén olvashatunk,

681 Ellentétben például az előző fejezetben bemutatott komplementaritással, melynek problémái nem kifejezetten a Biztonsági Tanács által az ICC elé vitt helyzetek sajátjai, minthogy a kiegészítő joghatóság feltételrendszerének valamennyi eljárást kezdeményező mechanizmus esetén fenn kell állnia, azaz utóbbi esetén állandóan visszatérő jogalkalmazási kérdéssről van szó.

682 *Kuvait-határozat* 9. §.

683 Sluiter, 2008, 876–877. o.

684 Akande, 2009, 334. o.; de Wet, 2015, 1058. o.

miszerint a részes felek megerősítik azt, hogy „[...] a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb bűntettek nem maradhatnak büntetlenül, és a hatékony felelősségre vonást nemzeti intézkedésekkel és a nemzetközi együttműködés erősítése révén kell biztosítani”.

Bár a fellebbviteli tanács érvelésében e gondolattal nem találkozhatunk, fontos megjegyezni, hogy az ENSZ Alapokmány 2. cikk (5) bekezdése a nemzetközi jog alapelvei között rögzíti az együttműködési kötelezettséget, miszerint: „A Szervezet összes tagjai az Egyesült Nemzetek részére a jelen Alapokmánynak megfelelően folytatott bármely tevékenységéhez minden segítséget megadnak és tartózkodnak attól, hogy segítséget nyújtsanak olyan Államnak, amely ellen az Egyesült Nemzetek megelőző vagy kényszerítő intézkedéseket foganatosít.” Mind az együttműködési kötelezettségre vonatkozó rendelkezés nyelvtani, mind teleologikus értelmezését tekintve megállapíthatjuk, hogy a BT-határozat hallgatása ellenére az Alapokmány maga rögzíti az együttműködési kötelezettséget valamennyi ENSZ-tagállam – így többek között Szudán – vonatkozásában is. S bár a jogviták eldöntése pusztán alapelvekre hivatkozva nehezen járható út, a helyes jogértelmezéshez szilárd fogódzót adnak a kezünkbe.

Az együttműködés elvéből adódó kötelezettség az *al-Bashír* ellen kiadott letartóztatási parancsok végrehajtása során is jelentkezik az államok oldalán, mi több, mint Alapokmányból származó kötelezettség primátust élvez bármely más nemzetközi jogi kötelezettségükkel szemben.⁶⁸⁵ Jelen ügy tükrében az ENSZ Alapokmány 2. cikk (5) bekezdése tehát az alábbiak szerint értelmezhető: (i) „a Szervezet összes tagjai”, azaz Szudán, a Római Statútumban egyéb nem részes és részes államok; (ii) „az Egyesült Nemzetek részére a jelen Alapokmánynak megfelelően folytatott bármely tevékenységéhez”, azaz a VII. fejezet alapján meghozott BT-határozat végrehajtásához; (iii) „minden segítséget megadnak”, azaz letartóztatják *al-Bashírt*; és (iv) „tartózkodnak attól, hogy segítséget nyújtsanak olyan Államnak”, azaz elmulasztják *al-Bashír* letartóztatását; (v) „amely ellen az Egyesült Nemzetek megelőző vagy kényszerítő intézkedéseket foganatosít”, azaz a 41. cikk értelmében az ICC elé utalja a dárfúri helyzetet.

Ugyanakkor, ha az együttműködési kötelezettség fennállásának fenti hipotézisei – mint ahogyan arra a *Jordánia-ítéletben* a fellebbviteli kamara is rámutatott – fel is oldának a jogalkalmazási dilemmákat, és a jogirodalomban gerjesztett viták elcsendesülnének, attól még ott maradna a „politikai dimenzió” kőkemény és rideg valósága, amely arra enged következtetni, hogy a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása továbbra is hosszasan és következetesen váratna magára...

685 Lásd emlékeztetőül újfent az ENSZ Alapokmány 103. cikkét: „Ha az Egyesült Nemzetek tagjainak a jelen Alapokmányból folyó és bármely egyéb nemzetközi megállapodásból eredő kötelezettségei összeütköznének, az Alapokmányból folyó kötelezettségeiket illeti elsőbbség.”

**IV.
RÉSZ**

Összegzés

Jelen kötet a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek legfontosabb jogi problémáinak bemutatására vállalkozott. Bár e – nemzetközi jogászok között méltán sokat tárgyalt és vitákra alapos okot adó – téma első látásra gazdag forrásbázissal kecsegteti a lelkes kutatót, a munka előrehaladtával és a megválaszolásra szoruló kérdések leltisztultabbá válásával egyidejűleg a vizsgálódó egyfelől azzal is kénytelen szembesülni, hogy a tengernyi szakirodalom dacára nem áll az elemzés alá vont jogi normák [Római Statútum 13. cikk b) pont, 15bis és 15ter cikkek, valamint 16. cikk] mögött bevett állami gyakorlat, azokra a Biztonsági Tanács alig hivatkozik. Másfelől pedig, még ha hivatkozik is rájuk, a vonatkozó rendelkezéseket nem arra használja fel, mint amire a jogalkotói szándék eredetileg predesztinálta őket, hanem a néhány gyakorlati példából egyértelműen az látszik, hogy a BT – egyéb hatásköreihez hasonlóan – politikai ágendák teljesítésére próbálja használni mind a nemzetközi büntető igazságszolgáltatást, mind a Nemzetközi Büntetőbíróságot.

Utóbbi a bíróság intézményi autonómiája, függetlensége, pártatlansága és alapvetően a jogbiztonság követelménye szempontjából ugyancsak aggályos, s még ha az ICC csak „szenvető alanya” is a Biztonsági Tanács ilyenfajta törekvéseinek, mentesülni alóluk és az általuk kiváltott utóhatásoktól aligha tud. Gondoljunk csak például az *al-Bashir-ügy* és az Afrikai Unió által gerjesztett politikai hullámverésre a letartóztatási parancsok végrehajtása körül, a líbiai helyzet „fénysebességű” Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalására, az agresszió bűncselekményének Római Statútumba foglalása körüli eposzi hosszúságú vitákra és a megszületett rendelkezések gyakorlati alkalmazásának reális esélyeire, vagy a 16. cikk gyakorlati alkalmazására, a nem részes államok békefenntartóinak jövőbeli „absztrakt” mentesítésére. A továbbiakban a kutatás tézisei a mű szerkezetét, az egyes részek és fejezetek sorrendjét követve kerülnek összegzésre, melyek fényében a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetekkel kapcsolatban az alábbi kép rajzolódott ki.

Elsőként megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi büntetőbíróságok létrehozásában való állami részvétel, illetve a nemzetközi büntetőbíróságok joghatóság-gyakorlásához adott állami beleegyezés esetén az adott büntetőbírói fórum autoritását és legalitását mind az esetjogban, mind a jogtudományban kevesebb bíráló érzi, mivel így az állami szuverenitást féltő aggályok kiiktathatók. A nemzetközi jog tudományában mára már köztudomású ténynek mondható, hogy az ICC nem az első büntetőbírói fórum, melyet a BT-hez szoros kapcsolat fűz. A történeti előzmények között említhető az ICTY és az ICTR – utóbbikkal a Biztonsági Tanács kapcsolata olyannyira szoros, hogy a két törvényszéket a BT 827. (1993) és 955. (1994) határozatai hozták létre –, „kortárs” példaként pedig az STL hozható fel, melynek – a Libanon és az ENSZ főtítkárának közreműködésével szövegezett és a libanoni parlament által ratifikálni megakadályozott – statútumát végül az 1757. (2007) BT-határozat léptette hatályba. E törvényszékeket a többi nemzetközi büntetőbírósággal (SCSL, ECCC stb.) párhuzamba állítva elmondható, hogy minél kevésbé vett részt a konfliktussal érintett állam

a bírói fórum létrehozásában, azaz minél erősebb külső beavatkozás nyomán született meg a bíróság (lásd: ICTY), annál inkább felerősödnek a törvényszék létrehozásának jogszerűségét kétségbe vonó hangok – *a contrario*, minél inkább bevonnak egy államot a bíróság létrehozásába, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a későbbiek során a nemzetközi fórummal együtt fog működni. (Már amennyiben bevonható az állam a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás „aktiválásába”, hiszen ez sok esetben egyáltalán nem jöhet számításba, lásd újfent az ICTY példáját.)

Másodikként leszögezhetjük, hogy egy nemzetközi büntetőbíróság felállításának legideálisabb módja az, ha nemzetközi szerződéssel hozzák létre, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a tömeges emberi jogi és humanitárius jogsértésekért felelős állami vezetők, magas rangú tisztviselők felelősségre vonása és országuk önkéntes csatlakozása egy büntetőbírói fórumot létrehozni hivatott statútumhoz igencsak csekély. Utóbbi probléma áthidalása érdekében került bele a Római Statútumba annak 13. cikk b) pontja, nevezetesen, hogy a Biztonsági Tanács az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete – tekintet nélkül az elkövetés helyére vagy az elkövető állampolgárságára – helyzeteket utalhat az ICC elé, amennyiben alapos okkal feltételezhető, hogy a bíróság *ratione materie* joghatóságába tartozó bűntetteket követek el a Római Statútum hatálybalépése – 2002. július 1., illetve az agresszió bűncselekménye esetén 2018. július 17. – után.

Harmadikként rögzíthetjük, hogy a Biztonsági Tanács Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljáráskezdeményező hatásköre az ENSZ Alapokmány 41. cikke alapján foganatosítható nem fegyveres kényszerintézkedések körébe tartozik. A Biztonsági Tanács nemzetközi büntető igazságszolgáltatásban játszott szerepének megvonásánál – a BT egyéb hatásköreihez hasonlóan – értelemszerűen az Egyesült Nemzetek Alapokmányából kell kiindulni, a Biztonsági Tanács és a Nemzetközi Büntetőbíróság kapcsolatának mögöttes jogalapját pedig az ENSZ Alapokmány 39. és a 41. cikkei teremtik meg. Utóbbi tükrében elmondható, hogy a Biztonsági Tanács Római Statútum 13. cikk b) pontjába, illetve 15ter cikk (1) bekezdésébe foglalt hatásköre az ENSZ Alapokmány 41. cikke alatti nem fegyveres kényszerintézkedések bővíthető körébe tartoznak. A „kényszerítő” jelleg ilyen esetekben ott érhető tetten, hogy a BT határozatai értelmében a Római Statútumot olyan államokra kell alkalmazni, amelyet ezen államok nem fogadtak el, illetőleg nem ratifikáltak. (Jóllehet elméletben az is előfordulhatna, hogy a BT olyan állam helyzetét utalja a Nemzetközi Büntetőbíróság elé, mely a részes fél a Római Statútumban, erre azonban a gyakorlatban jelen sorok írásáig nem volt példa.)

Negyedikként számba kell vennünk, hogy a Római Statútum a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács kapcsolatát két pillérré helyezi: a BT eljáráskezdeményezésére (13. cikk b) pont, illetve 15ter cikk) és eljárásfelfüggesztésére (16. cikk). A Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács kapcsolatának normatív kereteit közvetve – a már fentebb is említett – ENSZ Alapokmány, valamint közvetlenül a Római Statútum normái határozzák

meg. Bár e rendelkezések szerinti gyakorlati esetek száma kevés, annál több problémát rejtenek. Utóbbi szemléletesen példázza, hogy a 13. cikk b) pontja alapján idáig csak két esetben indult eljárás az ICC előtt (2005-ben dárfúri humanitárius katasztrófa, 2011-ben a líbiai arab tavasz okán), és e helyzetekből származó ügyek egyike sem jutott el az ítélelhozatalig az érintett államok, valamint a Római Statútumban részes államok együttműködésének hiányában. A vonatkozó BT-határozatokban – 1593. (2005) és 1970. (2011) – foglaltak az érdemi büntetőeljárások lehetőségének gátat szabnak a finanszírozás és a joghatóság kizárásával, továbbá az ENSZ-tagállamok együttműködési kötelezettségét kimondó rendelkezések mellőzésével. A két pillért illetően azt lehet látni, hogy az eddigi utalások alkalmával a BT – néhol hatásköreinek túllépése, néhol ki nem használása mellett – bár eljárásokat indított az ICC előtt, az eljárások rögzös útját – a bírósági felülvizsgálat alá nem vonható, így adott esetben jogellenesnek ki nem mondható határozataival – determinálta.

A jelen kötetben bemutatott kutatás ötödik megállapítása, hogy az ICC agresszió bűncselekménye feletti eljárási képessége *sui generis* joghatósági rendszert képez egy *sui generis* joghatósági rendszerben – mely kiváltképpen a részes államok és a főügyész által indított eljárásokra igaz, és ami a bíróság időbeli, személyi és területi joghatóságára vonatkozó különbségekből, valamint az eljárás megindításának előfeltételeire vonatkozó többletfeltételekből adódik. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy e *sui generis* joghatósági rendszer a Biztonsági Tanács által ICC elé vitt helyzetekben kevésbé sajtáságos a másik két eljárást indító mechanizmushoz képest, minthogy a BT-t a joghatósági korlátok közül egyedül az aktiváláshoz szükséges 30 ratifikáció és a visszamenő hatály tilalma köti. A Biztonsági Tanács agresszió bűncselekményével kapcsolatos hatáskörei a Római Statútum rezsímjét ismételtelen áttörök, azaz a szerződéses normák meghajolnak a nemzetközi béke és biztonság imperatívusza előtt. Az ICC agresszió feletti joghatóságáról azt mondhatjuk, hogy az némiképp egyszerűbbnek tűnik – legalábbis az absztrakció és a jogi normák szintjén – a BT indította eljárásokban, mint a részes államok utalásai és a *proprio motu* bűnvádi eljárások viszonylatában.

Hatodikként meg kell említenünk, hogy a Római Statútum hatálybalépése óta eltelt közel két évtizedben a 16. cikk „rendeltetésszerű” alkalmazására még nem került sor, és e rendelkezés gyakorlati „működése” ugyancsak szerény. A BT eddig kétszer függesztette fel az ICC előtti „eljárást” [1422. (2002) és 1487. (2003) határozatok], azonban egyik eset sem a rendelkezés valódi célját szolgálta, tudniillik hogy a konfliktusos államok a tartós béke előmozdítása érdekében az eljárás felfüggesztésével időt nyerjenek. A 16. cikk szerinti eljárások mindkét alkalommal az Egyesült Államok politikai akaratát juttatták érvényre úgy, hogy a rendelkezés alkalmazási feltételei – az Alapokmány 39. cikke szerinti nemzetközi béke és biztonság veszélyének fennforgása, valamint konkrét eljárás fennállása – nem teljesültek, azaz az 1422. (2002) és 1487. (2003) határozatok absztrakt, *pro futuro* jelleggel születtek. Így

azt mondhatjuk, hogy a Római Statútum 16. cikke „rendeltetésszerű” alkalmazásának még nincs gyakorlata.

Hetedikként érdemes rögzíteni, hogy a Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek érintettjei a gyakorlatban harmadik államok – azaz a Római Statútumban nem részes felek –, így esetjogi tapasztalatok a Római Statútumban részes államok BT által történt ICC elé terjesztésével, az ilyen eljárások „dinamikájával” kapcsolatban egyáltalán nem mutathatók fel. Ezért szükséges, hogy a harmadik államok Római Statútumhoz való viszonyát kifejezetten számba vegyünk. Arra juthatunk, hogy a harmadik felek Római Statútumban való jogállása négyféle perspektívából vizsgálható: ezek közül az első a harmadik államok – relatíve széles körű – jogai, továbbá a bíróság objektív jogalanyisága (mint valamennyi állam fennálló kötelezettsége), a harmadik államok beálló kötelezettségei, valamint a harmadik államok kötelezettségnek nem minősülő jogi érintettsége.

A kutatás nyolcadik megállapítása, hogy az ICC előtti ügyek tényleges elfogadhatósága sokkal valószínűbb a BT indította eljárásokban, mivel így az érintett államnak kevesebb idő áll rendelkezésére az állami bíróság előtti érdemi büntetőeljárás megindítására, illetve érdemi eljárási cselekmények foganatosítására. A komplementaritás érvényesülése, az egyes ügyek elfogadhatósága újabb gócpontként jelentkezett a BT által kezdeményezett eljárásokban. (Pontosabban a BT által kezdeményezett eljárásokban is, mivel a komplementaritás gyakorlati értelmezése a bíróság joghatóságának *ex officio* vizsgálata során valamennyi ügyben felmerül.) Az ICC és a BT relációjában elmondható, hogy a kiegészítő joghatóság elve alapján az ICC előtti eljárások tényleges elfogadhatósága – azaz a helyi hatóságok hajlandóságának és képességének a hiánya – sokkal valószínűbb akkor, ha az ENSZ főszerve indítja meg a bíróság eljárását, különös tekintettel az idő rövidségére, mely az érintett államoknak ilyen esetekben rendelkezésére áll.

Kilencedikként megjegyzendő, hogy az esetjogban helyenként fellelhető inkoherenca a nemzetközi büntetőbírósági joggyakorlat egyik – jogbiztonsági aggályokat sejtető, ám szükségszerű – attribútuma, mely a jogterület újszerűségéből adódóan az egyes fogalmak gyakorlati kimunkálásának sajátos negatív hozadéka. A komplementaritással kapcsolatban a *Szajf Kadhafi és Abdullah al-Senussi ügyeiből* levonható következtetésként jelentkezik e tanulság számunkra.

Tizedikként szólni kell arról, hogy a Római Statútum 27. cikke és 98. cikk (1) bekezdése közötti normakonfliktus csak látszólagos, azt a Nemzetközi Büntetőbíróság a Jordánia-ítéletben feloldotta. A kutatás során egyértelművé vált, hogy a nemzetközi (büntető)jogi szakirodalmat leginkább az együttműködés, a nemzetközi elfogatóparancsok végrehajtása és a Biztonsági Tanács által kezdeményezett eljárások kérdésköre osztja meg, mely az államfői immunitás jogintézménye által „megszíneve” hosszan tartó nehézségeket okozott az ICC joggyakorlatában (lásd *Omar al-Bashír ügyét*) a Római Statútum 27. cikke és 98. cikk (1) be-

kezdése között – látszólag – feszülő normakonfliktus miatt. Az ICC valamennyi, a 87. cikk (7) bekezdése szerinti eljárásban kimondta a letartóztatási parancsok végrehajtásának kötelezettségét a részes államok – így például a kötetben is vizsgált Malawi, Csád, Kongói Demokratikus Köztársaság, Dél-afrikai Köztársaság és Jordánia – oldalán, ugyanakkor ezt egymásnak ellentmondó érvekre hivatkozva, a koherens bírói esetjog kialakítását mellőzte. A fenti normakonfliktus feloldása a Nemzetközi Büntetőbíróság esetjogának egyik legnagyobb kihívása volt, amit az ún. *Jordánia-ítéletben* sikerült tisztázni. Ez ügyben a fellebbviteli kamara – sommásan – kimondta, hogy bár Szudán nem részes állama a Római Statútumnak, a Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozata értelmében rá a Római Statútumot – és annak 27. cikkét – alkalmazni kell, így az államfői immunitás anyagi és eljárásjogi *expressis verbis* eltörlése az afrikai államra is vonatkozik (és így normakonfliktus esete nem állhat fenn).

Végül, a kutatás utolsó megállapításaként rögzítendő, az ICC előtti jogalkalmazási kérdések eldöntésére az ICC hivatott, így egy tanácsadó vélemény kérése a Nemzetközi Bíróságtól az *al-Bashír-ügyben* gyengítené a Nemzetközi Büntetőbíróság hitelességét és pozícióját a nemzetközi jogrendben. Az *al-Bashír-ügy* a regionális politikában hatalmas feszültséget gerjesztett: az Afrikai Unió a volt szudáni elnök elleni első letartóztatási parancs kibocsátása után (2009) azon nyomban felszólalt a kontinens belügyeibe való beavatkozás okán, illetve az eljárás felfüggesztésére is törekedett a Római Statútum 16. cikkében megfogalmazott lehetőséget kihasználva. Az afrikai államok együttműködési kötelezettségének hiánya – részben – a regionális nemzetközi szervezet által generált politikai feszültség következménye, melynek megoldását az AU az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bírósága joghatóságának kiterjesztésében és a Nemzetközi Bíróságtól való tanácsadó vélemény kérésében látja. Noha az ICJ tanácsadó véleményei a nemzetközi jogban a jogi normák értelmezésének jótékony segédeszközöként szolgálnak, a Római Statútum 119. cikk (1) bekezdésének fényében felmerül, hogy szerencsés-e, ha a kérdésben nem a Nemzetközi Büntetőbíróság foglal állást? Az ún. hatáskör meghatározására vonatkozó hatáskör (*compétence de la compétence*) elvének tükrében a statútum kimondja a bíróság esetjogában jelentkező igazságszolgáltatási kérdések eldöntésére való kompetenciáját, azaz hogy az ICC igazságszolgáltatási feladataival kapcsolatosan felmerülő bármely vitában az ICC dönt. Egy tanácsadó vélemény kérése az ICJ-től azonban – még ha annak ereje „csupán” ajánlási értékű is – esetlegesen újabb kritikai hangokat erősíthet fel a Nemzetközi Büntetőbíróság hatáskörének hiányát sugallva, valamint további, az ICC hitelességét és a nemzetközi szintéren őt illető potenciált tovább csorbítva. (Utóbbi pedig fokozottan igaz lenne akkor, ha a Nemzetközi Bíróság az ICC fellebbviteli tanácsa által a Jordánia kötelezettségzegése kapcsán kimondottakkal szembehelyezkedne.)

A levont következtetések alapján a Nemzetközi Büntetőbíróság és a Biztonsági Tanács kapcsolatáról elmondható, hogy e koncepció – az ICTY és az ICTR által hátrahagyott örökség

szellemében – mint az ICC „kvázi *ad hoc* ága” jóllehet költséghatékonyság és időtakarékoság szempontjából a római diplomáciai konferencián kecsegtető megoldásnak látszott, a büntetlenség korával való leszámolás tekintetében számottevő eredményekkel az elmúlt 23 esztendőben nem szolgált.

Ennek legfőbb oka a BT átható politikai karakterében keresendő, amely leegyszerűsítve két problémakört von maga után. Az egyik, hogy az ICC előtt kezdeményezett eljárások szelektívek – a Biztonsági Tanács egyfajta „*à la carte*” megközelítést alkalmaz –, minthogy az eddigi esetek alapján a külső szemlélőkön megalapozottan lehet úrrá az a benyomás, hogy a Biztonsági Tanács sokszor nem gyakorolja a Római Statútum 13. cikk b) pontja alatt található jogosultságát akkor, amikor kellene. Másfelől a megindított eljárások – Dárfúr és Líbia – tekintetében elmondható, hogy azok kihívásaival a bíróságnak egyedül, „félkarú óriásként” kell megküzdenie, mivel a Biztonsági Tanács a vonatkozó határozataiban a bíróság joghatóságát leszűkítette, a bíróságtól a finanszírozást megvonta, az ENSZ-tagállamokat együttműködésre fel nem szólította, a későbbiekben pedig az ICC határozatainak, letartóztatási parancsainak végrehajtását esetleges ún. *follow-up* határozatok formájában nem támogatta.

Bár az „agressziós eljárások” gyakorlatának hiányában a Római Statútum 15*bis* és 15*ter* cikkeibe foglalt joghatósági rendszer működőképességéről csak spekulatíván lehet állást foglalni, a szabályozás komplexitása, a joghatósági előfeltételek sokasága, valamint az agresszió cselekménye és az agresszió bűncselekménye szükségszerű összefonódásának lehetséges politikai kihatásai egyértelműen arra engednek következtetni, hogy egy ilyen eljárás megindításának valószínűsége a belátható jövőben igencsak csekély.

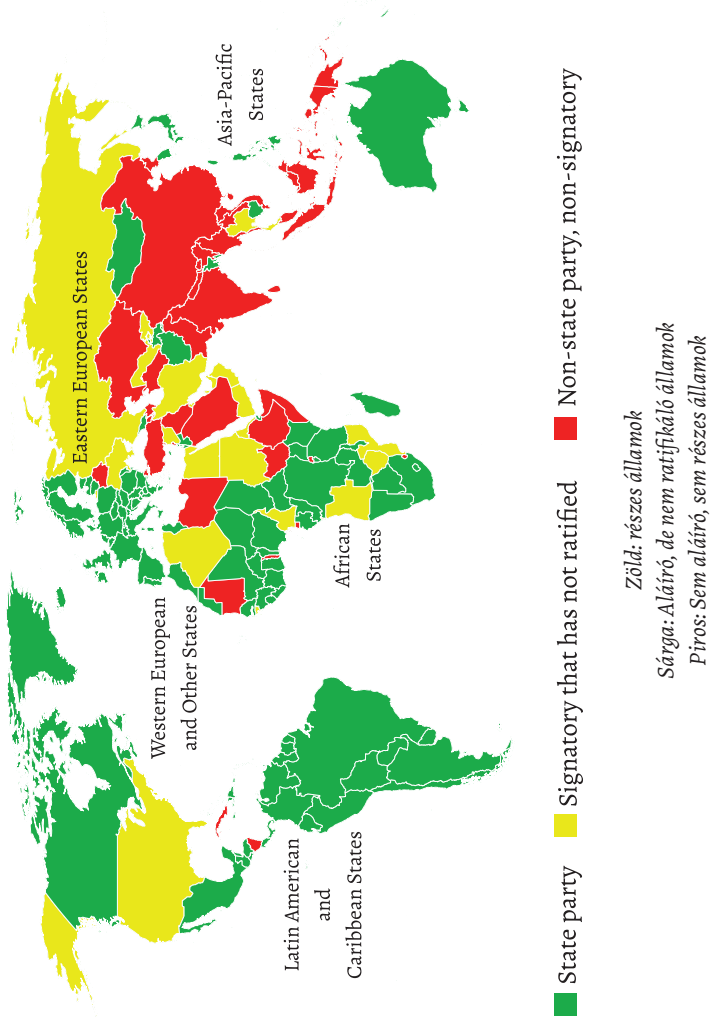
A két intézmény kapcsolatának másik pillére, a Római Statútum 16. cikkében testet öltő eljárások felfüggesztése szintén nem tudta az eredetileg hozzá fűzött jogpolitikai célokat beteljesíteni, mivel eddig a Biztonsági Tanács csupán olyan esetekben hivatkozott rá, amelyek a jogalkotó eredeti szándékával nem állnak összhangban.

Az eddigi gyakorlat alapján megállapítható, hogy még ha a Biztonsági Tanács él is a 13. cikk b) pontjában testet öltő hatáskörével, az eljárás további folyása során a büntetőbírói fórumot teljesen magára hagyja, az ICC pedig a BT-határozatok és a Római Statútum által teremtett normatív keretek, valamint az Afrikai Unió által gerjesztett politikai feszültség pókhálójába gabalyodva – stílszerűen – bár hajlandó lenne, de nem képes eljárni.

Emellett azonban a realitások talaján állva azt is látni kell, hogy a BT kezdeményezte eljárások lehetősége, valamint a 16. cikkben foglaltak beemelése a Római Statútumba az ICC megszületésének szükségszerű előfeltételei voltak, s e rendelkezések mellőzése esetén ma minden bizonnyal nem beszélhetnénk állandó Nemzetközi Büntetőbíróságról.

Mellékletek

1. A Római Statútum részes államai 2021-ben⁶⁸⁶

686 A térkép a Nemzetközi Büntetőbíróság honlapjáról származik. Elérhető: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx [Letöltve: 2021. 04. 22].

2. A Nemzetközi Büntetőbíróság előtti eljárás megindítása a Római Statútum 13. cikk b) pontja alapján

BT előtti szak		ICC előtti szak			T á r g y a l á s i s z a k
		Tárgyalás-előkészítő szak			
A BT a nemzetközi béke és biztonság vélszélyeztetése, illetve megsértése miatt kényszerintézkedést tartalmazó határozatot hoz.	Az ICC Főügyészi Hivatala lefolytatja az előzetes vizsgálatot és a nyomozást, majd előterjeszti a vádemelést a tárgyalás-előkészítő tanácsnak.	Az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa kibocsátja a terhelt ellen a letartóztatási parancsot.	Letartóztatási, vagy letartóztatási és átadási kérelem annak a Római Statútumban részes államnak, ahol a terhelt tartózkodik.	Az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsa megerősíti a terhelt ellen felhozott vádakokat a tárgyalási szak előtt.	
Jogalap: ENSZ Alapokmány VII. fejezet 39. és 41. cikk.	Jogalap: Római Statútum 13. cikk b) pont.	Jogalap: Római Statútum 53. és 54. cikk.	Jogalap: Római Statútum IX. fejezet.	Jogalap: Római Statútum 61. cikk.	
Megjelenési forma: a BT határozata.	Megjelenési forma: a BT határozata.	Megjelenési forma: a főügyész határozata.	Megjelenési forma: a tárgyalás-előkészítő tanács kérelme.	Megjelenési forma: a tárgyalás-előkészítő tanács határozata.	

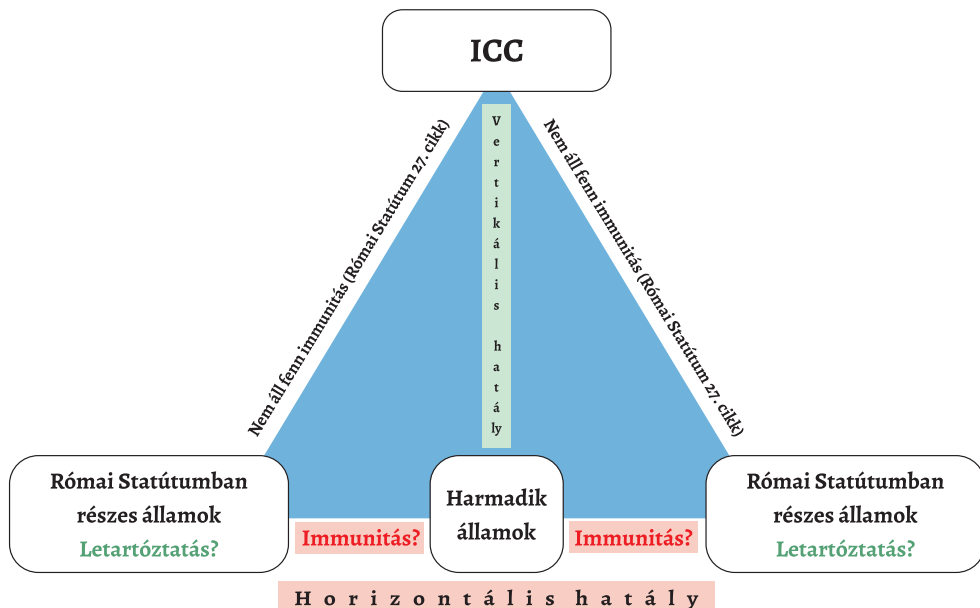
A BT határozatának megszületésétől a tárgyalási szakig népirás, emberiség elleni és háborús bűncselekmények alapos gyanúja esetén.

3. A Nemzetközi Büntetőbíróság *sui generis* joghatósági rendszere az agresszió bűncselekménye felett a Római Statútum 15bis és 15ter cikkei alapján

		Az agresszió áldozata				
Római Statútum	– részes állam – a kampalmai módosításokat nem ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	– részes állam – a kampalmai módosításokat ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	– részes állam – a kampalmai módosításokat ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	– részes állam – a kampalmai módosításokat ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	– részes állam – a kampalmai módosításokat ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	– nem részes állam
	– részes állam – a kampalmai módosításokat nem ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	1. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	2. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	3. igen/nem?	4. igen/nem?	5. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)
Az agresszió elkövetője	– részes állam – a kampalmai módosításokat nem ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	6. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	7. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	8. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	9. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	10. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)
	– részes állam – a kampalmai módosításokat nem ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	11. igen/nem?	12. igen/nem?	13. igen	14. igen	15. igen/nem?
Római Statútum	– részes állam – a kampalmai módosításokat nem ratifikálta – ‘opt-out’ nyilatkozatot tett	16. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	17. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	18. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	19. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	20. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)
	– nem részes állam	21. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	22. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	23. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	24. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)	25. nem (kivéve, ha a 15ter cikk alapján a BT indít eljárást)

A 3., 4., II., 12. és 15. számú négyzetekben azért alkalmaztam szürke kiemelést, mert a nemzetközi büntetőjogi szakirodalomban mind az agresszió bűncselekménye feletti joghatóság-gyakorlás mellett, mind ellene szóló érveléssel találkozhatunk.

4. Az immunitásprobléma horizontális és vertikális hatályának szemléltetése

Felhasznált források és irodalom

- ÁDÁNY, T. V. (2014) *A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága. Előzmények, tendenciák és előfeltételek*. Budapest: Pázmány Press.
- ÁDÁNY, T. V. (2018) 'Nemzetközi büntetőbíróságok' in Lamm, V. (szerk.) *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- AJAMI, F. (2012) *The Arab Spring at One: A Year of Living Dangerously* [Online]. Elérhető: <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2012-01-24/arab-spring-one> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- AKANDE, D. (2004) 'International Law Immunities and the International Criminal Court', *American Journal of International Law*, 98(3), 407–433. o.; DOI: <https://doi.org/10.2307/3181639>.
- AKANDE, D. 'Prosecuting Aggression: The Consent Problem and the Role of the Security Council', *Oxford Legal Studies Research Paper*, 2011/10 [Online]. Elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1762806 [Letöltve: 2021. 06. 29.].
- AKANDE, D. (2003) 'The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits', *Journal of International Criminal Justice*, 1(3), 618–650. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/1.3.618>.
- AKANDE, D. (2009) 'The Legal Nature of Security Council Referrals to the ICC and Its Impact of Al Bashir Immunities', *Journal of International Criminal Justice*, 7(2), 333–352. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqp034>.
- AKANDE, D., Tzanakopoulos, (2018) A. 'Treaty Law and ICC Jurisdiction Over the Crime of Aggression', *European Journal of International Law*, 29(3), 939–959. o.; <https://doi.org/10.1093/ejil/chy059>.
- AKHAVAN, P. (2016) 'Complementarity Conundrums. The ICC Clock in Transitional Times', *Journal of International Criminal Justice*, 14(5), 1043–1059. o.
- AL-RASHIDI, M. (2012) 'The Special Court for Sierra Leone and the Special Tribunal for Lebanon: Lessons to Be Learned from the Establishment, Composition and Jurisdiction of an International Tribunal', *Ankara Law Review*, 9(1), 1–25. o.; https://doi.org/10.1501/Lawrev_0000000083.
- ALVAREZ, J. E. (1996) 'Nuremberg Revisited: The Tadić Case', *European Journal of International Law*, 7(2), 245–264. o.
- APTEL, C. (2007) 'Some Innovations in the Statute of the Special Tribunal for Lebanon', *Journal of International Criminal Justice*, 5(5), 1107–1124. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqm066>

- ARBOUR, L. (2013) *Doctrine Derailed: Internationalism's Uncertain Future* [Online]. Elérhető: <https://www.crisisgroup.org/global/doctrines-derailed-internationalism-s-uncertain-future> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- ARBOUR, L. (2014) 'The Relationship between the ICC and the UN Security Council', *Global Governance*, 20(2), 195–201. o.; <https://doi.org/10.1163/19426720-02002002>.
- ARNOULD, V. (2017) *Court in Crisis? The ICC in Africa, and Beyond* [Online]. Elérhető: <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2017/05/EP93.pdf?type=pdf> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- ARSANJANI, M., RESIMAN, M. (2005) 'The Law in Action of the International Criminal Court', *American Journal of International Law*, 99(2), 385–403. o.
- BÁBA, I., SÁRINGER J. (főszerk.) (2018) *Diplomáciai lexikon*. Budapest: Éghajlat Könyvkiadó Kft.
- BÉRES, N. (2015) 'Az ICC joggyakorlatának kezdeti kihívásai: a dárfúri helyzet a nemzetközi büntetőbírói fórum előtt' in Bragyova, A. (szerk.) *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*. Miskolc: Gazdász Elasztik Kft.
- BÉRES, N. (2015) 'Gondolatok a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának vitás kérdéseiről', *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 33(1), 203–212. o.
- BÉRES, N. (2019) 'Törésvonalak a nemzetközi elszámoltathatóság terén. A Nemzetközi Büntetőbíróság és az Afrikai Unió viszonya', *Állam- és Jogtudomány*, 60(1), 5–18. o.
- BERGSMO, M., PERIĆ, J. (2008) 'Article 16' in Triffterer, O. (ed.) *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court Observers' Notes, Article by Article*. Baden-Baden: Nomos.
- BESENYŐ, J. (2016) *Dárfúr, a lángoló tartomány. Az Afrikai Unió szudáni missziójának története*. Pécs: Publikon Kiadó.
- BISHOP, A. (2013) 'Failure of Complementarity: The Future of the International Criminal Court Following the Libyan Admissibility Challenge', *Minnesota Journal of International Law* [online]. Elérhető: <https://core.ac.uk/download/pdf/217211031.pdf> [Letöltve: 2021. 06. 30.].
- BLOKKER, N., KRESS, C. (2010) 'A Consensus Agreement on the Crime of Aggression: Impressions from Kampala', *Leiden Journal of International Law*, 23(4), 889–895. o.
- BOSCHIERO, N. (2015) 'The ICC Judicial Finding on Non-Cooperation Against the DRC and No Immunity for Al-Bashir Based on UNSC Resolution 1593', *Journal of International Criminal Justice*, 13(3), 625–653. o.
- BRUHÁCS, J. (2001) *Nemzetközi jog III. Nemzetközi szervezetek*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- BURTON, P. (2019) 'Searching for the Eastern Carelia Principle', *ESIL Reflections* [online]. Elérhető: <https://esil-sedi.eu/esil-reflection-searching-for-the-eastern-carelia-principle/> [Letöltve: 2021. 06. 30.].
- CASSESE, A. (2008) *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.

- CASSESE, A. (1998) 'On the Current Trends towards Criminal Prosecution and Punishment of Breaches of International Humanitarian Law', *European Journal of International Law*, 9(1), 2–17. o.; <https://doi.org/10.1093/ejil/9.1.2>
- CASSESE, A., GAETA, P., JONES, J. R. W. D. (2002) *The Rome Statute of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- CLARK, R. S. (2010) 'Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court Considered at the First Review Conference on the Court, Kampala, 31 May–11 June 2010', *Goettingen Journal of International Law*, 2(2), 689–711. o.
- CLARK, R. S. (2015) 'The Crime of Aggression' in Carsten Stahn (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- CLINE, C. T. (2008) 'Perspectives of a Non-Party to the International Criminal Court Treaty', *Transnational Law and Contemporary Problems*, 17(1), 107–121. o.
- CORTEN, O., KLEIN, P. (ed.) (2011) *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.
- CRAWFORD, J. (1994) 'The ICL's Draft Statute for an International Criminal Tribunal', *American Journal of International Law*, 88(1), 140–152. o.; <https://doi.org/10.2307/2204031>.
- CRAWFORD, J. (1995) 'The ICL Adopts a Statute for an International Criminal Court', *American Journal of International Law*, 89(2), 404–416. o.; <https://doi.org/10.2307/2204214>.
- CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. (2016) *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CRYER, R. (2015) 'The ICC and its Relationship to Non-States Parties' in Carsten Stahn (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- CRYER, R. (2006) 'Sudan, Resolution 1593, and International Criminal Justice', *Leiden Journal of International Law*, 19(1), 195–222. o.; <https://doi.org/10.1017/S0922156505003237>.
- CSAPÓ Zs. (2012) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság és az ENSZ Biztonsági Tanácsának viszonyrendszere a Római Statútum 16. cikkének fényében', *Kül-Világ. A nemzetközi kapcsolatok folyóirata*, 9(4), 42–59. o.
- CSAPÓ Zs. (2019) 'Az állam- és kormányfői immunitás versus a hivatali minőség irrelevanciájának elve a felelősségre vonáskor. Az Afrikai Unió kezdeményezése tanácsadó vélemény kérésére a Nemzetközi Bíróságtól', *Állam- és Jogtudomány*, 60(1), 19–35. o.
- DE WET, E. (2015) 'The Implications of President Al-Bashir's Visit to South Africa for International and Domestic Law', *Journal of International Criminal Justice*, 13(5), 1049–1071. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqv058>.
- DICKINSON, L. A. (2003) 'The Promise of Hybrid Courts', *American Journal of International Law*, 97(2), 295–310. o.; <https://doi.org/10.2307/3100105>.
- DIPALO, S. (2018) 'The Security Council's Non-Determination of a Threat to the Peace as a Breach of International Law', *Pécs Journal of International Law* [Online]. Elérhető: <http://>

- ceere.eu/pjiel/wp-content/uploads/2018/08/63_pjielPJIEL1801.pdf [Letöltve: 2021. 06. 30.].
- DUNLAP, B. (2004) 'State Failure and the Use of Force in the Age of Global Terror', *International Law and Comparative Law Review*, 27(2), 453–475. o.
- DU PLESSIS, M. (2012) *Implications of the AU Decision to Give the African Court of Jurisdiction over International Crimes* [Online]. Elérhető: <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/Paper235-AfricaCourt.pdf> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- DU PLESSIS, M. (2009) 'Recent Cases and Developments: South Africa and the International Criminal Court', *South African Journal of Criminal Justice*, 22(3), 441–446. o.
- EL ZEIDY, M. (2002) 'The United States Dropped the Atomic Bomb of Article 16 of the ICC Statute: Security Council Power of Deferrals and Resolution 1422', *Vanderbilt Journal of Transitional Law*, 35(1), 1503–1544. o.
- ESAKOV, G. (2017) 'International Criminal Law in Russia: Missed Crimes Waiting for Revival', *Journal of International Criminal Justice*, 15(2), 371–392. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqx007>.
- FASSBENDER, B. (2008) 'Friede durch Recht. Hans Kelsen und die Vereinten Nationen' in Brunkhorst, H., Voigt, R. (eds.) *Rechts-Staat*. Baden-Baden: Nomos.
- FASSBENDER, B. (2007) 'Reflections on the International Legality of the Special Tribunal for Lebanon', *Journal of International Criminal Justice*, 5(5), 1091–1105. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqmo70>.
- FEHL, C. (2014) *Growing Up Rough: The Changing Politics of Justice at the International Criminal Court* [Online]. Elérhető: https://www.hsflk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/prif127.pdf [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- FIFE, R. E. (2000) 'The International Criminal Court – Whence It Came, Where It Goes', *Nordic Journal of International Law*, 69(1), 63–85. o.; <https://doi.org/10.1163/15718100020296198>.
- GAETA, P. (2009) 'Does President Al Bashir Enjoy Immunity from Arrest?', *Journal of International Criminal Justice*, 7(2), 315–332. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqp030>.
- GAETA, P. (2002) 'Official Capacity and Immunities' in Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds.): *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.
- GAETA, P. (2014) *The ICC Changes its Mind on the Immunity from Arrest of President Al Bashir, But It Is Wrong Again* [Online]. Elérhető: <http://opiniojuris.org/2014/04/23/guest-post-icc-changes-mind-immunity-arrest-president-al-bashir-wrong/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- GALBRAITH, J. (2003) 'The Bush Administration's Response to the International Criminal Court', *Berkeley Journal of International Law* [Online]. Elérhető: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2450&context=faculty_scholarship [Letöltve: 2021. 06. 30.].

- GALBRAITH, J. (2013) 'Treaty Options: Towards a Behavioral Understanding of Treaty Design', *Virginia Journal of International Law* [Online]. Elérhető: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2456&context=faculty_scholarship [Letöltve: 2021. 06. 30.].
- GANCZER, M. (2011) 'Az állampolgárság fogalma és összetevői napjainkban', *Jog – Állam – Politika*, 3(2), 65–85. o.
- GIOIA, F. (2006) 'State Sovereignty, Jurisdiction, and "Modern" International Law: The Principle of Complementarity in the International Criminal Court', *Leiden Journal of International Law*, 19(4), 1095–1123. o.; <https://doi.org/10.1017/S0922156506003761>.
- GRAMER, R. (2016) *Why Russia Just Withdrew from the ICC* [Online]. Elérhető: <https://foreignpolicy.com/2016/11/16/why-russia-just-withdrew-from-icc-putin-treaty-ukraine-law/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- GREENWOOD, C. (1996) 'International Humanitarian Law and the Tadić case', *European Journal of International Law*, 7(2), 265–283. o.
- GUILFOYE, D. (2017) *The International Criminal Court Independent Expert Review: reforming the Court: Part I* [Online]. Elérhető: <https://www.ejiltalk.org/the-african-unions-collective-withdrawal-from-the-icc-does-bad-law-make-for-good-politics/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- GUT, P. (2020) *Ítélet a gonosz felett. Ben Ferencz – a nürnbergi főügyész élete és szenvedélyes harca az igazságért*. Budapest: Európa Kiadó.
- HÁRS, A. (2018) 'Nemzetközi szervezetek határozatai' in Jakab, A., Fekete, B. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok, G.) [Online]. Elérhető: <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szervezetek-hatarozatai> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- HELPER, L. R., SHOWALTER, A. E. (2017) 'Opposing International Justice: Kenya's Integrated Backlash Strategy Against the ICC', *International Criminal Law Review* [Online]. Elérhető: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6404&context=faculty_scholarship [Letöltve: 2021. 06. 30.].
- HELLER, K. J. (2013) 'A Few Thoughts on a Syria Referral', *Opinio Juris Blog* [Online]. Elérhető: <http://opiniojuris.org/2013/01/14/a-few-thoughts-on-a-syria-referral/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- HELLER, K. J. (2013) 'Can the Security Council Implicitly Amend the Rome Statute?', *Opinio Juris Blog* [Online]. Elérhető: <http://opiniojuris.org/2013/01/15/can-the-security-council-implicitly-amend-the-rome-statute/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- HELLER, K. J. (2010) 'Opt-Ins and Opt-Outs', *Opinio Juris Blog* [Online]. Elérhető: <http://opiniojuris.org/2010/06/21/opt-ins-and-opt-outs/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- HILLARD, L., SHENDRUK, A. (2020) *Funding the United Nations: What Impact Do U.S. Contributions Have on UN Agencies and Programs?* [Online]. Elérhető: <https://www.cfr.org/article/>

- funding-united-nations-what-impact-do-us-contributions-have-un-agencies-and-programs [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- HIRAD, A. (2005) 'The Islamic Republic of Iran and the ICC', *Journal of International Criminal Justice*, 3(3), 635–648. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqio50>.
- HOBBS, H. O. (2012–2013) 'The Security Council and the Complementarity Regime of the International Criminal Court. Lessons from Libya', *Eyes on the ICC* [Online]. Elérhető: <https://www.perkinscoie.com/images/content/3/1/v2/31293/IWCD-13-11-EyesontheICC-Funk.pdf> [Letöltve: 2021. 06. 30.].
- HOFFMANN, T. (2009) 'A fegyveres konfliktus minősítési problémái a polgárháborúba történő külföldi katonai beavatkozás esetén' in Kirs, E. (szerk.) *Egységesezés és széttagolódás a nemzetközi büntetőjogban*. Miskolc: Bíbor Press.
- HOFFMANN, T. (2019) 'Contra aggressionem? Az agresszió bűncselekményével kapcsolatos nemzetközi jogi dilemmák', *Állam- és Jogtudomány*, 60(1), 36–68. o.
- HOLMES, J. (1999) 'The Principle of Complementarity' in Lee, R. (ed.) *The International Criminal Court. The Making of the Rome Statute*. Kluwer Law International.
- IGWE, C. S. (2008) 'The ICC's Favourite Customer: Africa and International Criminal Law', *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 41(2), 294–323. o.
- IVERSON, J. (2012) 'The Continuing Functions of Article 98 of the Rome Statute', *Goettingen Journal of International Law*, 4(1), 131–151. o.; <https://doi.org/10.3249/1868-1581-4-1-iverson>.
- JACOBS, D. (2011) *A Sad Hommage to Antonio Cassese: The ICC's Confused Pronouncements on State Compliance and Head of State Immunity* [Online]. Elérhető: <https://dovjacobs.com/2011/12/15/a-sad-hommage-to-antonio-cassese-the-iccs-confused-pronouncements-on-state-compliance-and-head-of-state-immunity/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- JACOBS, D. (2015) 'The Frog that Wanted to Be an Ox. The ICC's Approach to Immunities and Cooperation' in Stahn, C. (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- JACOBS, D. (2013) *Why the Vienna Convention should not be Applied to the ICC Rome Statute: A Plea for Respecting the Principle of Legality* [Online]. Elérhető: <https://dovjacobs.com/2013/08/24/why-the-vienna-convention-should-not-be-applied-to-the-icc-rome-statute-a-plea-for-respecting-the-principle-of-legality/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- JAIN, N. (2005) 'A Separate Law for Peacekeepers: The Clash between the Security Council and the International Criminal Court', *European Journal of International Law*, 16(2), 239–254. o.; <https://doi.org/10.1093/ejil/chi116>
- JOHNSTONE, I. (2003) 'Security Council Deliberations: The Power of the Better Argument', *European Journal of International Law*, 14(3), 437–480. o.; <https://doi.org/10.1093/ejil/14.3.437>.
- KARDOS, G. (2006) 'Konstrukció és destrukció a nemzetközi bírászkodásban', *Jogtudományi Közöny*, 61(6), 238–241. o.

- KAYE, D. et al. (2013) *The Council and The Court: Improving Security Council Support of the International Criminal Court* [Online]. Elérhető: <https://cpb-us-e2.wpmucdn.com/sites.uci.edu/dist/9/798/files/2013/05/The-Council-and-the-Court-FINAL.pdf> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- KECSKÉS, G. (2018) 'Emberi jogok védelmének afrikai rendszere' in Lamm, V. (szerk.) *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- KELLY, M. (2011–2012) 'The Debate Over Genocide in Darfur, Sudan', *University of California, Davis Journal of International Law and Policy*, 18(1), 205–223. o.
- KIRSCH, P., HOLMES, J. T. (1999) 'The Rome Conference on an International Criminal Court: The Negotiating Process', *American Journal of International Law*, 93(1), 2–12. o.; <https://doi.org/10.2307/2997952>.
- KIRS, E. (2012) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság és a bünszervezeti felelősségi koncepció halála', *Kül-Világ. A nemzetközi kapcsolatok folyóirata*, 9(4), 87–97. o.
- KIRS, E. (2009) *A tényfeltáró és békéltető bizottságok helye a nemzetközi büntetőjogi felelősségre vonás intézményrendszerében*, PhD-értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- KIRS, E. (2018) 'Az ICTY által megalkotott bünszervezeti felelősségi koncepció élete és remélt halála', *Állam- és Jogtudomány*, 59(1), 57–77. o.
- KIRS, E. (2018) *Tettesek és bűnrészesek a délszláv háborúban. Gotovina, Perišić, Šešelj és Orić felmentésének nemzetközi büntetőjogi háttere*. Budapest: L'Hartmann Kiadó.
- KOVÁCS, P. (2019) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság és az államok együttműködése: szabályok, sikerek, nehézségek, kihívások és realitások', *Miskolci Jogi Szemle*, 14(2), (különszám, 2. kötet), 85–96. o.
- KOVÁCS, P. (2020) *Bevezetés a Nemzetközi Büntetőbíróság joggyakorlatába*. Budapest: Pázmány Press.
- KOVÁCS, P. (2019) 'Miért nincs még kihirdetve a Római Statútum? Gondolatok a Római Statútum és az Alaptörvény összeegyeztethetőségének egyszerűségéről', *Állam- és Jogtudomány*, 60(1), 69–90. (Kovács, 2019a).
- KOVÁCS, P. (2018) 'Nemzetközi büntetőbíráskodás' in Jakab, A., Fekete, B. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok, G.) [Online]. Elérhető: https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas#_ftnref2 [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- KOVÁCS, P. (2016) *Nemzetközi közjog*, Budapest: Osiris Kiadó.
- KOVÁCS, P. (2019b) 'On the Specificities of the International Legal Personality of the International Criminal Court' in Szabó, M., Láncoş, P. L., Varga, R. (eds.) *Hungarian Yearbook of International and European Law*. The Hague: Eleven International Publishing.
- KOVÁCS, P. (2017) 'The International Criminal Court as an International Judicial Control of the National Public Power? (The ICC's Standpoint on the Complementarity Principle in the Prosecutor v. Simone Gbagbo Case)' in Arnold, R., Martínez, J. I. (eds.) *Rule of Law*,

- Human Rights and Judicial Control of Power. Some Reflections from National and International Law.* Springer International Publishing.
- KRESS, C. (2012) 'The International Criminal Court and Immunities under International Law for States Not Party to the Court's Statute' in Bergsmo, M., Yan, L. (eds.) *State Sovereignty and International Criminal Law.* Beijing: FICHL Publication Series, No. 15, Torkel Opsahl Academic EPublisher.
- KRESS, C., PROST, K. (2008) 'Article 98 – Cooperation with Respect to Waiver of Immunity and Consent to Surrender' in Triffterer, O. (ed.) *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court Observers' Notes, Article by Article.* Baden-Baden: Nomos.
- KRESS, C., VON HOLTZENDORFF, L. (2010) 'The Kampala Compromise on the Crime of Aggression', *Journal of International Criminal Justice*, 8(5), 1179–1217. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqq069>.
- LABUDA, P. (2017) *The African Union's Collective Withdrawal from the ICC: Does Bad Law Make for Good Politics?* [Online]. Elérhető: <https://www.ejiltalk.org/the-african-unions-collective-withdrawal-from-the-icc-does-bad-law-make-for-good-politics/> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- LATTMANN, T. (2009) 'A nemzetközi büntetőbírói fórumok működésének rendszere, különös tekintettel a Nemzetközi Büntetőbíróságra – politika, parancs vagy jog?' in Kirs, E. (szerk.) *Egységesezés és szétagolódás a nemzetközi büntetőjogban.* Miskolc: Bíbor Press.
- LAVALLE, R. (2003) 'A Vicious Storm in a Teacup: The Action by the United Nations Security Council to Narrow the Jurisdiction of the International Criminal Court', *Criminal Law Forum*, 14(1), 195–220. o.
- LIETZAU, W. K. (2001) 'The United States and the International Criminal Court: International Criminal Law after Rome: Concerns from U.S. Military Perspective', *Law and Contemporary Problems*, 64(1), 119–120. o.; <https://doi.org/10.2307/1192356>.
- MARINKÁS, Gy. (2018) *Az őslakos népek védelmének aktuális jogi kihívásai.* Miskolc: Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- MAUNGANIDZE, O. A., DU PLESSIS, A. (2015) 'The ICC and the AU' in Stahn, C. (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court.* Oxford: Oxford University Press.
- MAYER, A. (2012–2013) 'Building the New Libya: Lessons to Learn and to Unlearn', *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 34(2), 365–387. o.
- MCDOUGALL, C. (2013) *The Crime of Aggression Under the Rome Statute of the International Criminal Court.* Cambridge: Cambridge University Press.
- MÉGRET, F. (2008) 'A Special Tribunal of Lebanon: The UN Security Council and the Emancipation of International Criminal Justice', *Leiden Journal of International Law*, 21(2), 485–512. o.; <https://doi.org/10.1017/S0922156508005062>.

- MÉGRET, F. (2001) 'Epilogue to an Endless Debate: The International Criminal Court's Third Party Jurisdiction and the Looming Revolution of International Law', *European Journal of International Law*, 12(2), 247–268. o.
- MÉGRET, F., SAMSON, M. G. (2013) 'Holding the Line on Complementarity in Libya', *Journal of International Criminal Justice*, 11(3), 571–589. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqt035>.
- MILANOVIĆ, M. (2012) 'Aggression and Legality Custom in Kampala', *Journal of International Criminal Justice*, 10(1), 165–187. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqr054>.
- MILANOVIĆ, M. (2011) 'Is the Rome Statute Binding on Individuals? (And Why We Should Care)', *Journal of International Criminal Justice*, 9(1), 25–52. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqq070>.
- MISTRY, H., VERDUZCO, D. R. (2012) *The UN Security Council and the International Criminal Court* [Online]. Elérhető: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Law/160312summary.pdf> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- MOKHTAR, A. (2003) 'The Fine Art of Arm-Twisting: The US, Resolution 1422 and Security Council Deferral Power Under the Rome Statute', *International Criminal Law Review*, 3(4), 295–344. o.; <https://doi.org/10.1163/157181203322584396>.
- MOSS, L. (2012) *The UN Security Council and the International Criminal Court: Towards a More Principal Relationship* [Online]. Elérhető: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/08948.pdf> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- NEWTON, M. A. (2001) 'Domestic Jurisdiction Consistent with the Rome Statute of the International Criminal Court', *Military Law Review*, 167(167), 20–73. o.
- NIKOLOVA, M., VENTURA, M. J. (2013) 'The Special Tribunal for Lebanon Declines to Review UN Security Council Action. Retreating from Tadić's Legacy in the Ayyash Jurisdiction and Legality Decisions', *Journal of International Criminal Justice*, 11(3), 615–641. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqt024>.
- ODER, J. (2011) 'The African Court on Human and People's Rights' Order in Respect of the Situation in Libya: A Watershed in the Regional Protection of Human Rights?', *African Human Rights Law Journal*, 11(2), 495–510. o.
- OKECHUKWU, O. (2008) 'The Challenges of International Criminal Prosecutions in Africa', *Fordham International Law Journal*, 31(2), 343–414. o.
- PAPENFUSS, T. (2013) *The Relationship between the ICC and the Security Council: Challenges and Opportunities* [Online]. Elérhető: <https://www.ipinst.org/2013/03/the-relationship-between-the-icc-and-the-security-council-challenges-and-opportunities> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- RAISZ, A. (2010) 'Az emberi jogok amerikaiközi védelme', *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 28(1), 281–295. o.

- RAISZ, A. (2009) *Az Emberi Jogok Európai és Amerikaközi Bíróságának egymásra hatása*, PhD-értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- RAISZ, A. (2017) 'Az önálló nemzetközi környezetjogi bírászkodás létjogosultságáról', *Miskolci Jogi Szemle*, 12(2), 449–455. o. (2. különszám).
- RAMANATHAN, U. (2005) 'India and the ICC', *Journal of International Criminal Justice*, 3(3), 627–634. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqi055>.
- RASTAN, R. (2015) 'Jurisdiction' in Stahn, C. (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- REINISCH, A. (2009) 'Should Judges Second-Guess the UN Security Council?', *International Organizations Law Review*, 6(1), 257–291. o.; <https://doi.org/10.1163/157237409X464260>.
- REISINGER Coracini, A. (2010) 'The International Criminal Court's Exercise of Jurisdiction Over the Crime of Aggression – At Last... In Reach... Over Some', *Goettingen Journal of International Law*, 2(2), 745–789. o.; <https://doi.org/10.3249/1868-1581-2-2-Reisinger>.
- ROBINSON, D. (2015) 'Inescapable Dyads: Why the ICC Cannot Win', *Leiden Journal of International Law*, 28(2), 323–347. o.; <https://doi.org/10.1017/S0922156515000102>.
- ROSAND, E. (2004) 'The Security Council as "Global Legislator": Ultra Vires or Ultra Innovative?', *Fordham International Law Journal*, 28(3), 542–590. o.
- ROSCINI, M. (2006) 'The Efforts to Limit the International Criminal Court's Jurisdiction over Nationals of Non-Party States: A Comparative Study', *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*, 5(1), 495–527. o.
- ROSCINI, M. (2010) 'The United Nations Security Council and the Enforcement of International Humanitarian Law', *Israel Law Review*, 43(2), 330–359. o.; <https://doi.org/10.1017/S0021223700000790>.
- SADAT, L. N. (2003) 'Summer in Rome, Spring in The Hague, Winter in Washington? U.S. Policy Towards the International Criminal Court', *Wisconsin International Law Journal*, 21(3), 557–597. o.
- SADAT, L. N. (2006) 'The International Criminal Court and Universal International Jurisdiction: A Return to First Principles' in Biersteker, T., Spiro, P., Sriram, C. L., Raffo, V. (eds.) *Law and International Relations: Bridging Theory and Practice*. London–New York: Routledge.
- SADAT, L. N. (2003) 'The New International Criminal Court: An Uneasy Revolution' in Sadat, L. N., Carden, R. S. (eds.) *International Crimes*. London–New York: Routledge.
- SAXUM, E. (2009–2010) 'The ICC versus Sudan: How Does the Darfur Case Impact the Principle of Complementarity?', *Eyes on the ICC*, 6(1), 1–12. o.
- SCHABAS, W. A. (2017) *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHABAS, W. A. (2011) *Obama, Medvedev and Hu Jintao May be Prosecuted by International Criminal Court, Pre-Trial Chamber Concludes* [Online]. Elérhető: <http://humanrightsdoctorate>.

- blogspot.com/2011/12/obama-medvedev-and-hu-jintao-may-be.html [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- SCHABAS, W. A. (2010) *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press.
- SCHABAS, W. A. (2009) *The International Criminal Court and Truth Commissions* [Online]. Elérhető: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1082&context=njihr> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- SCHABAS, W. A. (2008) 'The Special Tribunal for Lebanon: Is a "Tribunal of an International Character" Equivalent to an "International Criminal Court"?', *Leiden Journal of International Law*, 21(2), 513–528. o.; <https://doi.org/10.1017/S0922156508005074>.
- SCHABAS, W. A. (2004) 'United States Hostility to the International Criminal Court: It's All About the Security Council', *European Journal of International Law*, 15(4), 701–720. o.; <https://doi.org/10.1093/ejil/15.4.701>
- SCHEFFER, D. (2011) *All the Missing Souls: A Personal History of the War Crimes Tribunals*. Princeton: Princeton University Press.
- SCHEFFER, D. (1999) 'The United States and the International Criminal Court', *American Journal of International Law*, 93(1), 12–22. o.; <https://doi.org/10.2307/2997953>.
- SCHOTT, J. (2007) 'Chapter VII as Exception: Security Council Action and the Regulative Ideal of Emergency', *Northwestern Journal of International Human Rights*, 6(1), 24–80. o.
- SCHWELB, E. (1967) 'Withdrawal from the United Nations the Indonesian Intermezzo', *American Journal of International Law*, 61(3), 661–672. o.; <https://doi.org/10.2307/2197461>.
- SCOTT, D. A. (2002) 'Presidential Power to 'Un-Sign' Treaties', *University of Chicago Law Review*, 69(3), 1447–1477. o.
- SEILS, P. (2015) 'Putting Complementarity in its Place' in Stahn, C. (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- SHAW, M. N. (2003) *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SIEVERS, L., DAVIS, S. (2014) *The Procedure of the UN Security Council*. Oxford: Oxford University Press.
- SIMMA, B., KHAN, D. E., NOLTE, G., PAULUS, A., WESSENDORF, N. (2012) *The Charter of the United Nations: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.
- SLUITER, G. (2008) 'Obtaining Cooperation from Sudan – Where is the Law?', *Journal of International Criminal Justice*, 6(5), 871–884. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqn067>.
- STAHN, C. (2015) 'Admissibility Challenges before the ICC. From Quasi-Primacy to Qualified Deference?' in Stahn, C. (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- STAHN, C. (2003) 'The Ambiguities of Security Council Resolution 1422 (2002)', *European Journal of International Law*, 14(1), 85–104. o.; <https://doi.org/10.1093/ejil/14.1.85>.

- STAHN, C. (2010) 'The 'End', the Beginning of the 'End' or the 'End of the Beginning'? Introducing Debates and Voices on the Definition of Aggression', *Leiden Journal of International Law*, 23(4), 875–882. o.; <https://doi.org/10.1017/S0922156510000427>.
- SULYOK, G. (2009) *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reform*. Budapest: CompLex Kiadó Kft.
- SULYOK, G. (2003) *A humanitárius intervenció elmélete és gyakorlata*, PhD-értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- SZALAI A. (2018) 'Nemzetközi szerződések' in Jakab, A., Fekete, B. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok, G.) [Online]. Elérhető: <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek> [Letöltve: 2021. 04. 21.].
- TEDESCHINI, M. (2015) 'Complementarity in Practice: The ICC's Inconsistent Approach in the Gaddafi and Al-Senussi Admissibility Decisions', *Amsterdam Law Forum*, 7(1), 76–97. o.; <http://doi.org/10.37974/ALF.276>.
- TLADI, D. (2009) 'The African Union and the International Criminal Court: The Battle for the Soul of International Law', *South African Yearbook of International Law*, (34)1, 57–69. o.
- TLADI, D. (2015) 'The Duty on South Africa to Arrest and Surrender President Al-Bashir under South African and International Law', *Journal of International Criminal Justice*, 13(5), 1027–1047. o.; <https://doi.org/10.1093/jicj/mqv057>.
- TRAHAN, J. (2019) 'Revisiting the Role of the Security Council concerning the International Criminal Court's Crime of Aggression', *Journal of International Criminal Justice*, 17(3), 471–483. o.; <https://doi-org.eres.qnl.qa/10.1093/jicj/mqz022>.
- TRAHAN, J. (2013) 'The Relationship between the International Criminal Court and the UN Security Council: Parameters and Best Practices', *Criminal Law Forum*, 24(1), 414–473. o.; <https://doi.org/10.1007/s10609-013-9213-9>.
- TRIFFTERER, O. (2008) 'Article 27 – Irrelevance of Official Capacity' in Triffterer, O. (ed.) *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court – Observers' Notes, Article by Article*, C.H. München–Oxford–Baden-Baden: Beck–Hart–Nomos.
- UDOMBANA, N. (2005) 'Pay Back Time in Sudan? Darfur in the International Criminal Court', *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, 13(1), 1–57. o.
- VAN SCHAACK, B. (2011) 'Negotiating at the Interface of Power & Law: The Crime of Aggression', *Columbia Journal of Transnational Law*, 49(3), 1–66. o.
- VALKI, L. (2014) 'Háború, erőszak, agresszió' in Kende, T., Nagy, B., Sonnevend, P., Valki, L. (eds.) *Nemzetközi jog*. Budapest: CompLex Kiadó.
- VARGA R. (2006) 'A Római Statútum jelentősége a nemzetközi jogban és a nemzetközi büntetőjogban', *Iustum Aequum Salutare*, 2(1–2), 95–98. o.

- VARGA R. (2012) 'A Római Statútum végrehajtása nemzeti szinten, különös tekintettel a magyar büntetőjog rendszerére', *Kül-Világ. A nemzetközi kapcsolatok folyóirata*, 9(4), 76–86. o.
- VARGA, R. (2014) *Challenges of Domestic Prosecution of War Crimes with Special Attention to Criminal Justice Guarantees*. Budapest: Pázmány Press.
- VERDUZCO, D. R. (2015) 'The Relationship between the ICC and the United Nations Security Council' in Stahn, C. (ed.) *The Law and Practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- VILLIGER, M. E. (2009) *Commentary on the Vienna Convention on the Law of Treaties*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- WARBRICK, C. (1996) 'The International Criminal Tribunal for Yugoslavia: The Decision of the Appeals Chamber on the Interlocutory Appeal on Jurisdiction in the Tadić case', *International and Comparative Law Quarterly*, 45(3), 691–701. o.; <https://doi.org/10.1017/S0020589300059431>.
- WETZEL, J. E., MITRI, Y. (2008) 'The Special Tribunal for Lebanon: A Court Off the Shelf for a Divided Country', *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*, 7(1), 81–114. o.; <https://doi.org/10.1163/157180308X311110>.
- ZIMMERMANN, A. (1998) 'The Creation of a Permanent International Criminal Court', *Max Planck Yearbook on United Nations Law*, 2(1), 169–237. o.
- ZHU, D. (2014) 'China, the International Criminal Court and International Adjudication', *Netherlands International Law Review*, 61(1), 43–67. o.

Bírói döntések jegyzéke

ICC:

Decision on the Prosecutor's Application for a Warrant of Arrest, *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, ICC-01/04-01/06-8, 10 February 2006.

Decision concerning Pre-Trial Chamber I's Decision of 10 February 2006 and the Incorporation of Documents into the Record of the Case against Mr Thomas Lubanga Dyilo, *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, ICC-01/04-01/06-8-Corr, ICC Pre-Trial Chamber I, 24 February 2006.

Decision on the Prosecution Application under Article 58(7) of the Statute, *The Prosecutor v. Ahmad Harun and Ali Kushayb*, ICC-02/05-01/07-1-Corr, ICC Pre-Trial Chamber I, 27 April 2007.

Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al-Bashir*, ICC-02/05-01/09, Pre-Trial Chamber I, 4 March 2009.

Judgment on the Appeal of Mr. Germain Katanga against the Oral Decision of Trial Chamber II of 12 June 2009 on the Admissibility of the Case, *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, ICC-01/04-01/07-1497 OA 8, ICC Appeal Chamber, 25 September 2009.

Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09, Pre-Trial Chamber I, 12 July 2010.

Decision informing the United Nations Security Council and the Assembly of the States Parties to the Rome Statute about Omar Al Bashir's recent visit to the Republic of Chad, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09-109, ICC Pre-Trial Chamber I, 27 August 2010.

Judgment on the appeal of Mr Jean-Pierre Bemba Gombo against the decision of Trial Chamber III of 24 June 2010 entitled "Decision on the Admissibility and Abuse of Process Challenges", *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, ICC-01/05-01/08-962, ICC Appeals Chamber, 23 October 2010.

Decision requesting observations from the Republic of Kenya, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/05-01/09, 25 October 2010.

Decision informing the United Nations Security Council and the Assembly of the States Parties to the Rome Statute about Omar Al Bashir's recent visit to Djibouti, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-129, ICC Pre-Trial Chamber I, 13 May 2011.

Judgment on the appeal of the Republic of Kenya against the decision of Pre-Trial Chamber II of 30 May 2011 entitled “Decision on the Application by the Government of Kenya Challenging the Admissibility of the Case Pursuant to Article 19(2)(b) of the Statute”, Prosecutor v. Francis Kirimi Muthaura, Uhuru Muigai Kenyatta and Mohammed Hussein Ali, ICC-01/09-02/11-274, ICC Appeals Chamber, 30 August 2011.

Judgment on the appeal of the Republic of Kenya against the decision of Pre-Trial Chamber II of 30 May 2011 entitled ‘Decision on the Application by the Government of Kenya Challenging the Admissibility of the Case Pursuant to Article 19(2)(b) of the Statute, The Prosecutor v. William Samoei Ruto, Henry Kiprono Kosgey and Joshua Arap Sang, (Case No. ICC-01/09-02/11-274), ICC Appeals Chamber, 30 August 2011.

Decision on the Prosecutor’s Application Pursuant to Article 58 for a warrant of arrest against Laurent Koudou Gbagbo, The Prosecutor v. Laurent Gbagbo, ICC-02/11-01/11-9-Red, ICC Pre-Trial Chamber III, 30 November 2011.

Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/05-01/09-140-tENG, 12 December 2011.

Decision pursuant to article 87(7) of the Rome Statute on the refusal of the Republic of Chad to comply with the cooperation requests issued by the Court with respect to the arrest and surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-140-tENG, ICC Pre-Trial Chamber I, 13 December 2011.

Decision on the Confirmation of Charges Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, The Prosecutor v. Uhuru Muigai Kenyatta, ICC Pre-Trial Chamber II, ICC-01/09-02/11-382-Red, 29 January 2012.

Application on behalf of the Government of Libya pursuant to Article 19 of the ICC Statute, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-130-Red ICC Pre-Trial Chamber I, 1 May 2012.

Prosecution’s Response to “Libyan Government’s further submissions on issues related to the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi”, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-276-Red2, ICC Pre-Trial Chamber I, 12 February 2013.

Decision on the Non-compliance of the Republic of Chad with the Cooperation Requests Issued by the Court Regarding the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-140-151, ICC Pre-Trial Chamber II, 26 March 2013.

Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11-344-Red, ICC Pre-Trial Chamber I, 31 May 2013.

- Decision on the Cooperation of the Federal Republic of Nigeria Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-159, ICC Pre-Trial Chamber II, 5 September 2013.
- Decision on the Admissibility of the Case of Abdullah Al-Senussi, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-466-Red, ICC Pre-Trial Chamber I, 11 October 2013.
- Decision Regarding Omar Al-Bashir's Potential Travel to the State of Kuwait, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al-Bashir, ICC-02/05-01/09-192, PTC II, ICC, 24 March 2014.
- Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-195, ICC Pre-Trial Chamber II, 9 April 2014.
- Judgment on the appeal of Libya against the decision of the Pre-Trial Chamber I of 31 May 2012 entitled "Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi", The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11-547-Red, ICC Appeals Chamber, 21 May 2014.
- Judgment on the appeal of Mr Abdullah Al-Senussi against the decision of the Pre-Trial Chamber I of 11 October 2013 entitled "Decision on the admissibility of the case against Abdullah al-Senussi", The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11-565, ICC Appeals Chamber, 24 July 2014.
- Decision on Côte d'Ivoire's challenge to the admissibility of the case against Simone Gbagbo, The Prosecutor v. Simone Gbagbo, ICC-02/11-01/12, ICC Pre-Trial Chamber I, 11 December 2014.
- Judgment on the appeal of Côte d'Ivoire against the decision of Pre-Trial Chamber I of 11 December 2014 entitled "Decision on Côte d'Ivoire's challenge to the admissibility of the case against Simone Gbagbo", The Prosecutor v. Simone Gbagbo, ICC-02/11-01/12 OA, ICC Appeals Chamber, 27 May 2015.
- Decision on the Prosecutor's Request for Authorization of an Investigation. Separate Opinion of Judge Péter Kovács, Situation in Georgia, ICC Pre-Trial Chamber, Doc. ICC-01/15-12-Anx1, 27 January 2016.
- Decision on the non-compliance by the Republic of Djibouti with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of the State Parties to the Rome Statute, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-266, ICC Pre-Trial Chamber II, 11 July 2016.
- Decision on the non-compliance by the Republic of Uganda with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of State Parties to the Rome Statute, The Prosecutor

- v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-267, ICC Pre-Trial Chamber II, 11 July 2016.
- Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by South Africa with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-302, ICC Pre-Trial Chamber II, 6 July 2017.
- Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al-Bashir, ICC-02/05-01/09, Pre-Trial Chamber II, 11 December 2017.
- The Hashemite Kingdom of Jordan's appeal against the "Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender [of] Omar Al-Bashir", The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09, ICC Appeals Chamber, 12 March 2018.
- Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, ICC Pre-Trial Chamber I, 5 June 2018.
- Decision on the Prosecution's Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute, Preliminary examination of the Bangladesh/Myanmar Situation, Situation in Bangladesh/Myanmar, ICC-RoC46(3)-01/18, PTC I, ICC, 6 September 2018.
- Public redacted version of "Prosecution response to 'Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute'" filed on 28 September 2018 (ICC-01/11-01/11-653-Conf), The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, ICC Pre-Trial Chamber I, 11 October 2018.
- Decision on the 'Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute', The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, ICC-01/11-01/11-62, ICC Pre-Trial Chamber I, 5 April 2019.
- Order setting the procedure and the schedule for the submission of observation, Situation on the State of Afghanistan, Situation in Afghanistan, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-01/18-14, 12 April 2019.
- Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorization of an Investigation into the Situation in the Islamic Republic of Afghanistan, Situation in Afghanistan, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/17, ICC Pre-Trial Chamber II, 12 April 2019.
- Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal, The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad al-Bashir, ICC Appeals Chamber, ICC-02/05-01/09-397, 6 May 2019.
- Defence Appeal Brief in support of its appeal against Pre-Trial Chamber I's "Decision on the 'Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gaddafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and

20(3) of the Rome Statute”, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11, Appeals Chamber, 20 May 2019.

Judgment on the appeal of Mr Saif Al-Islam Gaddafi against the decision of Pre-Trial Chamber I entitled ‘Decision on the “Admissibility Challenge by Dr. Saif Al-Islam Gadafi pursuant to Articles 17(1)(c), 19 and 20(3) of the Rome Statute” of 5 April 2019, The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi ICC-01/11-01/11, Appeals Chamber, 9 March 2020.

ICJ:

Reparation of Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion of 11 April 1949, I.C.J. Reports 1949.

Certain Expenses of the United Nations, Advisory Opinion of 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962.

North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands), Judgment of 20 February 1969, I.C.J. Reports 1969.

Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971, I.C.J. Reports 1971.

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the US), Judgment of 27 June 1986, I.C.J. Reports 1986.

Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention Arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libya v. U.S.), 1992 I.C.J. Reports 114.

Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), Judgment of 14 February 2002, I.C.J. Reports 2002.

Legal Consequences of the Construction of a Wall in Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, I.C.J. Reports 2004.

Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of Congo v. Uganda), Judgment of 19 December 2005, I.C.J. Reports 2005.

Case Concerning Certain Questions of Mutual Assistance in Criminal Matters (Djibouti v. France), Judgment of 4 June 2008, I.C.J. Reports 2008.

Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece Intervening), Judgment of 3 February 2012, I.C.J. Reports 2012.

ICTY:

- Decision on Defence Motion on Jurisdiction, *The Prosecutor v. Duško Tadić* (IT-94-1-T), Trial Chamber, 10 August 1995.
- Decision on Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, *The Prosecutor v. Duško Tadić* (IT-94-1-AR72), Appeals Chamber, 2 October 1995.
- Prosecutor v. Anto Furundžija*, IT-95-17/1-T, Judgment, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, The Hague, 10 December 1998.
- Prosecutor v. Slobodan Milošević*, IT-02-54, Decision on the Preliminary Motions, 8 November 2001.
- Prosecutor v. Krstić*, IT-98-33, Decision on Application of Subpoenas, 1 July 2003.
- Prosecutor v. Tihomor Blaskić*, IT-95-14-A, Judgment, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, The Hague, 29 July 2004.
- Prosecutor v. Radovan Karadžić*, IT-95-5/18-T, Judgment, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, The Hague, 24 March 2016.

PCIJ:

- The Status of Eastern Carelia*, Advisory Opinion, 7 February 1923, P.C.I.J. Series, No. 5.
- Certain German Interests in Polish Upper Silesia Case* (*Germany v. Poland*), Judgment No. 7. 25 May 1926. P.C.I.J. Series A, No. 7.
- Free Zones Case of Upper Savoy and the District of Gex Case* (*France v. Switzerland*), Judgment No. 46. 7 June 1932. P.C.I.J. Series A/B, No. 46.

STL:

Decision on the Defence Appeals against the Trial Chamber's Decision on the Defence Challenges to the Jurisdiction and Legality of the Tribunal, *The Prosecutor v. Ayyash et al.* (STL-11-01/AC/AR90.1), Appeals Chamber, 24 October 2012.

Procedural Decision on Defence Motions Challenging, *The Prosecutor v. Salim Jamil Ayyash et al.* (STL-11-01/PT/TC), Trial Chamber, 18 May 2012.

Separate and Partially Dissenting Opinion of Judge Baragwanath, Decision on the Defence Appeals against the Trial Chamber's 'Decision on the Defence Challenges to the Jurisdiction and Legality of the Tribunal', *The Prosecutor v. Ayyash et al.* (STL-11-01/AC/AR90.1), Appeals Chamber, 24 October 2012.

Separate and Partially Dissenting Opinion of Judge Riachy, Decision on the Defence Appeals against the Trial Chamber's 'Decision on the Defence Challenges to the Jurisdiction and Legality of the Tribunal', *The Prosecutor v. Ayyash et al.* (STL-11-01/AC/AR90.1), Appeals Chamber, 24 October 2012.

Egyéb bírói fórumok:

Attorney General v. Adolf Eichmann, Criminal Case No. 40/46, Judgment, District Court of Jerusalem, Israel, 11 December 1961.

Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and others ex parte Pinochet / Regina v. Evans and another and the Commissioner of Police for the Metropolis and others ex parte Pinochet, Opinions of the Lords of Appeal for Judgement in the Cause, House of Lords, 25 November 1998.

The Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor, Case No. SCSL-03-01-A, Judgment, Special Court for Sierra Leone, The Hague, 26 September 2013.

A szerző témához kapcsolódó publikációi

- BÉRES, N. (2019) 'The Role of the Security Council in International Criminal Justice: A Comparative Analysis of the ICTY and the STL', *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica* 37(2), 123–143. o.
- BÉRES, N. (2019) 'A Római Statútum alkalmazhatóságának kérdései és kihívásai harmadik államok esetén', *Fontes Iuris. Az Igazságügyi Minisztérium Szakmai folyóirata*, 5(3), 24–32. o.
- BÉRES, N. (2019) 'Törésvonalak a nemzetközi elszámoltathatóság terén. A Nemzetközi Büntetőbíróság és az Afrikai Unió viszonya', *Állam- és Jogtudomány*, 50(1), 5–18. o.
- BÉRES, N. (2018) 'A komplementaritás elvének érvényesülése, különös tekintettel a líbiai helyzetre' in P. Szabó, B., Zaccaria, M. L., Árva, Zs. (szerk.) *Profectus in litteris IX.: Előadások a 14. debreceni állam- és jogtudományi doktoranduszkonferencián*. Debrecen: Lícium Art Kiadó.
- BÉRES, N. (2017) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság mint félkarú óriás? Az együttműködési kötelezettség és az államfői immunitás összeütközése esetén alkalmazható megközelítési módok a hatékonyság elvének tükrében' in Bragyova, A. (szerk.) *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*. Miskolc: Gazdász–Elasztik Kft. Kiadó.
- BÉRES, N. (2017) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság államokkal való együttműködésének problémája, különös tekintettel az államfői immunitás kérdésére' in Szabó, M. (szerk.) *Doktoranduszok Fóruma: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc: Miskolci Egyetem.
- BÉRES, N. (2016) 'A Dárfúrtól Hágáig vezető út, avagy az ENSZ Biztonsági Tanács 1593. (2005) határozatának jelentősége a Nemzetközi Büntetőbíróság történetében' in Koncz, I., Szova, I. (szerk.) *PEME 12. PhD-konferencia*. Budapest: Professzorok az Európai Magyarországgért Egyesület.
- BÉRES, N. (2016) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság és az ENSZ Biztonsági Tanácsának kapcsolata által felvetett legfontosabb gyakorlati problémák' in Kecskés, G. (szerk.) *Doktori Műhelytanulmányok 2016*. Győr: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.
- BÉRES, N. (2016) 'A líbiai helyzet a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt' in Keresztes, G. (szerk.) *Tavaszi Szél 2016 – Spring Wind 2016. Tanulmánykötet. I. kötet: Agrártudomány, állam- és jogtudomány, föld- és fizikatudomány, had- és rendészettudomány*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- BÉRES, N. (2016) Réka Varga: Challenges of Domestic Prosecution of War Crimes with Special Attention to Criminal Justice Guarantees (recenzió), *Állam- és Jogtudomány*, 57(2), 102–107. o.

- BÉRES, N. (2016) 'The Principle of Complementarity in Practice Based on the Case-Law of the International Criminal Court' in Kékesi, T. (ed.) *The Publications of the MultiScience – XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolc: Miskolci Egyetem.
- BÉRES, N. (2015) Gondolatok a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának vitás kérdéseiről, *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica*, 33(1), 203–212. o.
- BÉRES, N. (2015) 'Az ICC joggyakorlatának kezdeti kihívásai: a dárfüri helyzet a nemzetközi büntetőbírói fórum előtt' in Bragyova, A. (szerk.) *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*. Miskolc: Gazdász–Elasztik Kft. Kiadó.
- BÉRES, N. (2015) 'A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága, különös tekintettel az eljárást indító mechanizmusokra' in P. Szabó, B., Szemesi, S. (szerk.) *Profectus in litteris VII.: Előadások a 12. debreceni állam- és jogtudományi doktoranduszkonferencián*. Debrecen: Lícium Art Kiadó.
- BÉRES, N. (2015) 'Reflections on Some Disputed Issues Related to the Jurisdiction of the International Criminal Court' in *Universitatea „Nicolae Titulescu” „CONSTANT 2015” – CONFERINȚA STUDENȚEASCĂ ANUALĂ: Universitatea „Nicolae Titulescu” București, 24-25 aprilie 2015* (e-Book). Bukarest: Nicolae Titulescu Egyetem.
- BÉRES, N. (2015) 'A komplementaritás elve a Nemzetközi Büntetőbíróság joggyakorlata tükrében' in Róth, E. (szerk.) *Via scientiae iuris – International Conference of PhD Students in Law*. Miskolc: Gazdász–Elasztik Kft.
- BÉRES, N. (2015) 'Crucial Aspects of the Relationship Between the ICC and the Security Council' in Szabó, M. (szerk.) *Doktoranduszok Fóruma: Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa*. Miskolc: Miskolci Egyetem.
- BÉRES, N. (2015) 'Thoughts about Crimes Against Humanity' in Szabó, M. (szerk.) *Doktoranduszok Fóruma: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc: Miskolci Egyetem.

A sorozatban eddig megjelent művek:

1. Veress Emőd: *A szindikátusi szerződés*
2. Domaniczky Endre: *Határterületeken*
3. Szilágyi János Ede, Hrecska-Kovács Renáta (szerk.):
A sztrájkjog összehasonlító jogi elemzése egyes európai államokban
4. Nagy Zoltán, Horváth Attila (szerk.):
A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei

